

21—26 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 21 mars

	Sid.
Svar på interpellation av herr Jansson i Aspeboda ang. ändrade anvisningar om avdrag för resekostnader för resor med egen bil . . .	5
Granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning:	
Penning- och valutapolitiken	8
Ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken	30
Anskaffning av flygmateriel m. m.	31
Pensionsunderstöd åt Maria K. Jakobsson	34
Ändring av anvisningarna till 24 § kommunalskattelagen	37
Höjning av den s. k. artistskatten	41
Interpellationer av:	
herr Widén ang. en bättre anpassning av yrkesutbildningen till den aktuella arbetsmarknadssituationen	42
herr Eliasson i Moholm ang. åtgärder för ökad avsättning av smör på hemmamarknaden	44
herr Norup ang. tillämpningen av gällande prisavtal på jordbrukets område	47

Tisdagen den 25 mars

Svar på fråga av herr Svenning ang. orsakerna till att SEBO-företaget i Stockholm kommit på obestånd	50
Svar på interpellationer av:	
herr Holmberg ang. omedelbar lättnad i läget för de arbetslösa i Tornedalen m. m.	52
herr Carbell ang. redogörelse för åtgärder för att skapa en beredskap mot vissa avmattningstendenser i sysselsättningsläget för tjänstemännen m. m.	56
herr Nilsson i Östersund ang. det aktuella läget på den svenska arbetsmarknaden m. m.	60
herr von Friesen ang. prövningen av statsbidragen till nykterhetsvården	65
herr Gustafsson i Skellefteå ang. ogulden räntesats å statliga tertiär- och egnahemslån, som utlämnas efter den 1 juli 1958.	68

	Sid.
Svar på fråga av herr Stiernstedt ang. förläggningen av startbanan vid Halmsjön	70
Svar på interpellationer av:	
herr Jansson i Benestad ang. enhetliga bestämmelser om vem som skall bekosta omläggning av järnvägs korsning m. m.	72
herr Lindström ang. militära övningar under olämpliga väderleksförhållanden	74
Svar på fråga av herr Hamrin i Jönköping ang. garantier mot fortsatt förstörelse av de till Smålands Taberg knutna naturvärdena...	77
Svar på interpellationer av:	
herr Björkänge ang. älgarnas skadegörelse på skog och jordbruk ..	80
herr Svensson i Krokstorp ang. omorganisation av bidrags- och låneverksamheten till fiskarbostäder m. m.	85
Interpellationer av:	
herr Helén ang. resultatet av 1955 års universitetsutrednings undersökningar om lärartillgång och lärarbehov	88
herr Darlin ang. översynen av restitution av skatt å bensin, som användes för andra ändamål än för trafik på allmänna vägar ..	89

Onsdagen den 26 mars fm.

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.	92
Särskilda studentprästbefattningar m. m.	109
Förbud mot plockning av vissa växtarter till avsalu	112
Ökad utlåning från fiskerilånefonden, m. m.	116
Statens bosättningslånefond	120
Lån till anordnande av kollektiva tvätterier	123
Utgifter under riksstatens nionde huvudtitel:	
Lantbruksnämnderna: Kostnader för särskilda planeringsåtgärder	125
Bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånefond .	127
Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. ...	129
Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt	131
Avskrivning av stödlån till jordbrukare m. fl.	142
Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter	145
Hyressättningen i vissa äldre fastigheter	148
Omorganisation av statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström m. m.	153
Kommunalvalen 1959—1962 m. m.	153
Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen	158
Interpellationer av:	
herr Strandh ang. virkesmätningen	170
herr Wachtmeister ang. eventuella anläggningsarbeten och andra investeringar för Drakauddens kraftverk i Lule älv	171

Onsdagen den 26 mars em.

Justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation	172
Ökad ersättning till värnpliktige B. Ryding	181
Ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet	184
Ändring i lagen om arbetstidens begränsning	194
Ändrade bestämmelser om ålderdomshem	195

Sid.

Samtliga avgjorda ärenden**Fredagen den 21 mars**

<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning	8
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 42, ang. fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten, m. m.	30
— nr 43, ang. beredskapsstat för försvarsväsendet	30
— nr 44, ang. anskaffning av flygmateriel m. m.	31
— nr 45, om pensioner och understöd	34
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 21, om ändring av anvisningarna till 24 § kommunalskattelagen	37
— nr 24, om höjning av den s. k. artistskatten	41
— nr 28, om utlänningars och utlandssvenskars beskattning	42

Onsdagen den 26 mars fm.

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 33, rörande lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.	92
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 16, om ändrad lydelse av 98 § taxeringsförordningen, m. m.	109
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 9, om ändrad ordning för delgivning av byggnadsnämnds beslut	109
— nr 10, ang. anslag ur kyrkofonden till extra utgifter och inrättande av särskilda studentprästbefattningar	109
— nr 11, om förbud mot plockning av vissa växtarter för avsalu	112
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 8, om ökad utlåning från fiskerilånefonden, m. m.	116
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 47, ang. anslag å kapitalbudgeten för justitiedepartementet	120
— nr 48, ang. anslag å kapitalbudgeten för socialdepartementet	120
— nr 49, ang. anslag å kapitalbudgeten för inrikesdepartementet	124
— nr 50, ang. återbäring av skattebelopp	125
— nr 51, om anslag till Kontrollstyrelsen: Avlöningar, m. m.	125
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. ändring i lagen om ersättning till polisman	125
— 15, ang. ändring av 18 § lagen om ekonomiska föreningar	125
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. nionde huvudtiteln	125
— nr 7, om anslag till kapitalinvesteringar, såvitt avser jordbruksärenden	148
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. sjukgymnastverksamheten	148
— nr 8, ang. hyressättningen i vissa äldre fastigheter	148
— nr 9, ang. omorganisation av statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström m. m.	153
— nr 10, ang. billigare elektrisk kraft på Gotland	153
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 10, ang. översyn av bestämmelserna om val av kyrkomötets lekmannaombud	153
— nr 11, om kommunalvalen 1959—1962 m. m.	153
— nr 12, om avvägning mellan enskilt och allmänt intresse vid utlämnande av anmälningar till JO, MO och JK	158

<i>Sammansatta konstitutions- och första lagutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen	158
--	-----

Onsdagen den 26 mars em.

<i>Sammansatta konstitutions- och första lagutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation	172
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 52, ang. stat för försvarets fastighetsfond	181
— nr 53, ang. fortsatt disposition av vissa äldre anslag för försvarsändamål	181
— nr 56, ang. merkostnader för virusavdelning vid statens bakteriologiska laboratorium och virusinstitution vid karolinska institutet m. m.	181
— nr 57, ang. fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag, avseende justitiedepartementets verksamhetsområde	181
— nr 58, ang. ersättning till Lars Levi Andersson	181
— nr 59, om ersättning av statsmedel till Arne Gustav Borgström	181
— nr 60, om ökad ersättning till B. Ryding	181
— memorial nr 61, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut om anslag till Ferieresor för husmödrar	184
— nr 62, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut om anslag till Bidrag till Föreningen Fruktdrycker	184
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	184
— nr 8, om ändrad lydelse av 10 § förordningen om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar	184
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 13, ang. ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet	184
— nr 17, om utredning ang. 107 § utsökningslagen	193
— nr 18, ang. lag om behandlingen av häktade och anhållna m. fl., m. m.	193
— nr 19, ang. möjlighet att försälja utmätt egendom efter anbuds-förfarande	194
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. ändring i lagen om arbetstidens begränsning	194
— nr 17, ang. ändrade bestämmelser om ålderdomshem	195
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 9, ang. reglering av priserna på fisk	197
— nr 10, ang. bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.	197
— memorial nr 11, ang. förteckningar över försäljningar av kronan tillhörig fast egendom	197
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 11, om förenklat förfarande vid permutation av donationsvillkoren för s. k. frisängsfonder	197
— nr 12, rörande hjälpbehovet hos eftersatta medborgargrupper	197
— nr 13, om de partiellt arbetsföras sysselsättnings- och arbetsförhållanden m. m.	197

Fredagen den 21 mars

Kl. 13.00

§ 1

Justerades protokollet för den 14 innevarande mars.

§ 2

Svar på interpellation ang. ändrade anvisningar om avdrag för resekostnader för resor med egen bil

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRANG, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Jansson i Aspeboda anført kritik mot en av riksskattenämnden nyligen meddelad anvisning till taxeringsmyndigheterna rörande avdrag för resor med bil till och från arbetsplatsen. Herr Jansson har frågat mig, om jag uppmärksammat saken och om jag har för avsikt att redan före taxeringsarbetets början i år åstadkomma sådan ändring av anvisningen, att taxeringsnämnderna kan medge ett skäligt avdrag för resekostnader åt alla som för sitt arbete är helt beroende av egen bil.

Till svar på interpellationen vill jag först erinra om att det uteslutande tillkommer riksskattenämnden att utfärda sådana anvisningar. Syftet med anvisningarna är att ge myndigheterna en vägledning och därmed bidra till en enhetlig praxis.

Jag har emellertid tolkat interpellationen så, att herr Jansson vill att jag skall föreslå ändrad lagstiftning på området.

Den närmaste anledningen till att riksskattenämnden utfärdade den av

herr Jansson kritiserade anvisningen var vissa uttalanden, som 1957 års bevillningsutskott gjorde i anledning av motioner i ämnet. Motionerna blev på utskottets hemställan avslagna av riksdagen. Utskottet framhöll i sitt betänkande, att det skulle vara av värde om riksskattenämnden kunde utfärda närmare anvisningar i saken. Någon ändring i lagstiftningen ifrågasattes inte från utskottets sida. Utskottet erinrade i betänkandet om att avdrag för resor i allmänhet endast medges för billigaste färdväg. Vidare framhöll utskottet, att det liksom tidigare torde ankomma på praxis att bedöma den föreliggande frågan från fall till fall.

Riksskattenämndens anvisning innehåller bland annat, att avdrag för resa med bil bör medges med 1 krona 70 öre per mil men att sådant avdrag inte bör beviljas, om avståndet till arbetsplatsen är mindre än en mil. Herr Jansson menar, att avdragsbeloppet per mil bör vara högre och att avdrag bör kunna medges även vid kortare avstånd än en mil.

Enligt vad jag inhämtat har riksskattenämndens anvisning föregåtts av grundliga utredningar och av samråd med landskamrerarna. Beloppet per mil har — med utgångspunkt från vissa antaganden rörande årlig körsträcka och bilens skötsel — framräknats efter kalkyler som uppgjorts i statens sakrevision och är baserade på kostnaderna för en mindre bil av ett standardmärke. Beloppet är detsamma som staten utbetalar för körlängder över 1 500 mil till tjänstemän som använder sådan bil för tjänsteresor.

Beträffande avståndsgränsen, en mil, skall framhållas, att praxis alltid upp-

Svar på interpellation ang. ändrade anvisningar om avdrag för resekostnader för resor med egen bil

ställt sådana gränser, när det gällt att medge avdrag för resekostnad. I fråga om bilkostnader har det ansetts skäligt, att den som har helt kort avstånd mellan bostad och arbetsplats inte kan kräva, att kostnaderna för hans bil delvis skall täckas genom att han får avdrag för bilkostnader. Han får nöja sig med avdrag beräknat efter ett billigare färd sätt. Jag vill emellertid nämna, att den av riksskattenämnden valda gränsen är den lägsta som föreslogs, när nämnden hörde sig för hos landskamrerarna.

Enligt min mening är de av riksskattenämnden rekommenderade normerna väl avvägda, och jag är inte beredd att föreslå några lagstiftningsåtgärder för att åstadkomma en generösare praxis. Det bör emellertid framhållas, att här inte är fråga om annat än en rekommendation som är avsedd för normala fall. En individuell prövning skall självfallet äga rum när omständigheterna gör en sådan påkallad.

Med det anförda anser jag, herr talman, att jag besvarat interpellationen.

Vidare anförde:

Herr **JANSSON** i Aspeboda (cp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för det svar jag erhållit.

När frågan motionsledes kom upp i bevillningsutskottet föregående år, blev det omvittnat, hur olika taxeringsnämnderna ute i landet bedömer denna sak. Vi kunde då självfallet inte utan vidare genast komma med något förslag. I anledning av ett uttalande av bevillningsutskottet utfärdade emellertid riksskattenämnden vissa anvisningar, som bl. a. gick ut på att avdragsbeloppet skulle sättas till 17 öre per kilometer. Därmed har man kommit ett stycke på väg, då det gäller att åstadkomma en mera likformig praxis.

Enligt de upplysningar, som vi fick i bevillningsutskottet, varierade avdragsbeloppen från 5 öre och upp till 25 öre per kilometer. I många fall hade man stannat vid omkring 20 öre, och på vissa orter hade det nästan blivit praxis att medge ett avdrag av denna storlek.

Det kan självfallet diskuteras, vad som kan anses vara ett exakt rätt avvägt tal — om det skall vara 17, 18, 19 eller 20 öre eller något mera — och den frågan skall jag inte ta upp här. Men resultatet torde bli att de taxeringsdistrikt, som tidigare inte ansett sig kunna medge ett avdrag på mer än 5 öre, nu gör en uppräknig. Det återstår att se, huruvida man bedömer saken så, att man helt följer rekommendationen om 17 öre i de orter, där det tidigare beslutats om ett annat tal. Jag återkommer till den saken längre fram.

Vad beträffar det statliga resereglementet utgår för de första 500 kilometerna 37 öre per kilometer. För följande 1 000 kilometer utgår 22 öre per kilometer. När man ser på detta frågar man sig, om den statsanställda har större kostnader i detta fall än de privata bilägarna. Ersättningen för 1 500 kilometer utgör enligt det statliga resereglementet 405 kronor, medan privatbilisten får räkna med 17 öre per kilometer, d. v. s. 255 kronor, med påföljd att den som har privatbil och inte kan tillämpa det statliga reglementet får betala 150 kronor mera. Han får också erlagga skatt på dessa 150 kronor, vilken i runt tal — åtminstone i de lägre inkomstgrupperna — rör sig om 50 kronor. Det blir alltså en sammanlagd skillnad på 200 kronor. Denna skillnad skulle kunna ge anledning till diskussion, men jag skall inte ytterligare beröra saken i dag; vi har en lång föredragningslista framför oss.

Den andra anledningen till att jag framställt min interpellation var avståndsgränsen. Jag är litet förvånad

Svar på interpellation ang. ändrade anvisningar om avdrag för resekostnader för resor med egen bil

över att denna har blivit satt till 1 mil, när vi under många år har haft en annan bedömning, som jag också förmodar att landskamrerarna följt; åtminstone har jag fått den uppfattningen, då jag tillfrågat ett par landskamrerare. Jag får nu veta, att 1 mil skulle vara det lägsta avstånd, som någon av landskamrerarna föreslagit, när riksskattenämnden hört sig för hos dessa.

Men jag är inte ledsen för den saken heller, därför att finansministern säger litet senare i sitt svar: »Enligt min mening är de av riksskattenämnden rekommenderade normerna väl avvägda...» På den punkten kan jag kanske understryka finansministerns ord och säga att normerna är väl avvägda, åtminstone när det gäller 10 kilometer. Men finansministern fortsätter: »Det bör emellertid framhållas att det här inte är fråga om annat än en rekommendation som är avsedd för normala fall. En individuell prövning skall självfallet äga rum när omständigheterna gör en sådan påkallad.»

Om jag nu har tolkat detta svar riktigt, skulle taxeringsnämnderna icke vara fräntagna rätten att bedöma, utan det är endast en rekommendation för enhetligare taxering som riksskattenämnden har velat åstadkomma. Därmed har taxeringsnämnderna fortfarande obeskuren rätt att bedöma saken såsom de kan se den för att nå fram till att skälig ersättning beviljas dem som använder bil.

Självfallet måste man gå fram med ganska stark restriktivitet, ty det är inte meningen att någon taxeringsnämnd härigenom skulle kunna medge avdrag för bilkostnader i oträngt mål, om jag så får säga, och dit hör nog avståndsbedömningen. Exempelvis när det finns annat allmänt kommunikationsmedel bör naturligtvis de regler, som i övrigt finns med i riksskattenämndens anvisningar, noggsamt efterföljas av taxeringsnämnden.

Utöver dessa ord har jag ingenting mer att tillägga utan ber ännu en gång att få framföra mitt tack till finansministern för svaret.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Det är klart, att man kan diskutera huruvida det är skäligt att gränsen har satts till en mil för att erhålla reseavdrag med bil, men å andra sidan är väl alla ense om att riksskattenämndens anvisningar har medfört ökade möjligheter för likformighet vid taxeringen. Tidigare har det närmast varit så, att varje taxeringsnämnd med något så när självaktning har haft sina speciella funderingar om hur skälighetsbegreppet i § 33 i anvisningarna skall tolkas. Riksskattenämndens anvisningar på den här punkten måste, som jag nyss sade, medföra större likformighet när det gäller taxeringen för dem som har inkomst av tjänst.

Det var emellertid inte för att säga detta som jag begärde ordet utan för att peka på en annan sak i detta sammanhang, nämligen den bristande likställigheten i taxeringen när det gäller olika grupper av inkomsttagare. Vi tänker oss en skogsarbetare, som har 9 km att resa till sitt arbete. Enligt riksskattenämndens anvisningar skulle han icke ha rätt att göra avdrag för bilresor, men taxeringsnämnden kan pröva skäligheten av att medge honom sådant avdrag. Om denne skogsarbetare hade möjlighet att sluta sitt tunga arbete och ägnade sig åt annat »sambällsgagneligt» arbete, t. ex. försäljning av skönhetsmedel eller vad det nu kan vara, skulle han komma i en helt annan ställning. Han blev då rörelseidkare. Då har han möjlighet att göra avdrag för sina bilresor. Han får dra av dels 20 procent i värdeminskning, dels kostnaderna för samtliga reparationer, för bensin, garagehyra m. m., och dessa utgifter går minsann till högre belopp än 1:70 per mil. Taxe-

Penning- och valutapolitiken

ringsnämnden skulle i ett sådant fall — det är ju uppskisserat — sedan söka pröva till hur stor del han har använt sin bil privat och återföra värdet därav till taxering, varefter han ålägges att betala en skälig del för detta.

Det var, herr talman, just för att peka på den bristande likformigheten mellan olika grupper av inkomsttagare som jag tog till orda. Jag vet inte om det är någon rättvisans gudinna som vakar över taxeringarna i allmänhet, men finns det någon sådan förefaller det, som om hon vore enögd, åtminstone när det gäller den sist nämnda punkten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet liggande propositioner. Därvid remitterades

till bankoutskottet propositionen nr 99, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 och 16 §§ förordningen den 6 juni 1929 (nr 129) angående Svenska skeppshypotekskassan;

till statsutskottet propositionerna:

nr 100, angående avtal om häkteslokaler i Örebro, och

nr 102, angående vissa ändringar beträffande kyrkomusikerorganisationen;

till behandling av lagutskott propositionen nr 105, med förslag till kungörelse om ändring i livsmedelsstadgan den 21 december 1951 (nr 824); och

till statsutskottet propositionen nr 106, angående åtgärder för att avhjälpa platsbristen inom fångvårdens ungdomsrådjong.

§ 4

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning med förslag till ändring i riksgäldskontorets reglemente.

§ 5

Granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 6, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkten 1

Penning- och valutapolitiken

Under denna punkt hade utskottet gjort vissa uttalanden.

Reservationer hade avgivits 1) av herrar *Ewerlöf, Schmidt, Domö, Strandh, Regnéll och Löfgren*, 2) av herrar *Eliasson* och *Börjesson*.

Reservanterna hade ansett, att utskottets utlåtande under punkten bort ha annan, i respektive reservationer angiven lydelse.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **STRANDH** (fp):

Herr talman! I försöken att nå samhällsekonomisk balans har man under de senaste åren måst tillgripa omfattande kreditpolitiska åtgärder av regleringskaraktär. Vi har sedan flera år en överenskommelse mellan riksbanken och affärsbankerna om formerna för affärsbankernas kvantitativa utlåning dels genom krav på bankernas likviditet och dels genom en högsta gräns för deras utlåning, det s. k. utlåningstaket. Likviditetsregleringen innebär att utlåningen ställs i direkt relation till inlåningen och dess förändringar.

Riksbankens överenskommelse med affärsbankerna angående utlåningstaket innebär i verkligheten ett åläggande att affärsbankerna skulle begränsa sin kommersiella utlåning. Bostadsbyggandets finansiering skulle däremot inte beröras, och bostadskrediterna har härigenom prioriterats före andra lånebehov.

Förutom dessa överenskommelser med affärsbankerna föreligger också en uppgörelse med försäkringsinstituten

Penning- och valutapolitiken

angående deras medelsplacering, vilken innebär att omkring två tredjedelar av deras placeringsmedel skall gå till inköp av statspapper, hypoteksobligationer och inteckningslån i fastigheter. Det finns dessutom en uppgörelse med sparbankerna och centralkassorna om viss utlåningsbegränsning.

Samtliga dessa regleringsbestämmelser för kreditmarknaden var med vissa mindre justeringar i kraft vid 1957 års ingång.

Det ekonomiska förloppet under 1957 kännetecknades av en realekonomisk avsaktnig. Ökningen av den totala produktionen stannade vid 2 procent och var sålunda mindre än vad som kan anses normalt. När det gäller industriproduktionens volym, låg denna under fjärde kvartalet 1957 på ungefär samma nivå som under motsvarande tid 1956. Detta innebär att produktionsvolymens ökning under 1957 stannar vid 3,5 procent, en siffra som internationellt sett får anses vara relativt låg. Minskningen i produktionsuppgången under senare delen av 1957 beror bl. a. på en minskad orderingång från utlandet till vår exportindustri. Men även ordertillgången på hemmamarknaden har visat en sjunkande tendens. Detta gäller exempelvis verkstadsindustrien, beroende på en minskad investeringsverksamhet och hårdare utländsk konkurrens.

Totalt sett fortsatte investeringarna att öka under 1957. I utskottsmajoritetens formulering av utlåtandet anges ökningen till omkring 3 procent, men det torde vara riktigare att säga, att de offentliga bruttoinvesteringarna ökade mest eller med 6 procent och de privata med endast 1 procent.

Vår utrikeshandel ökade kraftigt. Sålunda steg exportvolymen med 8 procent och importvolymen med nära 7 procent. Men eftersom importpriserna steg mer än exportpriserna, försämrades bytesförhållandet något, d. v. s. med knappt 1 procent, i förhållande till 1956.

Även om den samhällsekonomiska balansen förbättrades något under 1957, fanns det fortfarande kvar ett betydande inflationstryck. Detta märktes bl. a. i en stegring av konsumentpriserna med nära 4 procent och i en lönestegring, som var nästan lika hög som under 1956. Trots god exportkonjunktur förbättrades inte valutaläget. Bytesbalansen gav ett underskott på ca 30 miljoner kronor.

Även om det ekonomiska läget vid halvårsskiftet 1957 knappast hade undergått någon försämring, fanns det dock svaga punkter. Förhållandena på arbetsmarknaden kännetecknades visserligen av bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft, men en liknande balans fanns inte på kapitalmarknaden. Efterfrågan på kapital kunde inte tillfredsställas vid då rådande ränteläge. Det var flera orsaker, som bidrog härtil. Under första halvåret hade det varit stora svårigheter att anskaffa lån för bostadsmarknadens behov. Förväntningar om en räntehöjning, beroende bl. a. på ett ökat ställigt upplåningsbehov, framkallade ett ökat utbud av obligationer på börserna med ständigt fallande kurser. Det blev ett säljtryck, som tvingade riksbanken att stödja obligationskurserna genom upprepade obligationsköp. Riksbanken tvingades att till stor del övertaga de i januari förra året emitterade lånen av stadshypoteks- och bostadskreditkassorna. Totalt sett hade riksbanken fram till i juli övertagit äldre lån till ett belopp av ca 150 miljoner kronor för att försvara obligationskurserna.

En annan orsak till kapitalbristen var, att den kapitalplacering allmänhetens tro på inflation förstärktes. Utvecklingen på flera områden gav belägg för detta. Aktiekurserna visade en uppåtgående tendens. Uppgifter från försäkringsbolagen visade också, att försäkringar med kapitalsparande förskjutits till förmån för försäkringar med risktagande.

Budgetutfallet 1956/57 ingav allvar-

Penning- och valutapolitiken

liga betänkligheter. Nu blev budgetutfallet 1956/57 ca 350 miljoner kronor sämre än som beräknats, då kompletteringspropositionen framlades i slutet av april 1957 — och detta trots att det skett en överflyttning av utgifter till det nya budgetåret. Det var sålunda ogynnsamma utsikter för det kommande budgetåret. Riksgäldskontorets beräkning av statens upplåningsbehov gav vid handen, att detta uppgick till 1,5—1,7 miljarder för andra halvåret 1957, men det blev faktiskt nära 2,2 miljarder kronor.

Bostadsbyggandets finansieringsbehov var också stort. Under första halvåret var det omöjligt för hypoteksinstitutet att få fram behövliga medel till gällande räntesatser. Affärsbankerna hade vid halvårsskiftet 1957 fått övertaga kreditiv på inte mindre än 2 690 miljoner kronor. Därav var nära 2 000 miljoner utbetalade, och av dessa 2 miljarder låg ca 870 miljoner kronor i redan färdiga fastigheter. Kreditiven för dessa senare fastigheter skulle rätteligen ha överflyttats till långa lån. Programmet för bostadsbyggandet förutsatte, att nära hälften av bostadsproduktionen påbörjades före slutet av september 1957, detta för att trygga sysselsättningen under vintern 1957—1958. Detta programs fullföljande krävde sålunda igångsättningskapital, och affärsbankernas möjligheter till ytterligare kreditiv var uttömda. Det förelåg därför ett omedelbart avlyftningsbehov av dessa byggnadskreditiv på ett betydande belopp, kanske 400 å 500 miljoner kronor.

På grund av utlåningstaket och svårigheterna att få emittera obligationslån drevs företagen att söka andra, dyrbarare och mindre rationella former för sin kapitalförsörjning. Det uppkom en tilltagande grå lånemarknad. Utlåningstaket var inte tillräckligt effektivt.

Det blev också på försommaren 1957 allt tydligare, att åtminstone Västeuropa skulle gå mot valutasvårigheter, som

rätt väl kunde förutbestämmas och kunde väntas nå sitt kritiska skede samtidigt med att vi skulle, om inga motåtgärder vidtagits, ställts inför en aktiv kris inom bostadsfinansieringen.

Det var alltså i detta läge, med starkt försämrade budgetutsikter, kapitalbrist för bostadsbyggandets finansiering, spekulationstendenser på aktiebörsen och valutaoroligheter, som riksbanksfullmäktige fattade sitt beslut om en höjning av diskontot med 1 procent och av obligationsräntan med 0,5 procent.

Det nuvarande ränteläget måste självfallet anses högt. Men det måste ses mot bakgrunden av rådande omständigheter. Dessutom kan det vara skäl att komma ihåg, att vi hade minst lika hög ränta på 1920- och 1930-talen och kanske högre, eftersom penningvärdet då var i stigande. När vi under efterkrigsåren haft en penningvärdeförsämring med omkring 4 procent, så har sparrarna faktiskt haft en negativ ränta.

Räntan är visserligen en viktig kostnadsfaktor, men viktigare är dess roll som ett medel att reglera tillgången på kapital.

Obligationsmarknadens utveckling efter räntehöjningen visade, att denna fått avsedd verkan. För bostadsfinansieringen kunde omedelbart efter höjningen uppbringas 450 miljoner kronor genom ett femårigt 5 $\frac{1}{4}$ -procents lån, Stadshypotekskassan, och ett 40-årigt 5 $\frac{1}{2}$ -procentslån, Bostadskreditkassan. I augusti emitterades ytterligare lån på 150 miljoner kronor. Genom placeringen av dessa lån kunde affärsbankernas byggnadskreditiv avlyftas och finansieringen av bostadsbyggandet för vintern var säkerställt.

Riksbankens stödköp av obligationer upphörde, då obligationsmarknaden efter höjningen varit inriktad på en eventuell framtida sänkning av räntan. Spekulationerna på aktiebörsen dämpades också så småningom och kursstegringen på aktiebörsen kunde

Penning- och valutapolitiken

brytas, sedan det rått en viss tvekan om räntehöjningens varaktighet.

Sammanfattningsvis skulle jag, herr talman, vilja erinra om följande.

Riksbanksledningens räntepolitiska aktion den 10 juli förra året måste ses mot bakgrunden av den ekonomiska politik och finanspolitik, som förts i detta land under en följd av år. Många års försummelse inom den ekonomiska politikens område, vars främsta kännetecken blivit en klart otillräcklig kapital- och kreditförsörjning och en mindre väl fungerande kapitalmarknad, fick nu sin logiska utlösning. Riksbanksledningen var kort sagt försatt i ett tvångsläge till följd av den förda politiken. Det är också betecknande, att efter vad vi nu vet hade utanför bankofullmäktige inga alternativa åtgärder diskuterats i syfte att komma tillrätta med den utpräglade och akuta kreditmarknadskris, som hotade bli ett faktum under senare delen av året och som framför allt hade betytt en kris för bostadsproduktionen med åtföljande arbetslöshetskris inom byggnadsfacken. En så hård kreditpolitisk åtstramning, som den nu företagna räntehöjningen innebar, utgör utan tvekan en besk medicin. Det finns ingen anledning att överskylda detta faktum. Med en i tid insatt rationell penningpolitik, underbyggd av en sparstimulerande allmän ekonomisk politik — så som vi bland annat från folkpartiets sida länge förordat — hade denna häftiga »kastning» kunnat undvikas. Låt oss i varje fall hoppas, att det inträffade får bli en varning, att det i längden inte går att föra en ekonomisk politik efter de linjer, som under en lång följd av år förts här. Det skedda blir då också en lärdom för framtiden.

Med det anförda vill jag, herr talman, yrka bifall till den vid bankoutsrottets utlåtande nr 6 fogade reservationen nr 1) av herr Ewerlöf m. fl.

Häri instämde herr Carlsson i Tibro (fp).

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! När man benar upp diskussionen om riksbankens penningpolitik i fjol, finner man motsättningar både när det gäller att beskriva läget som sådant och när det gäller att föreskriva lämpliga åtgärder. Socialdemokraterna och bondeförbundarna har ju en rad av år varit samhällsekonomiens livmedici. Deras bulletiner talar om väsentligt förbättrade förhållanden, och kontentan av granskningen blir att det år 1957 på sommaren inte förelåg någon sådan tillspetsning av konjunkturläget, att det var nödvändigt med några »aktioner i restriktiv riktning».

Det påståendet är, anser vi inom högern och folkpartiet, fullständigt felaktigt. Låt-gå-politiken hade drivits länge nog. Den hade haft i sitt släptåg en fortgående penningvärdeförsämring, lönestegringarna hade överstigit ökningen av landets reella resurser och vår valutareserv hade fortgående tappats av. Låt-gå-politiken har inneburit en omfördelning av tillgångarna i landet till förmån för staten och andra stora ägare av realkapital på bekostnad av de små i samhället. Den har inneburit en skatteskärpning, som riksdagen aldrig beslutat, och den har inneburit en urholkning av sociala förmåner, som man lovat grupper av medborgare. Den har blåst under konsumtionsbenägenheten och på så sätt minskat möjligheterna att bygga ut landets produktionsresurser.

En sådan politik kan inte drivas hur länge som helst. Först blir det stoppsignaler genom utvecklingen inom landet. Bristande tilltro till penningvärdet pressar upp både löneanspråk och priser och krymper utbudet av långfristig kapital. I relation till utlandet kan låt-gå-politiken drivas bara så länge våra viktigaste handelspartners och våra konkurrenter på världsmarknaden låter ungefär samma utveckling ha sin gång.

Var stod vi då i somras? Låt mig

Penning- och valutapolitiken

först begränsa perspektivet till de interna svenska förhållandena. Man säger t. ex. i konjunkturinstitutets höst-rapport, att vi hunnit så nära ett tillstånd av samhällsekonomisk balans, som vi i praktiken kunde hoppas på. Men man understryker i rapporten att balansen kunde vara »en momentan mellanstation» och att det inte var en naturlig jämvikt utan en jämvikt som betingades av den ekonomiska politikens ingrepp.

Redan en sådan beskrivning av tillståndet ger egentligen en tillräcklig bakgrund åt riksbankens räntehöjning. Vi hade ett samhällsekonomiskt läge, som i ögonblicksprojicering kunde te sig som jämvikt, men där mycket tydde på att man skulle fortsätta att rulla vidare i det vanda inflationsspåret. Och märk väl — det framhölls att detta jämviktsläge var beroende av kraften och målmedvetenheten hos den ekonomiska politik som förts och kunde rimligen alltså inte väntas bli bestående i ett läge, där var och en måste erkänna att effektiviteten hos den ekonomiska politiken radikalt hade avtagit.

Vår finansminister, som har en djärvt bildskapande fantasi, brukar tala om den »rikhaltiga arsenal av vapen», som står till den ekonomiska politikens förfogande. En del av dem sammanfattas under rubriken »finanspolitik» och hanteras alltså av denna kammare och vår medkammare. En annan kategori av den ekonomiska politikens vapen katalogiseras under rubriken »penningpolitik» och hanteras alltså av riksbanken.

Hur utföll då i somras en mönstring av de olika vapenslagen?

För finanspolitikens del måste man konstatera, att den från att ha varit en samhällsekonomiens aktive och kraftfulle beskyddare på vakt mot de »uppspringande inflationistiska störningskällorna» hade övergått till att själv bli en samhällsekonomisk stör-

ningsfaktor. Det hade visat sig politiskt omöjligt att via finanspolitiken nå en åtstramande effekt på den totala samhällsekonomin. Högbeskattningen hade lyckats reducera likviditeten inom produktionslivet men ingalunda hos konsumenterna. Och, framför allt, statens egna s. k. steriliseringar hade visat sig vara rena spegelfäkteriet. De överdimensionerade statsutgifterna, delvis finansierade med oäkta kredit, spädde ständigt på marknads likviditet. En prioriterad statsupplåning trängde andra kapitalbehov åt sidan. För penningpolitiken var finanspolitiken sannerligen ingenting att hålla i handen när åskan gick.

Jag vill gärna erinra om att detta konstaterande av det ömsesidiga förhållandet mellan finanspolitik och penningpolitik inte är någon svartmålning som uppfunnits av regeringens kritiker. Förra året uttalade bankoutskottets majoritet precis detsamma genom att skriva: »Ju passivare finanspolitiken är, desto större blir den del av efterfrågebegränsningen som måste uppnås med kreditpolitiska medel.»

Precisionen i finanspolitiken hade alltså testats och underkänts av en obehaglig verklighet. Under braskande reklam från både herr Strängs och regeringschefens sida — de hade talat om att man nu skulle uppnå någonting verkligt förnämligt — hade man släppt i väg sin överbalanserade budget. Finansministern har sedan kommenterat detta med ett strindbergskt citat; han hade siktat mot skyn men träffat skogsbrynet. Tyvärr tydde heller ingenting på att finanspolitikerna var beredda att arbeta efter andra linjer. Den som till äventyrs i somras räknade med detta, måste ha blivit grymt besviken, när han sedan tog del av årets budget.

Det behövdes alltså i somras inte någon djupgående analys för att riksbanken skulle ansluta sig till bankoutskottets uppfattning, att i och med att finanspolitikens verkningar blivit mindre

Penning- och valutapolitiken

effektiva, så måste det ligga ett större ansvar på kreditpolitiken.

Penningpolitiken kan arbeta med direkta regleringar och med generella medel. Hur man under de sistförflutna åren flitigt bemödat sig om att med direkta regleringar dämna upp penningsslödet, med emissionskontroll, utlåningstak, likviditetsöverenskommelser och all sköns finter — det redogör riksbankschefen för i sin förvaltningsberättelse för år 1957. Där säges också klart ifrån, att effektiviteten i dessa åtgärder kraftigt hade avtagit under året beroende på den likviditet som i samhället skapats av statsbudgeten.

Läget hotade att glida riksbanken ur händerna. Utan något stöd att vänta från finanspolitiken och med de fysiska kontrollmöjligheterna schackade just av finanspolitikens verkningar såg riksbanken det som sin klara skyldighet att justera räntan uppåt.

Redan de inhemska förhållandena talade alltså, menar jag, entydigt för att det förelåg ett behov av att höja räntan. Dessutom underströk en hel rad internationella faktorer vikten och betydelsen av att vi här hemma verkligen gjorde något. Det var ju många tecken som tydde på att den internationella investeringskonjunkturen höll på att bryta samman både i Förenta staterna och i större delen av Västeuropa. Prisfallet på råvaror — en gammal pålitlig stormsignal — visade inga tecken att upphöra. Minskade inkomster för de råvaruproducerande länderna måste komma att betyda minskade avsättningsmöjligheter för industriländernas export. Den industriella produktionskapaciteten började i det läget på många håll att te sig överdimensionerad. Ordningången till kapitalvaruindustrien avtog månad för månad. Inför det oväder, som hotade att dra upp, stramades den ekonomiska politiken åt i en rad länder.

För vårt land, som ju genom sin omfattande utrikeshandel är i alldeles

ovanligt hög grad knutet till världsekonomin, innebar utvecklingen uppenbara risker. Ogynnsamma förskjutningar kunde redan noteras i prisrelationerna mellan våra exportprodukter och de varor vi importerar. Om den utvecklingen fortsatte kunde påfrestningarna bli svåra nog för vår redan alltför begränsade valutareserv. Skärpt konkurrens på världsmarknaden, kanske med växelkursförändringar som vapen, innebär givetvis risker särskilt för de säljarländer där den inhemska prisnivån är hög. Om de svensktillverkade varornas pris internationellt sett skulle komma att ligga för högt, skulle i den hårdnande konkurrensen våra exportmöjligheter starkt minska och dessutom den svenska marknaden invaderas av importvaror. Följden skulle bli en omfattande arbetslöshet här hemma och bristande förmåga att betala de importvaror, som är väsentliga inte bara för vår levnadsstandard utan över huvud taget för våra möjligheter att hålla stora delar av vårt näringsliv i gång.

Utöver dessa grundläggande risker för vår valutareserv kunde man peka också på den dåliga sjöfartskonjunkturen, som rimligen måste komma att minska det sjöfartsnetto, som förr om åren varit en aktiv tillgång när det gällt att jämna ut den bristande varubalansen. Man kunde också erinra om att den i och för sig utomordentligt värdefulla liberaliseringen av utrikeshandeln och de utländska betalningarna gjorde riskerna för farliga förskjutningar i valutareserven större än de varit tidigare, när import och betalningstransaktioner var hårt kontrollerade. Om vi här i landet blev sittande med en väsentligt lägre ränta än den våra viktigare handelspartners arbetade med, skulle en del av den svenska utrikeshandelns varukrediter komma att bli finansierade på den billigare svenska marknaden med ty åtföljande, för vår valutareserv vanskelig förskjutning av betalningsterminerna.

Penning- och valutapolitiken

Var och en med någon som helst uppfattning av det internationella skendet och dess risker måste säga sig, att vi här i landet inte kunde låta vår inflatoriska konjunktur rulla vidare medan våra stora handelspartners kunde notera prisfall och kärvare förhållanden. Att i ett sådant läge ingenting göra skulle ha varit att spela högt med landets möjligheter till fortsatt full systerställning och bibehållen levnadsstandard.

En synpunkt till vill jag gärna understryka innan jag slutar. Det var inte bara så, att riskerna av att ingenting göra i somras med hänsyn till en rad internationella faktorer måste bedömas som farligare att taga än tidigare. Det var också så, att chanserna att med våra begränsade svenska handlingsmöjligheter nå ett positivt resultat var större än tidigare. Vi hade ju inte längre att räkna med vad som brukat kallas »störningar från utlandet» och som varit en kär bortförklaringsgrund för våra misslyckanden. Den internationella konjunkturavmattningen innebar i och för sig en bättre chans för oss att här hemma komma till rätta med vår inhemska inflation.

Slutligen bör man väl också peka på de fredsavtal, som både löntagare och jordbrukare via sina organisationer slutit med samhällsekonomin: det tvååriga löneavtalet och prisöverenskommelsen för jordbruksprodukter. Dessa båda avtal innebar — det är vi skyldiga att besinna — inte bara en värdefull hjälp åt statsmakterna i deras stabiliseringssträvanden utan också en förpliktelse för statsmakterna att motsvara förtroendet och kraftfullt arbeta för ett fast penningvärde under den tid dessa stora grupper inte hade någon möjlighet att förbättra sina villkor. En utbredd opinion förväntade av statsmakterna, att man skulle slippa höra mera prat om »räddad krona» medan den försämrades 4 å 5 procent om året; att man skulle kasta den mångåriga

låt-gå-politiken överbord till förmån för en politik som verkligen utträttade något.

Jag har, herr talman, blivit mångordig och ber nu att i korta ord endast få rekapitulera min tankegång. Hur var läget i somras? Jo, å ena sidan hade vi den tydligt framträdande risken av att Sverige med högkonjunktorens sorglösa later skulle basa ut i svårt väder där andra revade sina segel — å andra sidan hade vi de goda chanserna, delvis kanske inte återkommande, för att positiva åtgärder verkligen skulle kunna få effekt. Vem kunde i det läget stå till svars med att bli sittande med armarna i kors?

Nu kommer likväl de gamla koalitionspartierna — de som närmast varit ansvariga för penningvärden här i landet — och säger sig vara otillräckligt övertygade om nödvändigheten av räntehöjningen, respektive betecknar riksbankens aktion som anmärkningsvärd.

Detta är att fullständigt ställa sammanhanget på huvudet. Vad som inte varit övertygande och vad som är förtjänt av grava anmärkningar, det är inte riksbankens penningpolitik utan den finanspolitik, som tvingat riksbanken till en skärpt penningpolitik. Anmärkningar skall riktas mot dem, som gjort räntestegringen nödvändig genom att med fickorna stinna av inflationspengar tro sig orka med vilka framtidsåtaganden som helst. Anmärkningarna skall riktas mot finansministern, som inte haft kurage att freda sin fina julgran, som han talade om 1956, mot att bli plundrad in på sista barret. Anmärkningarna skall riktas mot dem, som — för att använda herr Hedlunds ord om de sista årens politik — alltför gärna dansat kring guldkalven, väljarna till behag.

Kunde vi här i riksdagen samsas om att väsentligt skära ned statsutgifterna och omarbeta beskattningsreglerna i en

Penning- och valutapolitiken

mera sparfrämjande och investeringsvänlig riktning, då skulle en emissarie snart nog kunna vandra över från riksbanken till regeringen på betydligt gladare fötter än herr Eckerberg gjorde den 10 juli.

Skall någon anmärkning riktas mot riksbanken, skall det vara den, att riksbanken inte redan tidigare med tillräcklig kraft sökt hejda den penningvärdeförstörande utvecklingen.

Men sådana tankegångar är tydligen fullständigt främmande för bankoutskottets ledamöter från socialdemokraterna och centerpartiet, som i stället hand i hand ger sig ut på det konstitutionella planets hala is för att finna argument mot riksbankens grundlagsfästa självständiga kompetens. Resultatet har blivit rätt fatala rovor. De socialdemokratiska ledamöterna har sökt stöda sin uppfattning med ett citat från ett 21 år gammalt uttalande av bankoutskottet, som i sin tur går tillbaka på ett ännu äldre uttalande. Sinne för kontinuitet är förvisso en tillgång i politiken men bör kanske då ta sig uttryck också i själva sättet att citera. Nu har man emellertid utelämnat det väsentliga stycket i det gamla bankoutskottsutlåtandet, det som säger att bestämmandet och avgörandet av vilka medel som under olika förhållanden lämpligen bör komma till användning för att man skall nå det för penningpolitiken uppställda målet »bör ankomma på riksbanksledningen, som i detta avseende har att ensam bära ansvaret».

Under förutsättning att majoriteten i utskottet tar med denna väsentliga del av citatet tror jag att vi från högerhåll gärna instämmer i att uttalandet fortfarande äger sin fulla giltighet. För det är väl alldeles tydligt, att bestämmelser — och respekterade bestämmelser — om riksbankens självständiga ansvar inte saknar praktiskt värde. Erfarenheter från både vårt land och andra länder har visat, att statsmakterna i

riksbankens självständighet behöver en motvikt mot de tendenser att överansstränga samhällets reella resurser, att söka leva över sina tillgångar, som tycks vara utmärkande för den offentliga hushållningen. Systemet innebär, att statsskutans skeppare, regeringen, när penningpolitiken måste släppa till lots för att klara fram skutan mellan väljargunstens farligt lockande öar, låter sig bindas vid masten medan lotspersonalen, professionellt okänslig för sirenernas sång, svarar för skutans trygga färd. Det är inte första gången i världshistorien, som de sålunda sirenfrälsta med upprörda ord klandrar sina lotsar för deras hjärtans hårdhet och rent av söker lämpa överlotsen överbord för att själva styra dit dem lyster.

Men de som nu kräver en omläggning av kursen måste dessförinnan fråga sig: Männe inte det nya ränteläget ger ett stöd i strävandena att ordna det klokt för vårt folk? Ger det oss inte en ny chans — efterlängtd av en stor majoritet av folket — att äntligen kunna upprätthålla kronans värde i allmänhetens hand, att sätta trygghet bakom löneavtal och låneavtal? Ger inte den minskade detaljkontrollen över kreditmarknaden, som nu blivit möjlig, större chanser för att det knappa kapital, som står till buds, mer än förr söker sig till de avsnitt av samhällsekonomin, där det — i nya företag eller i redan bestående — bäst bidrar till att öka vårt näringslivs produktivitet, ökar tillgången på varor och tjänster och på så sätt ger oss en riklig chans att utan ytterligare skatteskärpningar kunna uppfylla de förpliktelser vi tagit på oss gentemot olika grupper i samhället?

Vill vi gå denna självdisciplinens väg — för många företagareintressen knagglig och besvärlig men på längre sikt den enda framkomliga — eller skall vi släntra vidare i utförsbacken, där penningvärdet rutschar nedåt med så där 4 procent om året, med allmän otrygg-

Penning- och valutapolitiken

het och ofta grymma orättvisor mot enskilda människor som följd?

Det var en rad frågeställningar, som förhållandena i vårt eget land lägger nära. Ser vi så utanför våra gränser, ger sig också en fråga av sig själv: Är vi beredda att ingenting göra åt de uppenbart ökade riskerna för våra möjligheter att bereda full sysselsättning åt de nu yrkesarbetande och åt de stora ungdomskullar, som står beredda att gå in i yrkesarbetet? Kan vi blunda för de förödande följder för sysselsättning och levnadsstandard som en avgränsad svensk inflation skulle få i en internationell konjunkturdämpning?

På högerhåll vill vi inte spela ett spel med sådana risker. Vi ger därför vårt erkännande åt riksbankens åtgärd och förordar ansvarsfrihet för riksbanken och riksgäldskontoret med den motivering, som anförts i reservationen av herr Ewerlöf m. fl.

Herr SKÖLDIN (s):

Herr talman! Sedan många år tillbaka är vi vana vid att när bankoutskottet har lagt fram sitt utlåtande angående den verkställda granskningen av riksbankens och riksgäldskontorets verksamhet, har det alltid varit fogat reservationer till dessa utlåtanden. I detta fall är förhållandena så till vida likartade med vad de varit tidigare, men det föreligger dock den väsentliga skillnaden, att det är utskottsmajoriteten, som i det föreliggande utlåtandet är missnöjd med riksbankens handläggning av ett visst ärende, och minoriteten som är nöjd.

Vad vi är oense om är den vidtagna räntehöjningen, som riksbanksfullmäktige beslutade den 10 juli 1957. Olika uppfattningar om räntans betydelse, när det gäller den ekonomiska politiken, har ju tidigare många gånger kommit till uttryck i de diskussioner, som vi har fört i anslutning till bankoutskottets årliga utlåtanden, och det får väl betraktas som helt naturligt, att sådana me-

ningsskiljaktigheter framträder vid bedömandet just av den här företagna räntehöjningen. Jag skall försöka redogöra för de synpunkter, som har legat till grund för utskottsmajoritetens ställningstagande.

Jag skall först beröra bytesbalansen. Denna är som bekant sammansatt av handelsbalansen — det vill säga export och import — och nettot på vår sjöfart. Denna bytesbalans har, som vi säger i vårt utlåtande, under 1957 gått jämnt ut. 1955 visade den ett underskott på 414 miljoner kronor och 1956 ett underskott på 127 miljoner kronor. Jämfört med dessa båda år har alltså under 1957 inträtt en förbättring. Som redan tidigare har sagts, är denna förbättring rent volymmässigt sett än större, eftersom prisutvecklingen på den internationella marknaden för vårt vidkommande var oförmånlig därigenom, att prisstegringen på våra importvaror var större än på exportvarorna. Därför blev den värdemässiga förbättringen mindre. Detta har medfört, att valutareserven endast ökade med 75 miljoner under 1957.

Arbetsmarknaden har ju för sin del kännetecknats av en avsevärt mycket bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Denna jämvikt har obestriddligen haft en dämpade effekt på löneutvecklingen. Tvåårsavtalet tillförsäkrade industriarbetarna en löneförhöjning på $2\frac{1}{2}$ procent, och löneglidningen, som under 1956 var $3\frac{1}{2}$ procent, blev under 1957 $2\frac{1}{2}$ procent. Det innebär alltså, att industriarbetarlönerna under 1957 steg med 5 procent. I jämförelse med åren 1955 och 1956, då stegringen var 8 procent, är ju skillnaden ganska betydande. Löneförhöjningen för stats- och kommunalanställda ligger vid cirka 10 procent, och den sammanlagda lönesumman i landet beräknas därför ha ökat med 7 procent. Även i detta hänseende har alltså en förbättring obestriddligen skett.

Prisutvecklingen har varit stabil.

Penning- och valutapolitiken

Partipriserna har hållits oförändrade — 1955 steg de med 7 procent och 1956 med 2 procent. Även härvidlag är alltså läget bättre.

Men dessa ting berör inte reservanterna. De talar i sin reservation endast om konsumentpriserna, som stigit med 4 procent. Det bör i detta sammanhang erinras om att hälften av denna prisstegring uppkommit på grund av beslut som fattats här i riksdagen om höjda indirekta skatter samt genom höjning av vissa statliga avgifter och taxor, var till kommer höjda hyror.

Jag ifrågasätter, om det är riktigt att betrakta denna höjning som ett symptom på inflationstryck. Brukar man inte annars ta mera allmänna prisstegringar som inflationistiska symptom? Några sådana allmänna prisstegringar kan ju ändå inte påstås ha inträtt under 1957. Att ta en stegring i levnadskostnaderna som ett självklart tecken på att inflationstryck föreligger är väl att något förenkla problemen, i varje fall mot bakgrunden av de erfarenheter man synes ha gjort framför allt i USA, där prisstegringen fortsätter trots en tilltagande arbetslöshet.

Det förtjänar också framhållas att prisstegringarna i de flesta andra länder, som är av betydelse för svensk utrikeshandel, har varit likartade med våra egna. Härav följer, att vårt lands internationella konkurrenskraft inte har försämrats genom dessa prisstegringar. Man kan alltså inte heller säga att läget inom dessa avsnitt av vårt samhällsliv skulle vara ett skäl för den räntehöjning som jag förut talat om.

Vad sedelomloppet beträffar bör väl också omfattningen av det vittna om en lugnare utveckling. Sedelomloppets omfattning steg nämligen 1956 med 5,2 procent och under 1957 med 4,3 procent. Industriproduktionen steg under första halvåret 1957 med 5 1/2 procent och för hela året med 3 1/2 procent, medan den under 1956 steg med 3 procent.

Bruttonationalprodukten har enligt preliminära beräkningar förbättrats med drygt 2 procent. Det innebär visserligen en lägre stegring än under vissa efterkrigsår, men ökningen kan i alla fall betraktas som ganska tillfredsställande.

I fråga om det ökade produktionsresultatets användning kan man konstatera en förskjutning från konsumtion till investeringar, och detta överensstämmer ju helt med våra önskemål.

Denna förskjutning tar sig siffermässigt uttryck i att investeringarna ökade med omkring 3 procent och konsumtionen med inte fullt 1 1/2 procent.

Därutöver kan man notera ett ökat personligt sparande. Sparandet steg som bekant under 1955 och var oförändrat under 1956, och den nu föreliggande statistiken ger antydning om en betydande ökning av sparandet. Även detta bär vittne om en förbättrad balans i vår ekonomi under 1957.

Vad jag nu nämnt är resultatet av den åtstramning i den ekonomiska politiken som har praktiserats från och med 1955.

Vad beträffar budgetläget under 1957, har det inträtt en försämring. Totalbudgetens underskott uppgick då till 800 miljoner kronor. Underskottet för 1956 var 600 miljoner kronor. En del av denna försämring hör troligtvis samman med den ökade balansen i vår ekonomi genom uppbromsningen av de nominella inkomsterna, vilken i sin tur självklart påverkat skatteintäkterna. Utfallet av totalbudgeten för 1956/57 blev, som jag nyss sade, ett underskott på omkring 800 miljoner kronor.

Om man skall göra en jämförelse i fråga om den ekonomiska verkan, som detta underskott har, så skall man väl göra en jämförelse inte med riksstaten för detta budgetår utan med utfallet från föregående års budget, och då blir försämringen ett par hundra miljoner. Med hänsyn till konjunkturdämpningen

Penning- och valutapolitiken

kan väl det knappast betraktas som något särskilt anmärkningsvärt.

Ett skäl för räntehöjningen, som bankofullmäktige anfört, var att man ville motverka spekulations-tendenserna på aktiemarknaden. Aktieindex hade nämligen stigit från 223,7 till 249,6. Nämda index sjönk emellertid senare till 247,2. Efter räntehöjningen steg index på nytt för att åter sjunka under höstmånaderna, en sänkning som troligtvis får tillskrivas tendenserna till konjunkturavmattning. Inte heller denna utveckling kan alltså vara ett bärande skäl för räntehöjningen.

Ett annat skäl som anförts har varit behovet av att skaffa pengar för vår bostadspolitik. Läget i detta avseende var obestriddigen besvärligt. Den 1 juli 1957 hade affärsbankerna engagerat sig i bostadsbyggnadskrediter uppgående till 2,7 miljarder, varav 870 miljoner i redan färdiga fastigheter. Det obligationslån som hade emitterats i januari av stadshypotekskassan och bostadskreditkassan lyckades man inte placera. Riksgäldskontoret emitterade under våren ett obligationslån, vars resultat också var mycket dåligt. Efter räntehöjningen fick stadshypotekskassan och bostadskreditkassan rätt att bjuda ut ett nytt obligationslån på 450 miljoner kronor som blev fulltecknat. Härigenom kunde bankernas engagemang i byggnadskreditiv avlyftas med 460 miljoner kronor. Detta betydde självfallet en stor tillgång för finansieringen av höstens och vinterns bostadsbyggande.

Temporärt fick alltså räntehöjningen det resultat som man hade åsyftat.

Emellertid kan man väl ändå fråga: Var det något nytt kapital, något nytt sparande, som gjorde det möjligt att placera detta lån? Nej, så var inte fallet. Huvudparten av obligationerna inköptes av våra affärsbanker. Därigenom fick hypotekskassan och bostadskreditkassan pengar att lyfta av affärsbankernas kreditiv, och affärsbankerna fick alltså tillbaka de pengar för vilka de

hade köpt obligationer. Ingenting är att säga om detta, ty det är en normal transaktion i vår bankvärld. Men vad utskottsmajoriteten ifrågasätter är: Var det nödvändigt att köpa denna temporära framgång för ett så högt pris? Blev åtgärden att höja räntan till någon varaktig glädje? Det är väl knappast troligt. Hur är egentligen förhållandet i dag? Bankerna ligger nu med byggnadskrediter på 2,55 miljarder, varav 790 miljoner i färdiga fastigheter. Vi är alltså i precis samma situation som på sommaren 1957.

Allt detta gör att vi, som bildar majoriteten i bankoutskottet och är ansvariga för det föreliggande utskottsutlåtandet, inte tror på att man enbart med räntan skall kunna skapa en lånemarknad som täcker alla våra befintliga lånebehov. Vi anser inte heller att en räntehöjning var absolut nödvändig i den förevarande situationen. Men detta problem att skaffa pengar till långsiktiga krediter kommer man ju inte ifrån genom att tvista om huruvida den eller den åtgärden var nödvändig eller ej. Att denna fråga på ett eller annat sätt måste lösas torde vara ofrånkomligt.

Det starkaste motivet för den företagna räntehöjningen har ju allmänt ansetts vara bostadsbyggandets kreditbehov, och dessa synpunkter har accepterats av många.

Pressen har också visat bankoutskottets utlåtande mycket stort intresse. Jag vet inte hur många professorer i nationalekonomi vi har här i landet, men fem av dem har gjort uttalanden som jag sett i pressen, och praktiskt taget allesamman har prisat räntehöjningen. Men vad säger dessa professorer om de av riksbanken företedda motiven för denna åtgärd? Jo, en av dem säger att han tror att det var rätt att höja räntan, men han medger att vi inte vet så mycket om styrkan av räntehöjningens inverkan. En annan medger att utskottsmajoriteten har rätt i att räntehöjningen inte var ofrånkom-

Penning- och valutapolitiken

lig den 10 juli, ty han säger att riksbanksledningens argument för åtgärden inte varit övertygande. Han anser också att bostadsfinansieringen kunde ha klarats upp utan räntehöjning, och han går så långt att han säger att t. o. m. en räntesänkning hade kunnat göras om den parats med skickliga manipulationer med kreditreglering, likviditets- och placeringskvoter. En tredje professor kritiserar riksbanksledningens motivering för den höjda räntan och säger, att den inte varit nödvändig för att reda upp bostadsbyggandets finansieringssvårigheter.

Som jag tidigare sagt anser flera att räntehöjningen var befogad, men inte på det motiv riksbanken anfört utan därför att räntan var för låg. Motiven för räntehöjningen betraktas som mycket svaga. Eftersom de intervjuuttalanden, som jag nu återoppat, troligtvis får betraktas som en stödaktion för riksbanksfullmäktige, så undrar jag mot bakgrunden av vad jag nyss anfört, om inte riksbanksledningen har anledning att be Gud bevara sig för sina vänner.

Beträffande upplåningen vill jag framhålla att statens redovisade låneskuld har stigit under många år. Vid det senaste budgetårets utgång belöpte den sig till 16,8 miljarder.

De uttalanden, som har gjorts om denna ökade statsskuld, har tagit sig ganska drastiska uttryck, framför allt från herr Hjalmarsons sida. Han har räknat ut hur mycket denna skuld utgör på varje svensk medborgare. Sist jag hörde herr Hjalmarson hade han gått så långt fram i tiden att han kunde ange vad denna skuld utgjorde om den sloges ut på varje medborgare, jag tror ända fram till 1962. Med det sätt, varpå vår statsskuld redovisas, ligger det nära till hands att göra sådana reflexioner och uttalanden omkring statsskulden som herr Hjalmarson har gjort. Jag förutsätter, att herr Hjalmarson väl känner till statsskuldens sammansättning och att de här sifferkonsterna, som

han med sådan glädje har odlat, ändå är ganska missvisande.

En närgången granskning av statsskuldens sammansättning visar, att den inte genomgående är en skuld i egentlig mening. En professor i nationalekonomi skrev för några dagar sedan en artikel i Stockholms-Tidningen om denna sak. Han påvisar där att statsskulden, som redovisas vid budgetårsskiftet med 16,8 miljarder, i verkligheten inte är mer än 10,5 miljarder. Till detta resultat kommer han genom att från statsskulden räkna bort de medel, som lånats ut för bostadsändamål och som utgör 5,5 miljarder kronor, samt vidare statens inestående medel i riksbanken, 800 miljoner kronor. På detta sätt har statsskulden, uttryckt i procent av bruttonationalprodukten, minskat från 35 till 19 procent under tiden den 30/6 1950 till samman datum 1957.

Finansministern sade för en tid sedan i ett föredrag att mot den redovisade statsskulden svarar reella tillgångar till ett belopp av cirka 40 miljarder kronor.

Alla dessa resonemang kring vår statsskuld är emellertid förklarliga mot bakgrunden av den bristfälliga redovisning som sker i budgeten. Tillåt mig, herr talman, att ta ett exempel.

Svenska staten torde vara den enda som lånar ut pengar och samtidigt redovisar detta som en skuld. Vi är ju annars vana vid att det är den, som lånar pengar, som åsamkar sig en skuld och inte den som lånar ut pengarna. Det är väl rimligt att tillämpa ett sådant betraktelsesätt även när det gäller svenska statens finanser. Om bankinrättningarna här i landet skulle förfara på samma sätt som staten och endast som skulder redovisa sina utlånade pengar utan att redovisa säkerheterna för dessa skulder, skulle nog många bankinrättningar framstå som konkursmässiga.

Det är sålunda helt enkelt nödvändigt att vi ser till att även den svenska

Penning- och valutapolitiken

statens lånetransaktioner redovisas på ett sådant sätt att man kan av redovisningen utläsa den ekonomiska ställningen. Därest dessa pengar, som lånats ut till bostadsändamål och som i det senaste budgetårsskiftet utgjorde 5,5 miljarder kronor, skulle ha utlånats av affärsbankerna, hade statsskulden kunnat redovisas med ett belopp som varit 5,5 miljarder lägre än det som i dag redovisas. Detta exempel visar hur orimliga och felaktiga slutsatser man kan dra av det sätt varpå statskulden redovisas.

Det är ingen ny tanke — den har för övrigt varit föremål för utredning — att över budgeten endast skulle redovisas de medel som utgör subventioner till våra bostäder. Det vore önskvärt att finansministern ville pröva denna utväg, när han skall ta ställning till frågan om redovisningen av statens låneskulder — jag förutsätter att finansministern finner det angeläget att med det snaraste göra detta.

I den reservation, där herr Ewerlöf står som första namn, uttrycker man sin oro över statsupplåningen, såväl dess omfattning som dess placering, men man underlåter att ge några anvisningar om hur dessa frågor bättre skulle kunna lösas. Statsupplåningen är totalt sett beroende av efterfrågan från statens sida. De utgifter, som vi här i riksdagen beslutar om, är ju det som skapar efterfrågan på pengar, och i stort sett är väl samtliga partier ansvariga härför. Högerns förslag till prutningar på 270 miljoner vid fjolårets riksdag spelar ingen roll i detta sammanhang, eftersom detta förslag innebar att man skulle genom skattesänkningar minska statsinkomsterna med samma belopp. Vill man minska lånebehovet, måste man ha en totalbalanserad budget, och vill man ha en totalbalanserad budget måste man också ta ut mera i skatter. Intetdera av detta har kunnat accepteras av dem som undertecknat reservationen. Man uttrycker där som sagt oro

för placeringen av statsupplåningen, men det ges inga anvisningar om hur dessa placeringar bör göras — inte ens en rekommendation i någon viss riktning.

Jag har nu gått igenom de delar av vårt ekonomiska liv som i detta sammanhang bör tas i betraktande. Såvitt jag kan se finns det icke skäl för den räntehöjning som vidtagits. På intet av dessa avsnitt ger samhällsutvecklingen under 1957 belägg för nödvändigheten av denna räntehöjning.

Reservanterna säger i sitt utlåtande att i speciella situationer skall riksbanksledningen kunna handla utan samråd med regeringen, och man anser att det förelåg ett sådant läge den 10 juli 1957. Jag kan medge att läget onekligen var speciellt på det sättet, att skäl saknades för den åtgärd som vidtogs.

Det finns dock ytterligare ett avsnitt som jag inte berört, och det är frågan om åtgärder för att dämpa ett befarat övertryck på marknaden. I dag har vi över 55 000 arbetslösa här i landet. Hur stor skall arbetslösheten bli, innan det befins påkallat med åtgärder i motsatt riktning, d. v. s. en räntesänkning? Det är ju åtgärder av det slaget som man nu vidtar i andra länder, och jag anser att frågan om en räntesänkning med det snaraste bör komma under omprövning även i vårt land.

Det har vidare sagts — herr Regnéll var också inne på detta — att det som skrivits i utskottets utlåtande står i strid med 2 § i gällande instruktion för bankoutskottet, vilken förbjuder utskottet att »omedelbart till överläggning upptaga något som syftar till rubbning eller förändring i dessa bankens huvudgrunder». Man tolkar då utskottets krav på samråd mellan riksbanken och regeringen som att banken därmed skulle läggas under regeringens bestämmanderätt. Detta är en egendomlig tydning av uttrycken »samråd» och »samarbete» som, om den vore riktig, skulle kunna tillämpas även på reser-

Penning- och valutapolitiken

vanternas förslag till utlåtande — en sak som herr Regnéll tydligen har förbisett — eftersom även de talar om att man skall samråda. Kravet på samråd innebär i praktiken ingenting annat än att riksbanksledningen och regeringen dels skall skapa sig en gemensam syn på det aktuella konjunkturläget och dels komma överens om vilka åtgärder som bör vidtagas. Är läget t. ex. sådant att det kräver åtgärder för att dämpa investeringsefterfrågan, kan detta i princip ske med räntehöjning eller investeringsavgift. Om inte båda åtgärderna skall tillgripas, framstår det onekligen som naturligt, att de båda instanserna underrättar varandra om vad de planerar att göra. Detta förefaller desto mera naturligt med hänsyn till att regeringen — om den har riksdagsmajoritetens stöd — alltid med finanspolitiska åtgärder kan neutralisera verkan av riksbankens åtgärder.

Någon motsättning mellan vad vi föreslår i årets uttalande och vad vi citerar från år 1937 föreligger inte. Den samverkan som det i båda dessa uttalanden talas om i så gott som identiska ordalag skall naturligtvis för riksbankens vidkommande ske under dess självständiga ansvar. Denna självklarhet påpekas visserligen inte i årets uttalande, eftersom den följer direkt av riksbankslagen och grundlagen, men om samma uttalande inte stred mot grundlagen och instruktionen vid 1937 års riksdag kan det inte gärna göra det vid 1958 års riksdag.

Om det är fel av riksbanksledningen att ha samråd med regeringen, ja, rent av ett lagbrott, som man på vissa håll har velat göra gällande, vill jag erinra om att sådana överläggningar har ägt rum både år 1955 och år 1956, när vissa räntejusteringar företogs. Detta skulle alltså enligt den lagtolkning man vill göra innebära, att riksbanksledningen då har brutit mot lagar och författningar. Är det ändå inte underligt, att man inte påtalade detta just vid dessa

tillfällen från de håll, där man nu med sådan iver försöker göra troligt att vad som skrivits både i utskottsutlåtandet och i reservationen skulle vara någonting felaktigt? Jag vill understryka, att den grundlagsändring på detta område, som det gäller, kom till stånd vid 1897 års riksdag. Den innebar bl. a. att regeringen fick rätt att tillsätta en ledamot i riksbankens styrelse. Skälet för åtgärden var att samråd skulle äga rum med regeringen, i varje fall mellan den av regeringen utsedde representanten och regeringen.

Högern synes i dag vara mest aggressiv på denna punkt, åtminstone dess huvudorgan Svenska Dagbladet, och även, såvitt jag kan förstå, herr Regnéll. Därför vill jag för sammanhangets skull påpeka, att sedan vi gått ifrån guldmyntfoten den 27 september 1931 väckte en rad framstående högerrepresentanter i både första och andra kammaren motion, i vilken de krävde att regeringen av riksbankens sju ledamöter skulle utse tre för att på så sätt bättre trygga samarbetet mellan regeringen och riksbanken.

Detta var högerns ståndpunkt år 1932. Eftersom högerns representanter i bankutskottet har undertecknat reservationen, som också rekommenderar samråd mellan riksbanksledningen och regeringen, är det väl alltjämt högerns ståndpunkt i denna fråga.

På denna punkt har jag i utskottet gjort mig till tolk för den meningen, att vi borde enas om ett uttalande på det principiella planet angående samråd mellan regeringen och riksbanken men samtidigt framhäva riksbankens grundlagsenliga rätt att själv bestämma i dessa viktiga angelägenheter. Det var inte möjligt att få en sådan uppgörelse till stånd, vilket jag beklagar. Om man i alltför överdrivet nit nu vill försvara riksbankens självständighet, är jag rädd att resultatet kommer att bli att vi får krav på grundlagsändringar.

Penning- och valutapolitiken

Det skulle jag inte betrakta som en lycklig utveckling.

Herr talman! Med vad jag här anfört hemställer jag om bifall till vad bankoutskottet har föreslagit.

Herr REGNÉLL (h) kort genmäle:

Herr talman! I sitt resonemang sysslade herr Sköldin — liksom för övrigt majoritetsuttalandet — egentligen bara med vad som har varit. Penningpolitikens uppgift är emellertid att spana framåt och att i tid lägga ut en försiktig kurs. Herr Sköldin spejade hela tiden bakåt och hade vänt sin kikare så, att den ingalunda förstörde utan i stället minskade de bekymmer, som vi har akter över. Ett exempel på det är att han ville bagatellisera penningvärdeförsämringen i fjol. Fyra procent var inte så farligt, sade han, ty drygt hälften av denna uppgång av priserna hade vi direkt åsamkat svenska folket genom beslut i riksdagen.

Vinkännarna räknar med något slags särskilt fint vin som kallas slottstappning. Nu anses det tydligen särskilt fint att inflationen är något slags riksdags-hustappning, men jag tror inte att detta på något sätt lugnar spararna och konsumenterna ute i landet. Jag tror tvärtom att det skärper deras oro, ty det är ett nytt bevis på vad de redan börjar förstå, nämligen att den inflation de genomlider i mångt och mycket har skapats genom beslut i detta hus.

Sedan frågade herr Sköldin om något nytt kapital tillförts marknaden genom att man tillfälligt löste proppen i bostadsfinansieringen i somras. Han svarade själv att det naturligtvis inte var så, och det har han kanske rätt i. Så fortsatte han sitt resonemang: »Hade man inte då kunnat komma till samma resultat på en lägre bankräntnivå?» Det är möjligt att man hade kunnat det; bankerna har ofta låtit tala med sig. Men det hade i så fall inneburit bara en nödlösning för stunden. Detta var herr Sköldin kanske medve-

ten om, ty han frågade vidare: »Var det nödvändigt att köpa denna temporära framgång för så högt pris?» Det hade blivit en temporär framgång men inte närmast räntan till det läge, som spararna måste betrakta som ett oefttergivligt minimum. Det hade inte inneburit ett försök att minska inflationen och skärpa vår beredskap mot de faror som hotar vår export. Det hade kort sagt varit ett nytt led i den bedrövliga politik som demonstreras i så många andra sammanhang. Vi säger oss ofta att en sanering är nödvändig, kanske med preciseringen »under den närmaste framtiden», men vi gör ingenting.

Herr KARLSSON i Stuvsta (k):

Herr talman! I centerpartiets reservation till föreliggande utlåtande från bankoutskottet förklaras trosvisst, att fullmäktiges i riksbanken omdiskuterade beslut om räntehöjning den 10 juli 1957, vilket beslut som bekant fattades utan att regeringen underrättades, är att betrakta som en »unik episod», varvid reservanternas förutsätter »att i framtiden erforderligt samråd kommer till stånd mellan riksbanken och Kungl. Maj:t». Ja, vi får väl hoppas det.

Jag skall inte här inlåta mig på frågan om riksbankens självständighet och bankofullmäktiges rätt att ensamma bestämma om räntenivån i landet. Jag anser att diskussionen härom är fullkomligt formalistisk. Följande är nämligen obestriddigt:

1. Inom ett och samma land kan självfallet bara en ekonomisk politik genomföras. Att landets ekonomiska politik skall utformas och genomföras oberoende av landets regering kan ingen hävda. Det är därför också hopplöst att förordna en ordning, där riksbanken på egen hand skall bestämma över en så viktig fråga i den ekonomiska politiken som räntenivån.

2. Det är sant att bankofullmäktige väljes av riksdagen, medan regeringen utses av Konungen, men var och en vet

Penning- och valutapolitiken

att i ett land med parlamentarisk demokrati ingen regering kan vara kvar, som inte har stöd i riksdagen. I sak är alltså bankofullmäktiges och regeringens ställning till riksdagen i stort sett densamma.

Det är uppenbart att de som försöker motivera bankofullmäktiges handlings-sätt gör det bara därför att de är överens om det ekonomiskt riktiga i bankofullmäktiges åtgärd av den 10 juli i fjol och alltså anser sig behöva göra förtvivlade försök att försvara denna åtgärd även från konstitutionella utgångspunkter. Det behövs enligt min mening mindre än vad som då inträffade för att man skall ha rätt att tala om konstitutionella kristercken. Regeringen har för sin del känt sig föranlåten att byta ut sin representant i riksbanksledningen. Riksdagen borde göra detsamma med sina representanter.

Sakligt sett kan bankofullmäktiges beslut omöjligens försvaras. Jag behöver bara erinra om de ekonomiska fakta, som anföres i utskottsmajoritetens uttalande.

Medan partipriserna i allmänhet stod stilla under förra året, ökade konsumtionspriserna med ungefär 4 procent. Ökningen under första halvåret var emellertid bara 1 procent. Vad beträffar den totala ökningen hänförde den sig till hälften från höjda indirekta skatter samt statliga avgifter och taxor. Som vanligt var det alltså den statliga skatte- och avgiftspolitikerna som bidrog till inflationsutvecklingen, vilken sålunda i mycket hög grad var en följd av medvetna politiska åtgärder.

Nu säger herr Regnéll att det inte spelar någon roll hur inflationen åstadkommit. För den stora allmänheten, menar han, blir resultatet detsamma. Det är riktigt, men det anförda faktiska förhållandet pekar ju på att staten borde låta bli att genom indirekt beskattning framdriva höga priser. Att avstå härifrån vore också ett sätt att dämpa upp inflationen. Jag har inte lagt märke till

att herr Regnéll eller andra högerrepresentanter haft något att invända mot den stegrade indirekta beskattningen.

Sedelomloppet visade under fjolåret en mindre ökning än vanligt. Industriproduktionen ökade med 3,5 procent, och under första halvåret, d. v. s. under tiden före räntehöjningen, var ökningen hela 5,5 procent. Investeringarna ökade snabbare än konsumtionen, eller med 3 procent mot 1,5. Utrikeshandeln visade bättre balans än under tidigare år.

Utskottet meddelar, att löneglidningen under perioden november 1956—november 1957 var 2,5 procent eller 1 procent mindre än närmast föregående period. Antalet lediga platser var i avtagande. Utskottet borde ha tillagt att tvååriga avtal genomdrivits, som i stort sett innebar status quo i lönehänseende, om man bortser från kompensationen till följd av arbetstidsförkortningen.

Det finns därför verkligen alla skäl för att betrakta bankofullmäktiges rän-tebeslut den 10 juli i fjol som anmärkningsvärt.

Anmärkningsvärda är också de moti- tiv, som från bankofullmäktige anförts för räntekuppen. Ett av dessa var, att man ville dämpa spekulationstendenserna på aktiemarknaden. Man hänvisar härvid till stegringen av aktieindex från 223,7 vid årsskiftet 1956/57 till 249,6 i slutet av maj förra året. Orsakerna till dessa tendenser var naturligtvis flera, men en orsak var säkerligen den skärpning av det kalla kriget och därmed spekulationerna i nya stegrade rustningar som blev den temporära följden av händelserna i Egypten och Ungern. En annan »stimulerande» faktor var onekligen de tvååriga avtalen.

Bankofullmäktige brydde sig tydligen inte om att närmare undersöka orsakerna till ifrågavarande spekulations- tendenser. Möjligen berodde detta på bristande politiska förutsättningar. Det inträffade har emellertid visat, att riks-

Penning- och valutapolitiken

dagen borde ombesörja en sådan sammansättning av ledningen för riksbanken, att denna vore i stånd att bättre politiskt överväga förändringarna i situationen.

Bankofullmäktige hyste också bekymmer för utvecklingen av statens finanser. Statsinkomsterna började stagnera med påföljd att lånebehoven ökade. Vi har för vår del alltid hävdat, att statliga investeringar i kraftverk, kommunikationer och andra produktiva företag liksom bostäder bör finansieras med lånemedel och icke med uttaxering från skattedragarna och att det måste anses synnerligen legitimt, att staten på jämbördig fot med privata uppträder på lånemarknaden.

Statens ständigt stegrade löpande utgifter mot bakgrunden av stagnerande inkomster är dock verkligen ett problem i den ekonomiska politiken. Främst är det här fråga om de oupphörligt stegrade improduktiva utgifterna för militära ändamål som inger bekymmer i fråga om såväl statens finanser som ett stabilt penningvärde. Det är emellertid obegripligt hur man i riksbanksledningen kunde komma fram till att man skulle kunna förbättra statens finanser genom att öka kostnaderna för statens upplåning samt för räntesubventioner till bostadsbyggandet. Följden av räntehöjningen blev ju försämrade statsfinansier. Räntehöjningen påminner ur denna synpunkt om de åtgärder, som av och till genomförts under de gångna åren för att bevara penningvärdet. Man har höjt de indirekta skatterna och därmed priserna med den motivering, att man ville hejda inflationen.

Som sitt allra viktigaste motiv har riksbanksledningen angett det vid halvårsskiftet i fjol trängande behovet av att skaffa lån till bostadsbyggandet. Uppgången på aktiemarknaden och det ökade statliga lånebehovet utlöste spekulationer i en räntehöjning. I dessa deltog och medverkade aktivt bankkapitalet. Betydande belopp låstes i bygg-

nadskreditiv, gällande redan färdigställda lägenheter. Räntehöjningen medförde som bekant, att ett par obligationslån kunde placeras. Bankoutskottet sticker emellertid håll på bubblan genom det intressanta konstaterandet, att det var affärsbankerna som tog hand om de flesta obligationerna. Hela »effekten» av räntehöjningen blev alltså, att affärsbankerna minskade sitt innehav av byggnadskreditiv och ökade innehavet av obligationer. Följden blev att man fick mera betalt för sina pengar.

De motiv för en räntehöjning som bankofullmäktige anförde har även i föreliggande utskottsutlåtande liksom på så många andra håll utsatts för en nedgörande kritik. Bankofullmäktiges position är uppenbarligen sönderskjuten.

Det är rimligt att man frågar sig vad det är som i verkligheten ligger bakom kurragömmaleken i räntefrågan. Det är uppenbart att bankofullmäktige har varit utsatta för ett tryck från vissa håll, d. v. s. från de kretsar, som under lång tid har ivrat för en högre ränta. Dessa kretsar är att söka inom den svenska storfinsansen, och man frågar sig då vilka deras verkliga motiv är för en högre ränta.

1. I den hårdnande konkurrensen är storföretagen intresserade av att klämma åt småföretagen så mycket som möjligt. Detta gör man på ett ganska effektivt sätt genom att driva räntan i höjden.

2. I en tid av högkonjunktur pågår alltid en kamp om kapitalet. Så länge utsikterna till fortsatt expansion är för handen vill storkapitalet slå ut med-
ävlarna om spararnas kapital, d. v. s. pressa tillbaka de statliga och kommunala investeringarna samt upplåningen från småföretagarnas sida. Med de strålade vinster som storföretagen nu kan inhösta bereder en högre ränta dem inga större bekymmer.

3. Inte minst är räntefrågan förbunden med bostadsfrågan och bostadspoli-

Penning- och valutapolitiken

tiken. Till följd av de samhällseliga åtgärderna på bostadspolitikens område har bostadsbyggandet inte varit så profitabelt som privatkapitalet har önskat. Det är därför som man har inlett energiska attacker för att slopa byggnadsregleringen och de statliga bostadssubventionerna. Så länge man inte annat än delvis har lyckats genomföra detta har man eftersträvat att höja räntorna för att åtminstone den vägen kunna profitera på bostadsbyggandet. Avsikten har naturligtvis samtidigt varit och är alltjämt att genom stegrade räntor tvinga fram högre bostadskostnader och hyror för att därigenom göra bostadsbyggandet till ett mera begärligt område för kapitalistisk spekulation.

Men sparandet, invänder någon, betyder inte högre räntor en stimulans till ökat sparande? Om man här åsyftar sparande bland de breda folklagren, alltså ett småfolkets sparande, är det väl uppenbart att en höjning av inlåningsräntan med $\frac{3}{4}$ procent mest är att betrakta som ett hån mot småspararna. Under efterkrigstiden har besparingarnas värde till följd av inflationen minskat med genomsnittligt 3—4 procent om året. Om man verkligen ville stimulera det enskilda sparandet, borde man genomföra en politik som gjorde slut på penningvärdeförsämringen. Det skulle verkligen småspararna tjäna på. En sådan politik skulle innebära att man skapade ett verkligt, som det brukar heta, »sparvänligt klimat».

Hur skall man då kunna förklara att bankofullmäktiges majoritet — med hänsyn till de intressen den representerar — kunnat fatta detta räntebeslut? Jag kan inte finna någon annan förklaring än att vederbörande som så många andra har blivit förhåxade av den borgerliga räntedemagogien och fallit undan för det storfinansiella trycket i ränte- och inflationsfrågorna. Man har inte, med undantag för herr Rubbestad, lyckats skaffa sig och hävda en egen mening, och så får det svenska fol-

ket betala höjda räntor, höjda priser och ökade omkostnader på praktiskt taget allt.

Det är anmärkningsvärt, att fullmäktige i riksbanken kan anse sig böra sitta kvar, även sedan de fått fullkomligt klart för sig, att de mot sig haft och har både riksdagens majoritet och regeringen. Detta förhållande måste betraktas som oefferrättligt.

En trots allt viktigare fråga är emellertid, om räntan skall tillåtas kvarstanna på den höga nivån eller om det beslut, som regeringen ogillade och som riksdagsmajoriteten nog kommer att ogilla i dag, skall kvarstå. Vi har i annat sammanhang krävt en sänkning av räntan, och det torde väl vara uppenbart att den frågan är aktuell, inte minst med hänsyn till nuvarande konjunkturutveckling. Det är en halvhet att utdöma ett beslut av bankofullmäktige och sedan låta detta beslut stå kvar, särskilt som det oriktiga och förkastliga däri är ännu mer uppenbart nu än då det fattades.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här har anfört skulle jag också vilja hemställa, att riksdagen måtte besluta bifalla utskottets hemställan under punkt 3:o), gällande ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken, med följande tillägg: att ansvarsfrihet må beviljas fullmäktige i riksbanken *dels* för förvaltningen under år 1956 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, *dels ock* för de beslut och åtgärder som finns antecknade i fullmäktiges protokoll fr. o. m. den 10 januari 1957 t. o. m. den 9 januari innevarande år, *med undantag för fullmäktiges beslut om räntehöjningen den 10 juli 1957, vilket riksdagen ogillar.*

Herr BÖRJESSON (cp):

Herr talman! Jag skulle i huvudsak kunna ansluta mig till vad herr Sköldin har sagt här tidigare. Anledningen till att herr Eliasson och jag har en sär-

Penning- och valutapolitiken

skild reservation är att vi kanske har reagerat ännu kraftigare mot de händelser, som inträffade den 10 juli i fjol.

Det är i huvudsak två ting som vi ifrågasätter, nämligen dels om denna diskontohöjning och den chock som följde på den verkliga vad nödvändig, dels om inte ett annat förfarande vid förhandsbedömningen av åtgärden borde ha tillgripits, nämligen samråd med regeringen.

Vad gäller nödvändigheten av räntehöjningen, synes det oss som om konjunkturutvecklingen vid denna tidpunkt visade på en uppbromsning. Händelserna därefter har väl ytterligare styrkt riktigheten av den synpunkten. Vi gör gällande, att man knappast kunde anse den räntenivå, som tidigare fanns, vara låg. Med hänsyn härtill menar vi, att det är nödvändigt att pröva och inventera alla möjligheter, innan man går in för en åtgärd av det slag, riksbanksfullmäktige beslutade om. Man måste ovillkorligen se till, att de ekonomiska bördor, som man vill lägga på samhällsmedborgarna, blir av den omfattningen, att de kan bäras av alla och att man gemensamt kan ta ansvaret för dem.

Många enskilda och en del företagsenheter, som inte medverkat till att högkonjunkturen fortsatt, får kanske ändå vara med om att bära det tyngsta lastet, när det gäller konsekvenserna av en hög ränta. Svårigheterna inom penningpolitiken har naturligtvis i stor utsträckning berott på att den allmänna mentaliteten varit sådan, att man inte velat, även om räntan kanske skulle ha varit ganska hög, underkasta sig de sparande som fordras för att samhälls ekonomien skall kunna hållas någorlunda stabil.

En tidning har i vinter lottat ut »ett skattefritt år». Denna tidning har intervjuat en hel del människor om vad de skulle göra, därest de finge ett skattefritt år. Så gott som samtliga har svarat, att de skulle ut och resa, och de

flesta skulle resa utomlands. Vederbörande skulle med glatt mod se, att dessa pengar flöge sin kos. Knappast någon har talat om att använda dem för sparändamål.

Detta rimmar inte med vad man tidigare i dag sagt från denna talarstol, nämligen att just en hög ränta skulle stimulera ett sparande hos folk i allmänhet. Man har sagt, att vi lever över våra tillgångar. Ja, det kan vara riktigt, och det tyder detta exempel på, men det visar å andra sidan inte, att man kan åstadkomma ett sparande över lag. Jag tror inte att en procent högre ränta skulle bli avgörande för sparandet hos de delar av befolkningen, som är inställda på ett sparande.

Sedan har det här sagts någonting, som jag finner rätt egendomligt. Man har påpekat, att jordbruksprisavtalet, och även tvåårsavtalet för löntagarna, faktiskt skulle vara ett argument för räntehöjning. Jag tycker tvärtom att när stora grupper av jordbrukare och löntagare bundit sig för ett avtal på flera år, borde staten respektera detta, så att man inte med t. ex. en ränteåtgärd ryckte undan grunden för det ekonomiska resultatet av ett sådant avtal.

Men om det nu ändå visar sig, att denna åtgärd inte motsvarar vad man tänkt sig, om det visar sig att mängden och storleken av byggnadskreditiven hos byggmästarna kanske snart är av samma omfattning som tidigare, skall man då återigen höja räntan? Inflationen beror väl till stor del på att lönestrecket skjutits uppåt, och det kan nog inte en räntereglering förhindra, om förutsättningarna i övrigt med bl. a. full sysselsättning föreligger.

Som herr Sköldin sade är det vidare så, att en högre räntekostnad i och för sig måste vara inflationsdrivande. Varupriserna drivs uppåt, eftersom företaget måste ha räntekostnaden täckt av varupriset. Min mening är, att räntan snarast bör justeras nedåt, i annat fall

Penning- och valutapolitiken

blir det ytterst svårt för många företagsenheter i landet att klara av den situation med hög ränta och stigande kostnader i övrigt, som nu föreligger.

Det andra omnämnda förhållandet i reservationen innebär, att vi anser att det var oriktigt, att en åtgärd som räntehöjningen i juli 1957 inte diskuterades i samråd med regeringen. Vi förordar emellertid inte en begränsning av riksbankens lagstadgade självständighet, men vi anser, att regeringen måste samordna den ekonomiska politiken, och då måste ett ömsesidigt samråd och ett gemensamt övervägande av de olika åtgärderna äga rum. Detta har också uttalats av ett enhälligt bankoutskott till 1957 års riksdag.

Det kan ifrågasättas, huruvida det inte verkar motsäggande, när man i den allmänna marknaden skall ha en hög ränta men samtidigt inom bostadspolitiken har räntesubventioner. Vissa avsnitt av bostadsbyggandet tycker vi får sluka för mycket av tillgängligt kapital, då inskränkningar inom näringslivet samtidigt fortgår ute i landsorten. En jämnare fördelning härav skulle kanske föra med sig, att många drastiska penningpolitiska manövrar inte behövde företas.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservation nr 2 vid punkt 1 av herr Eliasson och undertecknad.

Herr *Vigelsbo* (cp) instämde i detta anförande.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Det var närmast herr Sköldins anförande som föranledde mig att begära ordet. Jag skall dock inte på något sätt försöka att i detalj bemöta honom. Herr Sköldins resonemang om hur liten statsskulden är i fall man räknar bort tillgångar av olika slag, lämnar jag åt dess värde. Det kan naturligtvis mycket väl sägas, att den svenska statsskulden i och för sig inte är så oroväckande stor. Om det är sant, som

man räknar med, att vi har en nationalinkomst på cirka 60 miljarder kronor, så är naturligtvis en skuld på 20 miljarder i och för sig inte så förfärande; inte heller är det principiellt oriktigt att man lånar pengar, ifall man använder dessa pengar inte för konsumtion utan för olika produktiva ändamål.

Men ingenting av detta är dagens problem beträffande statsskulden, utan dagens problem är ju, att vi har ett lånebehov, som är större än vår penning- och kapitalmarknad kan tillgodose på ett någorlunda smärtfritt sätt. Om herr Sköldin filosoferar aldrig så mycket om förmögenhetsbokföringen och statsskulden i och för sig, så kommer han ändå inte ifrån den saken.

Vad beträffar räntehöjningen i somras, står det väl ändå klart att det inte var lätt att sälja obligationer i maj och juni månader förra året. Det vet de, som hade någon kontakt med dessa saker, riksbanken inte minst. Det fanns oerhört stora, fastfrusna bostadskrediter, och dem gick det inte att filosofera bort. De krävde åtgärder av ett eller annat slag.

Statens bokslut den 1 juli var långt mera ogynnsamt än vad man tidigare räknat med, och det var framför allt mera ogynnsamt än vad man räknade med då finansplanen lades fram. Vidare skedde räntehöjningen i en tid av stigande aktiekurser. Som vi vet fick vi sedan en debatt om huruvida den vidtagna räntehöjningen var nödvändig eller inte. För egen del trodde jag redan från början att den var nödvändig men även den som från början var tveksam borde tycker jag fått klart för sig att riksbanken hade valt rätt när England sedan i september månad höjde diskontot med 2 procent. Man kan ju undra hurudant vårt läge då hade varit, om man på svensk sida inte hade gjort någonting, och om vi sålunda där hade kommit i efterhand.

Nu sade man egentligen aldrig från regeringens sida vad man ville. Den sa-

Penning- och valutapolitiken

ken har vi konstaterat tidigare här i kammaren. Regeringen sade i huvudsak bara att överläggningar och samråd borde ha etablerats i frågan. Ja, såvitt jag vet är det väl ingen som förnekar att samråd mellan regeringen och riksbanken i vanliga fall är det normala och riktiga. I varje fall har vi från folkpartiet såvitt jag vet aldrig gjort gällande något annat. Men även majoriteten understryker ju att riksbanken har rätt att handla på egen hand, och att det kan uppstå situationer, då riksbanken måste handla relativt snabbt. Utan att dra några vittgående slutsatser — det kan var och en göra själv — kan vi väl i alla fall konstatera, att vi i juli månad hade en koalitionsregering bestående av två partier, av vilka vi vet att det ena var kategoriskt och odiskutabelt emot räntehöjningar, medan det andra partiets inställning kanske inte var lika låst. Och om läget var sådant att det måste handlas snabbt och konfidentiellt, så kan man fråga sig hur en diskussion mellan regeringen och riksbanken skulle ha utvecklats sig. I vilket fall som helst har vi ju inte sedan fått någon klarhet i vad regeringen egentligen ville i detta fall.

En sak vill jag emellertid understryka, nämligen att räntehöjningar naturligtvis i och för sig inte är önskvärda, och att de har en del ogynnsamma verkningar. Från en del håll — inte minst från centerpartiets talesmän ute i bygderna — har man framställt saken så, att eftersom vi tror att räntehöjningen tyvärr var nödvändig, så anser vi att det i princip är bra med en hög ränta. Detta är ju en alldeles orimlig uttolkning av vår ståndpunkt. Sakens kärna är ju, att det här i landet har förts en ekonomisk politik, som har lett fram till att den höga räntan tyvärr blev nödvändig.

Nu har vi framför allt anledning att se framåt. För närvarande är läget sådant, att vi möter en åtstramning i den ekonomiska konjunkturen, med en hög

ränta och ett hårt skattetryck, som snarast tenderar att bli ännu hårdare. När vi under många år hade en stark högkonjunktur, hade vi samtidigt en mycket låg ränta. Nu går vi mot en lågkonjunktur — eller en dämpad högkonjunktur, vilket man nu vill kalla det. Jag skall här inte försöka att närmare karakterisera det ekonomiska läget, men hur man än karakteriserar konjunkturererna för närvarande, så är tendenserna oroande, och dem får vi möta med en hög ränta och med höga skatter. Höjningar har ju beslutats vid innevarande riksdag.

Hur man än resonerar om den teoretiska bakgrunden och ansvarsfördelningen, står det tyvärr fast, herr finansminister, att vi har ett ganska dåligt beredskapsläge, när det gäller att möta kommande ekonomiska svårigheter. Med hänsyn till vad som kan komma är det viktigare att ha den saken klar för sig än att komma med den något yviga filosofi, som herr Sköldin här har uppbyggt oss med.

Herr KARLSSON i Stuvsta (k):

Herr talman! Herr Svensson i Ljungs-kile sade, att det verkliga problemet är att lånebehovet är större än de tillgängliga lånemöjligheterna. Låt gå för det! Men låt oss då gå till problemets kärna och ställa frågan: Om lånemöjligheterna är för små, efter vilka principer skall de då ransoneras?

Då herr Svensson i Ljungs-kile svarar räntehöjningen, menar han tydligen att lånemöjligheterna skall ransoneras så, att den som har bäst råd att betala för pengarna också skall få dem. Jag förutsätter att det är rätt uppfattat. Det förefaller mig emellertid som om man måste ta hänsyn till det förhållandet, att t. ex. en arbetare eller tjänsteman, som skall bygga ett eget hem, inte har samma förutsättningar att betala för pengarna som vissa andra grupper i samhället. I samma läge befinner sig jordbrukare, småföretagare

Penning- och valutapolitiken

och många andra grupper. Det förefaller mig som om den ransoneringsprincip som reservanternas sluter upp bakom är mycket hänsynslös mot vissa kategorier i samhället.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag vill bara framhålla att denna fråga har åtskilligt flera sidor än herr Karfsson i Stuvsta tog fram och även flera sidor än jag kan ta fram på en eller annan minut. Det gäller ju både tillgångssidan och efterfrågesidan och fördelningen. Räntan har här en mycket mera mångskiftande och nyanserad funktion än vad som framgår av herr Karlssons resonemang. Många av dem, som har haft mest ont om pengar och varit i det mest förtvivlade läget, har måst gå ut på svarta börsen och betala både 10 och 12 procents ränta, emedan de inte kunnat få låna på den vanliga marknaden. En del av dem har fått det bättre nu.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner på att den under punkten gjorda omförmålan måtte läggas till handlingarna med godkännande av 1:o) bankoutskottets uttalande; 2:o) det uttalande, som föreslagits i den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) det uttalande, vilket innefattades i den reservation som avgivits av herrar Eliasson och Börjesson; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Strandh begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den med 2:o betecknade hava flertalets mening för sig. I fråga om kontrapositionen begärde herr Börjesson dock votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets uttalande under punkten 1:o) i utskottets utlåtande nr 6 antager det förslag, som innefattas i den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det uttalande, som innefattas i den reservation som avgivits av herrar Eliasson och Börjesson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 99 ja och 41 nej, varjämte 61 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren med godkännande av vad bankoutskottet uttalat i punkten 1:o) av utskottets utlåtande nr 6 lägger den under punkten gjorda omförmålan till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det uttalande, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Ewerlöf m. fl.

Ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Strandh begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 107 ja och 84 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså beslutat att med godkännande av utskottets i punkten gjorda uttalanden lägga dess förvarande omförmålan till handlingarna.

Punkten 2

Lades till handlingarna.

*Punkten 3***Ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken**

Utskottet hemställde, att ansvarsfrihet måtte beviljas fullmäktige i riksbanken dels för förvaltningen under år 1956 av bankens såväl huvudkontor som samtliga avdelningskontor i orterna, dels ock för de beslut och åtgärder, som funnes antecknade i fullmäktiges protokoll från och med den 10 januari 1957 till och med den 9 januari innevarande år.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr KARLSSON i Stuvsta (k):

Herr talman! Jag hemställer att riksdagen måtte besluta bifalla bankoutskottets hemställan under denna punkt med följande tillägg som avslutning: »med undantag för fullmäktiges beslut om räntehöjningen den 10 juli 1957, vilket riksdagen ogillar.»

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Karlsson i Stuvsta sålun-

da framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Karlsson i Stuvsta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 3:o i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Karlsson i Stuvsta under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Karlsson i Stuvsta begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 178 ja och 7 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57, m. m., och

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1958/59.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7

Anskaffning av flygmateriel m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58 till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Såsom kammarens ledamöter finner har vi här att ta ställning till en utgift på 180 miljoner kronor. Den beror på att tidigare framlagda beräkningar rörande kostnaderna för anskaffandet av vissa flygplan visat sig till den grad ohållbara, att det behövs ett så stort tillägg.

Jag är fullt medveten om att det nu inte går att komma ifrån kostnaderna. Det finns ju ett avtal med leverantören — ett avtal, vars innehåll endast några få i riksdagen känner till. Emellertid har jag i statsutskottet givit den meningen till känna, att när vi prövar en utgiftsökning av detta slag, bör vi kosta på oss åtminstone någon liten anmärkning mot dem som har huvudansvaret för ifrågavarande område. Men såsom framgår av utlåtandet har statsutskottet inte ansett det behövligt att i detta fall göra någon sådan erinran.

Kammarens ledamöter har nog uppmärksammat, att det kan råda en viss skillnad i den skrivning, som statsutskottets respektive avdelningar tillämpar när det gäller anslagsöverskridanden på detta område och på andra områden. I fråga om de senare kan skrivningen vara rätt så frän, trots att det gäller mycket mindre belopp, men på detta område låtsas vi om ingenting. Skriver utskottet kritiskt, riktar det sig

Anskaffning av flygmateriel m. m.

självfallet till dem som har ansvaret för överskridandena. Anmärkningar framställs ju helst när det med skäl kan sägas, att det som kritiseras berott på omständigheter, över vilka vederbörande i någon mån kunnat råda.

Jag sade att det föreligger ett avtal, vars innehåll endast några få riksdagsledamöter känner till. För egen del fick jag tillåtelse att gå igenom avtalet — en dylik genomgång kan ju tillåtas utskottsledamöter under behandlingen av ett ärende. Det rör sig egentligen om två avtal — de kan kallas för leveransavtal — vilka grundar sig på en proposition, som för omkring åtta år sedan prövades av riksdagen. Men propositionen redovisade självfallet inte detaljerna i det hemligstämplade avtalet.

Jag har tidigare i samband med att riksdagen godkände de rullande planerna för flygmaterielanskaffningen uttryckt den meningen, att detta kommer att bli för dyrt. Vi kommer inte att ha råd att hålla så många plan i vårt flygvapen, och därför borde vi nog redan nu — ett uttalande i den riktningen har jag gjort för flera år sedan — tänka oss en krympning av flygvapnet.

Ja, ärade kammarledamöter, till detta kan också läggas följande reflexion. När de på detta område ansvariga märker att statsutskottet inte haft behov av att göra minsta lilla anmärkning mot detta stora anslagsöverskridande, kan de naturligtvis resonera så här: Ja, det här går ju bra. För oss är det tydligen inte någon fara, vi kan fortsätta. — Riksdagen rekommenderas ju inte av statsutskottet, närmast dess första avdelning, att göra några erinringar.

En ledamot av statsutskottet har berättat för mig att man kommer att säga upp detta avtal och det är ur min synpunkt mycket tillfredsställande. Jag skulle härvidlag vilja ge ett råd: Träffa inte något nytt sådant avtal!

Jag vill izgalunda göra ett försök att i detta sammanhang dra upp en för-

Anskaffning av flygmateriel m. m.

svarsdebatt men jag vill göra den deklarationen, att man av två skäl inte bör träffa något nytt avtal. Vi bör i stället ta den risk som är förenad med det förhållandet att vi här i landet inte har någon egen flygplansproduktion för försvarets räkning. Det ena skälet är att med tiden kommer de bemannade flygplanen att radikalt minska i betydelse och kanske inom en icke avlägsen framtid vara utan värde ur försvarssynpunkt. För det andra blir kostnaderna för prototypen, det första planet som skall tillverkas, så höga att — eftersom vi inte kan hålla oss med så stort antal plan — varje plan kommer att belastas med sådana belopp, att det inte är möjligt för oss att fortsätta på den väg vi vandrat, så länge detta avtal gäller.

Det är för att säga detta som jag, herr talman, har avgivit min blanka reservation.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Det hade varit riktigt om försvarsministern hade framlagt en tilläggsproposition, innan förra årets vårriksdag åtskildes, ty då började det nog stå klart, att flygvapnet häftade i skuld till SAAB till ganska avsevärda belopp för icke betalda leveranser. Så skedde emellertid inte. Saken uppmärksammades sedermera av försvarsberedningen och den hade överläggningar i frågan. Det är ju ingen hemlighet, att försvarsberedningen gjorde en hemställan till regeringen om att en tilläggsproposition på 180 miljoner kronor borde framläggas, så att saken bleve avklarad. I den uppgörelse som senare träffats rörande försvaret har även medtagits frågan om hur pengarna för detta ändamål skulle anskaffas. Jag tycker det är alldeles riktigt att regeringen framlagt denna proposition — statsutskottet har tillstyrkt den — och jag hoppas, att riksdagen bifaller den.

Herr Åkerström gör nu gällande, att

det användes olika skrivsätt inom statsutskottet, och i det här fallet borde ett klart ogillande ha uttalats. Jag vill endast svara, att herr Åkerström också står antecknad under statsutskottets utlåtande i detta ärende. Han har deltagit i beslutet, och tydligen inte ansett nödvändigt att göra något särskilt uttalande utan nöjt sig med en blank reservation.

Herr **STAHL** (fp):

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga ett par ord till herr Åkerström. Jag fick nämligen det intrycket att hans kritik mot den avdelning av utskottet som behandlat detta ärende riktade sig mot dem som uppträtt kritiskt mot att denna eftersläpning icke tidigare hade redovisats för riksdagen.

Om det var herr Åkerströms mening, skulle jag bara vilja säga till honom, att det är ju för kammaren och även för den svenska allmänheten bekant, att det framfördes kritik i remissdebatten med anledning av den eftersläpningen. Efter de meningsyttringar som då förekom, kan det väl inte råda någon tvekan om vilken uppfattning man har haft om bakgrunden till denna eftersläpning. Det förefaller då vara litet för mycket begärt att kräva, att de som är kritiska i sak nu skulle ha kommit en andra gång med starkt kritiska reflexioner. Eftersom jag själv tillhörde dem som framförde kritik i remissdebatten, menar jag, att när man nu försöker rätta till det som tidigare har diskuterats, så finns det inte någon anledning att på nytt dra upp den saken. Det är skälet till att vi med tillfredsställelse konstaterar, att den eftersläpning som förekommit och som varken regeringen eller riksdagen eller någon annan kan göra något åt, klaras av genom att betalning nu sker och att detta kan ske vid en så pass tidig tidpunkt. Då har det inte funnits anledning, herr talman, att framföra kritik på denna punkt.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Först några ord till statsutskottets ärade ordförande. Han känner mycket väl till att om man avger en blank reservation och i synnerhet om man tillika i statsutskottet deklarerar varför man gör det, så har det minst samma effekt, som om man skulle framlägga ett förslag till ett uttalande av annat innehåll än det som föreslås av vederbörande utskottsavdelning.

Jag har här sökt understryka mitt beklagande av att inte statsutskottet funnit anledning att rikta anmärkning mot frågans handläggning — jag tänker inte närmast på regeringens handläggning, ty den saken får vi redovisad för riksdagen så småningom, och då kommer denna fråga upp för tredje gången, herr Ståhl. Jag yttrar mig inte i detta sammanhang om regeringens konstitutionella ansvar. Vad jag avsåg — det torde väl ha framgått av vad jag sade — var, att det skulle ha rikts kritik mot den myndighet som är ansvarig för den redovisning som lämnats riksdagen om vad dessa flygplan skulle kosta per styck. Den myndigheten har ju i efterhand meddelat regeringen: Det gick inte att stanna vid denna kostnad, det kostade den nätta summan av 180 miljoner kronor mera än vad vi tidigare hade angivit! Det är mot detta som anmärkningen borde satts in.

Jag avser alltså inte den omständigheten, att herr Ståhl förde frågan på tal i remissdebatten, där det väl mera — jag vågar inte påstå något bestämt, men jag har det intrycket — rörde sig om det som kommer att prövas här senare, nämligen den konstitutionella sidan av saken. Varför skall statsutskottet avstå från att ge till känna sitt berättigade missnöje med handläggningen av detta ärende hos, låt oss gärna säga det, flygförvaltningen? Man borde ha haft anledning att beräkna litet bättre vad detta skulle kosta, så att man inte

Anskaffning av flygmateriel m. m.

gjort sig skyldig till ett så kraftigt överskridande som här skett.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag har med avsikt icke berört den konstitutionella ansvarigheten och regeringens handläggning av detta ärende. Det blir, som vi alla vet och som herr Åkerström konstaterade, tillfälle att överväga detta, om konstitutionsutskottet senare finner anledning att ta upp ärendet, vilket vi ännu inte vet.

Vad den anmärkning beträffar, som herr Åkerström här efterlyser, vill jag ännu en gång liksom i remissdebatten med all energi tillbakavisa varje antydning om att varken statsutskottet, något annat riksdagens utskott eller riksdagen som sådan har någon möjlighet eller befogenhet att välja ut det ena eller det andra regeringen underlydande organet och ställa det till ansvar för någon viss handling. Det tillgår inte så, och det kan inte tillgå så i en parlamentarisk demokrati. Jag måste uttala min förvåning över att en gammal parlamentariker som herr Åkerström verkligen vill antyda ens möjligheten av att riksdagen eller dess utskott skulle sätta igång någon form av jakt eller rättegång mot det ena eller det andra ämbetsverket.

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Det är väl ingalunda herr Åkerström obekant att denna skuld å 180 000 000 kr. har uppstått i mycket stor utsträckning genom att oförutsedda kostnadsförhöjningar inträffat. Dels har skett omkonstruktioner och nykonstruktioner av bland annat de motorer det här varit fråga om, och dels har avsevärda lönestegringar och prishöjningar inträffat på olika områden, som vederbörande beställare i detta fall enligt kontraktet var skyldiga att betala. Jag tror helt enkelt inte det går att komma ifrån detta.

Maria K. Jakobsson

Vad sedan i övrigt beträffar ansvaret, som herr Åkerström berörde, skall jag inte slösa någon tid på den frågan. Ytterst är det naturligtvis statsrådet och chefen för försvarsdepartementet som bär ansvaret för vad som sker på försvarets område, och jag hoppas att han i detta fall inte vill undandraga sig detta.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Ståhl uppfattar tydligen vad riksdagen och dess utskott kan och icke kan på helt olika sätt. Jag har erinrat om att man i utskottsavdelningarnas skrivelser finner att det ibland förekommer anmärkningar mot den myndighet, som är huvudansvarig för att ett tidigare redovisat belopp för något speciellt ändamål inte har kunnat hållas utan att det har blivit väsentliga överskridanden. Vi har ett ganska färskt exempel från statsutskottets tredje avdelning, där vi underströk den kritik, som redan riktats av vederbörande statsråd mot att man hade framlagt detta förslag innan man tillräckligt utrett vad det i sista hand skulle komma att kosta. Det är sådana erinringar, herr Ståhl, som jag menar att riksdagens statsutskott och även dess första avdelning rent av har skyldighet att rikta mot vederbörande. Det är inte alls fråga om någon utredning över huvud taget beträffande ett sådant verk. Jag vet inte vad herr Ståhl avser med en utredning, men här kan vi ju t. ex. se att ett statligt bolag och dess styrelse ibland ställs till ansvar också inför riksdagen. Herr Ståhl är väl inte främmande för att uppträda här i riksdagen och rikta anmärkning emot dessa styrelsers sätt att sköta sitt fögderi. Det finns rätt färskt exempel därvidlag, och jag måste på det bestämdaste tillbakavisa herr Ståhls påpekanden om hur man skall betrakta riksdagens och statsutskottets rätt att göra erinringar mot ansvariga statliga myndigheter.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att påminna herr Åkerström om att efter de yttranden, som fälldes i remissdebatten och som jag inte nu har anledning att ta upp, följde en serie diskussioner mellan statsministern och chefen för det ämbetsverk, mot vilket herr Åkerström nu riktar anmärkningar. Dessa konversationer har enligt vad som i kommunikéer delgivits offentligheten lett till att chefen för det nu av herr Åkerström ånyo utpekade ämbetsverket förklarats icke ha begått några sådana felaktigheter, för vilka anmärkningar och beskyllningar framförts. Det förvånar mig då dubbelt, herr talman, att herr Åkerström nu finner anledning att här upprepa beskyllningarna emot detta ämbetsverk.

Överläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Pensioner och understöd

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer.

Punkterna 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 4***Maria K. Jakobsson**

I motionen II: 302 hemställde herr *Löfroth*, att riksdagen måtte bevilja extra ordinarie reparatören vid statens järnvägar A. Jakobssons änka, Maria K. Jakobsson i Kiruna, ett årligt pensionsunderstöd av 529 kronor, räknat från och med den 1 juli 1957.

Utskottet hemställde, att motionen II: 302 ej måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrarna *Åkerström* och *Löfroth* samt fröken *Liljedahl*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bi-

Maria K. Jakobsson

fall till motionen II:302, medgiva att änkefru Maria Katarina Jakobsson måtte, räknat från och med den 1 juli 1957, under sin återstående livstid, så länge hon förbleve änka få uppbära ett årligt understöd av 529 kronor, att utgå av statens järnvägars trafikmedel.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr LÖFROTH (fp):

Herr talman! Motionen går ut på att riksdagen måtte bevilja änkefru Maria Jakobsson i Kiruna, som inom parentes fyller 80 år nästa månad, ett årligt understöd på 529 kronor. Hon är änka efter extra ordinarie reparatören vid statens järnvägar Anders Jakobsson, som efter 30 års tjänst erhöll pension år 1932. Han dog år 1956, men någon änkepension kunde inte utgå, ty han tillhörde inte den grupp befattningshavare vid statens verk, som kunde erhålla pension. Det blev ett nytt pensionsreglemente den 1 juli 1937, som berättigade änkor efter extra ordinarie befattningshavare till pension, men som sagt: i detta fall kunde sådan inte utgå. Fru Jakobsson ansökte om pension hos Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t lät höra kungl. järnvägsstyrelsen, som varmt tillstyrkte ett årligt understöd på 529 kronor. Statskontoret avstyrkte däremot, och Kungl. Maj:t följde statskontoret.

Statsutskottet har avslagit min motion, men vi är tre reservanter som vill följa järnvägsstyrelsen — den närmaste arbetsgivaren — som så varmt tillstyrkt detta lilla understöd åt fru Jakobsson. När första kammaren i onsdags bifallit reservationen, med 64 röster mot 48, tycker jag, att andra kammaren skulle handla på samma sätt.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Hiäri instämde herrar Åkerström (s), Rubbestad (cp), Gustafsson i Borås (fp) och Hamrin i Kalmar (fp), fru Johansson (s), fru Segerstedt-Wiberg (fp) och herr Rimmerfors (fp).

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Självklart är det en betydligt angenämare uppgift att stå här och göra sig till talesman för änkor och faderlösa än att tvingas att spela rollen av nejsägare i sådana här sammanhang. Jag kan ändå inte underlåta att påpeka, att vi på statsutskottets femte avdelning har prövat detta ärende på samma sätt som vi prövar andra dylika frågor och att vi därvid kommit fram till den slutsatsen, att vi inte rimligen kunde vara med om att tillstyrka någon riksdagspension för denna änkefru Jakobsson, ty det är ju en sådan det är fråga om. Anledningen till detta är att den prövning, som göres i sådana sammanhang, också i någon mån måste bli en behovsprövning. Då är det att uppmärksamma att i dödsboet efter reparatören Jakobsson fanns en behållning av 34 303 kronor i form av en fastighet och att änkan har folkpension. Vi har därför inte ansett att omständigheterna skulle vara så speciellt mycket mera ömmande i detta fall än i dem, som givetvis kan plockas fram i hundratusental i vårt land, där man inte har annat än folkpensionen att leva på.

Jag vill också här understryka, att reparatören Jakobsson när han var i livet hade haft möjlighet att ordna efterlevandepension i den pensionskassa som då fanns. Det underlät han; av vilken orsak vet jag inte. Jag tycker att detta i mycket stor utsträckning påminner om det folkpartistiska förslaget till att ordna tjänstepensionering, enligt vilket det skall finnas frihet att ställa sig utanför, och så är tydligen avsikten att man skall komma till riksdagen och begära, att riksdagen ingriper i alla de fall, där någon ställt sig utanför, för att ge också dessa pension.

Herr talman! Detta kan ju synas vara en bagatell, men frågan är inte så liten som den kanske verkar, ty alla sådana här beslut av riksdagen för konsekvenser med sig. Man kan givetvis säga, att det inte finns så många i den-

Maria K. Jakobsson

na kategori, som kan bli berörda av ett beslut i detta avseende, och det kan vara riktigt. Men låt mig fråga: Skall då alla andra, som varit och är anställda i statens tjänst utan att få vare sig egenpension eller efterlevandepension, komma i sämre ställning än dessa? Nej, om andra kammaren skulle, såsom herr Löfroth vill, fatta samma beslut som första kammaren tydligen i någon sorts känslöstämning gjort, skulle konsekvenserna bli synnerligen vittomfattande och inte bara gälla SJ:s område.

Jag tror, herr talman, att kammaren gör klokt i att följa statsutskottet och avslå den föreliggande framställningen. Jag ber därför att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr LÖFROTH (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det talas här om en behållning i boet på 34 000 kronor. För den som inte känner till förhållandena vill jag bara tala om, att denna behållning inte utgöres av några reda pengar utan av en gammal fastighet i Kiruna. Vidare finns det barn i familjen, som alltså skall dela på dessa 34 000 kronor. Fastigheten är visserligen gravationsfri, men tycker kammaren att det är lämpligt att änkan skall ta inteckningar i fastigheten för att kunna dra sig fram?

Det är riktigt att änkan har folkpension, men det brukar ju inte vara någon större merit vid en behovsprövning i sådana här fall.

Utskottets talesman säger att Jakobsson hade haft möjlighet att ordna pensionsfrågan. Ja, hur stora möjligheter hade i början av detta århundrade en banarbetare att komma in i statens pensionskassa? Jakobsson var extra banarbetare ända till några år innan han fick pension. Då gjordes han till extra ordinarie reparatör för att kunna få en större pension. Det var tidigare inte så lätt för järnvägar att få ordinarie anställning.

Vidare säger utskottets talesman, att på folkpartistiskt håll har man tydligen tänkt sig ordna pensionsfrågan genom riksdagsmotioner i de enskilda fallen. Men om den arbetarregering, som nu utgör Kungl. Maj:t, hade bifallit ankans framställning om pension, hade ju riksdagen sluppit behandla saken. Det är ganska märkligt att jag såsom s. k. borgerlig representant här skall tala för att en gammal pensionär får det något bättre ordnat, medan arbetarrepresentanten på stockholmsbanken går emot förslaget i sådan riktning. Det är nog också ett tidens tecken.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Det kanske inte är så underligt att det är herr Löfroth som talar för detta förslag och jag som talar emot det. Den stora skillnaden mellan oss är tydligen den, att jag vill att pensionsfrågan skall lösas för samtliga medborgare i samhället, medan detta inte tycks vara något intresse för herr Löfroth.

Sedan vill jag bara tillägga att den omständigheten, att man bor granne med en riksdagsman, bör väl ändå inte få vara avgörande för huruvida den ena eller andra skall få ett understöd från staten.

Fru JÄDERBERG (s):

Herr talman! Jag läste i en tidningsrubrik, att senaten i detta ärende hade låtit hjärtat tala. Jag skulle vilja vädja till de ärade ledamöterna av andra kammaren att göra likadant.

Herr Löfroth har redan redogjort för fru Jakobssons ekonomiska bakgrund. Såsom han framhöll består dödsboets behållning, 34 000 kronor, av ett gammalt omodernt hus. Jag känner personligen mycket väl fru Jakobsson och vet att mycken möda och bekymmer åsamkats henne och hennes familj genom en sjuklig son. De fattiga 529 kronor, som reservanterna här föreslår, är ju

Ändring av anvisningarna till 24 § kommunalskattelagen

§ 9

inte mycket för en familj, men för Jakobssons skulle pengarna ha oerhört stor betydelse, ty de lever under knappa ekonomiska omständigheter.

Jag vädjar som sagt till andra kammarens ledamöter att i dag låta hjärtat tala och bifalla reservationen.

Häri instämde herr *Lassinanti* (s).

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Löfroth begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4:o) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Gustafsson i Stockholm begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 72 ja och 104 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Ordet lämnades på begäran till

Fröken HÖJER (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag vill meddela att jag råkade rösta ja men ville rösta nej.

Ändring av anvisningarna till 24 § kommunalskattelagen

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 21, i anledning av väckta motioner om viss ändring av anvisningarna till 24 § kommunalskattelagen.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 113 av herr *Yngve Nilsson m. fl.* och II: 131 av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av anvisningarna till 24 § kommunalskattelagen att, i fall då jordbrukare i honom tillhörig fastighet upplåter bostad för i jordbruksdriften anställd arbetspersonal i denna dess egenskap, dessa bostadslägenheter skall anses vara använda i jordbruksdriften, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig lagändring».

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 113 av herr *Yngve Nilsson m. fl.* och II: 131 av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.* om viss ändring av anvisningarna till 24 § kommunalskattelagen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Yngve Nilsson* och *Nilsson i Svalöv*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte antaga ett i reservationen intaget *förslag till lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! När vi i maj månad 1953 här i riksdagen behandlade förslaget om schablontaxering av intäkt från en- och tvåfamiljsfastigheter, gick vi från högern emot förslaget. Vi har sedan varje år framfört förslag om att återgå till den gamla ordningen rörande inkomsttaxeringen av egnahemsvillor.

Ändring av anvisningarna till 24 § kommunalskattelagen

Att vi gjort detta beror på att vi anser, att den nuvarande s. k. schablontaxeringen av egnahemsvillor innebär ett avsteg från jämlikhet och rättvisa vid beskattningen olika skattskyldiga emellan. Detta tar sig framför allt uttryck däri, att det icke blir den verkliga inkomsten från förvärvskällan annan fastighet som blir beskattad, utan det blir i stort ett i lag bestämt belopp. Man tar inte hänsyn till hur förvärvskällan i det enskilda fallet skötes. Den som har stora omkostnader, på grund av att han väl underhåller sin fastighet, får inte göra större avdrag än den som underlåter att reparera och underhålla sin fastighet. Skattebestämmelserna uppmuntrar, kan man säga, direkt till bristande underhåll av en fastighet, vilket leder till att det ursprungliga i fastigheten investerade kapitalet snabbare förbrukas, vilket inte borde vara vare sig ett privat- eller nationalekonomiskt intresse. För de flesta egnahemsägare torde schablonmetoden ha lett till en skatteskärpning, åtminstone för dem som haft äldre fastigheter. Denna vår uppfattning i frågan om schablontaxeringen av egnahemsvillor, som jag här inledningsvis berört, och som vi från högerhåll framfört år efter år alltsedan 1953, tror jag inte kan jävas. Vi inom högern anser att det är riktigtast, att man återgår till en inkomsttaxering av villafastigheterna enligt de bestämmelser som gällde före 1953 års beslut, dock kompletterade med sparstimulerande åtgärder, något som jag emellertid icke här nu skall beröra.

Vid behandlingen av schablontaxeringen 1953 framhöll jag bl. a., att så som förordningen var utformad i den kungl. propositionen och så som den också av riksdagen blev antagen, skulle den säkerligen komma att leda till en del irritationsmoment. Förslaget och beslutet innebar nämligen bl. a., att egnahemsvillor taxerade som annan fastighet och ägda av en och samma person skulle ur intäktssynpunkt behandlas olika, om fastigheten användes till bostad

åt en hos ägaren anställd person som arbetade i förvärvskällan rörelse eller om den anställde arbetade i ägarens jordbruksdrift. Om den anställde arbetade i ägarens rörelse, skulle intäkten av villafastigheten beräknas till sitt verkliga belopp, d. v. s. det influtna hyresbeloppet minskat med samtliga kostnader för fastigheten, medan fastigheten, om den beboddes av en person som arbetade i ägarens jordbruk, skulle schablontaxeras.

Samma inkonsekvens uppstår, om en jordbrukare eller skogsägare äger två arbetarbostäder, av vilka den ena är taxerad som annan fastighet medan den andra ingår i jordbrukets taxeringsvärde. I sådant fall skall, om fastigheterna bebos av jordbrukarens arbetspersonal — den ena taxeras efter schablonmetoden och den andra efter de regler som gäller för förvärvskällan jordbruksfastighet. Det är främst för att få bort dessa inkonsekvenser i förordningen, som jag tillsammans med några andra personer väckt motionen II: 131. I en reservation till utskottets betänkande föreslår vi att i berörda spörsmål en lagändring skall komma till stånd.

Utskottsmajoriteten säger sig vara medveten om att vissa invändningar kan riktas mot förhållandet, att arbetarbostäder i jordbruk och skogsbruk understundom taxeras enligt schablonmetoden. Detta leder nämligen till att inom ett och samma jordbruk utnyttjade arbetarbostäder kan bli underkastade olika beskattningsregler. Trots att utskottsmajoriteten klart utsäger detta, vill den dock icke nu tillstyrka en ändring i enlighet med vad jag och mina medmotionärer hemställt. Anledningen till utskottets ställningstagande är enligt vad man framhåller, att förordningen om schablontaxeringen är relativt ny och att det är för tidigt att uttala sig om huruvida den år 1953 gjorda bestämningen av schablonmetodens tillämpningsområde är den i alla avseenden lämpligaste. Mot utskottsmajoritetens yttrande vill jag

Ändring av anvisningarna till 24 § kommunalskattelagen

emellertid säga att, om man efter antagandet av en ny förordning, innebärande att en helt ny princip i beskattningshänseende införts, finner att den i praktiken i många avseenden leder till orimliga konsekvenser, så bör man kunna rätta till saken, även om förordningen bara gällt ett par år.

Herr talman! Helst skulle jag se att hela förordningen om schablontaxering av egnahemsvillor rensades bort från våra skatteförfattningar, men då jag inte vid detta tillfälle kan ställa ett sådant yrkande, får jag nu begränsa mig till att yrka bifall till den reservation som av herr Yngve Nilsson och mig fogats till utskottets betänkande, innebärande likartade bestämmelser vid inkomsttaxeringen för förvärvskällorna rörelse och jordbruksfastighet i vad gäller beskattningen av egnahemsvillor som tillhör ägare till dessa förvärvskällor.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Bestämmelserna om schablontaxering av en- och tvåfamiljsfastigheter tillämpades ju för första gången vid 1955 års taxering. Schablontaxering förekommer som bekant inte för fastigheter som användes i rörelse som bostad åt arbetspersonal. Reservanternas och motionärernas begär nu att bestämmelserna skall ändras så, att fastighet som jordbrukare upplåter till bostad åt i jordbruksdriften anställd personal skall anses som använd i rörelse och beskattas på samma sätt som inkomst av jordbruk, alldeles oavsett hur fastigheten är belägen. Av en sådan ändring uppkommer bland annat följande förhållande, som vi har diskuterat inom utskottet.

Om en jordbruksarbetare har en schablontaxerad egnahemfastighet och sedan slutar sin anställning och säljer fastigheten till sin förre arbetsgivare, då skall fastigheten, om den fortfarande användes till arbetarbostad, enligt motio-

närerna taxeras om, oavsett — som jag redan påpekat — var den är belägen. Man kan således mycket väl tänka sig att en villafastighet i en tätort taxeras enligt bestämmelserna om inkomst av jordbruk och en annan villafastighet i samma tätort schablontaxeras.

Jag kan inte anse att detta vore någon framgång för de strävanden som högern påstår sig vilja stöda, strävandena mot större jämlikhet och rättvisa. Utskottet har givetvis inte något emot att man försöker skapa största möjliga likformighet i beskattningsreglerna. Men även om reservanternas kan peka på enstaka fall, där det nu finns inkonsekvenser, kan man nog inte avlägsna dessa olikheter på det enkla sätt som motionärerna försöker. Motionärernas linje kan till och med leda till ökade olikheter och större orättvisor.

Sedan jag har sagt detta, herr talman, i sak, skulle jag vilja be att få säga några ord i anledning av vad herr Nilsson i Svalöv anförde om högerns principiella inställning. Han försöker bygga under högerns ståndpunkt med motiveringen, att den nuvarande schablontaxeringen är orättvis och dessutom leder till att fastighetsägarna inte underhåller sina fastigheter. Detta påstående, herr Nilsson i Svalöv, är naturligtvis felaktigt. Schablonmetoden innebär ju att vederbörande ägare blir taxerad bara för det egna kapital som är nedlagt i fastigheten. Som herr Nilsson i Svalöv väl känner till beräknas denna räntefot för närvarande till 2½ procent. Jag tycker inte att detta är någon orättvis beskattning, och jag tror inte heller att man kan stödja sig därpå. Däremot förstår jag högern, om denna genom ifrågakommande motion bakvägen försöker att tunna ut schablonmetoden så mycket som möjligt. Då stämmer det överens med högerns principiella inställning, men har ingenting att göra med själva sakfrågan.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ändring av anvisningarna till 24 § kommunalskattelagen

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Det kan tänkas att jag hörde fel, men om jag inte gjorde det har utskottets talesman missförstått vår motion. Vi begär nämligen inte att om en fastighet, som äges och bebos av en arbetstagare och som är taxerad som annan fastighet, säljes till en jordbrukare, den då skall omtaxeras som jordbruksfastighet. Vi begär att, om en jordbrukare blir ägare till en sådan fastighet och där bor en jordbruksarbetare, den skall behandlas precis på samma sätt som motsvarande fastighet behandlas i skattehänseende, om den äges av en rörelseidkare.

Utskottets talesman erkänner att det finns inkonsekvenser i lagstiftningen, men han sade att fallen är så enstaka, att det inte är något att bry sig om. Jag tror inte att fallen är så enstaka. Att denna sak inte för utskottet framträtt som någon större fråga beror på att denna lagstiftning i praktiken blott har tillämpats sedan 1955, varför alla fall ännu inte har kommit inför myndigheterna. Vi vet alltså ännu inte hur många fall det kommer att röra sig om, men ett vet vi med bestämdhet, nämligen att det är mycket vanligt att skogsarbetarebostäder i skogsområdena är förlagda till tätorterna och att folket transporteras ut därifrån till sina arbetsplatser. Om skogsägaren äger en fastighet i en tätort, kommer denna fastighet att bli schablontaxerad i stället för att bli taxerad efter den enligt min mening riktiga metoden, d. v. s. där den verkliga inkomsten är avgörande för taxeringen. Så hade blivit fallet om bostäderna hade legat utplacerade än här än där ute i skogen.

Jag skall inte på nytt dra upp en stor diskussion om själva principen rörande schablontaxeringen, men jag vill understryka att vi på högerhåll inte godkänner att man i lag skall bestämma, att ett kapital, placerat i en bostad, skall beskattas efter den eller den räntefoten, vare sig fastigheten ger avkastning eller

ej. Varför inte då införa en bestämmelse att även pengar som står på checkräkning, där man ju inte får ett öres ränta, skall beskattas?

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Jag har ingalunda missförstått motionen. I mitt föregående anförande tog jag ett konkret exempel. Om det är så att en arbetstagare har en egen villafastighet som schablontaxeras men slutar sin anställning hos arbetsgivaren och säljer villan till sin före arbetsgivare, vilken fortfarande använder denna till bostad åt arbetspersonal, innebär motionen, herr Nilsson i Svalöv, att fastigheten skall anses som använd i rörelse och taxeras därefter. Det är väl ändå inte något misstag. Nej, jag ser att herr Nilsson i Svalöv nickar bifall; det är alltså inte jag som missförstått detta.

Herr Nilsson i Svalöv erkänner, att inkonsekvenserna är fåtaliga, och säger att man ingenting vet ännu, emedan lagen har tillämpats blott sedan 1955. Det är just vad jag har försökt framhålla i denna sak. Man har ännu inga erfarenheter av den, och därför föreligger ytterligare ett motiv för att man inte skall rusa iväg och ändra lagstiftningen, innan man vet om det finns ett verkligt behov därav.

Till sist, herr talman, vill jag instämma i vad som här har sagts beträffande skogsägares fastighetsinnehav. Vi har domänverket och stora skogsbolag, som har sin arbetspersonal förlagd till ett municipalsamhälle eller en annan tätort, där den bor i en- och tvåfamiljshus. I samma tätort finns andra som inte har en sådan anställningsform. Ligger det då någon rättvisa i att den ena villan skall taxeras såsom ingående i rörelsen och att den andra skall bli schablontaxerad? Det kan i varje fall inte jag förstå!

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Jag nickade instämmande, när herr Kärrlander i sitt se-

Höjning av den s. k. artistskatten

naste anförande sade, att motionen gick ut på att en fastighet, som var taxerad som »annan fastighet», skulle räknas ingå i rörelsen eller, rättare, i jordbruksdriften. Det är jordbruksdriften det rör sig om, och i skattelagstiftningen skiljer vi mellan begreppen inkomst av rörelse och inkomst av jordbruksfastighet.

Men i det första anförandet framhöll herr Kärrlander, att fastigheten skulle omtaxeras, och det innebär något annat, nämligen att den överföres från »annan fastighet» till »jordbruksfastighet».

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Följer man herr Nilssons i Svalöv rekommendation riktigt strikt, kommer det att alldeles bryta sönder systemet med schablontaxering.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Höjning av den s. k. artistskatten

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 24, i anledning av väckta motioner om höjning av den s. k. artistskatten för utländska medborgare.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 115 av herr *Bergman m. fl.* och II: 133 av fröken *Wallerius m. fl.* hade hemställts, att »riksdagen måtte besluta, att 4 § 2 mom. förordningen angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter skall från och med den 1 juli 1958 hava följande lydelse:

Utlänning, som utan att hava förvärvat den i mom. 14 omförmälda rätt medverkar vid av svensk eller utlänning givna offentlig föreställning, offentlig ut-

förande av musik, såsom kafékonstert och dylikt eller vid annan offentlig tillställning, skall, oavsett huruvida inträdes- eller annan avgift därvid uppbäres eller tillställningen är avgiftsfri, erlägga särskild bevillningsavgift med trettio procent av den inkomst, som på grund av hans medverkan tillflyter honom, vare sig denna inkomst utgöres av i penningar bestämd ersättning, naturförmåner eller andel av inkomsten å tillställning. Avgiften skall i varje fall utgå med minst femtio öre för varje dag medverkan lämnas av utlänning eller ersättning till honom beräknas. För avgiftens erläggande svarar tillställningens anordnare».

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 115 av herr *Bergman m. fl.* och II: 133 av fröken *Wallerius m. fl.* om höjning av den s. k. artistskatten för utländska medborgare måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anført, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr ANDREASSON (s):

Herr talman! I en motion, som är remitterad till statsutskottet, har några motionärer hemställt om ett anslag till Göteborgs musikkonservatorium. Den motion, som vi nu behandlar, är en följdmotion och avser ett försök att frambringa medel till nämnda konservatorium.

Jag vill rikta kammarens uppmärksamhet på att musikkonservatoriet inte är någon göteborgs lokalangelägenhet. Eleverna är tvärtom till allra största delen rekryterade från orter utanför Göteborg, ja, från hela landet.

Motionen skall inte heller uppfattas som någon fientlig aktion mot utländska medborgare. Men den utgör ett förslag till lika beskattning eller åtminstone ett närmande till den skatteplikt, som gäller för svenska artister.

Ett bifall till motionen skulle således

Interpellation ang. en bättre anpassning av yrkesutbildningen till den aktuella arbetsmarknadssituationen

genom utökade skatteintäkter möjliggöra ett anslag till utbildning av svenska musiker.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till motion nr 133 i denna kammare.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Detta ärende har två aspekter. Det rör dels en kulturell fråga, dels en skattefråga.

Den artistskatt, som vi nu har, innebär att musikartister, som kommer till Sverige, betalar 20 procent av inkomsten i skatt under de första sju månaderna de befinner sig här i landet. Efter denna tid betalar de skatt på samma sätt som andra svenska medborgare.

Om man skulle höja skatten till 30 procent, komme det inte att på något sätt bli en skattehöjning, som artisterna själva fick kännas vid. Samtliga ledare för större musikföretag, som brukar engagera sådana artister, har förklarat att följderna av en sådan skattehöjning allenast skulle bli, att dessa artister betingade sig ett i förhållande till skatteskärpningen högre arvode. Det blev sålunda de mycket trängda orkesterföreningarna i skilda delar av landet som kom att få betala de 10 procenten i ökad skatt.

Vidare förhåller det sig på det sättet, att det genom förändringarna i Ungern kom hit en hel del framstående artister på musikens område. De har stannat här och blivit skattebetalare som vanliga svenska medborgare. Det skulle vara ganska underligt, om vi skulle förmäna en sådan flyktning att ha en lindrigare beskattning under de första sju månaderna efter det att han anlånt till Sverige, när han kommit fulltränad och fullt utbildad på sitt instrument och sålunda kunnat tillföra musikkulturen betydande värden.

Men det allra egendomligaste i detta sammanhang är, att man sammankopplat motionen med möjligheterna att

vinna anslag till musikkonservatoriet i Göteborg. Jag beklagar musikkonservatoriet, att det kommit på den befängda idén att sammankoppla dessa båda saker. Jag har tidigare haft äran att skriva på motionen om konservatoriet i Göteborg, och jag har för min del redan i 1947 års musikutredning förordat upprättandet av ett musikkonservatorium i Göteborg. Jag anser ett sådant konservatorium vara fullkomligt berättigat och av betydelse för musiklivet i Sverige. Men aldrig hade jag tänkt mig, att man skulle tillgripa sådana medel för att få idén realiserad. Det skulle endast innebära, att musiken själv, företrädd av ekonomiskt svaga orkesterföreningar, skulle få betala de pengar, som man skulle behöva för att upprätta konservatoriet i Göteborg. Medge att det är ett förunderligt sätt att gynna musiklivet här i Sverige!

Mycket skulle vara att säga om den saken, men jag ber, herr talman, med det anförda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning av väckta motioner om utredning av frågan om utlänningars och i utlandet bosatta svenska medborgares beskattning här i riket.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Interpellation ang. en bättre anpassning av yrkesutbildningen till den aktuella arbetsmarknadssituationen

Herr WIDÉN (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Interpellation ang. en bättre anpassning av yrkesutbildningen till den aktuella arbetsmarknadssituationen

Herr talman! Arbetsmarknadssituationen har på sistone tilldragit sig allt större intresse. Tendenser till en vikande konjunktur har gjort sig gällande och resulterat i en ökning av antalet arbetslösa.

I detta läge har särskilt intresse ägnats ungdomens sysselsättningsfrågor, eftersom det är den yngre arbetskraften som i första hand får känning av stigande arbetslöshet.

Omfattningen av den sålunda uppkomna ungdomsarbetslösheten är av olika skäl svår att beräkna. Det kan vara svårt att bedöma vad som är reell arbetslöshet och vad som är s. k. »omsättningsarbetslöshet». Bland den ungdom, som icke tidigare haft förvärvsarbete, är det många som föredrar att stanna hemma framför att ta anställning utanför hemorten eller inom yrken, för vilka de inte har hög eller utbildning, när detta inte innebär svårare ekonomiska konsekvenser.

Den faktiska ungdomsarbetslösheten torde därför vara större än den kända.

I varje fall torde det vara ett faktum att antalet arbetslösa ungdomar f. n. är större än vad som varit vanligt under senare år. Enligt en av arbetsmarknadsstyrelsen utförd utredning var antalet arbetsökande ungdomar i februari 1957 ca 3 000 och i november ca 4 000. För februari i år redovisas något över 3 000 arbetslösa i åldern 14—18 år. Detta innebär att antalet arbetslösa under den ovan angivna årsperioden i genomsnitt var 30 procent högre än under årsperioden närmast före.

Det går sannolikt inte att uteslutande se denna ökning av antalet arbetslösa ungdomar som en följd av den totala ökningen av antalet ungdomar i »arbetsökande» ålder. Denna, som är ett resultat av de höga födelsetalen under förra hälften av 40-talet, har förmärkts under en längre tid utan att arbetslöshets-siffrorna nämnvärt påverkats.

Av de arbetslösa ungdomarna kom-

mer de allra flesta från åldersgrupperna mellan 14 och 18 år. Anledningen härtill torde vara att antalet arbetstillfällen för arbetskraft utan erfarenhet eller yrkesutbildning blir färre vid en vikande konjunktur. Dessutom har långtgående rationaliseringar inom näringslivet medfört, att de tidigare vanliga »väntejobben», springpojkeplatser o. s. v. blivit allt mer sällsynta.

Många inom denna kategori av arbetsökande skulle kunna utnyttja tiden för utbildning vid yrkesskolor, om dessa hade tillräcklig kapacitet. För närvarande måste emellertid ett stort antal sökande till yrkesskolorna avvisas på grund av platsbrist.

Arbetsförmedlingarna kan givetvis medverka till att häva en del av arbetslösheten genom att hänvisa arbetsökande till andra arbetsområden än dem, till vilka de sökt och för vilka de har hög och utbildning. Denna utveckling pågår redan men är givetvis föga önskvärd. Resultatet blir att många ungdomar tvingas överge sina yrkesutbildningsplaner eller att syftet med redan inhämtad yrkesutbildning förfelas. Av de ungdomar med yrkesutbildning som hösten 1957 sökte anställning har endast omkring 15 procent kunnat placeras i sådana yrken, för vilka de hade utbildning. Å andra sidan är det de som saknar yrkesutbildning som först drabbas vid permitteringarna.

Enligt min mening är det således framför allt genom åtgärder på yrkesutbildningens område man bör angripa de uppkomna problemen. Bristerna i yrkesutbildningsväsendet gäller såväl omfattningen som planläggningen. Den nuvarande situationen har visat vikten av att yrkesutbildningen bättre anpassas till den aktuella arbetsmarknadssituationen än vad för närvarande sker.

En för alla lägen fullgod anpassning av yrkesutbildningen till arbetsmarknaden torde dock vara otänkbar, varför behov av den typ av omskolningskurser

Interpellation ang. åtgärder för ökad avsättning av smör på hemmamarknaden

som arbetsmarknadsstyrelsen nu bedriver alltid kommer att finnas. Enligt min mening talar starka skäl för att mycket snabba åtgärder bör vidtagas i syfte att motverka de ekonomiska och sociala skadeverkningarna för ungdomen vid en eventuell fortsatt åtstramning på arbetsmarknaden.

Med stöd av det ovan anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta följande fråga:

Vilka åtgärder avser herr statsrådet att vidtaga i syfte att åstadkomma en bättre anpassning av yrkesutbildningsväsendet till den aktuella arbetsmarknadssituationen?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Interpellation ang. åtgärder för ökad avsättning av smör på hemmamarknaden

Ordet lämnades på begäran till

Herr ELIASSON i Moholm (h), som yttrade:

Herr talman! När regering och riksdag efter förhandlingar mellan å ena sidan jordbrukets förhandlingsdelegation och å andra sidan statens jordbruksnämnd 1955 fastställde huvudlinjerna för det prissättningsystem som skulle gälla för det svenska jordbrukets del, rådde fullkomlig enighet därom, att detta prissättningsystem skulle ge jordbrukets utövare möjligheter till inkomstlikställighet med jämförbara befolkningsgrupper samt att de åtgärder skulle vidtas som på grund av pristryck från utlandet skulle kunna visa sig nödvändiga för detta syftes ernående. Riksdagens beslut i frågan är alltså i dessa båda för det svenska jordbrukets nutid och framtid avgörande avseenden absolut entydigt.

Det nya prissättningsystemet, vilket principiellt är konstruerat som ett ram-system, inom vilket en betydande rörlighet i prisavseende förutsättes och

där jordbrukets utövare såväl beredes möjligheter till rationaliseringsvinster som ålägges att själva ta betydande priskrisker, har i stort sett fungerat tillfredsställande. Två omständigheter, vilka båda ligger utanför jordbrukarnas egen kontroll, har emellertid ogynnsamt påverkat utvecklingen. Levnadskostnadsstegringen har varit kraftigare än någon vid prissättningsystemets godtagande räknat med. Särskilt under senare år har något som torde kunna kallas en internationell överproduktionskris på vissa jordbruksprodukter präglat utvecklingen. Denna internationella kris, som fått uttryck i nyinförda handelshinder inom betydande avsättningsområden och i ett växande överskott, har självfallet medfört konsekvenser också för det svenska jordbruket.

Det är att märka att dessa konsekvenser varken till arten eller graden nämnvärt skiljer sig från de svårigheter, med vilka jordbruksnäringen i olika europeiska länder nu har att räkna.

Speciellt för småbruket och för det mindre jordbruket — icke minst för familj jordbruket — är produktionen av mejeriprodukter av avgörande betydelse. Produktionstekniskt råder ett sammanhang mellan dessa mejeriprodukter och produktionen av kött, fläsk och ägg.

Den internationella överskottskrisen har slagit igenom i synnerhet i fråga om smör. För denna också för svensk jordbruksproduktion tungt vägande produkt har de europeiska marknaderna nu så begränsats, att endast den engelska kan anses återstå. På den engelska marknaden har konkurrensen hårdnat i så hög grad, att möjligheterna att där erhålla täckning ens för de fasta produktionskostnaderna helt försvunnit. Det torde tyvärr icke föreligga grundad anledning att inom nu överskådlig tid räkna med rimligare pris på denna marknad.

I denna situation måste av naturliga skäl den svenska marknaden få starkt

Interpellation ang. åtgärder för ökad avsättning av smör på hemmamarknaden

ökad betydelse för det svenska jordbrukets smörproduktion. Från jordbrukarhåll har energiska ansträngningar gjorts att skapa underlag på olika sätt för en stigande inhemsk smörkonsumtion. Dessa har dock ännu inte lett till resultat. Prisrelationerna mellan smör och margarin är ur jordbrukets synpunkt alltför otillfredsställande.

Jordbrukets förhandlingsdelegation har i detta läge förklarat sig beredd att undersöka möjligheterna av sänkta smörpriser. Denna sänkning kan dock under inga förhållanden bli av den storleksordningen att smöret enbart därigenom erhåller möjlighet att i förhållande till margarinet erövra nya marknader. Härför torde otvivelaktigt erfordras insatser av statsmakterna. Nödvändigheten av sådana insatser är förutsedd i den ursprungliga överenskommelsen om jordbrukets prissättnings-system. Den enda praktiska väg som finns att gå torde vara vägen över en höjd regleringsavgift på fettvaror. En sådan höjning kan genomföras utan att konsumenterna därigenom tillskyndas sammanlagt sett höjda hushållsutgifter. För kort tid sedan infördes av statsfinansiella skäl en särskild sockerskatt. Den höjning av margarinaccisen, vilken nu framstår som ofrånkomlig, kan såväl ur statsinkomsternas som konsumenternas synpunkt kombineras genom en sänkning eller ett borttagande av denna sockerskatt. En sådan anordning skulle såväl ur statens som ur prissättnings-systemets synpunkt vara rationell och välbetänkt.

Jag åberopar det anförda och anhåller om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande frågor:

1) Överväger herr statsrådet att i den krissituation som nu föreligger för det svenska smörets del genomföra en höjning av regleringsavgiften på fettvaror för att möjliggöra en ökad avsättning av smör på hemmamarknaden?

2) Har herr statsrådet för avsikt att snabbt upptaga detta problem till förhandling och att förelägga riksdagen de resultat till vilka ett sådant snabbt övervägande kan leda?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckta motioner angående översyn av bestämmelserna om val av kyrkomötets lekmanneombud,

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1959—1962 m. m. ävensom i ämnet väckta motioner, och

nr 12, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om avvägning mellan enskilt och allmänt intresse vid utlämnande av anmälningar till JO, MO och JK;

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om möjlighet till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen, och

nr 2, i anledning av väckta motioner om utredning angående justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1958/59,

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag för försvarsändamål,

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1958/59 till de tekniska högskolorna, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1958/59 till yrkesundervisningen, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa merkostnader för virusavdelning vid statens bakteriologiska laboratorium och virusinstitution vid karolinska institutet m. m.,

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag, avseende justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ersättning till hemmansägaren Lars Levi Andersson,

nr 59, i anledning av väckt motion om ersättning av statsmedel till polis-konstapeln Arne Gustav Borgström i Örebro för uteblivet skadestånd,

nr 60, i anledning av väckta motioner om ökad ersättning till värnpliktige B. Ryding,

nr 61, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1958/59 till Ferieresor för husmödrar, och

nr 62, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1958/59 till Bidrag till Föreningen Fruktdrycker;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 7, angående regleringen för budgetåret 1958/59 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m., och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner angående ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet,

nr 17, i anledning av väckt motion

om viss utredning angående 107 § ut-sökningslagen,

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behandlingen av häktade och anhållna m. fl., m. m., och

nr 19, i anledning av väckt motion angående beredande av möjlighet att i vissa fall försälja utmätt egendom efter anbudsförfarande;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion om utredning angående viss ändring i lagen om arbetstidens begränsning, och

nr 17, i anledning av väckt motion angående viss ändring av gällande bestämmelser om ålderdomshem;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1958/59 m. m.,

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m., och

nr 11, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av väckta motioner om ett förenklat förfarande vid permutation av donationsvillkoren för s. k. frisångsfonder vid vissa sjukvårdsinrättningar,

nr 12, i anledning av väckta motioner om utredning rörande hjälpbehovet hos vissa eftersatta grupper av medborgare, och

nr 13, i anledning av väckta motioner angående utredning om de partiellt arbetsföras sysselsättnings- och arbetsförhållanden m. m.

§ 15

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

Interpellation ang. tillämpningen av gällande prisavtal på jordbrukets område

från utrikesutskottet:

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till en konvention mellan OEEC-länderna om upprättande av säkerhetskontroll på atomenergiens område; och

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av europeisk konvention angående fredlig lösning av tvister;

från konstitutionsutskottet:

nr 126, angående ändrad lydelse av § 22 mom. 2 regeringsformen; och

nr 138, i anledning av väckt motion om beredande av möjlighet för politiska partier att vid allmänna val utlägga valsedlar i vallokaler; och

från statsutskottet:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1958/59 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1958/59 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion m. m.;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1958/59 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58 till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta

arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1956/57, m. m.; och

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1958/59; samt

från första lagutskottet:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst.

§ 16**Interpellation ang. tillämpningen av gällande prisavtal på jordbrukets område**

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr NORUP (cp), som anförde:

Herr talman! När statsmakterna senhösten 1955, i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition nr 198/1955 fattade sitt principbeslut om ett nytt prissystem för jordbruket, slog man in på delvis nya vägar inom svensk jordbrukspolitik. Efter att under en lång följd av år ha fastställt priserna på jordbruksprodukter årligen eller ibland två gånger om året angav man nu för en längre period, tre år, en ram, inom vilken priserna på jordbruksprodukter skulle få röra sig. Från ett rörligt importskydd övergick man till ett system med inom vissa gränser fasta importavgifter. Prisrörelserna inom internationell livsmedelshandel skulle i en helt annan utsträckning än tidigare få göra sitt inflytande gällande på den inhemska prisnivån.

Såväl statsmakterna som jordbrukets representanter var väl medvetna om att det nya prissystemet, på samma gång som det gav jordbruket vissa chanser i prisavseende, även medförde en del risker. Därför infördes regler, som avsåg att ge ett skydd åt såväl producenter som konsumenter mot verkningarna av

Interpellation ang. tillämpningen av gällande prisavtal på jordbrukets område

starkare prisrörelser. Dessa regler utgör i själva verket en integrerande, synnerligen viktig del av prisavtalet, och det var först i och med tillkomsten av dessa regler som jordbruket kunde förmås gå med på det nya prissystemet.

Sedan gammalt intar mjölkproduktionen en särställning inom svenskt jordbruk. Denna produktion ger jordbrukarna genomsnittligt ca 40 procent av deras bruttointäkter. För flertalet jordbrukare, särskilt innehavare av medelstora gårdar samt av småbruk, har mjölkproduktionen än större betydelse. Detta förhållande tog man också hänsyn till i riksdagsbeslutet. Jag vill i detta sammanhang erinra om att vissa särbestämmelser infördes beträffande den viktigaste mjölkprodukten, alltså smöret.

Det är i dag all anledning erinra om vad statsmakternas beslut på denna punkt i själva verket innebär. I den proposition, jag förut talat om, anfördes bl. a.:

»Mjölkproduktionen utgör, som förut nämnts, en väsentlig inkomstkälla för de mindre jordbruket. Vid dessa är möjligheterna att övergå till annan produktion ytterst begränsade. Lägre mjölkpriser skulle därför betyda en stark inkomstminskning för det mindre jordbruket. Det är följaktligen av vikt, att prissättningssystemet utformas på så sätt, att avsättningsmöjligheterna för mjölkprodukterna, framför allt smör, icke försämras. Med hänsyn härtill bör man, såsom utredningen framhållit, undvika åtgärder, som kan leda till minskad smörförbrukning inom landet.»

Vidare erinras i propositionen om att jordbruksprisutredningen ägnat stor uppmärksamhet åt frågan om överskottsproduktionen av mjölk och mejeriprodukter samt att utredningen framlagt vissa beräkningar, som ansetts tyda på att ett betydande sådant överskott kunde uppkomma. Skäl kunde dock andragas, framhölls det i propositionen, för att utredningens farhågor för ett

starkt stigande smöröverskott i viss mån var överdrivna.

I fortsättningen säges:

»Emellertid är det tydligt, att avsättningsmöjligheterna för smör kan väsentligt försämrats, därest mjölkproduktionen i Europa fortsätter att öka, samtidigt som margarinet alltmer vinner terräng. Såsom jag nyss framhållit, bör sådana åtgärder icke vidtagas, som kan leda till minskning i den inhemska smörförbrukningen. Det kan emellertid också inträffa, att avsättningen av smör på utlandsmarknaden helt omöjliggöres. Enligt kompromissförslaget bör i en sådan situation ankomma på statsmakterna att med alla till buds stående medel skaffa avsättningsutrymme för inhemskt smör på hemmamarknaden.»

Riksdagsbeslutet påföljande år om den närmare utformningen av prissättningen under det nya prissystemet innehöll inget nytt utöver vad som fanns angivet i principbeslutet. Jag vill dock erinra om att jordbruksnämnden i sin på grundval av pridförhandlingarna gjorda framställning till Kungl. Maj:t framhöll, att vid en omöjliggjord smörexport en höjning av margarinpriset bl. a. kunde stå till buds för att bereda smöret avsättningsutrymme på hemmamarknaden, ett uttalande som icke föranledde någon erinran i själva propositionen eller i riksdagsbeslutet.

När Kungl. Maj:ts proposition nr 198/1955 framlades med mig som föredragande departementschef, utgick jag ifrån att de bestämmelser, som nyss refererats, skulle tillämpas i en situation sådan som den aktuella. Det har aldrig avsetts, att exporten bokstavigt skulle vara helt omöjliggjord för att statsmakterna skulle ingripa. Vill man acceptera ett pris på en eller annan krona, går det alltid att sälja smör. I dag är vi nere i ett exportpris, som tangerar priset på margarin. Den ersättning de svenska jordbrukarna får ut för det smör som säljes till England, den enda kvarvarande marknaden av betydelse, motsva-

Interpellation ang. tillämpningen av gällande prisavtal på jordbrukets område rar icke ens hälften av det mjölkpris, som mjölkproducenterna fått ut i genomsnitt under de första ett och ett halvt åren av det nya prissystemet. Härigenom har exporten helt omöjliggjorts i den betydelse som jag för min del alltid inlagt i statsmakternas beslut. Skyldighet föreligger alltså för statsmakterna att med alla till buds stående medel öka avsättningsutrymmet för svenskt smör på hemmamarknaden.

Under hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern få rikta följande fråga:

Är regeringen beredd att hålla ifrågavarande avtal och snarast vidtaga de åtgärder, som anges i detta avtal?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Anmäldes följande Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade propositioner: nr 87, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.,

nr 98, angående ändrade bestämmelser om resandes rätt att fritt införa jordbruksregleringsvaror,

nr 108, angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på enhetsskolans högstadium m. m.,

nr 109, angående försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m., och

nr 125, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58.

Dessa propositioner bordlades.

§ 18

Tillkännagavs, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen, nämligen

nr 442, av herr *Gustafson* i Dädesjö m. fl., och

nr 443, av herr *Svensson* i Ljungskile m. fl., båda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 77, angående driftbidrag till statens järnvägar; samt

nr 444, av herr *Fredriksson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 83, angående organisationen av statens institut för folkhälsan m. m., och nr 445, av herr *von Friesen* m. fl., likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 83.

Dessa motioner bordlades.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 16.56.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 25 mars

Kl. 15.00

§ 1

Justerades protokollen för den 18 och den 19 innevarande mars.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsledamoten fru Elsa Lindskog på grund av olycksfall är förhindrad att delta i riksdagsarbetet under tiden 22/3—29/3 1958 intygas härmed. Söderbärke 22/3 1958

R. Wallmon
prov.läk

Härmed intygas, att riksdagsledamoten fru Ragnhild Sandström, Teg, Västerbottens län, på grund av sjukdom som kräver vård å invärtesmedicinsk avdelning minst intill utgången av mars månad, är förhindrad delta i riksdagsarbetet.

Fru Sandström har tidigare vårdats å härvarande öronavdelning men överflyttades till medicinavdelningen den 19 mars.

Umeå den 22 mars 1958.

Ingmar Bergström
leg. läk.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades fru Lindskog under tiden den 22—den 29 mars och fru Sandström från och med den 19 mars tills vidare.

Herr talmannen meddelade, att fru Eriksson i Ängelholm, som vid kammarens sammanträde den 19 mars med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara förhindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Svar på fråga ang. orsakerna till att SEBO-företaget i Stockholm kommit på obestånd

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Svenning har frågat mig om man kan förvänta att jag »låter bostadsstyrelsen undersöka orsakerna till att SEBO-företaget i Stockholm, som byggt fastigheter över hela landet med statliga lån, kommit på obestånd och nu erbjuder de hyresgäster, som bor i fastigheterna, att övertaga bostäderna och gemensamt äga och förvalta fastigheterna».

I anledning av denna fråga vill jag framhålla, att då det gäller statsbelånade bostadshus det ankommer på det lånebeviljande organet — bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna — att kontrollera att låntagarna fullgör sina åtaganden. Till dessa åtaganden hör inte endast erläggande av föreskriven ränta och amortering på lånen utan också att byggnaderna och däri ingående lägenheter hålles i ett tillfredsställande skick.

Om en låntagare inte fullgör sina skyldigheter ankommer det i första hand på det lånebeviljande organet att vidtaga de åtgärder, som i anledning härav kan erfordras. Jag förutsätter därför att om i det av herr Svenning åsyftade fallet låntagaren inte fullgör sina skyldigheter bostadsstyrelsen uppmärksammar frågan. Jag är alltså inte beredd att i särskild ordning föranstal-

Svar på fråga ang. orsakerna till att SEBO-företaget i Stockholm kommit på obestånd

ta om en utredning beträffande det nämnda företagens bostadshus.

Härpå anförde

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag ber få tacka socialministern för svaret. Hyresgästerna i de fastigheter som äges av AB SEBO-hus känner stor oro för hur det skall bli för dem, och de ställer sig frågan: Vilka förpliktelser åtar vi oss, och vilka ekonomiska konsekvenser kan det medföra, om vi nödgas överta de fastigheter vi bor i? Denna oro är förklarlig.

Man har i sitt bekymmersamma läge vänt sig till respektive hyresgästföreningar på orterna, och dessa har i sin tur sänt ärendena till Hyresgästernas riksförbund, som just nu håller på med en undersökning dels av fastigheterna och deras beskaffenhet, dels av de ekonomiska förhållandena i allt som rör fastigheterna.

Eftersom fastigheterna finansieras även med statliga lån, så har förmedlingsorganen att under lånetiden öva tillsyn enligt 35 § kungörelsen 1957: 359 om egnahemsföreningar m. m. och 28 § kungörelsen 1957: 360 om tertiärlån m. m. Motsvarande bestämmelser finns intagna i äldre kungörelser i samma ämne. Denna tillsyn sker genom de s. k. femårsbesiktningarna, och varje år aviseras förmedlingsorganen om de fastigheter som står i tur att besiktigas. I samband därmed översändes en instruktion för besiktningarna från bostadsstyrelsen. Det är därför angeläget att hyresgästerna får reda på huruvida sådana besiktningar har gjorts och även huruvida bolaget i anledning av dessa besiktningar har ålagts att utföra erforderliga reparationer.

Vid en besiktning som en ingenjör på uppdrag av Hyresgästernas riksförbund har gjort i Kristianstad har det

visat sig, att underhållet av den fastighet det där gäller är synnerligen försummat. Jag skall endast ta upp några punkter.

Fastigheten är 14 år gammal, och inga reparationer har gjorts under den tiden med undantag av att fasadputsen på sina ställen reparerats, dock utan att någon avfärgning ägt rum. De yttre reparationerna är mycket försummade. Speciellt är målning utvändigt erforderlig, då risk annars föreligger att träet kommer att ruttna. Vidare föreligger det läckage på taket. Detta har gjort att det regnat ned i vissa lägenheter, varvid det uppstått fläckar i taken.

Uppskattningsvis anser besiktningsmannen att de absolut nödvändiga reparationerna kommer att kosta cirka 50 000 kronor, d. v. s. större delen av den amortering å 70 000 kronor som har gjorts under de gångna åren. Företaget har meddelat hyresgästerna, att man är villig att ställa 5 000 kronor till förfogande för reparationer samt bekosta en installation med oljeeldning. Detta är med hänsyn till det försummade underhållet en dålig kompensations. Även tvättmaskiner och annat befinner sig i samma dåliga skick som fastigheten i övrigt.

Även i Sölvesborg pågår en liknande utredning, men den är ännu inte avslutad.

I den situation hyresgästerna befinner sig och med hänsyn till läget på bostadsmarknaden, vilket kanske kan tvinga hyresgästerna att överta fastigheterna och deras skötsel, måste man också ta med i bilden, att ägaren, SEBO-hus, har mottagit statliga lån och därför är skyldig att underkasta sig de bestämmelser som följer med de statliga lånen. Uraktlåtes detta, anser jag att de statliga myndigheterna bör vidtaga de åtgärder, som kan vara erforderliga i det uppkomna läget. Det kan ju inte vara rätt att ålägga de nya ägar-

Svar på interpellation ang. omedelbar lättnad i läget för de arbetslösa i Tornedalen m. m.

na ekonomiska förpliktelser, som kan bli dem övermäktiga.

Jag är glad för svaret, eftersom socialministern säger att han förutsätter, att om låntagarna inte fullgör sina skyldigheter, bostadsstyrelsen uppmärksammar frågan. Jag tror att det kan vara ett tillräckligt svar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. omedelbar lättnad i läget för de arbetslösa i Tornedalen m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Holmberg har frågat om regeringen planerar några åtgärder och i så fall vilka för att åstadkomma omedelbar lättnad i läget för de arbetslösa i Tornedalen och tryggare förhållanden för denna landsdel även på längre sikt.

Sysselsättningsläget i Tornedalen är långt ifrån tillfredsställande. Detta sammanhänger med att området har ett ensidigt och föga utbyggt näringsliv. Därtill kommer att denna landsända har en starkare befolkningstillväxt än andra delar av landet. För att kunna ge den växande befolkningen sysselsättning på hemorten behövdes alltså ett expanderande näringsliv.

Statsmakterna har vidtagit en rad åtgärder för att söka åstadkomma en utbyggnad och differentiering av näringslivet i Tornedalen och därmed bereda sysselsättning åt befolkningen. Genom lån och subventioner från företagareföreningen har åtskilliga mindre företag fått stöd för att upprätthålla och utvidga driften. Särskilda anslag har beviljats för att undersöka områdets malmfyndigheter liksom för att upprätta en virkesbalans för länet i

syfte bl. a. att klarlägga råvaruresurserna i Tornedalen. Beredskapsarbeten har bedrivits i större omfattning än i någon annan del av landet. Trots detta har arbetslösheten många gånger varit svår, och arbetslöshetskassorna får därför utbetala understöd till betydande belopp.

För att om möjligt finna nya vägar att bereda Tornedalens befolkning utkomst i sin hembygd har sedan några år en särskild utredning arbetat inom länsstyrelsen i Norrbottens län. Denna utredning torde ge större klarhet om problem och förutsättningar för Tornedalens näringsliv.

Vad gäller den aktuella situationen kan det sägas, att statsmakterna handlar efter samma riktlinjer som tidigare, nämligen främst genom att söka gynna områdets företag och genom att driva beredskapsarbeten. Även innevarande vinter måste emellertid också understöd utbetalas i relativt stor omfattning från arbetslöshetskassorna. Tyvärr är det dock så att dessa olika åtgärder inte löser sysselsättningsproblemen. F. n. ser det inte ut som om det skulle kunna gå att få en sådan expansion av näringslivet i Tornedalen att dess växande befolkning kan få sysselsättning i hembygden. I dagens läge måste vi därför räkna med fortsatt utflyttning från området till andra delar av landet med bättre sysselsättningsmöjligheter.

Arbetsmarknadsstyrelsen har ökat sina ansträngningar att underlätta en sådan geografisk och yrkesmässig rörlighet. Detta sker framför allt genom omskolning, genom lån och bidrag till de kostnader som en förflyttning medför och genom att ställa bostäder till förfogande på den ort där det finns sysselsättning. För de flyttande bör omplaceringen kunna medföra bättre inkomster och jämnare sysselsättning, och samma resultat bör genom utflyttningen kunna uppnås för den kvarvarande befolkningen.

Svar på interpellation ang. omedelbar lättnad i läget för de arbetslösa i Tornedalen m. m.

Vidare anförde:

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min fråga.

Bland de konkreta besked statsrådet givit i svaret torde tornedalsbefolkningen väl främst komma att fästa sig vid det som handlar om fortsatt utflyttning. Det finns nämligen ingenting som har så dålig klang i Norrbotten som denna ständigt återkommande uppmaning. I årtionden har ungdomen från hela Norrbotten men kanske framför allt från Tornedalen dragit i en strid ström söderut. Det har varit nödvändigt för att de skulle få utbildning och försörjning, men det har i regel skett motvilligt. Dessutom har denna utflyttning åstadkommit ständigt ökade svårigheter även för dem som blivit kvar i Tornedalen, och den har haft allvarliga återverkningar bland annat på jordbruket.

Nu handlar det för övrigt inte bara om en fortsatt utflyttning av den art som hittills förekommit, utan det är fråga om att ge ungdomarna sällskap med många hundra äldre människor, skogsarbetare, byggnadsarbetare och andra, som i regel har familj och är bundna till hembygd, invanda sysslor och till och med språkförhållanden på ett sådant sätt att det, åtminstone för flertalet av dem, är orimligt att tala om omskolning och flyttning.

Alla dessa skall nu flytta till andra delar av landet med bättre sysselsättningsmöjligheter, säges det i svaret. Ja, var är det? Allting är ju relativt, och det finns säkert områden som inte är lika svårt hemsökta som Tornedalen, men nu förekommer det ju dagligen meddelanden om arbetslöshetsproblem praktiskt taget överallt. Det är numera inte alls ovanligt att till och med ungdomar som rest söderut kommer tillbaka till Norrbotten efter fruktlösa försök att skaffa sig jobb. Man kan då lätt tänka sig hur det skall bli för folk

i de åldersgrupper och inom de yrken det här i mycket hög grad är fråga om. Jag tror för min del inte att utflyttningen innebär någon utväg för detta nya tillskott av äldre arbetslösa.

Vi skall gynna områdets företag och driva beredskapsarbeten, säger statsrådet beträffande de åtgärder som behövs för att ge omedelbar hjälp. Jag vill understryka, att vi bör hålla fast vid detta, och hoppas att statsmakterna handlar med tillräcklig snabbhet och kraft därvidlag. För många hundra arbetslösa står nu nämligen ingenting annat till buds än socialvården, ty de har varit arbetslösa så länge att de inte längre får någon ersättning från försäkringen. Dessutom finns det massor av arbeten som skulle behöva utföras och som säkert är lämpliga som beredskapsarbeten. Inte minst gäller detta upprustning av vägarna, nybyggnader av broar och mycket annat av det slaget.

Vad småföretagsamheten beträffar är det ingen som underskattar värdet av företagarföreningens verksamhet. Men föreningens möjligheter är ju mycket starkt begränsade. Vi har försökt öka dem genom att anslå en miljon av landstingsmedel, men jag tror inte att jag överdriver om jag säger att det är en praktiskt taget enhällig mening i Norrbotten att detta inte är tillräckligt i alla fall. Det behövs mera genomgripande åtgärder för att komma till rätta med vårt läns och kanske framför allt Tornedalens ekonomiska problem. Det behövs mer statlig storindustri, det är den förhärskande meningen i Norrbotten, ty vi vet av egen erfarenhet att med sådan verksamhet följer också en uppblomstring av småföretagsamheten i alla dess former.

Vi har åter blivit påmind om att det pågår en utredning om Tornedalen. Den har suttit i många år och jag beklagar att den inte var klar nu. I så fall hade vi kunnat få veta dels vad

Svar på interpellation ang. omedelbar lättnad i läget för de arbetslösa i Tornedalen m. m.

utredningen kommit till för resultat och dels vad regeringen vill göra i anledning av de erfarenheter, iakttagelser och förslag som utredningen kommit till. Det lär emellertid inte dröja så länge förrän utredningsresultatet ligger på bordet. Vi får väl då anledning att återkomma, eller rättare sagt, jag hoppas att regeringen finner anledning att återkomma.

En sak vet vi emellertid, och det är att skogen i Norrbotten kan ge full sysselsättning åt alla där uppe och att skogen och skogsindustrin kan ge ett stort ekonomiskt uppsving åt vårt län. Detta har bekräftats genom en annan utredning som statsrådet också omnämner, nämligen den undersökning som verkstälts av kommerskollegium och skogsforskningsinstitutet. I korthet visar den utredningen att skogstillgångarna i Norrbotten räcker till för en mycket kraftigt utbyggnad av träförädlingsindustrin. Det avverkas nu årligen 3,3 miljoner skogskubikmeter. Av detta går nära en miljon kubikmeter till förädlingsverk i andra delar av landet. Fackmän har emellertid visat att skogen i Norrbotten kan skattas på ytterligare 700 000 kubikmeter årligen.

Nu borde det alltså bli slut på allt tal om att det inte finns tillräckligt med råvaror i Norrbotten för en ordentlig utbyggnad av träindustrin. Detta har nämligen varit en ständig invändning eller snarare svepskäl när vi i olika sammanhang, bland annat i riksdagen, vid flera tillfällen har påyrkat åtgärder för utbyggnad av träförädlingsföretagen.

Jag är däremot klar över att det fortfarande kommer att resas politiska hinder t. ex. av det slag som har presterats av de tre borgerliga partierna utifrån deras principiella inställning till statsindustrierna. Ett par av centerpartiets förutvarande ministrar ansåg ju t. o. m. att kampen mot den statliga industrien var så angelägen att den var

värd en partiell regeringskris. Men sådana försök att rulla stenar i vägen för Norrbottens och speciellt Tornedalens industrialisering behöver ju dess bättre inte bli några avgörande hinder. Arbetarrörelsen har tillräckliga resurser för att fortsätta på den väg som har prövats i andra delar av Norrbotten med mycket bra resultat. Vi hoppas därför trots den något resignerade tonen i regeringens förslag att regeringen skall slå in på samma väg även när det gäller Tornedalen. Det är min bestämda mening att det är en framkomlig väg och den är dessutom bevisligen den enda väg som finns för att åstadkomma en förbättring.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag tycker verkligen att det skulle vara ledsamt om det skulle gå så som den ärade interpellanten förmodar, att Tornedalens befolkning endast skulle fästa sig vid en punkt i mitt svar. Det var just den punkten som skulle ha dålig klang där uppe, nämligen frågan om utflyttningen. Det finns ju en hel del andra, positiva sidor som man borde beakta, eftersom statsmakterna otvivelaktigt är beredda att visa den uppmärksamhet som detta problem kräver. Vad utflyttningen beträffar har jag tänkt mig att den inte nödvändigtvis skulle ske till andra delar av landet; man kan ju flytta också inom Norrbotten. Efter vad jag kan förstå har sådan utflyttning i stor utsträckning skett från Tornedalen till såväl Kiruna som Luleå, för att ta ett exempel. Det är väl också troligt att i den mån man så småningom kommer att gå över till underjordsbrytning i Kiruna kommer detta i och för sig att dra med sig ny sysselsättning.

Sedan kan man naturligtvis i likhet med herr Holmberg fråga: Vart skall människorna ta vägen i dag, eftersom

Svar på interpellation ang. omedelbar lättnad i läget för de arbetslösa i Tornedalen m. m.

det finns ansatser till att de krisföreteelser, som vi kunnat spåra i Förenta staterna, i Västtyskland, i Belgien, i Holland och annorstädes, börjar få vissa återverkningar här hemma? Till detta vill jag endast ge det svar, som vi tidigare lämnat från regeringens sida, nämligen att regeringen är fast besluten att vidta alla de åtgärder som kan visa sig nödvändiga, därest det nu skulle bli så att det övertryck i konjunkturen, som hittills rätt, övergår i sin motsats.

Herr Holmberg berörde för övrigt i sitt anförande en sak, som väl också kommer att leda till en omflyttning; även om denna sedan sker enbart inom länet, är det ju i alla fall en omflyttning. Herr Holmberg pekade nämligen på att skogen kan komma att ge arbete inom Norrbotten. Det innebär väl då att inte allt skogsarbete kommer att utföras i Tornedalen, utan även herr Holmberg räknade ju med att trots den dåliga klang ordet »omflyttning» kan ha hos tornedalingarna, så får de vara beredda till de omflyttningar som omständigheterna — och då framför allt befolkningstillväxten speciellt uppe i Tornedalen — helt enkelt gör nödvändiga.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Om statsrådet tror att jag menar, att tornedalingarna bara skulle fästa avseende vid frågan om utflyttning, så har han missuppfattat mig. Jag sade att man kanske främst kommer att se på den saken därför att den är omedelbart aktuell och anvisas som den praktiskt taget enda åtgärden just nu för att få en lösning till stånd. Det är, som jag sade, massor av människor där uppe som är i den situationen, att de inte får någonting från arbetslöshetskassorna utan bara har socialhjälpen att tillgå, och för dessa måste det ju av svaret förefalla som om en utflyttning vore det enda att vänta på.

Det är en utväg som tornedalingarna och norrbottningarna över huvud taget rekommenderats i årtionden, och uppmaningen har, som jag framhöll, en mycket dålig klang.

Bland annat av denna anledning tror jag att tornedalingarna inte är så särskilt belättna med svaret. Däremot kommer de att vara belättna, om regeringen gör allvar av den utfästelse som statsrådet lämnade nu senast, nämligen att allt skall göras för att bereda sysselsättning åt folket där uppe. Särskilt blir detta fallet om åtgärderna får den inriktning som statsrådet här talar om, nämligen att de vidtas med utgångspunkt från att de krisföreteelser, som vi redan har allvarliga känningar av, inte blir så tillfälliga som man kanske på vissa håll tror. Under sådana förhållanden måste genomgripande åtgärder vidtas också på längre sikt, och då kommer just det inslag in i bilden som jag talade om, alltså att man måste ta sikte på att skapa stora statliga industrier. Varför statliga? Jo, därför att vi av erfarenhet vet, att några privatkapitalister aldrig kommer att etablera sig i Norrbotten. Så har det varit i årtionden, och det finns ingenting som talar för att det skulle bli en ändring. Därför måste staten ingripa. Jag hoppas att den tornedalsutredning, som apostroferats, skall ge goda uppslag och att regeringen, oavsett vad utredningen kommer att föreslå, vidtar åtgärder som syftar till en sådan här upprustning av Norrbottens näringsliv. Då kommer man på rätt bog. Detta har, som jag tidigare sagt, också visats av resultaten vid de statliga företag vi redan har i Norrbotten — Norrbottens järnverk och de statliga skogsindustrierna.

Vad beträffar möjligheterna att flytta folk inom länet vill jag för min del säga, att alla skogsarbetare är ju i regel beredda att fara till avverkningsplatser även ganska långt från hemmet.

Svar på interpellation ang. redogörelse för åtgärder för att skapa en beredskap mot vissa avmattningstendenser i sysselsättningsläget för tjänstemännen m. m.

Men det gäller inte bara att åstadkomma skogsarbete utan också att upprätta förädlingsverk, baserade på norrbottensk råvara. Det råder stort missnöje bland skogsarbetarna, inte minst i Tornedalen, över att man fraktar råvara från Tornedalens alla delar ned till Seskarö och därifrån flottar virket söderut. Man tycker där uppe att det borde kunna finnas förädlingsverk i Tornedalen för den råvara, som avverkas där. Då blir det inte några långa förflyttningar, och de förflyttningar som behövs göras sker inom områden som är i stort sett likartade, varför svårigheterna inte blir så stora.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. redogörelse för åtgärder för att skapa en beredskap mot vissa avmattningstendenser i sysselsättningsläget för tjänstemännen m. m.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Carbell har frågat, om jag vill lämna kammaren en redogörelse för de åtgärder som planeras för att skapa en beredskap mot vissa avmattningstendenser i sysselsättningsläget för tjänstemännen med angivande av vad som planeras särskilt för att vid driftinställelser eller andra lokala sysselsättningssvårigheter underlätta de friställdas återanställning i jämförlig tjänst.

Den i interpellationen behandlade frågan har sedan länge uppmärksamats av socialdepartementet och arbetsmarknadsmyndigheterna. Inom arbetsmarknadsstyrelsen utarbetades sålunda under 1955 en promemoria om tjänstemännen och beredskapen mot arbetslöshet. I denna redogjordes för

tjänstemännens antal, anställningsförhållanden och fördelning på näringar, deras organisationsförhållanden och anslutningen till arbetslöshetskassor. Promemorians innehåll är i stort sett alltjämt aktuellt och tillämpligt även på dagens läge. Promemorians utsändes på remiss innan den anmäldes för 1956 års riksdag. I sina yttranden instämde bl. a. arbetsgivare- och arbetstagarorganisationerna i stort sett i promemorians synpunkter och förslag. I flera yttranden betonades särskilt att tyngdpunkten i åtgärderna — utöver en allmänt konjunkturstimulerande politik — bör ligga på yrkesutbildningsverksamheten.

Hittills har det varit så, att tjänstemännen totalt sett har haft väsentligt mindre känning av en konjunkturför-sämring än arbetarna. Jag vill också framhålla, att läget på tjänstemännens arbetsmarknad för dagen inte kan anses vara oroande. Arbetslösheten bland tjänstemännen är nu liksom tidigare avsevärt mindre än bland arbetarna. I mitten av mars var sålunda endast 700 av medlemmarna i arbetslöshetskassor bland tjänstemännen utanför LO anmälda arbetslösa. Det innebär att 0,5 procent av medlemmarna i dessa kassor var arbetslösa under det att medeltalet för samtliga arbetslöshetskassor var 3,6 procent. Om vi jämför läget i de största industrikassorna, finner vi, att i industritjänstemännens kassa 0,2 procent av medlemmarna var arbetslösa medan 1,4 procent av medlemmarna i metallindustriarbetarnas kassa var utan arbete.

De största arbetslöshetsriskerna för tjänstemän torde finnas inom handel, industri och sjöfart. Framför allt kan läget i en vikande konjunktur bli svårt för biträdespersonal med bristfällig utbildning och ensidig arbetserfarenhet samt för en del äldre tjänstemän. Både bland arbetarna och bland tjänstemännen är det den okvalificerade arbets-

Svar på interpellation ang. redogörelse för åtgärder för att skapa en beredskap mot vissa avmattningstendenser i sysselsättningsläget för tjänstemännen m. m.

kraften, som löper de största riskerna. Erfarenheterna visar vidare att det kan erbjuda stora svårigheter för äldre tjänstemän, som blivit arbetslösa, att få nya anställningar.

Då det gäller åtgärder för dem som redan blivit arbetslösa vill jag först understryka, att någon principiell skillnad inte göres i arbetsmarknadsorganens behandling av olika kategorier arbetstagare. Envar behandlas efter sina förutsättningar.

Yrkesutbildningen har jag nyss pekat på. Vad angår beredskapsarbeten är det så, att huvudparten av de beredskapsföretag som är planlagda eller som f. n. planläggs finns inom anläggningsverksamheten. Efter lämplig instruktion och träning bör ovana arbetare och tjänstemän med normala fysiska förutsättningar kunna hänvisas till sådana arbeten.

Om man placerar tjänstemän i beredskapsarbete får man i en del fall räkna med vissa olägenheter. Beredskapsarbetet är ju avsett att pågå relativt kort tid, och återanpassningen till det ordinarie yrket kan efter en arbetslöshetsperiod bli besvärlig för den enskilde tjänstemannen. Speciellt gäller detta äldre arbetstagare, vilkas receptivitet och anpassningsförmåga försämras med stigande ålder.

I s. k. arkivarbete kan man placera ett mindre antal tjänstemän, som behöver skyddad sysselsättning. Antalet arkivarbetsplatser, som nu uppgår till omkring 900, kan dock vid behov trogligen utökas till ett par tusen.

Tjänstemännens arbetslöshetskassor har under de senaste åren haft en glädjande utveckling. De elva tjänstemannakassorna utanför LO omfattar nu 154 000 medlemmar. Därmed har tjänstemännen själva bidragit till att skaffa sig ett visst skydd mot inkomstbortfall vid arbetslöshet. Dessbättre har understödsutbetalning från kassorna hittills inte behövt ske i större omfattning, vil-

ket bidragit till att stabilisera dem ekonomiskt.

Arbetsmarknadspolitiken syftar i hög grad till att underlätta arbetskraftens rörlighet. Det främsta instrumentet för denna politik är den offentliga arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingens strävanden att överföra arbetslösa till nya arbetsplatser kompletteras med bidrag och förskott till resekostnader, familjebidrag under viss tid till omplacerad arbetskraft, åtgärder för att anskaffa bostäder för den omplacerade arbetskraften osv. Dessa åtgärder är givetvis icke reserverade för någon viss kategori av arbetstagare.

Åtgärderna syftar inte blott till att åstadkomma en ökad geografisk utan också en yrkesmässig rörlighet. Det är givet att man skall söka tillvarata de arbetslösas tidigare yrkeserfarenheter. I så måtto syftar åtgärderna till att så vitt möjligt ge de arbetslösa ny anställning i vad interpellanten kallar jämförlig tjänst. Det bör dock understrykas att de arbetslösa av alla kategorier måste söka infoga sig i nya produktionsförhållanden när arbete inte längre står till buds inom deras gamla yrke.

Det är viktigt att genom utbildningsverksamhet bland arbetslösa försöka förhindra, att värdefulla yrkeskunskaper och anlag spolieras. Behovet av arbetskraft i vad man nu räknar till tjänstemannayrkena synes komma att fortsätta att stiga på längre sikt. Sysselsättningssvårigheter som inträffar kan väntas vara tillfälliga. Så snart läget lättar kommer det att finnas behov av såväl tidigare utbildad arbetskraft som ett kontinuerligt tillskott av nybörjare. Det är därför realistiskt att inte bara söka vidmakthålla och utveckla arbetslösa tjänstemäns yrkesfärdigheter utan att också bedriva en sådan utbildning av arbetslös ungdom, att det underlättar en framtida nödvändig rekrytering till olika tjänstemannayrken. Det finns enligt min mening ingen anledning att

Svar på interpellation ang. redogörelse för åtgärder för att skapa en beredskap mot vissa avmattningstendenser i sysselsättningsläget för tjänstemännen m. m.

tro, att ungdomskullarnas tillväxt i och för sig skulle medföra arbetslöhetsrisker för tjänstemännen.

Då det gäller att bemästra arbetsmarknadssituationen vid en allvarlig konjunkturedgång är givetvis det viktigaste hjälpmedlet för att uppehålla sysselsättningen en allmänt konjunkturstimulerande politik. Men även i ett sådant läge kan de olika åtgärder, som jag nu diskuterar, ge den ekonomiska politiken större effekt. Det kommer ständigt att föreligga behov av smidiga och målmedvetna arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att näringslivets behov av arbetskraft skall kunna tryggas och för att arbetstagarna skall kunna erbjudas en hög och jämn sysselsättning.

Vidare anförde

Herr CARBELL (s):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min interpellation, vilken sedan den ställdes synes mig ha fått en något starkare aktualitet i de senaste diskussionerna om driftinställelser. Med interpellationen avsåg jag en speciell fråga, och jag framhöll att jag inte åsyftade den säsongarbetslöshet, som förekom och som jag förutsatte skulle komma under riksdagens bedömning i annat sammanhang. Det har ju också skett, som framgår av dagens föredragningslista.

Här är det ju närmast fråga om huruvida tjänstemännen har någon särställning, om de drabbas hårdare av arbetslöshet än andra löntagare. Jag är, herr talman, tillfreds med det svar som har lämnats på frågan. Det är tillfredsställande att konstatera att den sedan länge uppmärksammas i departementet och inom arbetsmarknadsstyrelsen. Jag vill endast komma med några marginalanteckningar till svaret. Jag noterar också med tillfredsställelse att den promemoria, som på sin tid utarbetades av arbetsmarknadsstyrelsen,

vid remissbehandlingen fick särskilt stöd därutinnan att yrkesutbildningen bör vara det viktiga utöver den allmänna konjunkturstimulerande politiken.

Frågan är väl då, som också inledningsvis framhålles i interpellationssvaret, om tjänstemännen drabbas hårdare eller om de har mindre kännning av konjunkturförsämringen. Jag har där satt ett litet frågetecken till svaret. Erfarenheterna från 20- och 30-talen synes mig peka på att i dåtidens samhällsstruktur tjänstemännen visserligen kom ut i arbetslösheten senare än andra löntagare men att det sedan också blev en längre arbetslöshetsperiod och framför allt ett svårare återanställningsproblem för tjänstemännen än för de andra.

Som här framhållits gäller det i första hand handels-, industri- och sjöfartstjänstemännen. Man kan naturligtvis fråga sig när dessa svårigheter med återanställning kulminerar för tjänstemannagrupperna. Börjar svårigheterna för 25-åringen, 35-åringen eller 45-åringen? Alla kan väl vara ense om att det många gånger ter sig ganska svårt för den arbetslöse tjänstemannen, som närmar sig eller uppnått medelåldern, att få återanställning. Många har väl mötts av svaret att bland annat pensionsfrågan har hindrat företagen att anställa en tjänsteman som kommit längre upp i levnadsålder. Naturligtvis kan också andra synpunkter vara avgörande för företagen när det gäller en sådan anställning.

Det är tillfredsställande att konstatera vad som väl närmast är självklart, att man inte gör någon principiell skillnad utan att var och en behandlas efter sina förutsättningar. Men frågan uppkommer strax, om dessa förutsättningar kan tillgodoses, om det med andra ord finns tillräckliga möjligheter för differentiering, då man hos arbetsmarknadsorganen har att ta ställning till de individuella fallen.

Svar på interpellation ang. redogörelse för åtgärder för att skapa en beredskap mot vissa avmattningstendenser i sysselsättningsläget för tjänstemännen m. m.

Beredskapsarbetena består ju till sin huvudpart, som här sagts, av anläggningsverksamhet, d. v. s. vägar, vatten- och avloppsledningar, järnvägs- och befästningsarbeten.

Man kan också konstatera att återanpassning i yrkena kan vara betydligt svårare för den ena gruppen än för den andra. Ju längre man avlägsnar sig från den normala arbetsrytmen, desto svårare måste det vara vid återanställning i arbetet. Att olika grupper på det sättet har det olika svårt måste naturligtvis också beaktas.

Vilka möjligheter kan då finnas till omskolning av arbetskraften? Det är klart att om någon i tjänstemannaställning längre tid varit borta från sin yrkeskategoris arbete får han svårare att omskola sig, och det är därför också angeläget att omskolning kan ske i så nära anslutning till arbetslöshetstillfallet som möjligt.

Som framhållits i interpellationssvaret uppkommer då frågan huruvida den medelålders och äldre människan har möjlighet att lära och kan vara disponerad för sådan omskolningsverksamhet. Det kan framhållas att sedan länge har antagits, att äldre inte har lika stor inlärningsförmåga som tonåringar och yngre vuxna. Enligt den gängse uppfattningen är inlärningsförmågan stor i tonåren för att därefter snabbt avtaga. Experimentellt funna fakta stödjer icke denna uppfattning. Omfattande undersökningar som utförts av Thorndyke m. fl. har visat att den s. k. idealkurvan för inläring har en brant stigning under ungdomsåren och har sin högsta punkt mellan 20 och 30 år för att sedan sakta börja falla. Kurvans senare del faller emellertid mindre brant för personer med grundligare skolutbildning. Vidare faller den mindre brant för meningsfulla uppgifter än för meningslösa. Det finns enligt dessa undersökningar inget som tyder på att förmågan att inhämta kunskaper som har

sammanhang skulle försvagas med åren.

När man talar om att äldre människor på grund av sämre minne har svårt att lära, är detta inte alldeles riktigt. Det är inte minnet som blivit sämre, utan det är helt enkelt uttrötbarheten, som har blivit större och ökat med levnadsåren. Det är anledningen till att det är svårare att lära sig något nytt.

Ett beaktande av detta förhållande skulle måhända vara av särskild betydelse. Som vi vet har många i tjänstemannakretsar inte sysselsättning i den funktion, för vilken de ursprungligen utbildat sig. Det gäller många civilekonomer, ingenjörer och andra, som sedan de fått arbete inom ett företag fått en sysselsättning, som inte är direkt knuten till deras utbildning. För dem skulle repetitionskurser kunna ha stor betydelse. Många som i yngre dagar fått en grundlig kontors- och bokföringsutbildning men sedermera inte sysslat med motsvarande arbetsuppgifter, har möjligheter att friska upp sina kunskaper och anpassa dem till mera moderna förhållanden. Härvidlag är faran med arkivarbetet särskilt beaktansvärd. Känslan av onyttighet är för dessa människor mycket svår att bära, och utan tvivel kan här också förekomma ett slöseri med arbetskraft.

Hela frågan har naturligtvis ett starkt intresse för tjänstemännens fackliga organisationer. Handelstjänstemannaförbundet har för några veckor sedan tillställt TCO en motion, som syftar till en närmare utredning av detta spörsmål. Man har haft anledning att i detta sammanhang understryka det uttalande, som Handelstjänstemannaförbundets extra kongress år 1952 gjorde till TCO. Där i säges för det första att det är nödvändigt att beredskapsåtgärder vidtas med syfte att även skydda tjänstemännen mot följder av en ekonomisk kris, för det andra att TCO bör motsätta sig alla försök till tvångsför-

Svar på interpellation ang. det aktuella läget på den svenska arbetsmarknaden, m. m.

flyttning av tjänstemän till grovarbete, för det tredje att TCO:s medverkan till arbetsanskaffning åt tjänstemän bör ta form av särskilda utbildningsåtgärder för de yngre och omskolningskurser för de övriga, samt slutligen att TCO vidtar erforderliga åtgärder för att arbetslösa tjänstemän vid dylika samhälleliga utbildnings- respektive omskolningskurser skall erhålla lön enligt gällande avtal eller enligt praxis för branschen.

Att frågan har stor aktualitet har också betonats i den diskussion, som helt nyligen förekom i Malmö mellan de ledande männen inom Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och TCO. De tre debattörerna var ense om att man kunde vänta sig ett sämre arbetsmarknadsläge.

Som det har nämnts inledningsvis har frågan fått en större aktualitet sedan den ställdes för några månader sedan, och det är intet tvivel om att det är av stort värde att uppmärksamma detta problemkomplex. Det är då, herr statsråd, mycket tillfredsställande för tjänstemännen och för interpellanten att kunna notera, att svaret på denna interpellation blivit så positivt. Den kartläggning som här skett har varit av stor betydelse.

Jag vill för min del helt instämma i vad statsrådet anfört i senare delen av interpellationssvaret. Det är onekligen så, att alla måste infogas i de nya produktionsförhållanden, som kan uppstå och som gör att man inte längre kan få sysselsättning i sitt tidigare yrke. Det är bara det att detta ställer sig mer eller mindre svårt inom olika områden och det behövs därför åtgärder graderade efter svårighetsgraden. Även när det gäller den saken finns det emellertid en positiv anda i svaret.

I likhet med statsrådet anser jag att 40-talets stora ungdomskullar inte skall behöva rubba sysselsättningsgraden för tjänstemännen — det var bara en liten randanmärkning som jag ville göra

på den punkten. Så behöver inte ske, om omskolningsbehovet tillgodoses och om man kan bryta den kända motviljan hos företagen att anställa också medelålders och äldre arbetskraft.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. det aktuella läget på den svenska arbetsmarknaden, m. m.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Östersund har frågat mig dels om jag är villig att lämna en redogörelse för det aktuella arbetsmarknadsläget, dels om vilka åtgärder jag anser bör vidtagas för att hjälpa de arbetslösa och dels om den nuvarande beredskapen mot arbetslöshet är tillfyllest eller om jag anser att ytterligare åtgärder bör vidtagas.

Arbetsmarknadsläget har i vinter kännetecknats av att antalet arbetslösa varit större än de närmast föregående åren. Därvid är emellertid att märka, att vissa av jämförelseåren utmärkts av en markant brist på arbetskraft. De ytterst låga arbetslöshetstalen för vissa år har alltså varit uttryck för en bristande balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft. En viss stegring av arbetslöshetstalen måste man räkna med vid en bättre balans på arbetsmarknaden. I detta sammanhang är det av intresse att konstatera, att vinterarbetslösheten här i landet såväl i år som under efterkrigstiden i övrigt har varit jämförelsevis lägre än i flertalet andra västeuropeiska länder.

Med det sagda har jag inte velat underskatta de problem arbetslösheten medför för den enskilda människan — hennes bekymmer blir naturligtvis

Svar på interpellation ang. det aktuella läget på den svenska arbetsmarknaden, m. m.

inte mindre därför att arbetslöshetstalen är låga. Inte heller har jag förbiset de svåra återverkningar arbetslösheten kan ha för en del av de mera kännbart berörda kommunerna. Jag har endast som bakgrund till mitt fortsatta resonemang velat ge problemet dess rätta proportioner.

Om vi jämför läget i vinter med läget förra vintern finner vi, att vi i år har haft ca 15 000 fler arbetslösa än i fjol. Ungefär halva ökningen kommer på byggnadsfacken. Även andra säsongbetonade fack bidrar relativt starkt till stegringen i arbetslöshetstalen. Konjunkturdämpningen synes alltså främst ha gett sig till känna i något ökade säsongvariationer inom de mest säsongbetonade näringarna.

Bland de grupper, som haft en mera kännbar ökning av arbetslösheten i vinter, märks också skogsarbetarna trots att de har högsäsong vid denna årstid. Orsakerna till denna arbetslöshet är främst det internationella marknadsläget för skogsindustriprodukter, en allmän strävan att minska virkeslagren samt de gynnsamma avverkningsbetingelser, som vi haft denna säsong och som möjliggjort ett snabbt genomförande av avverkningsplanerna. Sannolikt måste vi räkna med fortsatta säsongsvariationer för skogsarbetarna under våren intill dess flottning och sommararbeten hinner komma i gång.

Inom industrin ligger arbetslöshetstalen på en mycket låg nivå. Då det gäller yrkesutbildad arbetskraft är det här liksom på många andra områden av näringslivet otillräcklig tillgång. Över huvud taget är det de minst yrkesutbildade som har de högsta arbetslöshetstalen.

I dagarna har arbetsmarknadsstyrelsen färdigställt uppgifterna från den senaste arbetslöshetsräkningen, vilken utfördes den 10 mars. Den allmänna karaktäristik av arbetsmarknadsläget i

vinter, som jag här har lämnat, rubbas inte av dessa uppgifter. Antalet anmälda arbetslösa uppgick den 10 mars till ca 55 000, vilket är ca 1 000 mindre än i februari. Liksom tidigare kan vi alltså i mars innevarande år märka en mindre nedgång i arbetslöshetstalen, men alltså är upp emot 15 000 fler än i fjol arbetslösa.

De åtgärder, som vidtages för att hjälpa de arbetslösa, måste i första hand syfta till att skaffa dem nytt arbete. Arbetsmarknadsmyndigheterna har därför utrustats med en rad befogenheter för att underlätta en geografisk och yrkesmässig rörlighet hos arbetskraften. Arbetsförmedlingarna kan ge lån och bidrag för att täcka rese- och flyttningkostnader. Om det på en ort, som behöver mer arbetskraft, saknas bostäder, kan arbetsmarknadsmyndigheterna uppföra tillfälliga bostäder av god kvalitet. Dessa bostäder, som hyrs ut till på orten gällande hyror, ställs till förfogande för sådan arbetskraft, som överföres från arbetslöshetsområden. Med dylika arrangemang kan man emellertid inte alltid lösa bostadsfrågorna. Många gånger kan en arbetslös familjeförsörjare inte beredas familjebostad på den ort där han kan få arbete. Arbetsmarknadsmyndigheterna kan då under vissa förutsättningar ge familjebidrag under en tid för att kompensera de extra utgifter, som följer med att ha bostad på två håll. För att åtgärderna skall ge önskat resultat är det en grundförutsättning att vi har en effektiv arbetsförmedling. Vår offentliga arbetsförmedling fyller högt ställda krav och försöker att ständigt anpassa sig efter ändrade förutsättningar för arbetet.

Även yrkesutbildningskurserna för arbetslösa kan betraktas som ett led i strävandena att öka rörligheten. Dessa kurser syftar delvis till att omskola arbetslösa till yrken där större möjligheter föreligger att bereda dem sysselsätt-

Svar på interpellation ang. det aktuella läget på den svenska arbetsmarknaden, m. m.

ning. I andra fall är syftet att vidareutbilda vederbörande i deras gamla yrke. Oavsett om det är fråga om vidareutbildning eller omskolning ger den ökade yrkesfärdigheten vederbörande bättre möjligheter att framdeles hävda sig på arbetsmarknaden, och näringslivet förses med yrkesutbildad arbetskraft. Kurser för arbetslösa är därför enligt min mening ett betydelsefullt led i arbetslöshetspolitiken. Inte minst är det värdefullt att en påtvingad arbetslöshetsperiod därmed blir förnuftigt utnyttjad. Sådana kurser bedrivs nu i betydligt större omfattning än tidigare och omfattade i februari ca 850 deltagare. Det högsta antalet deltagare förra vintern var ca 300.

Direkt sysselsättningskapande åtgärder vidtages också. Bostadsbyggandet har sålunda kunnat ökas ytterligare. Jag skall inte i detta sammanhang lämna någon redogörelse för utvecklingen av bostadsproduktionen, men vill understryka att det sker en samordning mellan bostads- och arbetsmarknadspolitiken.

Beredskapsarbeten bedrivs i år i större omfattning än tidigare och ger, då arbetsstyrkan är som störst, direkt sysselsättning för ca 6 000 man mot ca 4 700 förra vintern. Större delen av beredskapsarbetarna är sysselsatta med att bygga vägar samt vatten- och avloppsledningar. Detta har givetvis medfört betydligt ökade utgifter för staten. Kostnaderna för arbetslöshetens bekämpande torde innevarande år komma att stiga med drygt 30 miljoner kronor i jämförelse med förra året. Större delen av denna kostnadsstegring användes för beredskapsarbeten, men däri ingår också de ökade kostnaderna för här tidigare omnämnda rörlighetsstimulerande åtgärder.

Utbetalningarna från arbetslöshetskassorna har också ökat. Medan utbetalningarna under år 1956 uppgick till 85 miljoner kronor nådde de sålunda

under år 1957 upp till 102 miljoner. I detta sammanhang bör uppmärksammas, att större delen av arbetslösheten hittills varit kortvarig. Det är naturligt, att omflyttning av arbetskraften inte blir aktuell i ett sådant läge och att kompensation för det inkomstbortfall som arbetslösheten förorsakar måste ske genom arbetslöshetskassorna.

Jag vill också i allra största korthet beröra de arbetsmarknadsproblem som beslutet i försvarsfrågan medfört. Som bekant måste i vissa fall rätt betydande minskningar av personalstyrkorna på försvarets arbetsplatser företagas. För örlogsvarvens del undersökes möjligheterna att begränsa inskränkningarna genom att tillföra dem civila beställningar. Möjligheterna att inom försvaret och annan statlig tjänst omplacera friställd personal kommer att tillvaratas så långt möjligt. Förslag till särskilda ekonomiska förmåner åt övertalig personal vid örlogsvarven m. m. har i dagarna framlagts för riksdagen.

Beredskapen mot arbetslöshet är föremål för fortlöpande översyn. För närvarande pågår inom arbetsmarknadsstyrelsen en omfattande inventering av sådana kommunala och statliga arbeten, som är lämpliga och möjliga att vid behov sätta i gång för att bereda arbetslösa sysselsättning.

Härefter anförde:

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation. Jag har inte någon som helst anledning att göra några kritiska anmärkningar mot svaret, där det redogöres för åtgärder som enligt min mening är befogade i nuvarande situation. Såsom socialministern upplyst om kommer man från statsmakternas sida främst att gå in för åtgärder för att stimulera rörligheten på arbetsmarknaden, öka yrkesutbildningen för de ar-

Svar på interpellation ang. det aktuella läget på den svenska arbetsmarknaden, m. m.

betslösa och anordna mer beredskapsarbeten ute i landet.

Även om arbetslöshetsciffrorna här i landet inte ger anledning till panik, kan man kanske inte undgå att känna oro inför framtiden. Rapporterna från de länder, som vi genom vår omfattande utrikeshandel är så beroende av, talar ett dystert språk. Amerika redovisar över 5 miljoner arbetslösa medan Tyskland och andra västeuropeiska länder med sin fria liberala ekonomi inrymmer en för våra förhållanden avskräckande arbetslöshet, som det är svårt att komma till rätta med.

Även om sysselsättningsläget i vårt land är bättre än i många andra länder, är det dock omkring 55 000 människor som utan egen förskyllan har skiljts från sitt arbete med alla de bekymmer som en sådan situation för med sig. Det är 15 000 fler arbetslösa i år än vid samma tidpunkt i fjol. Av socialministerns svar framgår, att man är fullt införstådd med de problem som detta medför och att man från statens sida är beredd att vidta kraftiga åtgärder för att bekämpa arbetslösheten.

Frågan är nu kanske i första hand om de aktuella svårigheterna på arbetsmarknaden är av tillfällig natur eller skall betraktas som inkörsporren till en allvarlig depression på vår arbetsmarknad. I den frågan är ju uppfattningarna mycket delade. Hur som helst tror jag att det finns all anledning att rusta upp arbetslöshetsberedskapen på det sätt som arbetsmarknadsstyrelsen håller på med.

Får jag som exempel lämna några uppgifter från mitt eget län, Jämtlands län? Där finns f. n. omkring tusen registrerade arbetslösa. Många av dem är utförsäkrade i arbetslöshetskassorna och i en sådan situation finns det i regel ingen annan utväg för de drabbade än att gå till socialvården för att klara uppehållet. Det är klart att dessa människor har mycket stora bekymmer.

Jag vill också understryka de stora problem den hårdnande situationen på arbetsmarknaden innebär för våra stora ungdomskullar. En ungdomsarbetslöshet i framtiden skulle skapa allvarliga problem att brottas med.

En utav de grupper, där sysselsättningssvårigheterna i vinter har varit särskilt framträdande, är byggnadsarbetarkåren. Jag vill dock peka på att den onormalt stora byggnadsarbetslösheten inträffar samtidigt som vi har ett rekordbyggande här i landet. Orsaken ligger alltså inte i att vi bygger i mindre omfattning än förut om åren — snarare är det tvärtom. Byggnadsmetoderna däremot har i hög grad förändrats. Maskinerna har i allt större utsträckning ersatt den manuella arbetskraften. Om vi på detta sätt kan bygga billigare bostäder och fler bostäder, så kan ingen invända något mot detta, men det finns kanske anledning att med dessa fakta för ögonen se över yrkesutbildningen inom detta område. Behöver vi inte så många murare i framtiden som vi har nu, så får vi naturligtvis rätta oss därefter när vi skall utbilda murare. På samma sätt förhåller det sig också beträffande en del andra yrkesgrupper.

Även om vi har ett rekordbyggande för närvarande, så är det naturligt att en situation med arbetslösa byggnadsarbetare och köande bostadssökande verkar motsättningsfylld, särskilt som det samtidigt finns färdigplanerade bostadsbyggen, som är klara att sättas i gång med kort varsel.

En annan grupp, som ser ut att få svårigheter särskilt fram på våren, är skogsarbetarna. Här verkar det dock som om arbetslösheten kan lokaliserats till vissa områden även inom samma län; och man kan nog ändå inte komma ifrån, att medan det finns arbetsgivare inom skogsbruket, som på allvar går in för att planera en jämn sysselsättning för sina anställda och också

Svar på interpellation ang. det aktuella läget på den svenska arbetsmarknaden, m. m.

lyckas med detta, finns det andra arbetsgivare, som permitterar sina arbetare så fort de märker det minsta köpmotstånd på trävarumarknaden.

Inte behöver man lida brist på arbetsprojekt och sysselsättningsmöjligheter inom vårt svenska skogsbruk. De skogsvårdande åtgärderna har i stor utsträckning blivit eftersatta under arbetskraftsbristens dagar. Nu har man möjligheter att ta igen eftersläpningen, om bara den goda viljan finns hos arbetsgivarparten.

Jag skall inte här räkna upp grupp för grupp som har sysselsättningssvårigheter. Låt mig bara nämna att omkring 1 600 SJ-anställda, främst banarbetare, permitterats och att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen varslat om att några hundra anställda kommer att friställas längre fram i vår. Inom den privata industrien är det samma tendens.

Det är naturligt att de människor, som träffas av dessa permitteringar, ropar på åtgärder från samhällets sida. Staten — som de borgerliga ofta vill måla ut som den stora busen — blir för den arbetslöse en kär vän, som man vänder sig till i en nödsituation. Och då gäller det också för staten att ha resurserna, så att den kan sträcka ut en hjälpande hand till de nödställda.

Vi hade strax efter kriget en omfattande beredskap mot arbetslösheten ute i landets kommuner. Man gick med liv och lust in för att planera och förbereda olika projekt, som man med kort varsel skulle kunna sätta i gång, om arbetslösheten kom. Den kom inte efter andra världskriget. Men nu behöver vi kanske den beredskapen. Det är nog mänskligt om kommunalmännen på den punkten har slappnat av under den fulla sysselsättningsens epok. Jag skulle tro, att en inventering kommunvis på den punkten skulle blotta många brister, och att det är nödvändigt att man på nytt blåser liv i arbetslöshetsnämndernas verksamhet och sätter ny fart

på den kommunala beredskapsplaneringen, så att man får fram arbeten som kan igångsättas med kort varsel.

Socialministern talar i sitt svar om att arbetskraftens rörlighet måste stimuleras genom flyttningsbidrag och dylikt. I princip är detta naturligtvis riktigt, men man måste dock förstå, om vi som representerar typiska utflyttningslän frågar oss, om det är aldeles riktigt att påskynda utflyttningen ytterligare genom sådana åtgärder, när det samtidigt finns nödvändiga arbetsprojekt som väntar i de egna kommunerna. Det är ju ändå på det sättet, att man i kommunerna uppe i Norrland försöker att föra en lokaliseringspolitik, som skall medverka till att människorna får sysselsättning och kan stanna kvar inom hemlandet. Det verkar åtminstone på mig, som om åtgärder för att stimulera arbetskraftens rörlighet inte helt rimmar med den lokaliseringspolitik, som man strävar efter att föra ute i landet.

Ja, detta var bara några korta synpunkter på de aktuella problem som arbetsmarknaden har att brottas med just nu. Den höga sysselsättning, som vi blivit vana vid under många år, har gjort nutidsmänniskan i högsta grad sårbar mot arbetslöshet. Vi har alla fått en högre levnadsstandard, som vi vill behålla och vi vill försvara oss mot otrygghet och inkomstbortfall. Vi har skaffat oss stora fasta utgifter, som måste ut varje månad eller varje vecka. Det är hyran för bostaden eller amorteringen för den egna stugan, det är matpengarna, det är avbetalningen på dammsugaren eller symaskinen, det är fackföreningsavgiften och mycket, mycket annat. När arbetslösheten kommer, då kommer också bekymren och oros känslan inför framtiden.

Jag konstaterar med tillfredsställelse av socialministerns svar, att man på statens sida har arbetslöshetsproblemet för ögonen och kommer att göra allt vad

Svar på interpellation ang. prövningen av statsbidragen till nykterhetsvården

som göras kan för att motarbeta en förvärring av sysselsättningskrisen. Jag skulle önska, att man ute i kommunerna med samma kraft ginge in för att stärka den kommunala beredskapen på detta område.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Den fråga som här har behandlats är av stort intresse — tyvärr. Jag säger *tyvärr*, då det vore önskvärt, att sysselsättningssvårigheter icke ens skulle vara av lokal karaktär. Jag vill i alla fall till alla delar instämma i det som herr Nilsson i Östersund nyss har anfört, eftersom det råder likartade förhållanden i min hemtrakt. Vad som speciellt har uppkallat mig, herr talman, är det oroande meddelandet i dagens tidningar, att man även inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser det nödvändigt med permitteringar. 400 man såges vara den *nu* aktuella siffran.

Det är så mycket mer beklagligt, att ett sådant friställande av arbetskraft blivit nödvändigt inom ett område, där det i stället hade varit önskvärt med utökning av arbetsmöjligheterna.

Med hänsyn till att vårt vägväsen på de flesta håll har behov av underhåll och byggnation i ännu större utsträckning än hittills till följd av den allt kraftigare ökningen av biltrafiken, hade det varit önskvärt om man kunnat behålla och allra helst öka antalet anställda vägarbetare. Många vägprojekt har av såväl vägförvaltningar som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen rubricerats som nödvändiga, även om man har sagt att de tills vidare måste anstå. I händelse av en nedgång i den fulla sysselsättningen skulle sådana arbeten emellertid igångsättas som beredskapsarbeten.

En sådan situation anser jag, herr talman, föreligga i dag, och jag hoppas att det skall bli möjligt att snarast i full utsträckning uppta arbetet med våra viktiga vägar.

I detta sammanhang vill jag också nämna, herr talman, att man i mina hemtrakter har beredskapsarbeten i gång — jag tänker då på arbetet med dubbelspåret mellan Ljusdal och Ånge. Med dessa arbeten är ett 30-tal arbetare sysselsatta, som är från Ljusdalstrakten. Eftersom den dagsaktuella arbetslöshetssiffran inom den räjongen är 222 stycken — denna siffra är kanske liten i det stora sammanhanget men tillräckligt stor där uppe — vartill kommer ett 40-tal ungdomar, så är vi starkt intresserade av att dessa beredskapsarbeten kan upprätthållas även i fortsättningen. Någon oro för dagen att dessa arbeten skall upphöra finns inte, men frågan kan bli aktuell, och jag har därför velat fästa uppmärksamheten på önskemålet, att de får fortsätta i sådan utsträckning, att de där sysselsatta arbetarna inte skall behöva inom en snar framtid öka arbetslöshetssiffran i mina hemtrakter.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. prövningen av statsbidragen till nykterhetsvården

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr von Friesen har frågat, om jag är villig att medverka till att en så generös och obyråkratisk prövning som möjligt av statsbidragen till nykterhetsvården kommer till stånd.

Interpellanten hänvisar till att man inte kunnat lösa frågan om statsbidrag till en öppen mottagning för alkoholmissbrukare med därtill hörande vårdplatser, som anordnats av en länkförening i Göteborg. Detta skulle enligt interpellanten bero på att socialstyrelsen krävt namnregistrering av dem som besöker mottagningen samt ifrågasatt högre lön för mottagningens föreståndare.

Svar på interpellation ang. prövningen av statsbidragen till nykterhetsvården

Enligt vad jag inhämtat från socialstyrelsen har överläggningar förekommit mellan föreningen och styrelsen i syfte att klarlägga förutsättningarna för statsbidrag till ifrågavarande verksamhet. Statsbidrag till poliklinisk behandling av alkoholmissbrukare kan enligt gällande bestämmelser — vilka vilar på riksdagens beslut — endast utgå i form av bidrag till kommunala nykterhetsnämnders utgifter för sådant ändamål. Med hänsyn härtill övervägdes möjligheten att föreningen skulle anordna en enskild vårdanstalt för alkoholmissbrukare i den lokal, som man disponerade för mottagningen, för att på detta sätt få statsbidrag.

Härvid framhölls från socialstyrelsens sida, att styrelsen då det gäller de statsunderstödda vårdanstalterna för alkoholmissbrukare kräver individuella data beträffande de intagna — något som f. ö. tillämpats sedan 1915. Sådana uppgifter anses vara erforderliga bl. a. för att styrelsen skall kunna fullgöra sin uppgift att vara tillsynsmyndighet för dessa anstalter. I fråga om patienterna vid alkoholpolikliniker har socialstyrelsen däremot inte behov av motsvarande uppgifter och inforrdar dem inte heller. — För egen del vill jag i detta sammanhang inte uttala någon mening rörande ändamålsenligheten eller lämpligheten av en sådan registrering av de intagna vid vårdanstalterna. Att poliklinikvård bör vara anonym finner jag uppenbart.

Socialstyrelsens representant betonade vidare nödvändigheten av att en vårdanstalts personal har erforderlig kompetens samt framhöll allmänt, att lönerna måste sättas så att kompetent personal kan erhållas. Dessa preliminära överläggningar var avsedda att fortsättas. De har emellertid inte återupptagits, emedan föreningen meddelat, att den beslutat att tills vidare driva verksamheten utan statsbidrag.

Jag är överens med interpellanten om att prövningen av ärenden rörande

statsbidrag till nykterhetsvården inte bör ske på ett byråkratiskt sätt. Däremot måste givetvis de av statsmakterna fastställda reglerna respekteras. Såvitt jag kan finna har socialstyrelsen i detta ärende handlat i enlighet med gällande bestämmelser.

Vidare anförde:

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till socialministern för det lämnade svaret.

Av vissa formuleringar, som han använt särskilt i slutet av svaret, drar jag den slutsatsen, att han i stort sett instämmer inte bara beträffande de konkreta fall som omnämnes i interpellationen utan även i interpellationens principiella syfte.

Det är nämligen på det sättet, att statsbidragsbestämmelserna för denna form av vårdanstalter, polikliniker eller vad det kan vara formellt är ganska snäva. Vården skall exempelvis ske i nykterhetsnämndernas regi. Men det är bestämmelser, som kringgåts av de kommunala myndigheter som visat litet god vilja — många gånger i fullt samförstånd med den myndighet, som haft att pröva statsbidragen. Jag tror det är mycket angeläget, att man är så obyråkratisk och generös som möjligt när det gäller denna verksamhet, därför att det är just på de nya och hittills oprövade områdena, som det är betydelsefullt att det också lämnas bidrag.

Hela nykterhetsvården befinner sig i stöpsleven. Vi har fortfarande kvar en vård, som är officiellt sanktionerad och som jag för min del inte anser tillfredsställande, framför allt inte ur medicinska synpunkter. Men samtidigt arbetar privatpersoner och enskilda organisationer med att få fram vårdmöjligheter, som skulle kunna betraktas som mera tidsenliga. Vi kommer sannolikt under de närmaste åren att få se exempel på helt nya och betydligt mo-

Svar på interpellation ang. prövningen av statsbidragen till nykterhetsvården

dernare vårdanstalter för alkoholmissbrukare. Jag hörde häromdagen talas om en sådan anstalt, som en privat stiftelse avser att uppföra i närheten av Jönköping.

Jag kommer nu till det konkreta fall, som jag berörde i interpellationen. Det är också ett exempel på en sådan vårdmöjlighet, som ges alkoholsjuka människor och som kanske inte direkt varit förutsedd vid utformningen av statsbidragsbestämmelserna men som inte desto mindre i hög grad måste anses vara värd uppmuntran och stöd ifrån det allmännas sida. Min erfarenhet från de många år jag sysslat med denna verksamhet säger mig nämligen, att just samverkan mellan medicinsk expertis och dessa patientföreningar, som i Sverige kallar sig för länkororganisationer, är mycket bra och kan ge ett utmärkt gott resultat. Det är särskilt läkarna, som svarar för den första behandlingen av patienterna, men sedan är det länkororganisationernas uppgift att delta i och verka för den mycket viktiga rehabiliteringen och den långvariga övervakningen av de sjuka. Egna erfarenheter av denna vårdform är synnerligen uppmuntrande.

Det antal patienter, som hittills har behandlats på denna mottagning, överstiger 800, och jag vågar påstå — även om jag ännu inte gjort någon statistisk bearbetning av materialet — att behandlingsresultatet ter sig mycket uppmuntrande.

Man kan naturligtvis betrakta denna verksamhet på olika sätt. Jag hör här att socialstyrelsen har betraktat den som enskild anstaltsvård; jag skulle hellre vilja se den som en öppen mottagning för alkoholsjuka människor. Det är visserligen sant, att det i anslutning till denna öppenmottagning eller poliklinik, om man vill kalla den så, finns 17 sängplatser. Men det är inte sängplatser i vanlig bemärkelse, d. v. s. i betydelsen sjukhusplatser. De är avsedda som en sorts första förbands-

platser. Meningen är att patienterna skall vara där under den första besvärliga avgiftningsperioden. Det gäller alltså en mycket temporär vård, och i regel brukar man inte behålla patienterna kvar längre än fjorton dagar. Någon gång kan detta dagantal överskridas på grund av sociala skäl, t. ex. svårighet att tillräckligt snabbt skaffa vederbörande en bostad ute i staden.

Jag betraktar alltså dessa platser som ett annex till den öppna mottagningen, och jag föreställer mig därför, att det skulle finnas möjligheter att få statsbidrag för verksamhet som bedrivs i form av poliklinik eller öppenmottagning. Man skulle då komma förbi den, tycker jag, mycket ålderdomliga bestämmelsen om registrering hos socialvårdsstyrelsen av sjuka människor, vilken jag inte kan förstå tjäna något förnuftigt syfte. Jag skulle vilja rekommendera statsrådet att ta initiativ till upphävandet av sådana bestämmelser, som klart strider mot vad som gäller för behandlingen av sjuka människor över huvud taget. Men då vi är alldeles överens om att de som söker till poliklinik inte skall behöva registreras, torde skälet för att statsbidrag inte skulle utgå vara eliminerat i det avseendet.

Det andra skälet för att statsbidrag ej skulle kunna utgå, som för mig tedde sig ganska egendomligt, var att socialstyrelsens ämbetsman ansåg lönesättningen vara för låg. På detta har vi fått en förklaring av statsrådet; man var rädd för att inga kompetenta sökande skulle anmäla sig. Den som fick platsen var emellertid en man, som i alldeles speciell grad var förtrogen med arbetet, eftersom han var länkföreningens ordförande och kände alla medlemmarna. Han hade även medverkat vid intagning av medlemmar i föreningen. Han var över huvud taget alldeles särskilt förtrogen med de speciella problem, vilka dyker upp när det gäller de alkoholsjukas sätt att rea-

Svar på interpellation ang. obunden räntesats å statliga tertiär- och egnahemslån, som utlämnas efter den 1 juli 1958

gera. Han förstod hur dessa ser på tillvaron. Jag kan inte tänka mig en mer kvalificerad person för just denna institution, och vad jag hittills sett av verksamheten under den månad eller något mer som den har pågått har styrkt mig i uppfattningen, att man har gjort ett mycket gott val. Jag vet inte riktigt vad som skulle ha kunnat bli resultatet, om man hade gått efter kompetensbestämmelser av annat slag. Det kan hända att någon inom alkoholistvården karriärarbetande person skulle ha kommit i fråga. Det är emellertid på det sättet, att de människor, som tidigare har varit i kontakt med de nykterhetsvårdande myndigheterna, ser på dessa med en viss misstro. När det gäller vård av människor är det förkastligt, om det råder misstro mellan de vårdbehövande och vårdarna. Jag uttalar förhoppningen att man efter granskning av den ifrågavarande verksamheten som nu är i full gång och ser ut att gå mycket bra, skall bli övertygad om att man till ett relativt hyggligt pris har kunnat få en ledare, som tillfredsställer alla rimliga anspråk från statsmakternas sida.

Herr talman! Jag anser att statsrådets svar är så uppmuntrande, att vägen till fortsatta förhandlingar ingalunda kan anses vara stängd. Jag tror att det här lämnade svaret skall ge möjlighet att återuppta dem och att de också skall leda till ett lyckligt resultat.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag kunde ha nöjt mig med att instämna i herr von Friesens yttrande, men jag vill begagna tillfället att med ett par ord ytterligare understryka värdet av den form för alkoholistvård som här har förts på tal.

Tendensen inom vår alkoholistvård går ju mot kortare vårdtider när det gäller en snabb avgiftning och en lika snabb och målmedveten återuppbygg-

nad av de fysiska krafterna med medicinsk hjälp. Med detta har jag inte sagt, att de längre vårdtiderna och den anstaltsvård som vi i övrigt ännu bedriver skulle vara överflödiga. Vi måste nog också ha denna form kvar, men det förefaller mig vara ett utomordentligt komplement, om vi kunde genomföra dessa kortare behandlingsformer och få dem mera allmänt erkända och understödda av de statliga myndigheterna.

I fråga om poliklinikerna över huvud taget har jag den erfarenheten, att den reform som vi genomförde 1954 i det stycket har burit en utomordentligt god frukt. Jag tänker då på de polikliniker, som bedrivs i kommunal regi. Socialministern har säkerligen alldeles rätt när han säger, att det är omöjligt att tolka bestämmelserna så, att de ger oss den rörelsefrihet i fråga om mera enskilda initiativ, som vi skulle finna önskvärda. Jag vill därför gärna instämma med interpellanten och hemställa till herr statsrådet att överväga ett förslag som kan göra det möjligt för oss att pröva oss fram med olika enskilda initiativ, givetvis under fullt betryggande kontroll men med en något större genomsnittet då det gäller själva bidragsbestämmelserna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. obunden räntesats å statliga tertiär- och egnahemslån, som utlämnas efter den 1 juli 1958

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Gustafsson i Skellefteå har frågat, om jag vill framlägga förslag om att räntesatsen på statliga tertiär- och egnahemslån skall vara obunden för lån, som utlämnas efter den 1 juli 1958. I interpellationen erinras om att riksdagen i fjol beslutat den

Svar på interpellation ang. obunden räntesats å statliga tertiär- och egnahemslån, som utlämnas efter den 1 juli 1958

ändringen av räntevillkoren för tertiärlån och egnahemslån, att räntesatsen skall vara obunden i fråga om lån för byggnadsföretag, vilka i samband med preliminärt lånebeslut förutsatts bli igångsatta tidigast den 1 januari 1958. Interpellanten anför, att en ändring av fjolårets beslut i den av honom angivna riktningen skulle innebära, att det belopp som utlämnas mot ränta, bunden vid 3 procent, minskas med ca en halv miljard kronor.

Som bekant tillkom ändringen av räntevillkoren efter förslag av bostadspolitiska utredningen, i vilken herr Gustafsson i Skellefteå var ledamot. Utredningen hade enhälligt föreslagit, att de nya räntevillkoren skulle tillämpas på bostadsbyggnadsföretag, beträffande vilka det lånebeviljande organet i samband med meddelande av preliminärt lånebeslut förutsatt igångsättning tidigast den 1 juli 1957. I propositionen nr 100 till 1957 års riksdag biträdde min företrädare utredningens förslag till ändring av räntevillkoren men uttalade att, med hänsyn till det mellan Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen träffade tvåårsavtalet, ändringarna borde genomföras först fr. o. m. den 1 januari 1958, d. v. s. för företag som påbörjades tidigast den dagen. Detta blev också riksdagens beslut.

Några nya omständigheter, som skulle kunna föranleda en omprövning av detta riksdagens beslut, har såvitt jag känner till inte framkommit. I den proposition angående bostadspolitiken under nästa budgetår, som framlades för ett par dagar sedan, har inte heller några ändringar i gällande räntevillkor för tertiär- och egnahemslån förordats.

Härmed anser jag interpellantens fråga besvarad.

Härpå anförde

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret, ehuru jag mås-

te säga, att jag är en smula överraskad över att han tycks finna det så självklart, att vi skall lämna tertiärlån med bunden ränta för ytterligare en årsproduktion lägenheter, alltså lämna lån för ytterligare 500 å 600 miljoner kronor med bunden 3-procents ränta.

De statliga bostadslånen har ju under efterkrigstiden utlämnats med räntan bunden under lånens hela löptid, och det var först den bostadspolitiska utredningen, som aktualiserade frågan och fann att det egentligen inte fanns något skäl att binda räntan för viss tid. Detta betyder naturligtvis inte, att räntan på statliga bostadslån skall variera efter förändringarna i marknadsräntan. Alla är eniga om att det är önskvärt, att tertiär- och egnahemslåneräntorna inte ändras alltför ofta utan att bostadsförvaltningen avskärmas i varje fall från topparna i ränteförändringen. Vad man menade i utredningen var, att man inte bör göra det omöjligt att i framtiden ändra bostadsräntorna, om det ur vissa synpunkter skulle anses önskvärt.

Dåvarande socialministern godtog också utredningens uppfattning på denna punkt men föreslog, att räntesatsen skulle vara obunden för lån som utlämnades till byggnadsföretag igångsatta efter den 1 januari 1958. På grund av dels byggnadstidens längd och dels eftersläpningen i utbetalningen betydde detta att lån till ytterligare två årsproduktioner lägenheter skulle utlämnas med bunden ränta.

I en reservation från vårt håll föreslogs, att lån som utlämnades efter den 1 juli 1957 skulle lämnas med räntan obunden. Riksdagen följde emellertid propositionen och beslutet innebar, att över en miljard kronor ytterligare skulle utlämnas till en räntesats av 3 procent bunden för 25—40 år.

Jag har nu i min interpellation gjort socialministern uppmärksam härpå och frågat, om han ämnade föreslå riksdagen att besluta att lån, som utlämnas

Svar på fråga ang. förläggningen av startbanan vid Halmsjön

efter den 1 juli i år, skall lämnas med obunden ränta. Härigenom skulle cirka 600 miljoner kronor mindre utlämnas med räntan bunden vid 3 procent.

Socialministern har nu svarat att några nya omständigheter, som skulle kunna föranleda en omprövning av riksdagens beslut i fjol, inte framkommit. Det kan väl hända, men förhållandet är nog det, att de starka skäl, som redan i fjol fanns för ett annat beslut, blev otillräckligt beaktade både i socialdepartementet och vid riksdagens behandling, och då kan man ju ompröva ett beslut utan att det tillkommit några nya förhållanden. Dåvarande socialministern framflyttade också tidpunkten för en ändring av lånevillkoren med ett halvt år i förhållande till utredningens förslag. Som skäl härför återopades hänsyn till tvåårsavtalet. Detta kan möjligen gälla som skäl för uppskov med räntehöjning men däremot inte med uppskov med att lämna lånen obundna.

När tidpunkten för ändring av lånevillkoren diskuterades i riksdagen och kanske även vid utredningen, fäste man sig främst vid räntehöjningen och avpassade tiden för de ändrade lånevillkoren efter vad man ansåg lämpligt ur den synpunkten. Den viktiga reformen att lämna lånen obundna kom härigenom liksom i skymundan. Men det finns naturligtvis ingenting som säger, att höjning av tertiär- och egnahemslåneräntan samt övergången till obundna räntor skall ske samtidigt. Det senare kan mycket väl ske vid en tidigare tidpunkt än ränteförändringen.

Ingen kan väl garantera, att man inte i framtiden kan ha anledning att ändra räntan på de statliga bostadslånen. För vi exempelvis en inflation med stigande byggnadskostnader, kan det vara önskvärt att höja räntan på äldre fastigheter för att minska hyressplittringen. Man kan också av statsfinansiella skäl vilja minska bostadssubventionen.

Det finns även ett annat motiv för att ompröva systemet med räntesubvention.

Vi har i flera år i våra bostadsmotioner framhållit, att räntesubventioner är en dålig form för bostadsstöd. Det stimulerar nämligen inte till extra amorteringar på bostadslånen. Om alla lån i ett bostadshus löper med lägre räntor än bankernas inlåningsränta — vilket sker just nu — är det dålig ekonomi att amortera på lånen mer än man är tvungen att göra. Man amorterar inte ett lån med 3 procents ränta, om man får 5 procent genom att sätta in pengarna på banken.

Man kanske i framtiden är mer angelägen att utforma bostadsstödet så, att man stimulerar till ökat bostadssparande. Därför är det önskvärt, att man har möjlighet till sådan omprövning. Det måste därför anses vara oklokt politik att fortsätta lämna ut dessa lån med bunden ränta längre än som är nödvändigt. Jag anser att det hade varit klokt av socialministern att föreslå riksdagen, att de lån som skall utlämnas från den 1 juli i år lämnas mot obunden ränta.

Nu har emellertid socialministern redan framlämnat sin proposition, och det finns ingen möjlighet att övertyga honom på den punkten. Och att försöka övertyga kammaren kan man ju lämpligen spara tills vi diskuterar bostadsfrågan i övrigt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9**Svar på fråga ang. förläggningen av startbanan vid Halmsjön**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Stiernstedt har frågat mig vad anledningen är till att startbanan vid Halmsjön nu är avsedd att läggas i en riktning vinkelrät mot den ursprungliga öst-västliga, varige-

Svar på fråga ang. förläggningen av startbanan vid Halmsjön

nom Rosersbergs samhälle icke längre får utbyggas.

Som svar vill jag meddela följande.

När den nu befintliga banan för mer än ett decennium sedan planerades, var tanken att den skulle ingå i ett system med fyra stjärnformigt placerade banor. Detta system har man numera gått ifrån. Generalplanen för flygplatsen tar i stället vid full utbyggnad upp ett system med två parallella banor och en mot dessa i det närmaste vinkelrät tvärbana. Avgörande härför har varit, att detta parallellsystem ger högre landningskapacitet än stjärnsystemet och att det dessutom blir billigare att bygga ut. I generalplanerna för större flygplatser i USA och Europa är numera parallellsystemet helt dominerande.

Frågan hur ett parallellsystem bäst skall kunna placeras i terrängen vid Halmsjön har ingående undersökts inom luftfartsstyrelsen. Även storflygplatsberedningen ägnade uppmärksamhet åt detta spörsmål. Överväganden inom såväl luftfartsstyrelsen som beredningen har lett till att en parallellbana till den nuvarande banan visserligen teoretiskt kan åstadkommas, men den skulle bli synnerligen dyrbar i såväl anläggning som drift. Någon god planlösning av flygplatsen skulle inte kunna åstadkommas med den nuvarande banan som huvudbana. I nord-sydlig riktning kan däremot två parallella banor byggas för rimliga kostnader. En godtagbar planlösning av flygplatsen kan därvid erhållas och den befintliga banan nyttiggöras genom att den får tjänstgöra som tvärbana.

Härefter anförde

Herr STIERNSTEDT (h):

Herr talman! Jag ber att till kommunikationsministern få framföra mitt tack för svaret.

Jag har framställt min fråga därför att den nya nord-sydliga startbanan vid Halmsjön fått en sådan sträckning, att maskinerna vid de flesta starterna från

flygfältet kommer att gå på låg höjd över Rosersbergs villasamhälle. Detta samhälle består i dag av 700—800 personer i ett sjuttiotal lägenheter i trevåningshus samt ett sjuttiofemtal villor. Man är i färd med att färdigställa samhället och har planer på ytterligare några trevåningshus för att ge samhället sådan omfattning, att skolor, affärer och andra serviceanordningar skall kunna fungera på tillfredsställande sätt. Utan denna relativt ringa utbyggnad blir Rosersbergs villasamhälle för litet för att bära de serviceanordningar man där behöver. Vatten- och avloppsledningarna finns redan dragna i behövlig utsträckning för att man skall kunna fullfölja utbyggnaden. Man behövde bara göra en liten ändring av byggnadsplanerna, men då meddelade myndigheterna, att man inte får göra några ändringar alls. Några utbyggnader får inte ske, eftersom överflygningarna skulle komma att verka störande.

Byggnadsdelegationen för Halmsjöns utbyggnad hade på sin tid planerat ett samhälle vid Rosersberg, och vad är då naturligare än att många människor fann det lämpligt att här bygga sina egnahem eller köpa insatslägenheter i föreningshus — i synnerhet som då planerade banor aldrig tangerade Rosersberg.

För den enskilde blir det stora ekonomiska konsekvenser av myndigheternas beslut. Vatten och avlopp blir ju billigare, om kostnaderna för anläggningarna slås ut på flera. Härtill kommer också att villaägarna aldrig har blivit tillfrågade om eller i förväg fått reda på banornas sträckning. Vid framdragning av nya vägar har vägförvaltningen alltid sammanträdde med sakägarna och med dem diskuteras frågorna. På det sättet har berörda parter fått tillfälle att göra sin stämma hörd. I detta fall har däremot invånarna i samhället bara fått konstatera faktum: överflygningar kommer att ske, och samhället kan därför inte byggas ut.

Svar på interpellation ang. enhetliga bestämmelser om vem som skall bekosta omläggning av järnvägs korsning, m. m.

Av svaret framgår, att man frångått det gamla systemet med stjärnformigt placerade banor. I stället skall det nu byggas två nya parallellbanor, och den nu befintliga banan skall användas som tvärbana. Man gör sig onekligen den frågan, om det var nödvändigt att planera den nya banan så, att överflygning över närmast belägna samhälle måste ske. Finns det ingen möjlighet att utan alltför stora kostnader jämka litet på banans sträckning? Det är ju dock ganska mycket pengar nedlagda i de nya husen vid Rosersberg. Enligt min mening har man också genom detta tillvägagångssätt omöjliggjort en på lång sikt god planering av utbyggnaden av markerna kring denna del av Mälaren, där vi annars skulle kunnat få ett utmärkt församhälle till Stockholm.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10

Svar på interpellation ang. enhetliga bestämmelser om vem som skall bekosta omläggning av järnvägs korsning, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Jansson i Benestad har i interpellation frågat mig, om jag är beredd att via järnvägsstyrelsen lämna sådana direktiv, att enhetliga bestämmelser kommer att tillämpas vid fördelningen av kostnader vid omläggning av järnvägs korsningar samt att dessa bestämmelser gives ett sådant innehåll, att icke enskilda vägföretag betungas med kostnader, som rätteligen synes åvila järnvägen.

Skyldigheten att bekosta omläggningar av korsningar mellan järnvägar och enskilda vägar är visserligen inte uttryckligen reglerad i lag, men i rättspraxis har vissa principer utbildat sig för avgörande av hithörande frågor. Det

är framför allt två omständigheter, som är av betydelse vid avgörandet. Den ena är huruvida ändringen berott på förhållanden, som kunnat förutses vid övergångens tillkomst. Den andra är huruvida ändringen är till nytta för järnvägen, för väginträngningarna eller eventuellt för båda parterna.

SJ intar genomgående en välvillig hållning till framställningar om breddningar eller andra ändringar av befintliga övergångar och medger alltid att åtgärden får komma till stånd, om förhållandena gör det möjligt. Huruvida SJ härjämte åtar sig att svara för kostnaderna beror på om järnvägsmyndigheterna bedömer, att skyldighet härtill föreligger enligt gällande rättsregler. Oavsett om någon skyldighet härtill föreligger eller icke, bekostar SJ ofta vid övergångar alla arbeten inom det s. k. spårområdet, d. v. s. mellan de yttersta rälssträngarna och ca en meter utanför dessa. Enligt vad jag inhämtat kommer SJ att göra detta även i det speciella fall, som åsyftas i interpellationen.

Kostnadsfördelningen är en fråga av civilrättslig natur och skall i händelse av tvist prövas av allmän domstol. Där emot är det icke möjligt att få den prövad vid förrättning enligt lagen om enskilda vägar. Om frivillig uppgörelse ej kan träffas, står det parterna fritt att få sin talan prövad inför domstol.

SJ är ett affärsdrivande företag. Att utfärda några direktiv för SJ:s handlande i dessa frågor, vilkas slutliga avgörande ankommer på domstol, finner jag icke lämpligt.

Jag vill vidare anslutningsvis erinra om att staten i form av statsbidrag svarar för 60 procent eller i vissa fall för 75 procent av den beräknade kostnaden för sådana vägbyggnadsföretag, som prövas vara av väsentlig betydelse för en bygds befolkning. Till säkerhetsanordningar i korsning med järnväg utgår statsbidrag med normalt 90 procent av den faktiska kostnaden.

Svar på interpellation ang. enhetliga bestämmelser om vem som skall bekosta omläggning av järnvägs korsning, m. m.

Härpå anförde

Herr JANSSON i Benestad (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min fråga.

Av svaret framgår, att eftersom det icke finns något lagrum för reglering av kostnadernas fördelning vid omläggning av enskilda vägar i samband med korsning av järnväg, så är SJ hänvisat till en bedömning, huruvida ändringen beror på förhållanden som kunnat förutses vid övergångens tillkomst, eller om ändringen är till nytta för järnvägen och vägintressenterna. Det är alldeles riktigt, att SJ är välvilligt inställd när det gäller att medverka vid breddningar och ändringar som är till gemensamt gagn. Men när det gäller att bidra till kostnaderna har man ofta ställt sig avvisande och gjort olika bedömningar från fall till fall.

Vid södra stambanan har genom övergång till dubbelspår och genom utbyte av grus mot makadam som underlag vid en rad enskilda vägövergångar försämrade trafikförhållanden inträtt. I många fall är det medlemmarna i vägsamfälligheten, som fått vidkännas extra kostnader för de arbeten med uppfyllnad eller med anläggande av viloplatå, som utförts för att eliminera de trafikrisker som höjningen av järnvägen med införande av dubbelspår medfört.

I det aktuella fallet Getabäck söder om Älmhult har betydande höjning och utfyllnad av vägen fått företagas. Detta har givetvis åsamkat intressenterna i vägföretaget betydande kostnader. Jag hälsar därför med tillfredsställelse statsrådets löfte, att SJ skall bekosta arbetet inom spårområdet, d. v. s. mellan de yttersta rälssträngarna och en meter utanför dessa. För att man inte skall tro att min interpellation tillkommit av okynne skall jag be att få läsa upp ur protokollet från förrättningen den 9 sep-

tember 1957, där SJ:s representanter var närvarande. I 12 § heter det:

»På förfrågan meddelade representanterna för Statens järnvägar, vilka under kallelsetiden hade haft ett exemplar av stakningshandlingarna till påseende, att järnvägsförvaltningen icke motsatte sig de föreslagna förändringarna av berörda två järnvägsövergångar. Något som helst ekonomiskt bidrag eller bidrag in natura till omläggningen kunde dock icke påräknas, ehuru förrättningsmannen påpekade, att den nu trafik- och livsfarliga korsningen med stambanan förorsakats av och anlagts vid järnvägens utbyggande.

Ombuden meddelade vidare, att de inom spårområdena erforderliga arbetena komme att utföras av järnvägens folk, varpå räkning kommer att tillställas vägsamfälligheten.»

Det framgår av denna paragraf alldeles klart, att SJ icke var villigt att bekosta omläggningen inom spårområdet. Jag vill ännu en gång tacka statsrådet för att han på den punkten gett ett klart och positivt svar. Jag vet att han även vid andra tillfällen varit positiv, och därför förvånade mig den negativa inställning hos SJ:s ombud, som kom till uttryck vid detta sammanträde.

Eftersom jag ändå har ordet, vill jag även beröra en annan sak i detta sammanhang. Vid dessa övergångar lägger man i regel betongplattor, som skall underlätta överfart. De har dock inte större bredd än 2,5 meter och i något fall 3 meter. Vi hade för några år sedan en olycka på västkustbanan, där Osloexpressen körde på en skördetröska, vilken hade fastnat på järnvägsövergången just därför att dessa betongplattor var för smala. SJ borde sträcka sig så långt, att man gjorde plattorna åtminstone 5 meter breda. Det skulle eliminera alla risker och göra det möjligt för trafikanterna att ta sig över även med moderna jordbruksmaskiner.

Svar på interpellation ang. militära övningar under olämpliga väderleksförhållanden

Den välvilliga behandling av dessa frågor, som SJ nu tycks vara inne på, gör att man inte behöver vidtaga några förändringar i lagen om enskilda vägar. Det är klart att det går att ändra lagen så, att vissa specialfastigheter, i detta fall SJ, skulle få andelstal och deltaga i kostnaderna vid försvårade omläggningar av järnvägs korsningar. Detta kan naturligtvis åstadkommas lagstiftningsvägen, men det är onödigt, om SJ bara vill behandla de enskilda väghållarna och vägsamfälligheterna på ett något så när rättvist sätt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på interpellation ang. militära övningar under olämpliga väderleksförhållanden

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Lindström frågat mig, om jag anser att det är förenligt med försvarets intressen att militära övningar bedrivs under väderleksförhållanden som innebär uppenbar risk för förfrysningar och andra skador.

Jag vill inleda mitt svar med en kort redogörelse för omständigheterna vid den marsch med en division ur A 4, som föranlett herr Lindströms interpellation.

Marschen ägde rum den 25 februari i år. Divisionens tätt startade från Östersund kl. 5 på morgonen. Temperaturen inom kasernområdet var då -21° . I trakten av Stugun, i Indalsälvens dalgång, kom förbandet in i ett område med betydligt strängare kyla. Temperaturen utgjorde där enligt uppgifter av ortsbefolkningen -34° . När marschkolonnen passerade genom detta område, inträffade köldskador. Antalet köldskadade var elva, av vilka två erhöi andra gradens förfrysningar och

de övriga lindrigare skador, d. v. s. köldskador av första graden. Enligt vad jag under hand inhämtat från försvarets sjukvårdsstyrelse, medför varken en köldskada av andra eller av första graden något kvarstående men, även om läkningen av en andra gradens skada tar något längre tid.

Köldskadorna föranledde bl. a. följande åtgärder. Efter hand som skadorna upptäcktes, transporterades vederbörande med bil till A 4 sjukhus. Från sjukhuset hämtades hudsalva som utdelades utefter kolonnen. Order gavs om att personalen på varje traktorsläp fick göra fotmarsch och rast enligt fordonchefens bestämmande. De övningar i gruppering och strid, som planligt skulle ha ägt rum under eftermiddagen, inställdes. I stället fortsatte marschen till förberedda bivackplatser, där halm och ved fanns upplagda. Beslutet härom föregicks av överväganden, som visade att det skulle ha medfört större påfrestningar och olägenheter att bivackera i trakten av Stugun eller återvända till Östersund. Divisionsläkaren beordrades att under kvällen besöka alla batterier, där köldskador förekommit.

Bland åtgärder före marschen, som i detta sammanhang är av intresse, må nämnas att hudsalva hade utdelats vid tre av de fyra batterier, där köldskador sedermera uppkom, att ordern för marschen anbefallde fotmarsch fem minuter varje halvtimme, att bivackplatser förberetts samt att ansiktsskydd och liknande utdelats i mån av tillgång. Eftersom herr Lindström uttalat, att en framställning från manskapet om att erhålla ansiktsskydd hade avslagits, vill jag redogöra för vad de militära myndigheterna upplyst på denna punkt.

Vid A 4 finns icke tillgång till ansiktsskydd i den omfattning gällande fältutrustningslista förutsätter. Arméchefen har framhållit, att detta förhållande bör ses mot bakgrunden av föreliggande brister beträffande arméns in-

Svar på interpellation ang. militära övningar under olämpliga väderleksförhållanden

tendenturmateriel, vilka är särskilt kännbara i fråga om motorkläder och annan utrustning till skydd mot kyla. Jag räknar med att i den försvarsproposition, som inom kort förelägges riksdagen, föreslå ett program för anskaffning av beklädnadsutrustning, som möjliggör att de svåraste bristerna kan börja täckas under nästa budgetår.

Till svar på den framställda frågan vill jag uttala, att syftet med militära övningar, nämligen att utbilda krigsdugliga förband, i och för sig kräver att övningar äger rum under skilda årstider och väderleksförhållanden. Å andra sidan är det givet, att mellan utbildningskrav och fredsmässiga hänsyn alltid måste göras en avvägning, som ibland kan ställa det ansvariga befälet inför vanskliga avgöranden. Som min redogörelse visar, har i det aktuella fallet de fredsmässiga hänsynen fått bli avgörande. Sålunda har de övningar, som planenligt skulle ha ägt rum i anslutning till marschen, inställts på grund av den hårda kylan. Jag vill slutligen tillägga, att MO infordrat utredning i ärendet.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Lindströms interpellation.

Vidare anförde:

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar försvarsmistern för svaret på min interpellation, och jag kan säga att jag i stort sett är belåten. Jag står ju långt bak i de tack samma interpellanternas kö men vill ändå till detta tack foga några kommentarer.

Till att börja med vill jag göra den deklarationen, att jag anser att den svenska arméns officerskår i stort sett är mycket ansvarsännande och omdömesgill. På grund av de alltför ofta återkommande onödiga olyckorna kan lekmanen emellertid inte undgå att fastslå, att det dock tycks finnas alltför många

officerare som saknar detta goda omdöme. Jag vet inte om de möjligen är bekajade av någon överdriven hurtfriskhet och tror, att om de lyckas genomföra en våghalsig uppgift skall de lämna sin aktiva militärbana med någon sorts Armfeltsgloria. Vi som har pojkar, som är i den åldern att de måste ligga ute på dessa övningar, begär ingalunda att de skall ligga mellan varma krus, men vi gör anspråk på att det icke skall tas fullständigt onödiga risker.

De ansvariga inom det militära måste också ha klart för sig, att dessa beredskapsmannar inte är några fem-femmor. De har eget omdöme och kan själva inse när ordergivningen blir alltför huvudlös. De måste då få känslan att detta dåliga omdöme skulle kunna komma till uttryck även om det händer något. I det aktuella fallet kan vi ju inte säga att det var krig. Om så varit fallet och divisionen haft ryska kosacker med modern utrustning bakefter sig, kunde det ha varit förklarligt att denna marsch fortsatts. Jag talade med en pojke som deltog i marschen, och han påstod att det vid tillfället var -42° i Stugun.

I svaret sägs att halm och ved upplagts för bivacker. Herr statsrådet har liksom jag exercerat bondbeväring och vet alltså, att om man har ved och halm och ett tält, så fryser man varken näsa eller får av sig. Det vill därför synas som om det hade varit förstärkt om man stannat på bivackplatserna till dess temperaturen blivit drägligare.

Talet om att det inte fanns erforderliga resurser för att skaffa ansiktsskydd måste väl vara uttryck för en önskan att komma undan kritik för den oföretagsamhet, som ådagalagts då man underlåtit att anskaffa dessa ansiktsskydd, som visat sig vara effektiva och som kostar fyra kronor per styck. De kostar kanske inte just mer än en tub ansiktssalva — en ansiktssalva som man för övrigt inte vet om det onda blir värre eller lindras av.

Svar på interpellation ang. militära övningar under olämpliga väderleksförhållanden

Jag tackar i alla fall statsrådet för att han givit ett löfte om att i den proposition som kommer skall även dessa saker tas upp. Det är minsann inte en dag för tidigt, om de värnpliktiga skall ligga ute efter vägarna vid dessa låga temperaturer.

Jag är alls ingen motståndare till motoriseringen — tvärtom. Men tidigare, då vi hade bara hästanspända förband, så hängde ju även befälet över en häst och märkte, när det började nypa i näsa och fötter. Man kunde då slå bivack, och på så sätt klarades manskapet från sådana här förfrysningar. Men i dag åker officerarna, som herr statsrådet vet, i väl uppvärmda bilar och känner inte kylan. De vill kanske i ännu högre grad än manskapet hem till förläggningen, och då inträffar sådana här saker.

Statsrådet säger i sitt svar att man ansåg det vara förståndigare att fortsätta marschen, trots den låga temperaturen. än att slå bivack. För min del anser jag att det inte kan finnas täckning för det resonemanget i verkligheten.

Sedan vill jag göra den reflexionen, att skall försvarsmiljarderna komma till den nytta, som vi avser att de skall göra, måste vi också se till att det finns en levande försvarsvilja hos dem som skall hantera den dyrbara krigsmaterielen. Jag tror inte, och det gör väl inte heller statsrådet eller någon annan i denna kammare, att vi stimulerar fram en sådan känsla för försvaret, om pojkarna måste sätta sig upp på en traktor i 30—40 graders kyla och köra med 30 kilometers hastighet utan skydd för ansiktet. Inte heller innebär det en stimulans när — såsom hände för något år sedan — en del värnpliktiga trots varningar från ortsbefolkningen kördes ut över ett fjäll, där ett par stycken blev kvar, eller då som i höstas uttröttade unga pojkar skulle sitta vid ratten tills de somnade och körde ihjäl sig. Det senaste exemplet på omdömeslöshet fick

vi, när en sjuknämld beväring togs ut och tvingades att gå ner i en isvak. Nej, sådana dumdristigheter befordrar inte alls den försvarsvilja vi vill ha hos manskapet.

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka statsrådet för svaret, och jag vill som ett minne av det meningsutbyte, som vi här haft, överrätta ett bildreportage — vi är ju bildmedvetna i vår tid. Om det skall överlämnas till Armémuseum eller läggas till statsrådets egna samlingar lämnar jag åt statsrådet själv att avgöra.

Chefen för försvarsdepartementet,
herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag har mycket noga studerat alla de rapporter, som vi infordrat med anledning av denna interpellation men också med anledning av uppgifter omkring denna marsch, som förekommit i tidningspressen. Jag skall inte nu fälla några omdömen, ty alla dessa handlingar är för närvarande föremål för MO:s granskning, och det skulle vara alldeles oriktigt av mig, om jag skulle försöka att före MO ge ett omdöme om framför allt den officersgrupp som härvidlag här ansvaret.

Jag har emellertid gått igenom alla handlingar och tagit del av förhörsprotokoll med värnpliktiga, som varit med om denna marsch, framför allt med dem som blev skadade. De var alla lindrigt skadade; det är elva stycken det rör sig om — inte så många som uppgivits i pressen. Jag måste säga att det nog är mycket svårt att gardera sig för att inte något sådant kan inträffa. Det finns bestämmelser om när en övning av detta slag bör avbrytas med hänsyn till kyla och man måste nog medge, att befälet har följt dessa föreskrifter. Man gick ut i 21 graders kyla men överraskades när man kom till Indalsälven av mycket strängare kyla än man räknat med och förstod ögonblickligen att det gick inte att fortsätta.

Svar på fråga ang. garantier mot fortsatt förstörelse av de till Smålands Taberg knutna naturvärdena

Man ställdes då inför det svåra avgörandet: Skulle man vända tillbaka till Östersund eller skulle man fortsätta till den bivackplats som var förberedd, där maten fanns, där tält och ved och halmen fanns? Man bedömde läget så att det ur manskapets synpunkt var bäst att fortsätta. Man inställde därför alla övningar. Det är mycket svårt att rikta någon allvarlig invändning häremot, under förutsättning att dessa överväganden, som finns klart redovisade, grundar sig på det verkliga förhållandet beträffande temperatur och vägstreckor.

Tyvärr har vi vid förbanden inte tillräckligt med ansiktsskydd och framför allt inte tillräckligt med läderjackor, som också skulle vara behövliga. Det är en brist som vi nog här i kamraren får dela ansvaret för, men vi skall försöka att täcka den bristen. Det rör sig emellertid om väldiga kostnader och det är just med hänsyn till att man inte haft tillgång till alla dessa nödvändiga skydd, som man måst vara så försiktig med övningar som man varit. Efter att ha studerat akterna har jag nämligen kommit till den uppfattningen, att man faktiskt låtit de fredsmässiga hänsynen gå före allting annat och att det var detta som gjorde, att skadeverkningarna trots den ytterst stränga kylan inte blev större. Jag har även tagit del av läkarrapporterna om de elva skadade, och som jag redan framhållit är ingen av dem allvarligt skadad. Jag hoppas att dessa pojkar nu är på benen och i full verksamhet. Hade man inte förfarit som man gjorde misstänker jag att den plötsliga starka kylan kunde ha lett till verkliga katastrofer.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! En lekman har mycket svårt att tro att schemat för en repmanad är så strängt datumbundet, att man

ovillkorligen måste gå ut på en marsch när temperaturen understiger 20 grader och väderleksrapporterna i flera dagar har varslat om sträng kyla. Bönder och fiskare får ju försöka rätta sig efter väderleksrapporterna. Skulle inte även herrar militärer kunna göra det?

Statsrådet torde säkerligen ha fått en något polerad bild av vad som inträffat jämfört med den, som lämnats vid ett personligt samtal med ett flertal av de repgubbar som själva var med vid tillfället. Emellertid betraktar jag som ett förhoppningsfullt löfte vad statsrådet sagt om att allt skall ordnas upp och bli bättre i detta avseende.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12

Svar på fråga ang. garantier mot fortsatt förstörelse av de till Smålands Taberg knutna naturvärdena

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Hamrin i Jönköping har frågat mig, om jag är beredd att snarast vidta åtgärder i syfte att skapa garantier mot fortsatt förstörelse av de till Smålands Taberg knutna naturvärdena.

Med anledning härav torde jag först få erinra om vad som tidigare förekommit beträffande förevarande spørsmål.

År 1952 begärde riksdagen utredning i ämnet. Med anledning härav tillkallades dåvarande rättsavdelningschefen Sven Strömberg och f. d. generaldirektören Stig Ödeen såsom sakkunniga. Dessa överlämnade ett betänkande rörande Smålands Taberg och fogade därvid ett preliminärt avtal med Aktiebolaget Smålands Taberg om begränsning av pågående gruvbrytning till förmån för naturskyddsintressena. Som ett andra alternativ att lösa skyddsfrågan

Svar på fråga ang. garantier mot fortsatt förstörelse av de till Smålands Taberg knutna naturvärdena

berörde de sakkunniga möjligheten att fridlysa berget.

I proposition till 1954 års riksdag framhöll dåvarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att utredningsmännens förslag mötts av åtskillig kritik från remissinstansernas sida. Att godkänna avtalet i dess då föreliggande utformning ansåg departementschefen med hänsyn härtill icke böra komma i fråga. I första hand borde förhandlingar med bolaget åter upptagas i syfte att avhjälpa eller mildra bristerna i avtalet. Ledde förhandlingarna icke till godtagbart resultat, syntes det ligga närmast till hands att inleda ett fridlysningsförfarande.

Tredje lagutskottet framhöll i sitt av riksdagen godkända utlåtande bland annat, att det måste anses ovisst, huruvida en fridlysning av kostnadsskäl i längden kunde upprätthållas. Om det av rättsliga eller ekonomiska skäl skulle visa sig ogörligt att med stöd av gällande lagregler åstadkomma ett ur naturskyddssynpunkt tillfredsställande skydd för Smålands Taberg, borde man enligt utskottets mening överväga lagstiftningsåtgärder.

I anslutning till vad som förevarit vid 1954 års riksdag uppdrog Kungl. Maj:t härefter åt f.d. justitierådet Seve Ekberg att upptaga förnyade förhandlingar med gruvbolaget i syfte att ernå frivillig överenskommelse. Förhandlingarna ledde i december 1955 till att med bolaget slöts ett nytt preliminärt avtal. Över detta avtal jämte Ekbergs motivering för detsamma infordrades under våren 1956 yttrande från ett flertal remissinstanser.

1955 års avtal innebär enligt flera remissyttranden väsentliga fördelar ur naturskyddssynpunkt. Så har t. ex. länsstyrelsen i Jönköpings län efter hörande av länets naturskyddsråd uttalat, att avtalet utgör en påtaglig förbättring i förhållande till tidigare förslag. Bergets profil kommer, framhåller läns-

styrelsen, att i stort förbli oförändrad, varjämte uppfartsvägen och bergets hjässa blir orörda. Brytningsrätten har tillika kunnat i viss utsträckning begränsas. Även i övrigt får avtalet enligt länsstyrelsens mening anses någorlunda fylla de krav som med hänsyn till naturvärden och andra för det allmänna betydande intressen måste tillgodoses.

Emellertid har i några yttranden förordats åtgärder, som skulle tillgodose naturskyddsintressena i vidare utsträckning och på ett säkrare sätt än avtalet. Man har särskilt ifrågasatt fridlysning eller någon form av statsförvärv.

Mina överväganden beträffande vilka åtgärder som statsmakterna bör bestämma sig för i fråga om Smålands Taberg har sålunda bl. a. å ena sidan gällt spørgsmålet om det föreslagna avtalet i rimlig omfattning tillgodoser naturskyddsintressena och å andra sidan vilka ekonomiska konsekvenser som ytterligare inskränkningar i brytningens omfattning och planering skulle kunna medföra för statsmakterna och för bygden i fråga. Härvidlag har jag icke kunnat undgå att fästa avseende vid det förhållandet, att gruvinnehavaren förbehållit sig rätt att uppsäga avtalet, därest tekniska och ekonomiska förutsättningar föreligger för att ur tabergsmalmen framställa metallisk titan eller titanprodukter. På grund av den tekniska utvecklingen torde frågan om titanets användning ha blivit allt mer betydelsefull. De ekonomiska faktorer som sammanhänger med spørgsmålet om brytning eller icke brytning av tabergsmalmen synes därför enligt min mening böra ytterligare belysas, innan slutlig ställning tages till vilka åtgärder som lämpligen kan förordas. Kontakter har förevarit med bolaget beträffande formerna för en dylik uppskattning av de ekonomiska konsekvenserna vid en inskränkning eller omläggning av brytningen.

Svar på fråga ang. garantier mot fortsatt förstörelse av de till Smålands Taberg knutna naturvärdena

Slutligen vill jag nämna att bolagets brytning har, såvitt jag vet, under åren 1956 och 1957 hållit sig inom ramen för vad avtalet föreskriver. I detta hänseende uppger sig bolaget icke heller för närvarande överväga någon ändring. Med hänsyn till de betydande samhällseliga intressen som an knyter sig till frågan om Taberg torde man även ha anledning förmoda, att bolaget i avvaktan på slutligt ställningstagande från statsmakternas sida till frågan om tabergsmalmens brytning kommer att i eget intresse visa hänsyn till naturskyddets berättigade anspråk.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat herr Hamrins fråga.

Härefter anförde:

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret, som jag — det skall inte förnekas — varit ganska nyfiken på.

Jag vågar säga att alla vi som har särskild anledning och särskilt intresse av att följa denna fråga känt en växande oro, därför att vi tyckt att hela frågan har liksom hamnat i ett dödläge. Ingenting har hänt och ingenting har gjorts. Det är nu i det närmaste två år sedan en uppvaktnings skedde i jordbruksdepartementets chefsrum. Under den tid som sedan dess gått, har ingenting försports i saken. Något dödläge föreligger däremot inte alls i fråga om själva malm brytningen. Den pågår om inte för fullt så dock i betydande utsträckning. Det innebär en fortsatt oavlätlig skövling av oersättliga natur- och skönhetsvärden där nere. Det har uppgetts, att ett tågsätt med malm om dagen går från Taberg.

Vad som alldeles särskilt oroar oss har varit, att man möjligen skulle komma på idén att på grundval av det av förre justitierådet Ekberg uppgjorda avtalsförslaget träffa en definitiv upp-

görelse med gruvbolaget. En sådan uppgörelse skulle innebära någonting mycket olyckligt, eftersom detta avtalsförslag inte alls motsvarar de anspråk man ändå bör ha rätt att ställa, när det gäller att skapa garantier för bergets fortbestånd. Det är en halvmesyr och ingenting annat. Bara den omständigheten att gruvbolaget — som statsrådet också erinrade om — förbehåller sig rätt att under vissa omständigheter ensidigt uppsäga avtalet, säger egentligen allt om värdet av detta avtal. Emellertid tolkar jag statsrådets framställning på den punkten så, att det i varje fall inte är aktuellt att stadfästa och under-teckna avtalsförslaget. Detta noterar jag med tillfredsställelse.

Hur jag i övrigt skall tolka statsrådets svar, är jag däremot litet tveksam om. Jag vet inte, om jag skall våga tolka det som ett löfte om att något äntligen skall bli åtgjort i saken eller om risken för nya och olyckliga uppskov skall bedömas dominera bilden. Det är ju av stor betydelse hur man skall tolka det. Jag har litet svårt att klart se, vad utvecklingen kan medföra.

Statsrådet säger, att de ekonomiska faktorerna ytterligare skall belysas, innan något slutligt ställningstagande anses möjligt och att kontakter med gruvbolaget i det syftet har förevarit. Det är gott och väl. Låt oss hoppas att däri trots allt kan ligga något av positivt värde. Jag måste dock skynda mig att tillägga att grunden för dessa förhoppningar tyvärr ser ut att vara ganska bräcklig med tanke på alla de besvikelser man har upplevt i denna fråga under så många år.

Jag vill också uttryckligen framhålla, att det verkligen här föreligger en fara i dröjsmål, eftersom det dag för dag oavlätligen uppstår fula märken i den underbart vackra bergsprofilen, som faktiskt inte tål mycket mer av sådana skönhetsfläckar, om bergsområdet över

Svar på interpellation ang. älgarnas skadegörelse på skog och jordbruk

huvud taget skall behålla sitt värde som turistattraktion och även som fritidsområde.

Låt mig till sist säga att jag tror, att frågan skulle kunna effektivt lösas, om man från statsmakternas sida verkligen bestämde sig för att åstadkomma en effektiv lösning och resolut intog den ståndpunkten, att det här gäller natur- och skönhetsvärden, som det är oss angeläget att med alla krafter och på allt sätt slå vakt om.

Jag uttalar ännu en gång mitt tack för svaret.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZÉN**:

Herr talman! Det är kanske inte så mycket att tillägga. Jag är ense med interpellanten i fråga om angelägenheten av att så långt möjligt skydda Smålands Taberg som naturvärde.

Herr Hamrin är en aning oviss om hur han skall tolka mitt svar. Det framhålls emellertid klart och tydligt i svaret, att de ekonomiska konsekvenserna inte kan överskådas i nuvarande läge. Detta är av väsentlig betydelse, och därför kan jag inte i dag avge något förslag till frågans lösning. Man har emellertid inte försummat något för att klarlägga saken.

Herr Hamrin ansåg, att det bara behövdes att statsmakterna bestämde sig för att dessa naturvärden skall skyddas. Saken är inte så enkel. En förutsättning är, att vi är villiga att betala det pris som det kommer att kosta, vilket förfaringssätt vi än väljer. Vi måste nämligen ta skälig hänsyn till att det är två parter som figurerar i målet. Personligen har jag den uppfattningen, att den klokaste vägen måhända är att fortsätta de överväganden som pågår.

Herr Hamrin säger vidare, att förstörelsen fortsätter. Man tar bit för bit. Det är naturligtvis riktigt, även om den brytning som pågår sker i överens-

stämelse med det preliminära avtalet. Såvitt jag är rätt underrättad äger brytningen rum i de två redan öppnade kratrarna, vilket är i överensstämmelse med avtalet.

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag vill bara tillägga att det skulle varit av värde, om statsrådet kunnat säga någonting om tidpunkten när dessa överväganden, som det nu är fråga om, kan tänkas leda till något resultat, ty här är det faktiskt fråga om en kapplöpning med tiden. Det gäller rent av, om de värden skall kunna räddas, som vi avser att rädda med våra aktioner från den berörda bygden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på interpellation ang. älgarnas skadegörelse på skog och jordbruk

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZEN**, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Björkänge — under hänvisning till bland annat, att Svenska jägareförbundets överstyrelse ifrågasatt en förkortning av den allmänna jakttiden för älg inom vissa län — frågat mig

1) om jag anser det nödvändigt att söka motverka älgarnas skadegörelse på skog och jordbruk, samt

2) vilka åtgärder jag i så fall ämnar vidtaga för att alla berättigade intressen skall kunna tillgodoses.

Med anledning härav får jag anföra följande.

De allmänna jakttiderna fastställes årligen i en särskild kungörelse, som brukar utfärdas omkring den 1 juni. Förslagsställare är domänstyrelsen, som dessförinnan regelmässigt haft att

Svar på interpellation ang. älgarnas skadegörelse på skog och jordbruk

överväga såväl Svenska jägareförbundets förslag i ämnet som de önskemål, vilka må ha kommit från olika andra håll. Frågan om den allmänna älgjakts längd för nästa jaktår torde därför få upptagas längre fram i vanlig ordning, d. v. s. då nyssnämnda material inkommit till jordbruksdepartementet.

Vad härefter angår älgarnas skadegörelse på skog och jordbruk, är jag givetvis ense med interpellanten om att sådan skadegörelse i möjligaste mån bör motverkas. I viss utsträckning torde detta också vara möjligt med stöd av de bestämmelser, vilka i sådant syfte finnes införda i jaktstadgan. Jag syftar härvid på möjligheterna att i sådana fall som interpellanten berört erhålla tillstånd till jakt på älg å annan tid än den allmänna jakttiden.

Emellertid är att observera, att hela frågan om älgjakts utformning i framtiden för närvarande ligger under utredning av 1949 års jaktutredning. Därvid torde också de av interpellanten berörda problemen komma under bedömande. För min del är jag därför icke nu beredd att framlägga några förslag i ämnet, utan anser resultatet av nämnda utrednings arbete först böra avvaktas.

Härmed anser jag mig ha besvarat herr Björkänges interpellation.

Vidare anförde:

Herr BJÖRKÄNGE (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation, och jag ber särskilt att få tacka för att herr statsrådet är överens med mig om att det är nödvändigt att motverka älgarnas skadegörelse på gröda och skog. Att denna skadegörelse står i direkt proportion till älgstammens storlek är ju odiskutabelt.

Nu är det ju så att jägarna, jordbru-

karna och skogsvårdens män har olika uppfattning om storleken av den älgstam, som vi bör hålla oss med. Det finns nog de som anser att älgstammen var av lämplig storleksordning under 1920-talets första år. Man har ju av naturliga skäl ingen statistik över förekomsten av älg på den tiden, men det finns siffror för avskjutningen, och man kan göra vissa jämförelser med ledning av dem. Sålunda var avskjutningen år 1923 över hela riket 381 älgar, under 1947 var den 12 937 älgar och under 1953 26 015 älgar. Trots de senare årens kraftiga avskjutningar har älgstammen enligt Svenska jägareförbundet fördubblats från 1945 till 1953. Man tycker nog, herr talman, att Svenska jägareförbundet måste ha dragit felaktiga slutsatser, när man kan föreslå minskning av antalet dagar för den allmänna jakttiden på älg, medan man på ett annat ställe konstaterar att älgstammen har fördubblats under några år.

Jag känner bäst till grödskadorna i Örebro län. Där hade man under ett år grödskador för inte mindre än 205 327 kronor, och länsstyrelsen fick det året begära 87 611 kronor ur älgskaderegleringsfonden, fastän älgavgiften är 85 kronor och det är endast mindre arealer som kommer i åtnjutande av ersättning vid grödskador av älg.

Förliden sommar såg man på en gång tio älgar beta på åkern hos en liten arrendator under Klotens kronopark i Ramsbergs socken. Ofta ser man notiser i tidningarna om att älg kolliderar med motorfordon. Man säger att älgskadorna är värst i mellersta och södra Sverige, men jag såg i en notis i en tidning från Härnösand att i den trakten tre älgar på en enda natt hade ödelagt en hel trädgård på 24 fruktträd. På morgonen fanns endast 24 stubbar kvar.

Herr statsrådet säger nu att jaktstadgan tillåter jakt på älg på annan

Svar på interpellation ang. älgarnas skadegörelse på skog och jordbruk

tid än den allmänna, när det gäller att begränsa skadorna. Jag tycker nog att jaktstadgan är tämligen bra utformad, men det är tyvärr inte alltid så lätt att få tillstånd att skjuta en älg på annan tid än allmän jakttid.

I min kommun var det i somras en älg som tog sig friheten att bo på en kornåker som tillhörde en lantbrukare. Det var inte nog med att älgen använde kornåkern som matsal utan han begagnade den även som sängkammare och wc. Det är klart att jordbrukaren, som ägde åkern, tyckte att det var litet ovänligt av älgen att utvälja just hans åker — han menade att det fanns större åkrar hos större lantbrukare som kunnat vara lämpligare för älgen — men älgen föredrog tydligen att »gästa» den här lantbrukaren.

Då resonerade lantbrukaren på samma sätt som statsrådet: »Det är väl bäst att begära att få skjuta den här älgen, ty det är ju en s. k. havreälg fastän han går och äter korn.» Enligt litteraturen äter inte älgarna korn och man har därför uppmanat lantbrukarna att så korn i stället för havre för att därigenom slippa älgskador, men i levande livet går det tydligen annorlunda till. I levande livet blir det också litet annorlunda, när man skall besvära länsstyrelsen med att få tillstånd att skjuta en s. k. havreälg. Lantbrukaren — han heter Johan Persson från Bångbro — skickade alltså till länsstyrelsen i Örebro län en ansökan om att få fälla och tillgodogöra sig köttet av en s. k. havreälg. Han skrev: »Älgen betar och ligger i mig tillhörig vårsäd och jag anhåller om skyndsam behandling av ärendet, så att ytterligare skador undvikas.» Denna skrivelse avläts den 1 juli 1957, och den 16 juli fick lantbrukaren från länsstyrelsen en skrivelse, vari det het- te: »Länsstyrelsen får härigenom med- dela att Eder ansökan om tillstånd att under innevarande år fälla havreälg lämnats utan bifall. Örebro slott i lands- kansliet» o. s. v. Punkt och slut. Man

talade alltså inte om, varför man läm- nade ansökan utan bifall.

Då tänkte denne lantbrukare, som är medlem i ett jaktvårdsområde — han är alltså en modern lantbrukare som har anslutit sig till denna organi- sation, varigenom han ju också blivit medlem av Svenska jägareförbundet — att han skulle be jaktvårdsområdets sty- relse att göra framställning i saken hos länsstyrelsen. Det kunde ju hända att länsstyrelsen hade fått den uppfatt- ningen att det var fråga om en enskild jordbrukare som ville begagna jakt- stadgans bestämmelser för att skaffa sig litet älgkött, och att det inte gällde nå- gon havreälg. Ordföranden i jaktvårds- området skrev också till länsstyrelsen och begärde att älgen skulle få skjutas. Han hade samma uppfattning som stats- rådet att den lagbestämmelse som finns naturligtvis bör komma till användning när skäl därtill föreligger. Den 7 augusti, alltså fem veckor efter det älgen börjat beta på åkern och lantbrukaren avgivit sin ansökan, fick ordföranden i jakt- vårdsområdet ett meddelande från läns- styrelsen om att även denna andra an- sökan lämnats utan bifall.

Där stod lantbrukaren med sin tvät- tade hals. Nu hade ju älgen gjort så stor skada att det strängt taget inte spelade någon roll, om han skulle få släppa livet till. Det enda hade varit att lant- brukaren i så fall fått en liten ersätt- ning för den skada som uppkommit.

Så där går det till när man försöker använda den utväg statsrådet här anvi- sat. Jag känner till många liknande fall. I Sörmland var det också en lantbru- kare som ville skjuta en havreälg och som vände sig till länsstyrelsen i Sörm- lands län. Jag tar detta exempel därför att ingen skall tro att länsstyrelsen i Örebro län är särskilt besvärlig. Inga- lunda — det är säkert bra folk där. Nu är ju länsjaktvårdsföreningarna re- missinstanser för länsstyrelserna liksom Svenska jägareförbundet anlitas som re- missinstans när riksdag och regering

Svar på interpellation ang. älgarnas skadegörelse på skog och jordbruk

vill veta någonting om jaktliga saker, och då länsstyrelsen i Sörmlands län fått in denna ansökan vidarebefordrades den till länets jaktvårdsförening för yttrande. Styrelsen för denna förening består — det är precis likadant i andra län — inte av jordbrukare eller skogsägare utan framför allt av personer som varken har jord eller skog utan som möjligen sköter andras skog. De är naturligtvis inte så intresserade av eller insatta i dessa frågor. En annan sak som medverkade till att ärendet inte behandlades vidare snabbt var att denne lantbrukare fick meddelande om att han skulle komplettera sin ansökan med en kartsbild som visade var området var beläget. Han skrev tillbaka mycket hövligt — han kunde ju ha varit oförsämd och frågat: »Kan Ni inte läsa innantill därborta?» — och meddelade, att det inte var fråga om licens för att skjuta älg på ett särskilt område under 30 dagar utan om en havreälg, precis som han hade påpekat i sin föregående skrivelse. Då kom där ut till honom jaktvårdskonsulenterna och en storgodsägare, som bodde i grannskapet och som ansåg att det naturligtvis var hans älg saken gällde. De ville titta på älgen först innan de kunde vara med om att jaktvårdsföreningens styrelse skulle lämna tillstånd åt länsstyrelsen att bevilja denna ansökan. Sedan for de hem igen, och jaktvårdskonsulenterna reste upp till Jämtland på semester utan att lämna något meddelande om vad han hade för adress under semestertiden. Dessutom tog han ansökan med sig, så när lantbrukaren efter 14 dagar hörde sig för om hur det skulle gå med saken, svarade man, att man inte hade någon ansökan. Nu kom ordföranden i Svenska jägarförbundet med i spelet. Han bad lantbrukaren skicka in en ny ansökan, eftersom det hade gått så illa med den första. Den blev beviljad och han skulle få skjuta sin havreälg, men det skedde ungefär 6 veckor efter det att han hade begärt tillstånd, och då

fanns ingen älg där. Den hade gått till andra jaktmarker — inte de sällna, som åhörarna kanske tänker på, utan någonstans där han trivdes bättre när havren var borta på det första stället.

Ja, herr statsråd, så går det till i praktiken. Kanske är det inte så förfärligt farligt med grödskadorna. 200 000 kronor om året i ett län är inte så särskilt mycket pengar. Det kanske vi kan ha råd att kosta på oss, när vi får hålla så stiliga djur i våra skogar och i sådan myckenhet, att man nästan ständigt och jämt träffar på dem, särskilt när man kör bil och inte vill träffa dem.

Storleken av skadorna på skog har man tidigare inte haft någon riktig bild av. Domänstyrelsen, skogshögskolan och skogsforskningsinstitutet har emellertid för några år sedan startat en undersökning, ledd av jägmästare Hans Westman. Av den framgår, att det är skrämmande hur älgarna bär sig åt med skogen. I sex olika kronoparker — Ebbegärde, Näversjö, Karlsby, Halleberg, Hunneberg och Skinnskatteberg — har man granskat den älgkänliga delen av ungs skogen, d. v. s. skog av den längden att älgen kan stå rak och äta av den — han är tydligen lat också — för att se hur stor procent av arealen som var betad av älg. Det visade sig att på Ebbegärde 29 procent var svagt älgbetad och 15 procent starkt, på Näversjö 28 procent svagt och endast 4 procent starkt betad och på Karlsby 25 procent svagt men 44 procent starkt avbetad. På Halleberg var 9 procent av hela arealen svagt betad och 81 procent starkt, på Hunneberg 9 procent svagt och 87 procent starkt och på Skinnskatteberg 11 procent svagt och 73 procent starkt avbetad.

När man sedan undersökte hur många tallar som var betade och förstörda, kom man till det resultatet, att av samtliga tallar var 37 procent betade på Ebbegärde, 28 procent på Näversjö, 57 procent på Karlsby, 64 procent på Hal-

Svar på interpellation ang. älgarnas skadegörelse på skog och jordbruk

leberg, 63 procent på Hunneberg och 83 procent på Skinnskatteberg.

Man kan förstå, att det inte är så lätt att få fram någon kvalitet på skogen, om den har varit föremål för avbetning. En annan sak att märka är att alla skogs-vårdare numera är överens om att man bör röja i ett skogsbestånd på ett mycket tidigt stadium, ty då får man den allra bästa skogen. Har man älg i faggorna låter man emellertid vackert bli att röja så tidigt, ty om man gör det och sedan älgen kommer och tar sitt, blir det inte mycket kvar av beståndet som skall kunna växa upp till hela träd.

Det råder olika meningar om vilka ägarekategorier som sköter skogen bäst. Det har sagts, att de enskilda skogs-ägarna gör det alldeles uruselt. Detta har bemötts på Skogsveckan av en mycket bemärkt man som kastade fram påståendet att skogen inte sköts så väl i bolagens regi heller och inte alltid är välskött när den ägs av det allmänna.

Av den undersökning jägmästare Westman presterat förstår man att det egentligen är älgarna som sköter skogs-vården. Vilken blandning av olika trädslag det skall vara får inte ägarna bestämma själva. Det gör älgarna, genom att äta upp det trädslag som smakar dem bäst.

Jag kanske är för långsam, herr talman, men jag brukar inte ta kammarens tid i anspråk så ofta och har inte besvärat herr statsrådet heller tidigare. Nu tycker jag att vi har god tid. Vi har långt till klockan 12 ännu. Därför vill jag gärna säga vad jag har att säga i denna sak, som inte är så obetydlig som kammaren tror. Denna fråga borde vara betydligt mera uppmärksammat. Vanligen är bara skogsägarna rädda om skogen, men 25 procent av all skog är i statens ägo, så här borde vi vara intresserade allihop till 25 procent, minst.

Nu har statsrådet, snäll och hygglig som han alltid är, inte velat säga mig de beska sanningar han helst skulle ha

velat säga utan hänvisar till en utredning. Han har sagt att han inte kan göra mycket åt saken förrän utredningens resultat kommer. Sedan, menade han, kommer det att bli annat av.

Ja, herr talman, jag tror att 1949 års jaktutredning har en stor uppgift, ty den nuvarande jaktstadgan är inte alls demokratisk. En del medborgare får jaga 30 dagar, en del inte mer än fem, sex och en del får skjuta kalv så mycket som de vill medan andra inte får skjuta kalv alls utan blir straffade för det. Sådana skönhetsfläckar, herr statsråd, vore jag tacksam om vi gemensamt kunde få bort. Men den jaktstadga vi har är fullt tillräcklig för att se till, att älgen inte äter upp skogen och skörden för jordbrukarna. Det kan man hindra också med den nuvarande jaktstadgan. Det är bara det att man inte får låta Svenska jägarförbundet bestämma hur det skall vara. När vi har en så stor älgstam att den fördärvar för mycket skog och gröda för oss, är det bara att decimera den. Vi får öka ut den allmänna jakttiden till ett lämpligt antal dagar och försöka minska älgstammen så, att den kan livnära sig på den föda som älgarna av ålder har intagit i skogarnas djup. Det är inte nödvändigt att de äter av de förnämligare skogsträden. Det tror jag inte älgarna har gjort från början. Först när de blivit så många att inte födan räcker till, ger de sig på sådana träd. Då kommer de också ut på åkrarna.

Man har sagt att älgarna blivit så små nu för tiden därför att allmogejägarna skjutit de stora tjurarna, så att älgen blivit degenererad och inte når full storlek. Detta strider mot ärftlighetslagarna och all vetenskap. Orsaken till att älgarna ofta ej når full utveckling måste vara att det naturliga betet icke räcker när de nu blivit alltför många.

Jag ber statsrådet förlåta mig om jag inte varit så respektfull som jag borde ha varit, men lantbrukare och skogs-ägare väntar krafttag för att älgarnas

Svar på interpellation ang. omorganisation av bidrags- och låneverksamheten till fiskarbostäder m. m.

skadegörelse skall förhindras på de platser i landet där älg förekommer i alltför stor mängd. Jag ber att få vädja till statsrådet: Använd den makt som i alla fall ett statsråd har och försök sätta P för älgarnas skadegörelse!

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN:

Herr talman! Herr Björkänge har varit så varmt inspirerad av sin uppgift, vilket i och för sig är hur vällovligt som helst, att han förbisåg ett par meningar i svaret.

I den första av dessa säger jag att jag till och med sträcker mig dithän att jag är ense med interpellanten om att skador på skog och jordbruk i göriligaste mån bör motverkas. På den punkten finns inga delade meningar mellan oss.

Den andra sakupplysning jag är angelägen om att bringa i erinran är att frågan om allmänna jakttidens längd ännu inte är fixerad och aldrig tidigare har varit det förrän omkring den 1 juni.

Sedan hoppas jag att herr Björkänge inte tar illa upp om jag trots den största respekt för hans egna bemödanden att utreda denna fråga tar litet hänsyn också till den officiella utredningen. Om man gör det kan det hända att man kommer fram till åtgärder som tillgodoser det syfte som herr Björkänge önskar tillgodose.

Den berömda älgen i Bångbro har jag personligen inte haft äran att känna. Men jag tyckte det fattades ett led i herr Björkänges gripande berättelse om denna taktlösa älg framfart: förklaringen till att man inte utnyttjade den klagorätt som finns. Jag tror inte att dåvarande innehavare — detta var i juli månad förra sommaren — av Kungl. Maj:ts myndighet på detta område skulle ha ställt sig särskilt ovanlig till herr Björkänges önskan i så fall.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14

Svar på interpellation ang. omorganisation av bidrags- och låneverksamheten till fiskarbostäder m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Svensson i Krokstorp frågat, om jag har för avsikt att vidtaga några åtgärder för en omorganisation av bidrags- och låneverksamheten till fiskarbostäder m. m.

Med anledning härav torde jag först få erinra om att den av herr Svensson åberopade, av fiskeristyrelsen verkställda utredningen i förevarande fråga innebär, att den nuvarande organisationen för handhavandet av ifrågakvarande bidragsverksamhet skulle med smärre jämkningar bibehållas men att bidragsbeloppen skulle höjas i överensstämmelse med ett av bostadsstyrelsen tidigare avgivet förslag. Därjämte föreslogs att verksamheten liksom hittills skulle omfatta de norrländska kustlänen och Uppland. Vid remissbehandlingen yppade sig emellertid delade meningar såväl i organisationsfrågan som i fråga om bidragsbeloppens storlek.

Jag torde vidare få erinra om att ifrågakvarande verksamhet i första hand tillkommit för att möjliggöra stödåtgärder under de speciella förhållanden, som förelegat beträffande fiskarnas bostadsförhållanden vid Bottniska vikens kust. Som herr Svensson själv antytt har emellertid utefter hela ostkusten en rationalisering av fisket påbörjats. Denna innebär, såvitt jag kunnat finna, rätt betydande strukturförändringar i olika hänseenden, vilka berör bland annat förevarande fiskarbostäder m. m. Frågan om vårt fiskes framtida omfattning och inriktning samt det stöd, som från statsmakternas sida bör lämnas detsamma, är emellertid föremål för överväganden

Svar på interpellation ang. omorganisation av bidrags- och låneverksamheten till fiskarbostäder m. m.

inom 1954 års fiskeriutredning. Enligt min mening bör frågan om en omorganisation av bidrags- och låneverksamheten till fiskarbostäder m. m. bli föremål för övervägande i samband med att ställning togs till de förslag, som nämnda utredning kan komma att framlägga.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat herr Svenssons interpellation.

Vidare anförde:

Herr SVENSSON i Krokstorp (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för att jag erhållit svar på min interpellation angående en omorganisation av bidrags- och låneverksamheten till fiskarbostäder m. m. Av svaret att döma avser inte herr statsrådet att vidtaga någon som helst positiv åtgärd för att rätta till de förhållanden, som nu råder och som jag anser i hög grad orättvisa. De är inte blott orättvisa utan de är grundade på principiellt felaktiga lösningar.

Långt tidigare har påtalats att fisket blev ställt utanför, när riksdagen år 1947 drog upp riktlinjerna för stöd åt jordbruket med binärningar. På ostkusten utgör fisket i många fall ett nödvändigt stöd till jordbruket, och i många fall utgör jordbruket ett lika nödvändigt stöd till fisket. Fastigheternas ringa storlek gör denna driftsform nödvändig. Man kan därför inte undanta de för fisket erforderliga byggnaderna vid bedömningen av erforderliga stödåtgärder för skärgårdsjordbruket. Att fisket inlagt en *negativ* särställning i detta avseende har vållat mycken irritation. Det torde därför vara nödvändigt och naturligt att låne- och bidragsverksamheten till fiskarbostäder sorterar under lantbruksnämnderna, i varje fall så länge lantbruksnämnderna är organ för jordbrukets låne- och bidragsverksamhet.

Detta problem beröres över huvud taget inte i herr statsrådets svar. Det erkännes bara att rätt betydande struktur-

förändringar skett inom ostkustfisket och att detta aktualiserar den fråga jag ställt. Herr statsrådet tar emellertid inte någon ställning i sakfrågan, utan anför att frågan om en omorganisation av bidrags- och låneverksamheten till fiskarbostäder m. m. borde bli föremål för överväganden i samband med de förslag som 1954 års fiskeriutredning kan väntas framlägga. Vid en genomläsning av direktiven för nämnda utredning har jag funnit att man beträffande ostkustfisket avsåg att tillsätta en särskild utredning, enär svårigheterna var av sådan art och omfattning att de krävde detta. I direktiven, som lämnades till statsrådsprotokollet den 19 februari 1954, anfördes att en dylik särskild utredning sedan någon tid förbereddes inom jordbruksdepartementet.

Det är nu över fyra år sedan dessa direktiv skrevs, men jag har inte kunnat finna att något skett i praktiken. Jag vill inte lasta herr statsrådet för detta, eftersom det sedan dess har varit en viss omsättning på de ministrar som haft hand om fiskerifrågor. Ärendet var kanske redan försvunnet, innan herr Netzén övertog departementet. Jag tillåter mig dock fråga om jordbruksministern har för avsikt att på nytt ta upp den här frågan till behandling.

Enligt min mening borde det vara möjligt att, innan förslag från här berörda utredningar föreligger, vidtaga den omorganisation, såsom jag angivit i min interpellation. Det torde inte kunna betraktas som ett avsteg från lantbruksnämndernas intresseområde, om de fick hand om även denna låne- och bidragsverksamhet. Fisket är i precis lika hög grad som trädgårdsnäringen att räkna som en jordbrukets binärning. Rent logiskt sett borde därför den här verksamheten inordnas under lantbruksnämnderna.

Jag beklagar till slut, herr talman, att herr statsrådet inte velat ta en mera positiv ståndpunkt till min interpellation.

Svar på interpellation ang. omorganisation av bidrags- och låneverksamheten till fiskarbostäder m. m.

tion, eftersom jag inte kan finna att det föreligger några hinder att oavsett utredningen ordna den här frågan.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZÉN**:

Herr talman! Jag vill bara vitsorda att direktiven till 1954 års fiskeriutredning var formulerade så som herr Svensson säger. Icke desto mindre har 1954 års fiskeriutredning tagit upp dessa frågor, och jag finner det otänkbart, att man innan utredningen blir färdig skulle ta ställning till frågan om en mycket betydande omorganisation. Herr Svensson ger mig också rätt däri, att en strukturförändring, som utmärker ostkustfisket, är så påtaglig att man bör känna till både utvecklingstendensen härvidlag och de förhållanden, varunder fisket fortsättningsvis bedrivs, ävensom fiskets framtid över huvud taget, innan man ger sig i kast med så vidlyftiga och genomgripande organisationsplaner, som här varit fråga om.

Herr **SVENSSON** i Krokstorp (h):

Herr talman! Det var ju en rätt överraskande upplysning, men samtidigt en glädjande upplysning.

Nu får vi bara hoppas, att 1954 års utredning inom rimlig tid löser de problem, som den fått sig förelagda. Det är ett angeläget ärende.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner.

Därvid hänvisades till statsutskottet propositionen nr 87, angående vissa anslag till universitetssjukhusen m. m.; till jordbruksutskottet propositionen nr 98, angående ändrade bestämmelser om resandes rätt att fritt införa jordbruksregleringsvaror; samt

till statsutskottet propositionerna: nr 108, angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på enhetsskolans högstadium m. m., och nr 109, angående försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Vid slutligen skedd föredragning av propositionen nr 125, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, hänvisades propositionen, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 16

Föredrogos var för sig och remitterades till statsutskottet de å bordet liggande motionerna:

nr 442, av herr *Gustafson* i Dädesjö m. fl.,

nr 443, av herr *Svensson* i Ljungskile m. fl.,

nr 444, av herr *Fredriksson* m. fl., och nr 445, av herr *von Friesen* m. fl.

§ 17

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 10—12, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtanden nr 1 och 2, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 52—62, bankoutskottets utlåtanden nr 7 och 8, första lagutskottets utlåtanden nr 13 och 17—19, andra lagutskottets utlåtanden nr 16 och 17, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 9—11 och allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 11—13.

§ 18

Föredrogos den av herr *Widén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående en bättre an-

Interpellation ang. resultatet av 1955 års universitetsutrednings undersökningar om lärartillgång och lärarbehov

passning av yrkesutbildningen till den aktuella arbetsmarknadssituationen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 19

Föredrogs herr *Eliassons* i Moholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående åtgärder för ökad avsättning av smör på hemmamarknaden.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 20

Föredrogs den av herr *Norup* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern angående tillämpningen av gällande prisavtal på jordbrukets område.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 21

På hemställen av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtanden nr 46, 54 och 55 skulle uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 22

Interpellation ang. resultatet av 1955 års universitetsutrednings undersökningar om lärartillgång och lärarbehov

Herr HELEN (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Inom 1955 års universitetsutredning har utarbetats prognoser beträffande tillgång och efterfrågan på akademiskt utbildade lärare, vilkas

examen avser kompetens för tjänstgöring i läroverk samt på enhetsskolans högstadium. Därvid har för första gången ett tillfredsställande underlag skapats för en bedömning av ämneslärares arbetsmarknadssituation, betraktad ämne för ämne. Såväl med tanke på de ofta uttalade önskemålen om en bättre prognosverksamhet till vägledning för de studerandes linje- och yrkesval som med hänsyn till samhällets egen skolplanering är den nu företagna undersökningen av största betydelse.

Samtidigt har riksdagen under de närmaste veckorna att ta ställning till förslag om en utvidgning av universitetslärarorganisationen samt till förslag om en omfattande vidareutbildning av lärare för enhetsskolans högstadium, vad avser såväl folkskollärare som gymnasiingenjörer. Universitetsutredningens ovannämnda undersökning, vars resultat måste sägas vara både märkligt och av grundläggande värde för den sakliga bedömningen av de nyssnämnda frågorna, har i huvudsak varit tillgänglig såväl för ecklesiastikdepartementet som för den parlamentariskt sammansatta skolberedningen. Det måste ur allmänna synpunkter vara angeläget att även riksdagen vid behandlingen av de här nämnda propositionerna beredes tillfälle att grunda sitt ställningstagande på kännedom om resultaten av universitetsutredningens lärarinventering.

Jag anhåller därför om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet rikta följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att inför riksdagen redovisa resultatet av 1955 års universitetsutrednings undersökningar om lärartillgång och lärarbehov, innan riksdagen fattar sina beslut om universitetsorganisationen och lärarutbildningen för enhetsskolans högstadium?

Denna anhållan bordlades.

Interpellation ang. översynen av restitution av skatt å bensin, som användes för andra ändamål än för trafik på allmänna vägar

§ 23

Interpellation ang. översynen av restitution av skatt å bensin, som användes för andra ändamål än för trafik på allmänna vägar

Ordet lämnades på begäran till

Herr DARLIN (h), som anförde:

Herr talman! Principen att väggkostnaderna skall bekostas med automobilskattemedel har tidigare klart fastslagits av riksdagen. I proposition nr 112 (sid. 57) till 1954 års riksdag framhöll också departementschefen följande: »Såsom allmän riktlinje bör fortfarande gälla, att motorfordonstrafiken genom särskild beskattning skall gälla den kostnad, som den orsakar väggväsendet.» I konsekvens härmed har riksdagen beslutat om restitution av skatt för bensin som används till vissa speciella ändamål. Senast har beslutats om restitution av skatt för bensin, som används till jordfräsar.

Vid ett flertal tillfällen har också frågan om restitution av skatt för bensin som används till vissa inom industrien klart avgränsade ändamål varit uppe till behandling av riksdagen. Således anhöll riksdagen i anledning av motioner, i skrivelse den 9 december 1950, om en skyndsam översyn av bestämmelserna om restitution av skatt å bensin, som förbrukas för andra ändamål än för trafik på allmän väg. I proposition nr 20 till 1953 års riksdag uttalade departementschefen att han inte tog ställning till frågan om restitution av bensinskatt för industriens del förrän frågan blivit närmare utredd. 1951 års utredning rörande beskattningen av motorfordonstrafiken ansåg sig emellertid i brist på statistiskt materiel inte kunna närmare ingå på frågan. Även vid 1956 års riksdag väcktes motioner (I:439 och II:249) med hemställan om utredning i tidigare berört syfte och det framhölls i motionerna att använd-

ningen inom industrien av truckar och andra bensindrivna fordon för interna transporter ökat alltmer. Utskottet ansåg emellertid att då frågan inte kunde anses utredd med vad hittills förevarit och då frågan genom 1950 års riksdagskrivelse bragts under Kungl. Maj:ts prövning, det finge förutsättas att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang komme att verkställa den begärda översynen.

Med hänsyn till gällande principer för motorfordonsbeskattningen och till angelägenheten att bringa ned produktionskostnaderna bör enligt min mening den av riksdagen begärda översynen snarast verkställas.

Med stöd av ovanstående hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att inom den närmaste tiden vidtaga den av riksdagen tidigare begärda översynen av restitution av skatt å bensin, som användes för andra ändamål än för trafik på allmänna vägar, exempelvis inom industrien?

Denna anhållan bordlades.

§ 24

Till bordläggning anmälades

utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av handelsavtal mellan Sverige och Cuba;

statsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1958/59 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgif-

ter för budgetåret 1958/59 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1958/59 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till konventionen om upprättande av ett europeiskt bolag för kemisk behandling av bestrålat atombränsle (Eurochemic),

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående högre utbildning av sinessjukvårdspersonal, och

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående högre utbildning av sjuksköterskor jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner angående viss reformering av avskrivningsreglerna i fråga om byggnad, som ingår i rörelse,

nr 32, i anledning av väckta motioner om rätt för vissa ideella organisationer till särskilt avdrag vid taxering till statlig och kommunal inkomstskatt,

nr 34, i anledning av väckta motioner om utredning angående viss omläggning av det statliga skattesystemet, och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår höjning av statens andel av totalisatormedel, jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om åtgärder för att i det allmännas hand säkra uppförandet och driften av vissa elektronhjärnecentraler;

första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion angående rättegångsbalkens bestämmelser om telefonavlyssning; och

tredje lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av motioner om utredning angående Grubbe och Västerhiske byamäns rätt till fyllnadsskog.

§ 25

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 149, i anledning av väckt motion angående utredning för verkställande av omprövning av lagen med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 28 § 1 mom. förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor; och

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1957 vid dess fyrtionde sammanträde fattade beslut; samt

från tredje lagutskottet:

nr 139, i anledning av motion om hänskjutande till 1954 års fastighetsbildningskommitté av vissa spörsmål på fastighetsbildningens område.

Vidare anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 153, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning m. m.; och

nr 154, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning m. m.

§ 26

Tillkännagavs, att till kammaren överlämnats följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen

nr 104, angående vissa åtgärder för upprustning av universitet och högskolor,

nr 112, angående anslag för budgetåret

1958/59 till stipendier vid lantbruks-
högskolan, veterinärhögskolan och
skogshögskolan, m. m.,

nr 113, angående anslag för budget-
året 1958/59 till stipendier vid handels-
högskolorna,

nr 114, angående dispositionen av
vissa prisutjämningsavgiftsmedel,

nr 115, angående ändrade grunder för
den ekonomiska förvaltningen av de all-
männa läroverken m. m.,

nr 117, angående anslag för budget-
året 1958/59 till statens skolor tillhörande
barna- och ungdomsvården m. m.,

nr 118, angående garanti för krediter
till Uddevallavarvet Aktiebolag, och

nr 119, angående anslag för budgetåret
1958/59 till främjande av bostadsförsörj-
ningen m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 27

Anmäldes, att till herr talmannen un-
der sammanträdet avlämnats en motion,

nr 446, av herr *Senander m. fl.*, i an-
ledning av Kungl. Maj:ts proposition,
nr 92, med förslag till förordning om
sjömansskatt, m. m.

Denna motion bordlades.

§ 28

Upplästes följande till kammaren in-
komna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller om ledighet
från riksdagsgörömlen under tiden den
25 till 29 mars 1958.

Stockholm den 22 mars 1958

Olle Dahlén

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 29

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 18.06.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 26 mars

Kl. 10.00

§ 1

Föredrogos var för sig följande Kungl.
Maj:ts å bordet vilande propositioner.

Därvid hänvisades

till statsutskottet propositionen nr
104, angående vissa åtgärder för upp-
rustning av universitet och högskolor;

till jordbruksutskottet propositionen
nr 112, angående anslag för budget-
året 1958/59 till stipendier vid lantbruks-
högskolan, veterinärhögskolan och
skogshögskolan, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 113,
angående anslag för budgetåret 1958/59
till stipendier vid handelshögskolorna;

till jordbruksutskottet propositionen
nr 114, angående dispositionen av vissa
prisutjämningsavgiftsmedel; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 115, angående ändrade grunder
för den ekonomiska förvaltningen av de
allmänna läroverken m. m.,

nr 117, angående anslag för budget-
året 1958/59 till statens skolor tillhörande
barna- och ungdomsvården m. m.,

nr 118, angående garanti för kredi-
ter till Uddevallavarvet Aktiebolag; och

nr 119, angående anslag för budget-
året 1958/59 till främjande av bostads-
försörjningen m. m.

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den å bordet liggande motionen nr 446, av herr *Senander m. fl.*

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 5, statsutskottets utlåtanden nr 6, 10 och 63—66, bevillningsutskottets betänkanden nr 16, 32, 34 och 37, bankoutskottets utlåtande nr 9, första lagutskottets utlåtande nr 20 och tredje lagutskottets utlåtande nr 13.

§ 4

Föredrogs den av herr *Helén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående resultatet av 1955 års universitetsutrednings undersökningar om lärartillgång och lärarbehov.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs herr *Darlins* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående översynen av restitution av skatt å bensin, som användes för andra ändamål än för trafik på allmänna vägar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 33, i anledning av väckta motioner rörande vissa lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 254 av herr *Ohlon m. fl.* och II: 322 av herr *Ohlin m. fl.*, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande av en plan för fortsatt reformarbete på inkomstbeskattningens område, varvid en första riktpunkt borde vara att genom en härför anpassad ekonomisk politik och finanspolitik möjliggöra en sänkning av den direkta statliga inkomstskatten; samt

2) de likalydande motionerna I: 258 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 364 av herr *Hjalmarson m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte antaga ett i motionerna framlagt förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § 1 mom. och 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.

Såvitt avsåge de likalydande motionerna I: 254 och II: 322 hade utskottet i detta sammanhang endast upptagit det yrkande, som ovan återgivits. I övrigt hade dessa motioner av utskottet behandlats i annat sammanhang.

Utskottet hemställde att

1) de likalydande motionerna I: 254 av herr *Ohlon m. fl.* och II: 322 av herr *Ohlin m. fl.* angående vissa skattepolitiska frågor, i vad motionerna behandlats i detta betänkande, samt

2) de likalydande motionerna I: 258 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 364 av herr *Hjalmarson m. fl.* om vissa lättnader i beskattningen av fysiska personer

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) vid *punkten 1)*

a) av herrar *Spetz, Söderquist, Gustafson* i Göteborg, *Christenson* i Malmö och *Anderson* i Sundsvall, vilka ansett att utskottet under denna punkt

bort hemställa att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 254 av herr Ohlon m. fl. och II: 322 av herr Ohlin m. fl. — i vad motionerna behandlats i detta betänkande — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande av en plan för fortsatt reformarbete på inkomstbeskattningens område, varvid en första riktpunkt borde vara att genom en härför anpassad ekonomisk politik och finanspolitik möjliggöra en sänkning av den direkta statliga inkomstskatten;

b) av herrar *Yngve Nilsson* och *Magnusson* i Borås, utan angivet yrkande;

2) vid punkten 2) av herrar *Yngve Nilsson* och *Magnusson* i Borås, vilka — under hänvisning till innehållet i de likalydande motionerna I: 258 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 364 av herr Hjalmarson m. fl. — ansett att utskottet under denna punkt bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till nämnda motioner antaga ett i reservationen intaget förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § 1 mom. och 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Riksdagen har nu att taga ställning till högerpartiets skattemotion, som bevillningsutskottets majoritet anser inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Häremot har vi båda representanter för högerpartiet reserverat oss och föreslagit, att riksdagen måtte bifalla densamma.

Motionen kan sägas ha två syften. Dels avser den att sänka det allmänna skattetrycket med cirka 10 procent för fysiska personers statsskatt, vilket blir resultatet, om de föreslagna skatteskalorna tillämpas vid grundbeloppsnivå. Dels avser den att åstadkomma en rättvisare fördelning mellan olika skattebetalare. Våra skalor eliminerar bort den puckel, som nu finnes i gällande

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

skalor. Denna skattepuckel, som omhuldas av övriga partier, innebär bland annat att gifta skattskyldiga i de mycket vanliga inkomstlägena för familjer från 15 000 och upp till cirka 25 000 kronor blir speciellt hårt beskattade. Mycket små ökningar i inkomsterna medför uttagande av procentuellt sett mycket högre skatter å inkomstökningarna. Genom en sammanslagning av de båda inkomstskikten 8 000—10 000 och 10 000—12 000 kronor till ett enda samt genom en sänkning av det procentuella uttaget för beskattningsbara inkomster mellan 8 000 och 25 000 kronor har vi möjlighet att åstadkomma en jämnare fördelning och därmed betydligt lägre marginalskatter. Inom dessa grupper har vi framför allt det stora antalet familjeförsörjare.

Den andra verkligt stora fördelen med våra skalor är att vi löser sambeskattningsproblemet för äkta makar med gemensamma inkomster till omkring 30 000 kronor. Det kan inte vara rättvist eller förenligt med samhällets intresse att straffbeskatta två unga människor, som genom giftermål slår ihop sina inkomster, vilket blir resultatet med det nuvarande skattesystemet. I vårt moderna samhälle är det också ganska vanligt, att kvinnorna behåller sitt förvärsarbete även efter giftermålet. Samhället bör inte försvåra detta förhållande utan snarare uppmuntra det. Det är även angeläget att värdefull arbetskraft på så sätt kommer produktionen till godo.

Med hänsyn till den rättvisare fördelning, som våra skatteskalor medför, och de för samhället fördelaktiga verkningarna borde det vara möjligt även för dem som alltjämt vill ha kvar det nuvarande höga skattetrycket att vara med om vårt förslag, då man med detta, även om det skulle tillämpas med en högre uttagningsprocent, ändock får den fördelen, att större rättvisa skattebetalarna emellan kan uppnås.

Vårt förslag innehåller även krav på

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

att ortsavdraget för familjer med barn skall höjas med 500 kronor. Ingen torde väl förneka att skattekraften kan vara densamma för familjer, där barn förekommer och där barn inte finnes. Principen i vår nuvarande skattelagstiftning att ett visst belopp alltid skall undantagas från beskattning för att användas till de nödvändigaste levnadsomkostnaderna upphör helt plötsligt att existera när det gäller barn, medan det aldrig skulle falla någon in att förneka dess fulla berättigande när det gäller vuxna personer. Vi har nu velat ta ett steg på en rättvisare väg även på detta område genom att föreslå att man till att börja med bör införa ett ökat ortsavdrag för familjer med barn om 500 kronor.

I detta betänkande har även behandlats en av folkpartiet väckt motion om att en plan för framtida skattesänkningar skulle uppgöras. Från högerpartiets sida har vi intet haft att invända här emot och vi har även i utskottet röstat här för. Vi har dock inte kunnat till alla delar instämma i den motivering, som angivits i folkpartiets reservation, varför vi vid denna punkt avgivit en blank reservation. Å andra sidan vill jag inte sticka under stol med att vi anser att det riktigaste är att lägga fram konkreta förslag, som visar vad man i verkligheten avser.

Den direkta skatten synes nu ha nått en sådan höjd, att ingen torde kunna förneka, att det är synnerligen angeläget med en sänkning. På grund av vårt starkt progressiva system ökar skattestrycket på människorna i takt med penningvärdeförsämringen. Under de senaste tio åren har vi haft en inflation med i genomsnitt 4 å 5 procent per år och den takten bröts inte under fjolåret. När våra nominella inkomster ökar stiger vi fort upp i sådana inkomstskikt, där det procentuella skatteuttaget blir mycket högt. Detta gäller alldeles särskilt de vanliga löneinkomsterna när den nuvarande skatteskalen tillämpas.

De förslag till utgifts- och inkomststat för nästkommande år, som riksdagen nu har till behandling, måste tyvärr anses vara synnerligen svagt. Vi har inom högerpartiet kommit till den uppfattningen att klyftan mellan inkomster och utgifter måste fyllas ut med några hundra miljoner kronor, och detta kan enligt vårt förmenande icke ske på annat sätt än genom en minskning av statens utgifter. Vi har därför på olika punkter föreslagit utgiftsbegränsningar. Dessa utgiftsbegränsningar skulle mycket väl täcka det skattebortfall som skulle uppstå för staten vid genomförande av de förslag, som vi nu behandlar, och de olika skatteförslag vi i andra sammanhang har krävt, även om de skulle slå igenom helt och hållet redan under nästa budgetår. Med hänsyn till att vi inte vill vara med om att staten lånar till sina löpande utgifter, vill vi emellertid först fylla den brist som föreligger i budgeten, innan vårt skattesänkingsförslag får träda i kraft. Vi föreslår därför att de nya skalorna tillämpas först från den 1 januari 1960. Vi avser emellertid att från den 1 juli 1959 kräva en 10-procentig nedsättning av statsskatten genom rabatterning av källskatten.

Orsaken till det dåliga statsfinansiella läget är dels att statsutgifterna ohämmat fått växa och dels att statsinkomsterna inte har ökat i samma takt som utgifterna. Båda dessa orsaker kan sägas ha ett visst samband med den förda skattepolitiken. De minskade inkomsterna har sin grund i att skattestrycket under de gångna åren har varit så hårt, att näringslivet nu inte orkar inleverera lika mycket skattepengar som tidigare. Tyvärr har våra varningar besannats, när vi sagt att ett för hårt skattestryck i det långa loppet leder fram till minskade skatteinkomster.

Den ohämmade utgiftsexpansionen har bland annat sin grund i att staten tidigare har tagit ut så stora skatter, att den har haft för mycket pengar att

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

röra sig med. Finns det pengar, är det alltid lätt att skapa nya utgifter och att öka på dem som redan finns. Under motivering att enskilda människor och företag skulle skapa inflation, om de fick behålla pengarna, har staten drivit in stora skatter. Staten skulle bättre än enskilda människor kunna spara, sades det, men hur har det blivit? Jo, staten har sorglöst gjort slut på alla pengar som tagits in och mera till. Nej, ärade kammarledamöter, en sämre hushållare än staten har visat sig vara under efterkrigstiden finns inte i det här landet! Det enda vettiga och riktiga är därför att vi nu gör slut på högskattepolitikens tid och med förtroende låter människorna i vårt land behålla en större del av sitt arbetes frukter. Då först får vi resurser för att skapa ett verkligt välstånd, och därmed har vi lagt den effektivaste grunden för att vi i framtiden skall kunna utnyttja våra resurser.

Herr talman! Med det anförda vill jag hemställa om bifall till den av herr Yngve Nilsson och mig avgivna reservationen vid punkten 2) i bevillningsutskottets betänkande nr 33.

Jag hemställer även att herr talman ställer proposition på vårt lagförslag paragrafvis.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Vid början av denna riksdag väcktes från vårt partis sida en motion, som ger vår syn på de skattepolitiska frågorna i den aktuella situationen. I denna motion framfördes förslag, som syftar till ändringar i de nuvarande skattereglerna på väsentliga punkter. Vi föreslog t. ex. ändrade avskrivningsregler för byggnader, som användes av industri- och handelsrörelse, samt borttagande av den extra företagsbeskattningen. Detta var ett led i våra försök att få till stånd en produktionsfrämjande politik, vilket ju är i såväl företagares som löntagares, ja i

alla människors intresse. Vidare föreslog vi t. ex. inrättande av särskilda skattesparkonton, där de, som verkligen vill åtaga sig att spara och på det sättet medverka till att vi får en balanserad ekonomi, skulle kunna erhålla betydande skattelättnader.

Dessa frågor är emellertid inte föremål för behandling i dag. Det föreliggande betänkandet nr 33 behandlar endast det avsnitt av vår motion, som avser begäran om en plan för fortsatt reformarbete på inkomstbeskattningens område, varvid en första riktpunkt bör vara att genom en härför anpassad ekonomisk politik och finanspolitik möjliggöra en sänkning av den direkta statliga inkomstskatten.

Herr talman! Vilka uppfattningar vi än har i politiska frågor tror jag att vi dock kan vara överens om att det finns stora brister i vårt nuvarande skattesystem, brister som bör avhjälpas snarast möjligt. Kvarlåtenskaps- och arvsbeskattningen är exempelvis otillfredsställande. Vi har också det från vårt håll år efter år framförda kravet på möjlighet till förlustutjämning och resultatutjämning i rörelse. Dessa två frågor hoppas vi skall kunna komma fram till beslut i riksdagen under den närmaste tiden. Det finns också andra områden där det verkligen skulle behövas reformer. Jag tänker på den fråga, som herr Magnusson i Borås nyss nämnde, nämligen om en lindring i sambeskattningen genom en höjning av förvärvsavdraget. Vidare erfordras reformer i fråga om ortsgruppssystemet i beskattningen och beträffande t. ex. barnfamiljernas beskattning. Enligt vår mening behövs det alltså en planering för det fortsatta reformarbetet på skattepolitikens område, en planering som givetvis måste ta hänsyn till statskassans inkomst- och utgiftsutveckling.

Vårt nu aktuella förslag bör ses som ett komplement till de förslag vi framfört i andra sammanhang, förslag om inrättande av en allmän besparingskom-

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

mission och om en omprövning av vår socialpolitik. Vi har inte kunnat få någon förståelse från regeringspartiets sida för dessa önskemål om större planmässighet på skatteområdet. Detta tycker jag för min del är ganska förvånansvärt, ty om det är något vi är överens om så är det i alla fall därom, att de skattepolitiska ingripandena under de senaste åren har utmärkts av en mycket höggradig planlöshet. Jag tror inte att bevillningsutskottets ärade talesman skulle våga stiga fram här och säga att den skattepolitik, som förts under de senaste åren, varit ett mönster av planering och planmässighet. Tvärtom har den, som jag sade, utmärkts av en höggradig planlöshet. Det är därför vi förmenar att här verkligen behövs en planering, och vi hade hoppats att samtliga partier här i riksdagen skulle gå med på vårt förslag om åtgärder i detta syfte.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen vid punkten 1) av herr Spetz m. fl.

Herr **SUNDSTRÖM** (s):

Herr talman! Det är väl ingen som inte gärna skulle se att vi hade möjligheter att sänka skatterna. Då det gäller att bedöma dessa möjligheter talar emellertid den statsfinansiella situationen sitt obönhörliga språk. Det är naturligtvis en överloppsgärning av mig att gå närmare in i detalj på den statsfinansiella situation vi nu står inför, ty den är ju allmänt bekant för kammararens ledamöter. Jag skall därför inskränka mig till att endast anföra några siffror som möjligen kan ge en tankeställare då det gäller att vidtaga direkta åtgärder för skattesänkningar.

Driftbudgeten visar i år visserligen ett formellt överskott på 248 miljoner kronor, men om man drar bort kommunalskattemedel och en del andra utgifter, stannar överskottet vid allenast 48 miljoner kronor. Om hänsyn tas till

utgifter, som torde vara ofrånkomliga på grund av beslut riksdagen kommer att fatta, kan man räkna med att driftbudgeten kommer att visa ett klart underskott. Visserligen har driftbudgeten i år fått en injektion på inte mindre än 390 miljoner kronor i form av punkt-skatter, men som vi alla känner till har hela detta belopp redan uppslukats av »Adam», och där återstår sålunda inte något att hämta.

Kapitalbudgeten företer samma dyst-ra anblick. Underskottet i årets kapitalbudget beräknas till 1,6 miljarder, och för nästa budgetår räknar man med ungefär samma belopp. Det betyder att svenska staten måste gå ut på kapitalmarknaden och göra väldiga upplåningar, något som givetvis i hög grad kommer att minska möjligheterna för andra att låna pengar till nödvändiga investeringar.

Med dessa förhållanden för ögonen inser man, att det för närvarande knappast finns något som helst utrymme för skattesänkningar. Motionärerna har också ställt skattesänkningarna på framtiden. De är på det klara med att årets budget inte ger utrymme för några skattesänkningar. Däremot blickar de mot framtiden och hoppas att det 1959/60 eller möjligen året därpå skall finnas större möjligheter. Därom vet man naturligtvis inte så mycket, men allting talar för att det även då kommer att finnas mycket litet utrymme för skattesänkningar.

Inkomstökningarna för budgetåret 1959/60 beräknas uppgå till 360 miljoner kronor. Vi har redan utfäst oss att öka försvarskostnaderna med 2,5 procent. De rent automatiska utgiftsökningarna uppskattas till 300 miljoner kronor. Vad finns det då kvar till skattesänkningar det budgetåret? Jag tror vi nödgas erkänna att överskottet blir lika med noll.

Nu har högern försökt motivera sina skattesänkingsförslag med att samtidigt föreslå utgiftsminskningar. Jag skall

inte försöka att förringa denna strävan i och för sig. Vår statsfinansiella situation bjuder säkerligen oss alla att försöka begränsa statsutgifterna, så att vi åtminstone kan undgå skattehöjningar. Längre tror jag inte att vi kan nå under de närmaste åren. Orsaken härtill är helt enkelt den att vi aldrig kan komma överens om de utgiftssänkningar som högerpartiet förordar. Högerpartiet anser att militärutgifterna är tabu — de bör snarare ökas väsentligt. Detta må vara högerens uppfattning. Men då måste högeren också förstå, att det inom denna kammare finns en mycket stark majoritet, som vill slå vakt om de nuvarande socialförmånerna och den socialpolitik vi för och som inte kan gå med på högerens förslag om väldiga sänkningar på det området. Högerpartiets förslag till besparingar har också redan under den korta tid vi varit samlade i år blivit med förkrossande majoriteter tillbakavisade. Dessa besparingsaktioner har alltså inte medfört några möjligheter till skattesänkningar.

Jag vill understryka att jag inte säger detta för att klandra dem som eftersträvar lägre utgifter. Jag vill bara så objektivt jag kan belysa, att meningarna här bryter sig så starkt, att det inte går att uppnå en majoritet för de utgiftssänkingsförslag som högeren kommit med.

En annan sak, som bidrar till att försämra möjligheterna till skattesänkning, är den överbudspolitik som framför allt skattesänkingspartierna för. Det allra sista exemplet på denna överbudspolitik har vi faktiskt på löpsedlarna i dag, där det säges att dessa partier genomdrivit en hel del märkliga ting i särskilda utskottet. Denna politik gör, att det blir ännu svårare att vinna utrymme för lindringar i beskattningen.

Det skulle i detta läge vara fullkomligt ansvarslost av bevillningsutskottet att invägga kammaren eller någon annan i den föreställningen, att vi har

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

möjligheter att genomföra nämnvärda skattesänkningar under de närmaste åren. Det är därför alldeles uppenbart att högerpartiets propå icke har kunnat tillmötesgå. Det är inte heller småsummor det är fråga om. Den till synes oskyldiga förändring av skatteskalorna, som herr Magnusson i Borås talade om, skulle 1960 medföra en inkomstminskning på mellan 300 och 400 miljoner kronor. Det är sålunda inte småpotatis det gäller, och att vi skulle kunna få utrymme för en sådan skattesänkning, har jag mycket svårt att förstå.

Folkpartiet har inte direkt förordat några skattesänkningar, väl vetande att det inte finns utrymme härför. I stället har folkpartiet reserverat sig för en utredning, som skulle lägga upp en plan till reformering av skattesystemet i vissa avseenden. Utskottet har emellertid inte heller ansett sig böra tillmötesgå detta krav, även om det möjligen kan anses småaktigt att inte ha gjort det. Skälet är att de verkligt relevanta punkterna här — såsom sambeskattnings, förvärvsavdrag, ortsgroppering o. s. v. — antingen redan är föremål för utredning eller också är en utredning redan verkställd, såsom beträffande ortsgropperingen.

Vi har därför ansett att en sådan planläggning eller reformplan inte skulle på något sätt kunna påskynda genomförandet av de reformer, som i folkpartimotionen anges vara mest angelägna. Vi har sannerligen tillräckligt med utredningar, och på den vägen tror jag inte vi har några möjligheter att vinna nämnvärda resultat.

Det har också framhållits att man behöver en annan ekonomisk politik, och det kan ju vara möjligt att man behöver en sådan. Men eftersträvar vi med vår ekonomiska politik ett stabilt penningvärde, tror jag att vår första uppgift är att sanera statens affärer. Professor Lindahl har i ett par artiklar behandlat just inflationens problem och fäst uppmärksamheten på att den grund-

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

läggande faktorn härvidlag är, att man håller statens affärer sunda. Han förklarade att vi på den punkten överanstängt oss, när vi under den senaste tiden sänkt skatterna med omkring en miljard. Det har inte funnits utrymme för en sådan skattesänkning. Jag har emellertid själv medverkat till denna politik och skall inte stå här och vara efterklok. Vad som hänt på detta område bör i alla fall utgöra en maning till oss att för framtiden vara försiktiga när det gäller att minska statens inkomster, ty utgiftsminskningar har vi mycket svårt att kunna klara.

Jag ber, herr talman! att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först ett par ord till herr Sundström. Han sade att de 390 miljonerna har uppslukats av Adam. Jag kanske i det sammanhanget får hänvisa herr Sundström till vad han själv yttrade i andra kammaren den 11 februari i år: »Det bör kanske understrykas att ett tvång att öka statens inkomster föreligger alldeles oberoende av om vi fortsätter ett provisorium för försvarets räkning eller övergår till den omorganisation, som benämnes alternativ Adam.»

Jag förstår ju att herr Sundström inte är så intresserad av en plan för skattesänkningar, eftersom han i samma debatt i kammaren kastade ut tanken, att finansdepartementet borde göra klart för skattehöjningar: man skulle ha en mängd skattehöjningar i lager att raskt tillgripa just när de kunde behövas.

Herr Sundström säger att det finns inga större förutsättningar för skattesänkningar under den närmaste tiden. Anser herr Sundström att t. ex. sambeskattningen är tillfredsställande ordnad här i landet? Eller är ortsgupperingen tillfredsställande? Vill herr Sundström att vi skall genomföra någon för-

lustutjämning eller någon reformering av arvsbeskattningen? Det finns brister i vårt skattesystem, och vi måste väl någon gång gripa oss an med att få reformer till stånd. Vad som behövs här är en planering.

Jag är även något förvånad över vad herr Sundström säger beträffande pensionsutskottets beslut i går, att vi skulle förbättra änkepensionen från 2 700 till 3 600 kronor år 1968. Detta förslag, som socialdemokraterna i princip har accepterat, betecknade herr Sundström som ett *överbud*.

Herr talman! Resurserna är knappa på det statsfinansiella området, och de kommer att förbli knappa också under den närmaste tiden. Därför finns det ett behov av att sanera statens affärer, säger herr Sundström. Jag väntar då att han och hans partikamrater kommer att rösta för den motion vi lagt fram om en allmän besparingskommission. Om resurserna är knappa finns så mycket större anledning att *planera* på detta område. Hade vi hur mycket pengar som helst kunde vi ordna saken utan någon mer utarbetad plan. Men när resurserna är knappa är en planering så mycket angelägnare. Vad vi yrkat på är inte någon ny, stor skatteutredning utan just en planering av reformerna enligt de utredningar, som har gjorts eller nu håller på att göras.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag fäste mig vid att herr Sundström sade att det icke finns utrymme för en skattesänkning. Jag vill än en gång understryka att vi från högerpartiets sida har föreslagit utgiftsminskningar, som uppgår till ett belopp av 723 miljoner kronor för det kommande budgetåret. Dessa utgiftsminskningar kommer även att slå igenom under budgetåret 1959/60 och i ännu högre grad. Om man tillämpar högerpartiets politik kommer det alltså att finnas en möjlighet att sänka skatterna.

Vi har föreslagit att vi skulle rätta till våra nuvarande skatteskalor på sådant sätt, att man skulle ernå en rättvisare beskattning, som alldeles speciellt skulle komma de stora familjeförsörjargrupperna till godo. Jag har svårt att förstå att det kan vara nödvändigt att fortsätta med de nuvarande orättvisorna. Jag beklagar om man har den uppfattningen, att det inte skulle finnas någon som helst möjlighet att rucka på utgifterna. Det är dock nödvändigt att staten söker se om sitt hus. Och herr Sundström erkänner ju också att budgetläget i dag är sådant, att det finns all anledning för staten att gå varsamt fram. Då tycker jag man borde se till att skattetrycket blir svagare. Ty vad är det som i framtiden skall kunna göra att staten får de inkomster som är nödvändiga för att man skall kunna föra den politik man önskar? Jo, det är just detta att inte skattetrycket är sådant, att människorna anser att det inte lönar sig att arbeta. Det måste föras en skattepolitik som inte tar bort arbetslusten — det är det väsentliga.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag sade, att de 390 miljonerna uppslukats av Adam, så var det ju, herr Gustafson i Göteborg, bara en omskrivning för att militärutgifterna tar i anspråk de inkomster vi får genom punktskatterna. Detta är också ett ofrånkomligt faktum.

Vad jag enligt herr Gustafsons uppgifter skulle ha sagt om att vi skulle ha nya skatter har väl herr Gustafson ändå läst i sensationspressen. Vad jag vid det aktuella tillfället yttrade här i kammaren var helt enkelt, att om det i framtiden skulle visa sig nödvändigt med nya skatter, så skulle vi eftersträva att inte fortsättningsvis tillgripa punktskatter. Och jag vidhåller att det kan bli nödvändigt, herr Gustafson i Göteborg, att lägga fram nya skatteförslag. Det

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

har ju också hundratals andra personer sagt, och ekonomer av facket har t. o. m. gått så långt att de ansett, att förberedelser för en omsättningsskatt är nödvändiga. Jag tycker det var egendomligt att herr Gustafson tog fram den här saken i detta sammanhang.

Jag är fullt medveten om att både sambeskattningen och andra ting inom skattelagstiftningen bör bli föremål för prövning och justering. Inom den närmaste tiden är vi t. ex. färdiga att ompröva frågan om arvsbeskattningen. Men jag vill framhålla att dessa förändringar i skatteformerna inte kan få föranleda en total minskning av statsinkomsterna. En sådan minskning finns det enligt min mening inte möjligheter att åstadkomma, utan jag tror att man då måste tillgripa de andra former av beskattning som jag talade om vid ett tidigare tillfälle. Alla dessa förslag som herr Gustafson nämnt är ju nu föremål för utredning och kommer sålunda styckevis att framläggas. Huruvida det skulle vara möjligt att genomföra dem efter en bestämd plan är väl tämligen osäkert.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sundström säger att hundratals personer sagt att det kanske blir nödvändigt med skattehöjningar. Det kan hända, men oss intresserar det särskilt vad bevillningsutskottets talesman säger om denna sak. Jag har ett nummer av en publikation som heter Riksdagsdebatterna i min hand. Den innehåller många sensationella upplysningar, men jag vill, herr Sundström, ändå inte hänföra den till sensationspressen. På ett ställe i detta nummer säger herr Sundström ordagrant, efter att ha framhållit att det kan bli oundvikligt att tillgripa nya skatter: »Därför tror jag att det nu finns anledning för finansdepartementet att söka utarbeta någon sorts beredskap, när det gäller att skaffa staten större inkomster.»

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

Nu säger herr Sundström, att reformer är i alla fall befogade när det gäller familjebeskattningen, när det gäller arvsbeskattningen o. s. v., men då måste det ske på ett sådant sätt, att de inte minskar statens inkomster, så att en brist uppstår i driftbudgeten. Det håller jag fullständigt med herr Sundström om, och det är just av denna anledning som vi behöver en ordentlig planering av reformarbetet på det skattepolitiska området. Röstar herr Sundström nu för det första på vårt förslag om en allmän besparingskommission och för det andra för en ordentlig planering av reformarbetet på skatteområdet, tror jag att vi kommer att stå bättre rustade än vi varit hittills.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill tacka herr Gustafson i Göteborg för att han läste upp vad jag sade i debatten om punktskatterna, ty det var mycket klokt och bra sagt och stämmer precis med situationen sådan den är.

Jag instämmer helt med herr Gustafson i att vi skall reformera och putsa upp vårt skattesystem — bara det inte leder till inkomstminskningar för statsverket, som detta inte förmår bära. Där emot delar jag inte herr Gustafsons tro på den systematiska planeringen. Vi har blivit så besvikna på sådana där planeringar rörande förändringar på skatteväsendets område, att vi är skeptiska. Vad besparingskommissionen beträffar har ju finansminister Sträng, om jag inte minns fel, lovat att tillsätta en sådan. Det är alltså en sak som vi inte behöver ägna oss åt så mycket här i dag.

Jag hann i min förra replik inte gå in på överbuden, och jag vill därför nu säga några ord härom. Det är väl ingen tvekan om att det vid otaliga tillfällen förekommit, att man från samma partier, som förordar systematiska skattesänkningar, motionerar om högre anslag än Kungl. Maj:t föreslagit. Nu se-

nast har framkommit ett bud i fråga om änkepensionerna som är högre än det regeringen framlagt. Jag klandrar inte mina partivänner i utskottet för att de gått med på det, ty jag tror det är fullkomligt berättigat. Men herr Gustafson i Göteborg kan väl inte förneka att det är ett högre bud än det som regeringen har avgivit. Det är inte det berättigade i budet som vi diskuterar, utan att budet givits.

Till herr Magnusson i Borås, som fortfarande vidhåller, att högerpartiet har löst skattesänkingsfrågan genom att föreslå utgiftsminskningar, vill jag bara säga: Skapa fram den majoritet, som voterar igenom högerens förslag till utgiftsminskningar. Då blir det rikliga tillfällena till skattesänkningar. Men den majoriteten står icke att uppbringa, och så länge så är fallet är högerens besparingsmotioner av endast propagandavärde.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar fortfarande att herr Sundström har den uppfattningen att det inte kan skapas majoritet för en sådan budgetpolitik att våra statsfinanser i fortsättningen kommer att bli sunda.

Beträffande överbudspolitiken vill jag göra klart för herr Sundström att denna kritik icke kan riktas mot högerpartiet, ty så snart vi har föreslagit någon utgiftsökning har vi också klart förklarat varifrån dessa pengar skall tas. Ingen kan göra gällande annat än att de skattesänkningar, som vi har föreslagit under årens lopp, har vi också haft full täckning för genom utgiftsminskningar.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Enligt herr Sundström skulle oppositionen ha gjort sig skyldig till ett politiskt överbud, när den har

framlagt sina förslag om en viss förstärkning av familjeskyddet i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag. Jag skulle vilja erinra herr Sundström om att vårt förslag, liksom också, om jag inte missminner mig, folkpartiets, är kombinerat med förslaget om en höjning av pensionsavgiften upp till 0,5 procent 1968. Denna justering av avgiften täcker enligt vad opartisk expertis förklarar merkostnaden för det förstärkta familjeskyddet.

Nu har vi fått höra att man på socialdemokratiskt håll är intresserad av att acceptera den av oppositionen föreslagna förbättringen av familjeskyddet. Får jag fråga herr Sundström, om detta betyder, att man också är med på att anvisa de pengar, som behövs för att klara denna reform? Om man icke är med på det, vem är det då som gör sig skyldig till överbudspolitik, herr Sundström?

Herr talman! Vare sig socialdemokraterna har suttit ensamma i regeringen eller i koalition med centerpartiet har de under hela efterkrigstiden experimenterat med sin högskattepolitik. Jag skall varken återge hela den provkarta av skäl för nya skatter, som under åren har presterats eller redovisa hela det sortiment av skatteingripanden som har levererats, endast nämna, att vad man än har sagt från regeringshåll, så har resultatet ändå till slut blivit större och större skattekrav på medborgarna.

Om vi sammanfattar situationen på det sättet att vi kallar allt vad människorna i vårt land 1946/47 avstod till det allmänna för 1 000 kronor, så hänger nu risken över oss, att vi nästa budgetår blir tvungna att leverera in betydligt mer än 3 500 kronor. De oavbrutna skatteskärpningarna — både de som redan inträtt och de som lurar runt hörnet — är ofrånkomliga följderna av den regeringspolitik som förts under senare år. Det är framför allt två omständigheter — en statsfinansiell och en politisk — som varit avgörande.

Inflationspengar som runnit in i sta-

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

tens kassor har tagits för kontanter och lagts till grund för åtaganden, som helt enkelt inte haft någon motsvarighet i verkliga resurser. En budget där utgifterna går upp med ett belopp — på ett enda år — som överstiger vad människorna betalar i källskatt till staten under månaderna januari, februari och mars, presenteras som en återhållsam, en restriktiv budget.

Den egendomliga föreställningen vinner stegvis mark bland de styrande, att de utgifter vi inte har råd till, får vi råd till bara myndigheterna gör dem.

Om människorna betalar ut sina pengar, börjar omedelbart den samhälls-ekonomiska balansen att vackla. Men om staten plockar av människorna så mycket som möjligt av deras pengar och sedan låter myndigheterna ge ut dem, är allt i sin ordning. Då uppkommer någonting som kallas för kontraktiv verkan och denna är i varje givet ögonblick, hur stor eller liten den råkar bli, alltid precis så stor eller liten som den behöver vara.

Månad efter månad kan vi nu avläsa följderna av denna politik. Vårt land är mitt inne i en statsfinansiell kris. Februari månad i år slutade med en brist — en skillnad mellan utgifter och inkomster — på driftbudgeten, som uppgick till 345 miljoner kronor. Februariunderskottet i år var mer än sex gånger så stort som för två år sedan. Statskulden steg under månaden med 280 miljoner kronor. Staten minskade under månaden sina tillgodohavanden med 95 miljoner kronor.

Sedan den 1 juli förra året har staten — enbart för löpande utgifter, sådana som i varje sunt företag och i varje familj betalas med inkomster — i genomsnitt gjort slut på 221 miljoner kronor mer i månaden än inkomsterna räckt till för. De sista månaderna under ett budgetår — april—juni — är regelmässigt bättre ur budgetutfallets synpunkt än övriga. Men allvaret i det hot

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

som hänger över oss markeras dock ytterligare, på ett nästan drastiskt sätt, om man jämför budgetutfallet i år och för de två senaste åren under samma åtta månader. Budgetåret 1956/57 hade vi dessa månader en genomsnittlig brist kassamässigt sett på driftbudgeten av 151 miljoner kronor. I förhållande till detta underskott har alltså driftbudgetutfallet nu försämrats, bara på ett år, med nästan 50 procent. 1955/56 hade vi också ett underskott på driftbudgeten under de första åtta månaderna. Det uppgick till cirka 89 miljoner kronor i genomsnitt. Bristen i år är alltså 148 procent större än för två år sedan. Tisdagen den 11 mars uppgick statsskulden till 20 648 miljoner kronor, vilket är den sista tillgängliga siffran. Den har sedan halvårsskiftet förra året stigit med 2 648 miljoner kronor. Den genomsnittliga skuldsättningen per månad har sedan dess varit mer än dubbelt så stor som under något av andra världskrigets mest påfrestande år.

Man må se hur förtröstansfull och förhoppningsfull ut som helst på socialdemokratiskt håll. På det här sättet kan vi inte fortsätta. Vi måste bryta oss ut ur det tvångsläge för människor och myndigheter, som de gångna årens regeringspolitik skapat. Det finns då bara tre möjligheter att välja mellan.

Antingen fortsätter vi bara lugnt och utan att låtsas om någonting. Det betyder en allt djupare kris i statens affärer och en successiv uppladdning utan tidigare motsvarighet för en ny engångsinflation.

Eller: den kommande tiden blir en skattehöjningarnas tid. Jag blev för min del inte på det klara med vilket alternativ som herr Sundström föredrar. Blir det skattehöjningarnas alternativ får regeringen ge sig ut och leta efter nya skatteobjekt eller gamla skatteobjekt, där staten verkligen får pengar, när man höjer skatterna. Den klappjakten blir inte lätt. Risken är att den allmänna omsättningskatten blir herr

Strängs enda återstående räddningsplanka. Ett skärpt skattetryck gör inte vår gemensamma ekonomi starkare utan än mer sårbar.

Den tredje möjligheten — enligt vår uppfattning den enda linje som håller — är att omedelbart begränsa statens samlade utgifter. Vi vidhåller att nödvändigheten av utgiftsåterhållsamhet i den offentliga verksamheten och förvaltningen är så pressande, att vi inte får tveka att ompröva redan fattade beslut, att sätta in tidigare ståndpunkter i det ekonomiska sammanhang som *nu* tränger sig på oss. Det gäller för det första — och det är ju det primära i vårt förslag — att ta bort så mycket utgifter att inflationshotet och skattehöjningshotet upplöses. För det andra gäller det att skapa hållbart underlag för på varandra följande, samordnade skattesänkningar.

Jag delar för min del, herr talman, i detta hänseende folkpartiets uppfattning att vi måste ha en planerad skattesänkning. Det går inte på en gång att sänka skatterna i önskvärd omfattning, det medger också vi öppet, det kräver en övergångstid, då de sänkta statsutgifterna får rätta upp statens finanser, men målet är klart, och målet är att till människornas förfoganderätt återföra vad utgiftssänkningarna frigör från myndighetskontroll.

För det tredje gäller det att fixera ett skattesänkingsmål på något längre sikt och inrikta hela politiken på att nå detta mål. Vi i högerpartiet hävdar att högst en fjärdedel av sina arbetsförtjänster skall en människa med vanliga inkomster vara skyldig att inleverera till det allmänna. Tre fjärdedelar skall stå till personligt förfogande — vara det utrymme inom vilket var och en hushållar själv, för sig själv och för de sina. När jag nämner denna målsättning vill jag, herr talman, bara understryka, att när vi talar om vad vi levererar in till det allmänna tänker vi givetvis på summan av alla de direkta och indirek-

ta skatterna och de obligatoriska avgifterna.

Sedan 1949 har den direkta skatten för en familj med två barn och med en månadsinkomst på 750 kronor i Väst-tyskland sänkts med mer än 80 procent. Ingen skall försöka inbilla mig att västtysk ekonomi blivit sämre sedan 1949, att prisstegringarna där varit större än hos oss eller att valutautvecklingen varit oförmånligare än i vårt land. Visserligen motverkas i någon mån skattesänkningarnas effekt av en särskild socialförsäkringsavgift, men ett väsentligt netto blir kvar, och inte mindre viktigt är att man nu inriktar sig på att ta ett stort steg vidare på den inslagna vägen.

Det är från våra utgångspunkter väsentligt att frågan om statsutgifterna och deras höjd skjutes i förgrunden. Att sänka statens utgifter — liksom kommunernas — är det primära, det som måste komma först i tiden. Skattesänkningen är ett sätt att för människorna redovisa de resultat ansträngningarna därvidlag givit.

I varje planering för sänkta statsutgifter måste ingå ett principiellt ståndpunktstagande till frågan: statsbidrag eller skattelättnader? Ju jämnare människornas arbetsförtjänster blir, desto mer påtagligt framstår det såsom ett ingrepp mot deras arbetsförtjänster att staten medelst skatter skaffar sig pengar till allmänna bidragsutdelningar. Jag talar inte nu om socialpolitik i egentlig mening, utan om statliga överföringar av pengar mellan människor som i stort sett tjänar lika mycket. Ingrepp i inkomstfördelningen kostar pengar och kräver administration. En politik av detta slag aktualiserar ständigt faran för samhällsekonomisk överansträngning, vilken oftast värst går ut över dem man skulle hjälpa. Vi behöver bara tänka på vad engångsinflation och smyginflation kostat barnfamiljerna.

En riktigt insatt skattesänkning är i

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

motsats till statsbidrag produktiv. Ur den enskildes synpunkt betyder detta två saker. Sambandet mellan den egna arbetsinsatsen och de ekonomiska möjligheterna stärkes. Utsikterna att uppnå bättre inkomster ökas. Det finns inga statsbidrag som för någon svensk familj betyder så mycket som bättre och mer lönande arbete. Vi når inte något välstånd genom att bevilja varandra statsbidrag, men däremot genom att återföra beskattningen till vad som är rimligt och vad människorna betraktar som rimligt.

Vi har skatter som inte bara är ingrepp utan missgrepp. Dit hör den extra bolagsskatten. Den bör avvecklas, och avvecklas utan onödigt dröjsmål. Allting tyder på att detta kan ske utan att något egentligt bortfall av statsinkomster uppkommer.

Vad den direkta skatten på människorna angår har vi en dubbel målsättning — att sänka skatterna för alla och att hyvla bort den progressivitetspuckel, som gör marginalskatterna så orimliga för folk med de nu allt vanligare mellaninkomsterna.

En av de stora frågor, som närmast anmäler sig, är barnfamiljernas speciella problem. Den slutliga lösningen måste enligt vår uppfattning bygga på en kombination av barnbidrag och höjda ortsavdrag för barnfamiljerna — både vid den statliga och den kommunala beskattningen. Det är detta vi velat signalera med vårt förslag i år om ett med 500 kronor höjt ortsavdrag vid den statliga beskattningen. Mer har vi inte rätt med nu.

Familjerna betalar själva större delen av kostnaderna för barnbidragen — sina egna och andras. Med stigande inkomstnivå blir barnbidragen av mindre och mindre intresse för familjerna. Då anmäler sig i stället ett annat behov med växande styrka — behovet av ett gott skydd för hustru och barn, om familjeförsörjaren faller ifrån. Därför har vi koncentrerat oss på att under de

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

kommande åren söka åstadkomma ett steg för steg förstärkt familjeskydd inom folkpensioneringens ram. Den förbättrade trygghet, som härigenom skulle kunna uppnås, betyder för familjerna långt mer än till exempel det första barnbidraget. Rent försäkringsmässigt kan kostnaden för det av oss föreslagna familjeskyddet, då mannen är t. ex. 30 år och hustrun 25 år, beräknas till 250 kronor om året. Socialdemokraterna kan naturligtvis säga, att de vill ha både barnbidrag och bättre familjeskydd. De menar sig ha råd till det, men det anser inte vi att vi har, ty vi tror att människorna inte har råd till det. Vi anser oss därför, herr talman, tvungna att välja.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få ge också min anslutning till den från högerhåll avgivna reservationen till utskottsbetänkandet.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hjalmarson försöker göra gällande att den höjning av familjepensionen, som nu varit aktuell inom särskilda utskottet, inte skulle få någon betydelse därför att den skall finansieras genom ökning av pensionsavgiften. Men hur ter det sig för den enskilde skattebetalaren när han får sin preliminärskattsedel? Har det någon betydelse för honom, om det på skattsedeln finns upptaget pensionsavgift med så och så många procent eller om han debiteras litet mer under någon annan rubrik? Utgifterna skall ju i alla fall betalas, och huruvida det är förmånligare för den enskilde att ha en hög pensionsavgift eller en hög direkt beskattning beror ju uteslutande på i vilket inkomstläge han befinner sig. I ett lågt inkomstläge har han större fördel av att icke få så hög pensionsavgift. Men detta är kanske något som vi inte här behöver tvista om, ty därest skvallret från särskilda utskottet talar sant, skall det där ha uppnåtts enighet om att höja pensionsavgiften.

Herr Hjalmarson kom också in på sitt älsklingsstema, att det är regeringspolitiken som är orsaken till både det statsfinansiella läget och det skatetryck som vi nu har. Jag skall inte här gå in på någon bedömning av den ekonomiska politiken i dess helhet, utan jag vill bara ställa frågan om skatterna betraktade i sitt rätta sammanhang: vi måste ju här votera skatter som är lika stora som de utgifter, varom vi gemensamt fattar beslut. Herr Hjalmarson upprepar ständigt och jämt att högerpartiet har föreslagit så och så stora utgiftsbegränsningar och att det skulle varit till stort gagn för alla berörda parter, om det hade fått sin vilja igenom. Det är klart att herr Hjalmarson kan urgera på detta sätt, men resonemanget kan inte föranleda några skattesänkningar förrän herr Hjalmarson här i riksdagen lyckats få majoritet för sina förslag om utgiftsbegränsningar. Innan så skett, är vi tvingade att ta ut de högre skatterna.

Vad beträffar sänkningen av barnbidragen, som herr Hjalmarson nu prisade som en stor fördel för barnfamiljerna, kan man naturligtvis ha delade meningar om deras betydelse. Det visade sig bäst vid den votering om barnbidragen, som nyligen förekom här i kammaren och där högerpartiet stod rätt isolerat på denna punkt.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller helt och fullt med herr Sundström om att det ur de enskilda skattebetalarnas synpunkt inte är någon skillnad, om man kallar en skatt för avgift eller en avgift för skatt, ty på källskattsedeln blir effekten precis densamma. När vi nu har förordat en justering uppåt till år 1968 av folkpensionsavgiften med en halv procent för att få täckning för den föreslagna förstärkningen av familjeskyddet, är också detta för oss ett särskilt skäl att på andra områden arbeta för att åstad-

komma desto större begränsningar av de sammanlagda utgifterna, så att det kan skapas ett reellt utrymme för fortlöpande skattesänkningar. Det är, herr talman, också ett av skälen till att vi inte vill ställa upp i en tävlan med socialdemokraterna när det gäller utgivande av olika slags generella bidrag. Då skulle det säkert bli svårt för oss att vidhålla vår uppfattning om angelägenheten av den successiva förstärkningen av familjeskyddet.

Det är alldeles riktigt, som herr Sundström framhöll, att vi här i riksdagen måste eller i varje fall borde votera för lika höga skatter som det krävs för att vi skall kunna få täckning för utgifterna på driftbudgeten. Denna helt korrekta reflexion föranleder mig bara, herr talman, att till herr Sundström ställa frågan: Vad är det då för ytterligare skattehöjningar, som socialdemokraterna tänker presentera? Ämnar man vänta till efter det kommande valet med att lägga fram de nya skattehöjningar, som är absolut nödvändiga för att man skall kunna klara den framlagda statsbudgeten?

Vår väg, herr talman, är den andra vägen: att i stället åstadkomma jämvikt i budgeten genom att föreslå begränsningar av statsutgifterna. Vill man inte vara med på de av oss föreslagna begränsningarna men anser att det är nödvändigt att göra sådana, får man väl peka på andra områden där man kan ingripa. Vi måste emellertid ta ställning till denna fråga nu. Det är årets statsbudget vi måste klara upp på endera av dessa två vägar — ytterligare skattehöjningar eller utgiftsbegränsningar — såvitt vi inte, herr talman, med öppna ögon accepterar att vi skall råka in i en ny inflationsväg i svensk ekonomi.

Herr SUNDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Mig veterligt förbereds inga nya skattehöjningar. Det beror

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

helt och hållet på om situationen blir sådan, att de blir oundvikliga. Då är det tid att tänka på den saken. De flesta av de propåer i syfte att möjliggöra skattesänkning, som högerpartiet har framlagt, är ju redan nedvoterade, så utsikterna att nu kunna få ned utgifterna i stort torde vara minimala.

Jag skall be att nu få fortsätta min första replik med att något litet beröra frågan om statsskulden. Herr Hjalmarson har gjort den till det nya spöket för att skrämra svenska folket. Det är beklagligt att den totala budgetbalanseringen inte har kunnat upprätthållas, så att vi sluppit gå ut på låne marknaden och låna så mycket. Herr Hjalmarson gör jämförelser med andra världskriget, då statsskulden ökade lika kraftigt som nu. Jag vill påpeka, att medan statsskulden under andra världskriget steg på grund av beredskapen, som var en fullkomligt improduktiv företeelse, har ökningen nu väsentligen gått till produktiva ändamål, till byggnad av kraftverk och framför allt till bostadsbyggnad. Det är en väsentlig skillnad. Det råder också delade meningar bland ekonomerna av facket om riktigheten av herr Hjalmarsons beskrivning av statsskulden och dess följder.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle vara mycket att säga om statsskulden, men tiden medger det inte nu. Kanske det blir tillfälle att återkomma till den saken en annan gång. Men när herr Sundström säger att vi inte behöver vara så oroliga för statsskuldens ökning därför att mot denna ökning i själva verket svarar en ökning av våra produktiva tillgångar, då skulle jag ändå vilja ställa en liten fråga till herr Sundström: Tror verkligen herr Sundström på fullt allvar att staten ökar sina tillgångar när den måste låna för att betala sina löpande utgifter? Tror herr Sundström att det finns en enda svensk familj här

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

i landet som man kan inbilla att den blir rikare genom att den blir tvungen att låna för att betala till mat och kläder? Det är precis detta som socialdemokraterna gör nu.

Det är alldeles riktigt som herr Sundström säger, att det inte förbereds några förslag till nya skattehöjningar. Jag erkänner gärna att vi inte har sett röken av det. Det hindrar dock inte, herr talman, att vi ser budgetbristen framför oss. Vi har en brist i statsbudgeten på åtminstone omkring 500 miljoner kronor. Bevillningsutskottet har självt i sitt utlåtande, som vi nu behandlar, pekat på denna brist. Hur tänker man klara den om man inte skall komma med nya skattehöjningar — naturligtvis, herr talman, först efter det stundande riksdagsvalet?

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Det är ju alldeles påtagligt att vi alla vill ha skattesänkningar. Det är anspråk som vi framfört och som åtminstone vi vanliga inkomsttagare kanske till en viss del också har fått tillgodosedda. Det beslöts för en tid sedan i riksdagen om rätt betydande bidrag till kommunerna. Detta måste väl innebära, enligt vad jag kan förstå, rätt väsentliga skattesänkningar för dem som fått dras med mycket stora kommunalskatter jämförda med de statliga skatterna.

Centerpartiet har också föreslagit skattesänkningar, men vi har ju varit, som vi alltid varit från centerpartiets sida, mycket blygsamma i våra anspråk. Vi begärde den 26 februari att få skatten på glass slopad för att eventuellt få bort smöröverskottet. Då deklarerades det emellertid från högerhåll i första kammaren — enligt första kammarens protokoll — »att ändringen, som vi föreslagit, eventuellt bör företas vid ett tillfälle då man kan överblicka det statsfinansiella läget bättre än för ögonblicket. Jag föreställer mig att riksdagen

i dag kommer att biträda den mening- en», sade högerens talesman i första kammaren.

Avskaffandet av skatten på glass gällde ett skattebortfall för statsverket på endast 12 miljoner kronor. I dag är det tal om ett skattebortfall på 300 à 400 miljoner kronor. Jag tillåter mig, herr talman, att kort och gott få framställa den frågan: Anser högern att det statsfinansiella läget sedan den 26 februari ändrat sig så väsentligt till det bättre, att man i dag har råd att kosta på sig sådana inkomstbortfall som här har ifrågasatts?

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag skall bara med några få ord ange några skäl till att den kommunistiska gruppen inte har ansett sig kunna stödja de motioner som här framförts. Så långt går vi naturligtvis med, att vi i som alla andra gärna vill ha skattesänkningar, och på enskilda punkter i dessa motioner finns det också saker som även ur de små inkomsttagarnas synpunkt skulle kunna övervägas. Men i stort sett gäller inte detta. Det väsentliga för oss är att valet inte här står mellan skattesänkningar eller fortsatta höga direkta skatter. I verkligheten — det inser alla — är frågan: Skall vi sänka på en punkt för att höja så mycket mera på en annan? Därför kan jag naturligtvis inte hålla med utskottets talesman som säger att det är likgiltigt om pensionerna finansieras genom avgifter eller genom progressiv skatt, eftersom utgiften dock skall betalas. Nej, det är inte alls likgiltigt. Det är en fundamental skillnad, och jag skall senare beröra den.

Först ett par ord om själva utgångsläget. Vi har fattat ett beslut om att genom punktskatter ta ut omkring 500 miljoner kronor. Alla känner dessa punktskatters karaktär: det är konsumtionsskatter, och i princip drabbar de

den mindre inkomsttagaren lika mycket som den större. Det finns naturligtvis vissa små nyanser, men i stort sett tas de 350 kronor, som nu faller på en trebarnsfamilj, ut av dem som har 200 000 kronors inkomst lika väl som av dem som har 10 000 kronors inkomst. Därför är denna form av beskattning så orättfärdig. Den drabbar barnfamiljerna och de små inkomsttagarna med samma absoluta tyngd som den drabbar de stora inkomsttagarna och familjer som icke har barn. Men det är en oerhörd skillnad på det reella tryck den utövar på olika inkomsttagare.

Detta är vår ena invändning. Jag kommer nu till den andra.

Det föreligger nu en plan på en mycket omfattande ökning av folkpensionsavgifterna. I utskottet lär man ena sig i första hand om 4 procent för de närmaste två åren och 5 procent för de följande. Antagligen går procentsiffran upp till 6. De borgerliga partierna — främst folkpartiet men såvitt jag förstår också de övriga — vill gå ännu längre, till 6½ procent. 6½ procent är ju för en skattskyldig med 15 000 kronors inkomst en oerhörd belastning; 950 kronor enbart i avgifter för folkpensionen.

Förslagen om att sänka det direkta skatteuttaget har ju det gemensamt, att de dels är fördelaktiga för de stora inkomsttagarna och dels förutsätter att man skall gå vidare på den indirekta beskattningens väg. Detta är ju kärnan i hela resonemanget, och det är det som ligger bakom alla fraser man hållit på att sprida för att förvilliga begreppen på folk i dessa frågor. Jag måste exempelvis beteckna folkpartiets förslag om planerade skattesänkningar och om långtidsplanering som rena hyckleriet, ty det är ju inte okunnighet som gör att folkpartiet utgår ifrån att det finns möjligheter till långsiktig skattesänkning på den direkta beskattningens område. Folkpartiet vet att

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

reella möjligheter att planera skattesänkning inte föreligger. Reella möjligheter föreligger däremot att planera, att omlägga och i ännu högre grad inrikta beskattningen på de indirekta skatterna. Vi kan inte anse detta vara en riktig väg.

Låt mig ett ögonblick stanna för vad beslutet om punktskatter och höjningen för nästa år av folkpensionsavgifterna innebär. För en trebarnsfamilj i Stockholm innebär det vid i genomsnitt 5 000 kronors inkomst 402 kronors skatteökning, för en 10 000-kronorsfamilj 590 kronor högre skatt, för en 15 000-kronorsfamilj 809 kronor och för en 200 000-kronorsfamilj också 809 kronor. Det kan bli några avvikelser härifrån därför att de stora inkomsttagarna kanske förbrukar något mera av vissa konsumtionsvaror, men det ändrar inte tendensen. Dessa beslut betyder, om jag lägger till grund nu utgående direkt skatt, 59 procents skatteökning för den som har 5 000 kronor i inkomst, 29 procent mera i skatt för den som har 10 000 kronor, 27 procent för den som har 15 000 kronor och 0,8 procent för den som har 200 000 kronor. Herr Sundström, man kan då inte snacka om att det är likgiltigt hur och var man tar pengarna!

Herr talman! Under sådana förhållanden måste vi, ehuru det svider lika mycket för oss som för andra människor när vi skall betala våra direkta kronoskatter, säga att i det läge vi har kommit in i är det en oförsämndhet mot folket att föreslå skattereformer som ytterligare skulle skärpa dessa metoder för skattefinansiering.

Jag är inte heller enig med herr Sundström när han så välvilligt karakteriserar högerns linje som en linje som möjliggör stora skattesänkningar. Jag har inte fattat högerns linje på det sättet utan så, att de besparingar som högern föreslår på vissa områden, barnbidragen m. m., skall användas för att öka militärutgifterna. Därför skall man

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

vara sparsam med erkännanden åt det hållet. Det är bättre att ta till litet i överkant när man karakteriserar högers linje i dessa frågor än att försöka stryka över med hartassen, ty det förtjänar sannerligen inte högern.

Herr talman! Med dessa ord skall jag, ehuru det svider i hjärtat för de tunga skatternas skull, dock be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag beklagar att jag nödgats tala om avgifter och skatter i en replik, så att jag inte hade tillfälle att utveckla det på ett sådant sätt, att herr Hagberg uppfattade vilken syn jag hade på saken. Jag sade nämligen att det ingalunda är likgiltigt om vi väljer avgifter eller höjer skatterna; det är helt och hållet beroende på i vilket inkomstläge man är. Jag sade att det är fördelaktigare, om man har låga inkomster, att ta det på skatten än på avgifter. Vi är tydligen av precis samma uppfattning på den punkten, herr Hagberg och jag.

Sedan vill jag bara tillägga, att när jag förklarade att jag uppskattade högers besparingsaktioner, vet jag inte om jag gick fram med någon hartass; jag uppvisade samtidigt att högern hade mycket ringa utsikter att få igenom sina propåer, och så länge så var förhållandet var dessa besparingsaktioner av ringa värde.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Jag är mycket tillfredsställd med herr Sundströms tillrättaliggande, och jag har i realiteten inte antagit att det skulle råda några större meningsskiljaktigheter mellan oss. Men jag skulle vilja råda herr Sundström att titta i protokollet och justera till sina uttalanden litet grand.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels

på bifall till utskottets i *punkten 1* gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Spetz m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets betänkande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Spetz m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 113 ja och 91 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten 1).

Beträffande *punkten 2*) gav herr talmannen först propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, så vitt anginge 8 § i förordningen om statlig inkomstskatt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen av herrar Yngve Nilsson och Magnusson i Borås i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel föl-

Lättnader i inkomstbeskattningen, m. m.

jande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 33, såvitt angår 8 § i förordningen om statlig inkomstskatt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren i motsvarande del bifallit den vid punkten fogade reservationen 2) av herrar Yngve Nilsson och Magnusson i Borås.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 164 ja och 39 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i nu förevarande del.

Beträffande utskottets hemställan i punkten 2) i vad avsåge 10 § i förordningen om statlig inkomstskatt gav herr talmannen härefter propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 33, såvitt angår 10 § i förordningen om statlig inkomstskatt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren i motsvarande del bifallit den vid punkten fogade reservationen 2) av herrar Yngve Nilsson och Magnusson i Borås.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 164 ja och 37 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan jämväl i denna del.

Sedan herr talmannen slutligen framställt propositioner i fråga om utskottets hemställan *i övrigt*, blev denna av kammaren bifallen.

§ 7

Föredrogos vart efter annat

första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 98 § taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623), m. m.; och

tredje lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för delgivning av byggnadsnämnds beslut.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8

Särskilda studentprästhäftningar m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av dels Kungl.

Studentpräster

Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden till extra utgifter, dels ock motion om inrättande av särskilda studentprästbefattningar i Uppsala m. fl. universitetsstäder.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 3***Studentpräster**

I samband med en den 17 januari 1958 dagtecknad proposition, nr 54, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats i tredje lagutskottet, hade utskottet behandlat en inom riksdagens andra kammare av herr *Svenungsson m. fl.* väckt motion, nr 42, vari hemstälts

1. »att riksdagen måtte besluta om inrättande av särskilda prästbefattningar i Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg med uppgift för innehavaren att såsom studentpräst med heltidstjänstgöring ägna sig åt arbete vid respektive universitet och högskolor» samt

2. »att, i avvaktan på verkställandet av detta beslut, studentprästnämnderna i Lund och Göteborg måtte tilldelas anslag ur kyrkofonden efter samma principer som gäller för anslag till de äldre studentprästnämnderna.»

Utskottet hemställde, att förevarande motion II: 42 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Åhman* och *Bengtsson* i Göteborg, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionen II: 42 måtte besluta att medgiva att det årliga anslag, som med stöd av 6 § andra stycket fjärde punkten lagen om kyrkofond utginge till särskild prästerlig verksamhet bland universitets- och högskolestuderande m. fl., måtte från och med den 1 juli 1958 höjas från 8 500 kronor till 17 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **BENGTSSON** i Göteborg (h):

Herr talman! Till punkt 3 har herr *Åhman* och jag lämnat en reservation. Jag är angelägen att här framhålla att vad frågan i det fallet gäller inte är motionärernas första yrkande om inrättande av särskilda studentprästbefattningar. Det ärendet är ännu beroende på Kungl. Maj:ts prövning, och utskottet är enigt att ej föregripa denna.

Nej, den fråga som reservationen gäller är uteslutande den andra delen av motionärernas yrkande, som avser storleken av det nu utgående bidraget till den frivilliga studentprästverksamheten i de fyra universitets- och högskolestäderna.

Det sedan 1949 utgående anslaget har fördelats mellan Uppsala och Stockholm, som vid anslagets tillkomst hade studentpräster. Sedan flera år finns emellertid sådana också i Göteborg och Lund. Det synes då rimligt, att anslaget ökas så att även dessa universitetsstäder får samma bidrag som de två andra, alltså 8 500 kronor eller 4 250 kronor per universitet.

Det är enligt min mening inte anledning att här gå in på frågan om studentprästernas ställning — till den torde det måhända bli tillfälle att återkomma. Jag vill dock framhålla, att den hittillsvarande verksamheten väl motiverat ett stöd från det allmännas sida.

Jag yrkar alltså bifall till den reservation, som är fogad till punkt 3.

I detta anförande instämde herr *Åhman* (fp).

Herr **SVENUNGSSON** (h):

Herr talman! Frågan om studentpräster har tidigare fått en positiv behandling i denna kammare. Under den överläggning, som skedde i maj 1949, vitsordade flera talare behovet av denna verksamhet vid våra universitet och högskolor, och en talare yttrade: »Här måste anses föreligga ett viktigt kyrk-

Studentpräster

ligt arbetsfält, för vilket statsmakterna i längden inte kunna undgå att ta ansvaret.» Som en följd av andra kammarens positiva inställning beviljade riksdagen anslag till avlöningsbidrag åt två studentpräster.

Sedan dess har nio år gått. Vi har rikare erfarenheter att bygga på än vi hade 1949. Akademiska myndigheter, ämbetsverk, läkare m. fl. har uttalat, att studentprästerna gör insatser av högst betydande värde. Antalet akademiska studerande vid våra universitetsstäder ökar också undan för undan; tillsammans bildar de ansenliga församlingar. Studentprästernas årsrapporter ger också uppmuntrande upplysningar: gudstjänstfrekvensen har ökat, den personliga kontakten mellan studentprästen och de studerande likaså. Jag kan som jämförelse nämna, att bortåt 70 präster är verksamma bland Västtysklands akademiska ungdom.

Det har ibland sagts, att församlingsprästerskapet i universitetsstäderna skulle kunna sörja för denna verksamhet. Men det kan inte förutsättas, att församlingsprästerna, vilkas antal står i bestämt förhållande till församlingsmedlemmarnas, skall kunna hinna med att vid sidan av sina egentliga arbetsuppgifter i någon större utsträckning stå till förfogande för det stora antal studerande icke-församlingsbor, som under lästerminerna samlas på orten. Därtill kommer också, att högskoleungdomens intressen och andliga behov av naturliga skäl är ganska särpräglade.

Tredje lagutskottet anser sig av formella skäl ej kunna tillstyrka motionen i dess första del. Däremot föreligger inga sådana skäl, varför man inte skulle kunna gå med på detta blygsamma anslag. Jag vill också här framhålla, att det inte är fråga om en anslagsbelastning på den allmänna budgeten.

Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Vad beträffar motionens första del, som gäller inrättande av särskilda studentprästbefattningar, har vi inom tredje lagutskottet varit eniga om att det inte är lämpligt att nu ta upp den frågan till sakbehandling. Även motionärerna har biträtt denna mening. Ärendet är ju redan föremål för remissbehandling, och när den är klar, skall det tagas upp till prövning av Kungl. Maj:t. På den punkten har det sålunda rått full enighet.

Beträffande motionens andra del, som rör anslag till studentpräster i ett par andra städer utöver dem, där sådant anslag redan utgår, har det däremot rått litet delade meningar. Reservanterna har där ansett att utskottet redan nu hade bort kunna rekommendera riksdagen att fatta beslut i frågan, men utskottsmajoriteten har ansett det vara lämpligare och riktigare att även den saken tages upp i samband med att hela frågekomplexet behandlas. Utskottets förslag grundar sig sålunda på uppfattningen att det är riktigast att hela frågan tages upp i ett sammanhang.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få rekommendera kammaren att följa Kungl. Maj:ts och utskottets förslag på denna punkt.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten 3. i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bengtsson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 115 ja och 84 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

(Nuvarande lydelse)

Finnes växtart med hänsyn till fara för utrotning böra skyddas på annat sätt än genom att ett eller flera områden fridlysas såsom naturminne, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav borttaga eller skada växt av den arten där den växer vilt.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av förevarande motioner I: 130 och II: 154 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville överväga de åtgärder, eventuellt i form av ändring i naturskyddslagen, som kunde befinnas erforderliga till skydd för landets växtvärld.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! I den motion som lig-

§ 9

Förbud mot plockning av vissa växtarter för avsalu

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om förbud mot plockning av vissa växtarter för avsalu.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 130 i första kammaren av herr *Wolgast* och nr 154 i andra kammaren av herr *Wachtmeister*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hemställdes

»att riksdagen måtte besluta om ändring av 16 § naturskyddslagen av den 21 november 1952 enligt nedanstående:

(Föreslagen lydelse)

Finnes växtart med hänsyn till fara för utrotning böra skyddas på annat sätt än genom att ett eller flera områden fridlysas såsom naturminne, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav borttaga eller skada växt av den arten där den växer vilt.

Ändock att fara för utrotning ej föreligger, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela sådant förbud, avseende viss eller vissa växtarters salubjudande och försäljning.»

ger till grund för utskottets förevarande utlåtande har motionärerna föreslagit en inskränkning i allmogens rätt att plocka vilda blommor. När det har gällt att skydda mera betydelsefulla naturvärden, t. ex. grusåsar och vattentäcker m. m., har jag vid flera tillfällen försökt få riksdagen att besluta om lämpliga skyddsåtgärder. Men beträffande yrkandet i denna motion, rörande en inskränkning i allmogens rätt att plocka och på torgen saluföra vilda växter, anser jag att vi i vår lagstift-

Förbud mot plockning av vissa växtarter för avsalu

ning redan har möjligheter att vidta alla behövlige åtgärder för att skydda de arter av blommor, som behöver skyddas från förstörelse — och jag vill visst erkänna att sådant skydd i vissa fall behövs. Rätten att plocka vilda blommor, som motionärerna nu vill beskära, är en gammal allmogerrätt, som vi har haft här i landet sedan urminnes tider. Jag kan inte förstå detta, ty om motionärerna verkligen ville komma till rätta med problemet att skydda svensk natur, flora såväl som fauna, från förstörelse, så borde de ha föreslagit åtgärder för att förhindra den besprutning med giftiga ämnen, som förekommer i allt större omfattning och som medfört en ganska upprörande förstörelse av svensk natur.

Man pekar nu på det förhållandet, att våra gullvivor och blåsippor skulle hotas av förintelse, men det torde inte finnas någon grund för påståendet, att orsaken till denna situation är allmogens rätt att plocka vilda blommor. Utskottet hemställer, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville överväga de åtgärder, eventuellt i form av ändring i naturskyddslagen, som kan finnas erforderliga till skydd för landets växtvärld. Om syftet därmed vore att åstadkomma inskränkningar i rätten att använda giftiga ämnen för besprutning av växter m. m., är det givet att det ligger något i förslaget, ty denna besprutning inte bara förstör vår flora utan har också visat sig ha skadeverkningar beträffande för vår flora viktiga insektsarter. Eftersom man emellertid måste förutsätta, att det endast skulle gälla inskränkning i rätten att plocka blommor, finns det ingen anledning att avlåta någon skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet.

Då motionärerna talar om att man far omkring på landsbygden och köper upp blommor, skall vi komma ihåg, att det är barn och äldre människor som haft blomsterplockningen som en

inkomstkälla. Jag tror emellertid att denna fara är avvärd i och med att folk har fått ökade inkomster och en bättre standard i vårt land. Det finns därför som sagt inte någon anledning att nu skriva till Kungl. Maj:t.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på såväl motionärernas som tredje lagutskottets hemställan. Man skall inte börja tumma på dessa gamla regler, ty det har inte anvisats några framkomliga vägar, och de föreliggande motionerna är inte heller byggda på saklig grund.

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Det var kanske inte direkt någon överraskning att herr Lundberg som allemansrättens outtröttlige förkämpe skulle ta till orda i denna debatt, och för en gångs skull måste jag erkänna, att det är roligt att få vara på herr Lundbergs linje, nämligen i fråga om gifterna. Den saken har emellertid inte alls med detta ärende att göra och kan inte gärna dras in i denna diskussion. Spörsmålet om gifterna är för övrigt, om jag inte minner mig, dock under utredning.

Jag måste dock fråga mig om herr Lundberg över huvud taget läst de motioner som här behandlas. Det förefaller inte så, ty de har tillkommit just för att trygga allemansrätten. Där talar inte alls om att allmogens rätt att plocka blommor skulle inskränkas. Det är tvärtom det missbruk av rätten att plocka blommor, som gör att det inte blir några blommor kvar för allmänheten att titta på, som motionärerna vill komma åt. Jag måste tyvärr konstatera en ökning av detta missbruk, som tar sig uttryck i att man köper upp blommor i mängd för avsalu. Nu är snart åter den tid, då vi i våra landsortstidningar får läsa annonser om att den och den lastbilen från Stockholm vid vissa angivna tidpunkter kommer att befinna sig vid olika vägshål

Förbud mot plockning av vissa växtarter för avsalu

för att avhämta blommor. Dessa annonser återkommer varje år, och det är inte bara stockholmare utan även uppköpare från andra håll. Denna ökning har orsakats av motorismens utveckling. Motionerna har tillkommit helt enkelt därför att vi måste se till, att det finns något kvar för den fullt legala blomsterplockningen, d. v. s. den som sker då allmänheten är ute på söndagspromenader. Det finns ingen naturskyddare, hur fanatisk han eller hon än må vara, som vill förmena någon att plocka både en, två och tre stora buketter med sig hem, och motionerna har kommit till för att skapa förutsättningar för en sådan legal blomsterplockning.

Hur förhåller det sig nu? Vart har blåsippona och gullvivorna tagit vägen i närheten av våra städer? Om man kommer tillräckligt långt ut från tätorterna, kan man ännu hitta något så när täta bestånd, men de håller på att skövlas även där. Det är fullt försvarligt att se till, att allemansrätten behåller sitt värde genom att åtgärder vidtages för att det skall bli några blommor kvar. Vi kan inte vänta till dess alla dessa blommor är praktiskt taget utrotade och klämma till först då. På det stadiet, men inte tidigare, har vi nämligen möjlighet att använda naturskyddslagen i dess nuvarande utformning. Den får tillämpas då det gäller blommor och andra växtarter, som står på gränsen till utrotning på grund av sin sällsynthet. Det förbud mot blomsterplockning, som länsstyrelserna nu har möjlighet att utfärda, slår fullkomligt blint och drabbar både dem som bara plockar någon enda blomma och dem som plockar jättestora buketter för avsalu. Vi vill komma åt den senare gruppen av blomsterplockare och ge länsstyrelserna möjligheter att på föreslaget sätt ingripa innan det är för sent och den ovillkorliga fridlysningen av de hotade växterna måste tillgripas.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! När man vill göra inskränkningar i allmogens rätt börjar man alltid med motiveringar av ungefär det slag som herr Wachtmeister här kommit med.

Behovet av att skydda vilda blommor var givetvis större, innan folk i så stor utsträckning som nu är fallet började med blomsterodling.

Nu har motorismen gjort det möjligt för människorna att komma allt längre bort från tätbebyggelsen, och många av dem som bor i tätorterna är uppfostrade och uppväxta på landsbygden. De skulle inte förstå varför man gjorde inskränkningar i rätten att plocka blommor.

Vad som är verkligt farligt för vår flora är, som jag tidigare sade, de gifter som nu sprids i skog och mark. För att komma till rätta med de förhållanden, som motionärerna pekar på, behövs ingen ändring i lagstiftningen, utan härför räcker de möjligheter till ingripanden som vi redan har.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr WACHTMEISTER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste än en gång konstatera, att herr Lundberg inte läst motionen. Där står inte ett ord om att vi förmenar allmänheten i tätorterna att ge sig ut och plocka blommor. Vad vi vill komma åt är blomsterplockningen till avsalu och ingenting annat.

Varenda människa kan åka hur långt bort från städerna som helst och plocka hur mycket blommor de vill. I den rätten vill vi inte göra någon inskränkning.

Beträffande gifterna vill jag säga, att det inte förekommer någon giftbesprutning, som inverkar på blåsippor, gullvivor och nattviol, ty de växer inte på åkrarna.

Förbud mot plockning av vissa växtarter för avsalu

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som herr Wachtmeister säger, att motionärernas hemställan går ut på att Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer skall kunna meddela förbud mot att plocka växter till salubjudande och försäljning. Men även om det här endast gäller förbud mot plockning för avsalu, så bottnar alla dessa angrepp i försök att begränsa allmogens rätt att plocka skogsbär och blommor. Jag tror inte att herr Wachtmeister, som har så stora domäner, har något behov av att skydda sig mot gamla människor och barn, som eventuellt vill plocka blommor för avsalu. Även när det gäller andra liknande förbud har herr Wachtmeister kommit med liknande motiveringar som nu; någon saklig motivering har inte funnits.

I denna rätt att plocka blommor bör vi inte göra någon inskränkning, och det är därför jag ställt mitt yrkande.

Herr WACHTMEISTER (h) kort genmäle:

Herr talman! Det hände en gång i början av 1930-talet, att riksdagens ledamöter gjorde en resa till södra Sverige och därvid utspisades med lunch hos mina föräldrar. Min far, som en gång i tiden varit ledamot av denna kammare hälsade ledamöterna med att säga: »Av erfarenhet vet jag att ingen i riksdagen hör på vad någon annan säger. Därför tänker jag inte ta upp tiden med att hälsa rikslagens ledamöter välkomna med något längre tal. Här har ni skriftligen vad jag tänkte säga. Välkomna! Nu går vi in och äter.» När det gäller herr Lundberg hjälper det tydligen varken med muntliga eller skriftliga tal. Nu börjar herr Lundberg blanda in skogsbären i det hela. Det nämns inte med ett enda ord i motionen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! När vi i tredje lagutskottet behandlade denna fråga, var vi nog, liksom remissinstanserna, tämligen ense om att man i vissa fall kunde behöva vidtaga åtgärder. Det pekades på att vissa växtarter hotades av utrotning, därför att de togs upp med roten. Men utskottet var också enigt om att det inte fick vidtas åtgärder, som inskränkte allmänhetens urgamla rätt att plocka vilda blommor. Det har utskottet också understrukt. Utskottet säger att det framför allt är »önskvärt att frågan löses så, att allmänhetens rätt att fritt röra sig i markerna samt att där plocka och taga med sig olika slags vilda växter samtidigt bevaras med minsta möjliga inskränkning». Är det ändå inte att slå in öppna dörrar när herr Lundberg gör gällande, att detta uttalande skulle kunna tas som intäkt för att utskottet vill rekommendera en inskränkning i allemansrätten? Utskottet skriver vidare: »Utskottet anser därför att även åtgärder, som helt anknyter till allmänhetens frivilliga medverkan, exempelvis växternas fredande genom folkkyppling, bör allvarligt övervägas.»

Det är endast för sådana fall, där det föreligger verklig fara för att en växtart helt skall utrotas, som vi ansett att man skulle behöva göra en översyn av naturskyddslagen. Jag tycker inte att detta är någonting som herr Lundberg behöver vara rädd för, eftersom vi tydligt sagt ifrån att det inte får ske några inskränkningar i allemansrätten att plocka blommor.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Anledningen till att jag i detta sammanhang tar upp skogsbären är, att det gjorts attacker mot rätten att plocka skogsbär med ungefär samma motivering som nu före-

Ökad utlåning från fiskerilånefonden, m. m.

kommer beträffande blommorna. Börjar man göra inskränkningar på detta område, vet man inte var man hamnar.

Jag är medveten om att utskottet skrivit försiktigt. Men med kännedom om hur det brukar gå i sådana här fall fruktar jag att det, sedan juristerna börjat tumma på dessa gamla rättigheter, kommer att bli samma förbud här som det blivit i andra fall. Det är för att skydda allmänhetens rättigheter i detta avseende som jag yrkat avslag på motionen.

Tyvärre får alltför mycket skogsbär och även vilda blommor bara stå ute i markerna. De skulle i stor utsträckning kunna bli till glädje för människor — kanske för några barn och några gamla. Därför är det orimligt att på detta sätt börja nagga allemansrätten i kanten. Utskottsutlåtandet vittnar också — vilket utskottets talesman måste erkänna — om hur osäker man varit, när man sökt skriva ett utlåtande av denna karaktär.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Ökad utlåning från fiskerilånefonden, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om ökad utlåning från fiskerilånefonden för budgetåret 1957/58, m. m.

Utskottet hade hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 105 av herr *Berg, Gunnar, m. fl.* och II: 114 av herr *Johansson i Öckerö m. fl.*,

1) medge att tills vidare från och med budgetåret 1957/58 ett belopp av 3 800 000 kronor måtte få av Kungl.

Maj:t årligen disponeras för lån från fiskerilånefonden;

2) till Fiskerilånefonden å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58 under kapitalbudgeten, statens utlåningsfonder, anvisa ett investeringsanslag av 800 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Anderberg, Jon Jonsson, Kristiansson, Jonsson* i Strömsund, *Lindström, Jönsson* i Gärd's Köpinge och *Franzén* i Motala, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 105 och II: 114 icke måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **JONSSON** i Strömsund (s):

Herr talman! Efter den debatt om blommor, som förts nu en stund, är det väl inte särskilt trevligt att börja tala om så prosaiska ting som pengar. Men det har ju blivit en tradition här i riksdagen, att denna fiskerilånefond skall diskuteras varje år, och den traditionen får vi väl lov att vidmakthålla även nu. Några direkt nya argument kan ju inte anföras, utan argumenten blir i stort sett desamma som vid tidigare diskussioner, och det finns ingen anledning att alltför mycket upprepa dem.

Även vi reseranter, som inte vill vara med om att anslaget ökas med 800 000 kronor, vet givetvis att fiskerilånefonden är hårt ansträngd. Men det är ingenting som är speciellt för denna fond — det gäller numera för alla statliga lånefonder. Det är också ganska naturligt, att många låneansökningar först går till dessa lånefonder, när räntesatsen där är så mycket lägre än den vanliga bankräntan. För fiskerilånefonden är ju räntan så låg som 3 procent, och ett lån från denna fond är till en del en subvention.

Men eftersom låneansökningarna på grund av dessa goda villkor är så många, måste det ju också ske en sträng gallring. Utskottet åberopar som ett motiv för att förslaget om anslagshöjning bör

Ökad utlåning från fiskerilånefonden, m. m.

biträdas, att det finns ett så stort behov av rationalisering inom fiskerinäringen. Ingen förnekar att så är fallet. Men på hur många områden av svenskt näringsliv har man inte i dag ett utomordentligt behov av rationalisering och samtidigt stora kreditsvårigheter, utan att det därför faller oss in att börja skapa lånefonder och varje år tillföra dem nytt friskt kapital? Vi är väl ändå i denna kammare i stort sett överens om att det behövs en stark återhållsamhet i investeringarna på många håll, liksom att staten måste spara och hålla nere sina utgifter. Gäller dessa regler för andra grupper, kan vi reservanter inte förstå annat än att den också borde gälla för dem som har fisket som näring.

Vi bör här i riksdagen vara så pass konsekventa, tycker jag, att vi — även om det går att åberopa många skäl för att förslaget om en ökning av fiskerilånefonden vore värt att behjätta — liksom på andra områden försöker iaktta den återhållsamhet som är nödvändig. 800 000 kronor är ju pengar även det, och det finns därför anledning för oss att här gå varsamt fram.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till den reservation som fogats till utlåtandet av herr Anderberg m. fl.

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp):

Herr talman! Det är riktigt, som herr Jonsson i Strömsund säger, att denna fråga kommer upp titt och tätt här. Även om den inte var uppe i fjol har vi diskuterat den förut; det är också klart att motiveringen för en utökning av fonden nu är ungefär densamma som tidigare. Jag ber dock att få peka på en del betydelsefulla omständigheter i sammanhanget.

Under de senaste tio åren har fisket helt ändrat karaktär. Numera måste fiskarena söka sig långt utanför kusten. Det går inte längre att ligga intill den,

vare sig på syd- eller västkusten. Där finns ingenting att få längre och därför måste man söka sig andra fiskevattnen. Under hela vintern har det legat långt över hundratalet båtar ute på Nordsjön och fiskat. Vi förstår alla att detta medför, att man måste ha helt andra båtar och helt andra redskap än man haft förut. Jag betonar att samma förhållande som gäller på västkusten och sydkusten även kommer att gälla för ostkusten.

Det har talats om rationalisering. Jag vill då påpeka, att under sex år har fiskarens antal minskat med 3 500. 1950 var de 13 809 men 1956 endast 10 348 och under 1957 har antalet ytterligare gått ned. Men trots att antalet fiskare minskat har fångsterna ökat från 183 miljoner kg till 211 miljoner. Detta talar sitt tydliga språk om vad denna rationalisering har inneburit.

Tyvärr är det så, att rationaliseringen på området kostar pengar och stora pengar. En modern båt kostar för närvarande mellan 400 000 och 500 000 kronor. Det är också att märka, att här är det fråga om enskilda småföretagare, som till hundra procent äger sina båtar. Det finns inga storkapitalister bland dessa fiskare och de har intet annat att stödja sig på än sina egna möjligheter.

Det talas i reservationen om att det statsfinansiella läget är besvärligt. Ja, men blir detta läge bättre om en yrkeskår inte kan klara sig? Jag kan inte förstå annat än att det i så fall måste bli sämre. Under de senaste dagarna har vi ju här diskuterat den hotande arbetslösheten och en del allvarliga problem i samband därmed. Är det inte också ur denna synpunkt bäst att denna yrkesgrupp får möjlighet att så långt det går kunna driva sin näring på sådant sätt, att man kan klara sig?

Vidare är det härvidlag dock inte fråga om ett anslag. Här är det fråga om lån, lån som staten hittills, alltså sedan 1891, fått hundraprocentigt tillbaka.

Ökad utlåning från fiskerilånefonden, m. m.

Staten har icke förlorat ett enda öre på denna verksamhet. Räntesatsen är låg, det kan jag gå med på, men det är ju ändå riksdagen som beslutat denna ränta.

Man kommer inte långt med dessa fiskerilån. I Göteborgs och Bohus läns landstingsområde var nettokostnaderna för de båtar och redskap som fiskarna köpte förra året 5 190 000 kronor. Härav erhöles 1 431 000 kronor ur fiskerilånefonden. Det betyder att fiskarna på annat håll måste skaffa fram 3 759 000 kronor.

Jag skall inte kommentera de yttranden, som är fogade till motionen eller till utlåntandet, utan vill endast erinra om vad statskontoret anfört. Statskontoret anser att en undersökning bör ske »av möjligheterna till och sätten för en begränsning av de ändamål, som skall tillgodoses från fiskerilånefonden». Slut på citatet. Detta är ganska underligt. När vi i fjol begärde ett mindre anslag till räddningsflottar yttrade statskontoret: »Därest statligt stöd för anskaffning av ifrågavarande räddningsflottar skulle anses erforderligt, synes möjlighet därtill böra beredas i form av lån från fiskerilånefonden». I fjol visade man på denna utväg, men i år säger man att det är för många ändamål som skall tillgodoses från fonden i fråga.

Till sist ytterligare ett väsentligt faktum, herr talman, som belyser vad fisket betyder särskilt för västkusten. Föregående år, 1957, såldes direkt till utlandet — i England, Västtyskland och Danmark, skrapfisken oräknad — fisk för 17,1 miljoner kronor. Även om detta inte är stora slantar sett i samband med statsbudgeten har väl ändå dessa 17 miljoner kronor för fisk som man säljer till utlandet en ganska stor betydelse. Detta är inte minst fallet när inkomsterna går till en kust, där det snart sagt inte finns något annat att klara sig på än fisket och de näringar, som har med fisket att göra.

Jag skall inte säga mer, herr talman, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Reservanternas talesman sade, att ett bifall till det föreliggande förslaget skulle betyda en ökning med 800 000 kronor. Ja, man kan på sätt och vis säga, att det är en ökning av vad riksdagen har beslutat skulle utgå under innevarande budgetår. Men ökningen är inte reell, utan den innebär bara att för detta ändamål skulle få disponeras samma belopp som stod till förfogande förra budgetåret och samma belopp som Kungl. Maj:t föreslagit skulle få tas i anspråk under nästa budgetår. Föregående budgetår fanns 3 800 000 kronor, och för nästa budgetår har Kungl. Maj:t föreslagit, att 3 800 000 kronor skall få disponeras. Sker nu inte denna påfyllnad med 800 000 kronor, blir det alltså en reell minskning av det belopp som finns att disponera under innevarande budgetår. Denna minskning skulle ske samtidigt med att kostnaderna ökar inte bara på grund av prishöjningarna utan kanske ännu mer på grund av de allt starkare kraven på större och mera sjösäkra båtar och kraftigare motorer.

Det sägs också — detta var även reservanternas talesman inne på — att dessa lån är särskilt attraktiva, därför att räntan är så låg. Ja, det är riktigt att räntan är låg. Men jag vet inte om lånen för rationaliseringsverksamheten inom jordbruket är mindre förmånliga än dessa lån. Tvärtom, skulle jag tro.

Vidare utgår fiskerilån med högst 120 000 kronor enligt bestämmelserna. Om vi håller oss till västkusten, är att märka, att de stora båtar man där använder vid fisket vid nybygge går på ca 400 000 kronor. Eftersom de sökta lånebeloppen förra året uppgick till sammanlagt 8,5 miljoner kronor och man nu endast har 3 miljoner kronor

Ökad utlåning från fiskerilånefonden, m. m.

att disponera, innebär det, att man får ungefär 35 procent av de begärda lånen. Jag är tämligen säker på att ingen under innevarande år fått högre lån än 40 000 å 45 000 kronor. Det är således bara en tiondel av den verkliga anskaffningskostnaden för en båt, som man får till denna låga ränta. Det blir alltså inte så särskilt stor subvention, beräknad på hela kostnaden för båtens anskaffning.

Alla är vi överens om att ifall fisket skall kunna bibehållas, måste det rationaliseras. Det är kanske ännu mera nödvändigt nu än det någonsin har varit. Det pågår förhandlingar om en gemensam nordisk marknad. I vintras tog man upp förhandlingar om vissa detaljer i denna marknad, bl. a. fisket. Skall vi få en gemensam nordisk marknad för fisket bör ju inte de svenska fiskarens utgångsläge vara mycket sämre än utgångsläget för våra grannländers fiskare.

I detta sammanhang kan jag nämna, att under förra året utlämnades fiskerilån i Norge med belopp som är ungefär tio gånger så högt som vårt samlade belopp skulle bli även efter den här föreslagna ökningen. Även om vi får dessa 800 000 kronors ökning, kommer vi alltså inte upp till mer än knappt 10 procent av vad Norges fiskare disponerade för detta ändamål förra året. De norska fiskerilånen är heller inte mindre förmånliga än de svenska. Räntan på deras lån varierar från 2 till 3 3/4 procent beroende på med vilken prioritet lånet ligger i båten.

Jag tycker att alla skäl talar för att nu bifalla vad utskottet föreslagit. Det betyder faktiskt inte en reell ökning av möjligheterna att under innevarande år utlämna fiskerilån, utan det betyder bara, att vi får möjlighet att utlämna dylika lån i samma utsträckning som under föregående år. Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr AHLSTEN (fp):

Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att säga vad herr Levin nyss sade. Dessa 800 000 kronor behövs ju för att samma belopp skall kunna utgå som Kungl. Maj:t föreslår skall utgå under nästa budgetår, och följaktligen är det bara en utfyllnad mellan dessa två år som begäres.

Men det var också en annan sak. Herr Jonsson i Strömsund sade, att andra näringar också rationaliserar och att man måste vara återhållsam. Ja, men det är dock en väsentlig skillnad, eftersom fiskarena är i den belägenheten, att de måste gå över till andra fångstmetoder för att kunna få sin bärning. De måste söka sig längre ut från kusten och utsätta sig själva för större risker, och de måste därför också skaffa sig större båtar för att kunna fullgöra sitt arbete. De måste alltså rationalisera eller också utsätta sig för ren livsfara. Då tycker jag att man skall ha litet andra synpunkter på detta än på rationalisering i allmänhet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jonsson i Strömsund begärde emellertid voting, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Statens bosättningslånefond

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jonsson i Strömsund begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 69 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1958/59, i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12**Anslag å kapitalbudgeten för socialdepartementet**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1958/59, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4**Statens bosättningslånefond**

Kungl. Maj:t hade (punkt 7, s. 9) föreslagit riksdagen att till Statens bosättningslånefond för budgetåret 1958/59 anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Sundelin* och *Källqvist* (I:161) och den andra inom andra kammaren av herr *Rydén m. fl.* (II:184), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta höja räntan på bosättningslånen till 5 procent fr. o. m. den 1 juli 1958.

Utskottet anförde:

Enligt gällande bestämmelser skall bosättningslån förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot, vilken fastställs av Kungl. Maj:t. Då det sålunda i första hand ankommer på Kungl. Maj:t att taga ställning till frågan om räntans storlek är utskottet icke berett tillstyrka den i motionerna föreslagna räntehöjningen.

Utskottet hemställde,

a) att motionerna I:161 och II:184 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

b) att riksdagen måtte till Statens bosättningslånefond för budgetåret 1958/59 anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon*, *Boman*, *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmberg* och *Ståhl*, fröken *Elmén*, herrar *Nilsson* i *Göingegården* och *Gerhard Nilsson* i *Gävle* samt fröken *Liljedahl*, vilka ansett

dels att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

När utskottet år 1953 behandlade frågan om anslag till bosättningslånefonden uttalade utskottet i anledning av väckta motioner om en sänkning av räntefoten från nuvarande 4 till 2,5 procent att en sänkning skulle innebära en subvention och att sådan icke borde ingå i bosättningslånerörelsen. Det allmänna ränteläget har sedan dess undergått en betydande höjning. Den nuvarande räntesatsen av 4 procent innebär sålunda att ett subventionsmoment numera införts i rörelsen. Som motionärerna an-

Statens bosättningslånefond

fört kan det därför icke betecknas som obilligt om låntagarna får betala en ränta som närmare ansluter sig till marknadsräntan. Utskottet tillstyrker att räntesatsen i enlighet med motionärernas förslag fr. o. m. den 1 juli 1958 höjes till 5 procent. Den härav föranledda inkomstökningen för staten torde under nästa budgetår kunna beräknas till ca 100 000 kronor för att sedan, när lån med den högre räntan kommer att uppgå till nuvarande sammanlagda utelöpande belopp, öka med 500 000 kronor per år.

dels ock att utskottet bort under a) hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 161 och II: 184 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört.

Efter punktens föredragning anförde:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag skulle med anledning av den reservation, som är knuten till denna punkt, vilja säga ett par ord. Vi är ju alla i utskottet överens om värdet av dessa bosättningslån, men det är i frågan om räntans höjd som vi skiljer oss åt.

När dessa lån en gång beslöts sade såväl departementschefen som utskottet ifrå, att i räntan inte skulle ligga någon subvention. Det skulle alltså vara den gängse marknadsräntan, och de 4 procent som fastslogs låg till och med något över den gängse räntan.

Som vi alla vet har det nu blivit en stark höjning av räntan, och i vår motion har föreslagits, att man skulle justera upp räntan efter det nuvarande ränteläget med 1 procent till 5 procent. Det blir i alla fall för dessa lån en viss grad av subvention.

Lånen är naturligtvis av det allra största värde för de unga människor, som vill sätta bo och som inte haft möjligheter att i förväg spara. Men man tycker att de skall betala ungefär den vanliga marknadsräntan. En för-

höjning av räntan till 5 procent skulle för nästkommande budgetår innebära en ökad inkomst av 100 000 kronor, och när de nya bosättningslånen med denna nya högre ränta kommer att uppgå till nuvarande sammanlagda utelöpande belopp, kommer statens räntekomst att öka med 500 000 kronor per år. Vi anser det inte orimligt utan riktigt, att man här justerar upp räntan.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Ohlson m. fl.

Herr RYDÉN (fp):

Herr talman! Jag har tillsammans med en del andra ledamöter motionerat i denna fråga och ber därför få säga några ord. Som fröken Elmén har nämnt, lämnas statens bosättningslån ut till sådana ungdomar, som inte rimligen kan antas ha haft möjligheter att spara till bosättningen, men inte till vilka som helst. Riksbanken fordrar, att ungdomarna skall ha ekonomiska möjligheter att klara av både ränta och amorteringar. För de lån, som gavs under förra året, gällde den principen, att den nedre inkomstgränsen för att lån skulle beviljas låg kring 7 000 kronor och den övre vid 20 000 kronor.

Kanske jag också bör nämna, att det förra året lämnades ut 10 200 bosättningslån. Sammanlagt är ca 52 miljoner kronor utelöpande. Ungdomarna som fått lånen har skött dem på ett mycket tillfredsställande sätt — det bör man också konstatera — och riksbanken har praktiskt taget inte haft några som helst förluster på dem. Räntan har utgått med 4 procent, och vi har föreslagit en höjning till 5 procent av tre skäl: för det första anser vi, att räntan om möjligt bör anpassas så nära som möjligt till marknadsränteläget, för det andra vet vi, att i räntan även inrymmes kostnaden för administration och rådgivning, vilken beräknas till $\frac{3}{4}$ pro-

Statens bosättningslånefond

cent, som staten får ersätta riksbanken för. Den faktiska räntan — om den skulle höjas till 5 procent — skulle i realiteten bara vara 4 $\frac{1}{4}$ procent. För det tredje tillkommer naturligtvis det skälet, som statsutskottet tidigare har framhållit, att ränta som innebär en subvention icke bör ingå i bosättningslånerörelsen.

Genom vårt förslag tillföres riksbanken en merinkomst på 100 000 kronor under det kommande budgetåret. Det är inte meningen att ändra räntan på den nu löpande lånen utan bara på de nya, men när den högre räntan slår helt igenom, kommer det att bli en merinkomst på en halv miljon kronor per år eller — borde jag kanske säga — riksbankens ränteförluster på bosättningslånen kommer att minska med samma belopp.

Med hänvisning till vad jag här anfört ber jag också att få yrka bifall till reservationen av herr Ohlon m. fl.

Herr RUBBESTAD (cp):

Herr talman! Då statsutskottets tredje avdelning behandlade detta ärende var jag för min del motståndare till höjningen, och jag har också varit det i statsutskottets plenum. Dessa lån förmedlas av riksbanken, och det är lägre inkomsttagare som får fördel av dem. Det är ytterst sällan deras inkomst går upp till det belopp, som herr Rydén nämnde, d. v. s. 20 000 kronor. Jag kommer inte ihåg, att man någon gång har beviljat lån till så höga inkomsttagare såvida de icke haft betydande skulder. Däremot utgår lånen till mycket låga inkomsttagare, bland annat till vissa kvinnor med barn, som behöver hjälp till bosättningen.

Lånen utlämnas efter behovsprövning, och den högsta summan är 3 000 kronor. Under den tid, då jag har varit med och delat ut dessa lån, har beloppen regelbundet stannat vid ungefär

2 000 à 2 200 kronor. Naturligtvis har många också fått mycket mindre lån.

Det är ju en mycket behjärtansvärd sak att hjälpa yngre människor med låga inkomster, så att de kan köpa möbler och dylikt vid bosättningen, och för min del tycker jag att det är orimligt att pressa upp räntan på dessa lån. Man bör åtminstone försöka hålla den nuvarande räntan eller 4 procent. Det är ju i och för sig inte så låg ränta, och därtill kommer att det kan finnas anledning vänta att den allmänna räntan efter hand skall sänkas. Det kan inte då vara lämpligt att bara för ett eller ett par år höja räntan på bosättningslån för att sedan åter sänka den.

När herr Rydén gör gällande, att riksbanken inte har haft några som helst förluster på dessa lån, är detta icke med sanningen överensstämmande. Jag vet av egen erfarenhet, att det flera gånger om året till riksbanken kommer framställningar från olika riksbankskontor om avskrivning av lån, och det är sammanlagt inte så små belopp som man på detta sätt får vara med om att avskrivna.

Sådant läget är anser jag det riktigast att riksdagen bifaller statsutskottets hemställan om att räntan för bosättningslånen måtte fastställas till den nuvarande eller 4 procent. Jag ber därför att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr RYDÉN (fp):

Herr talman! Det är klart att man kan argumentera som herr Rubbestad här gjort, men då är man inte riktigt saklig. Det är ju inte fråga om att stödja unga människor genom att lämna dem lån med subventionerad låg ränta, utan det gäller att bereda dem möjlighet att få ett lån utan bankmässiga säkerheter. Det är detta, som måste vara avgörande för den sakliga behandlingen av detta ärende.

Vidare sade jag inte, att det inte hade

Lån till anordnande av kollektiva tvätterier

avskrivits några lån, utan jag framhöll bara att riksbanken praktiskt taget inte haft några förluster på denna låneverksamhet, och detta kan man från riksbankens sida verifiera.

Vad beträffar inkomsläget för de lånesökande har jag från riksbanken fått uppgift om att den nedre inkomstgränsen ligger vid ca 7 000 kronor och den högre vid ca 20 000 kronor.

Det är ganska egendomligt — eller kanske det inte är det — att så fort det blir tal om ränta grips herr Rubbestad nästan av panik och glömmet t. o. m. bort att vara besparingsvänlig.

Herr RUBBESTAD (cp):

Herr talman! Det är inte så underligt, om man börjar reagera då man märker att folk vill ha högre räntor. Den som under en längre tid av sitt liv pressats av höga räntor vet vad det kostar på en människa att skulderna inte går att minska utan att räntetrycket gör att man mer och mer snärjes in i skulder. Särskilt när man också känner till hur en stor mängd människor här i landet har på detta sätt pressats till det yttersta bara för att de som är förmögna skall få större inkomster, då blir man inte glad åt höga räntor. Då vill man på allt sätt försöka hjälpa till att folk får något så när rimliga räntor, framför allt såsom i detta fall unga människor, som har små inkomster och som behöver hjälp för att skaffa möbler, husgeråd och dylikt vid bosättningen. Jag tycker att det skulle vara synnerligen hårt, om riksdagen beslöt höja räntan för denna kategori.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Häri instämde herr *Börjesson* (cp).

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till den vid punkten

fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rydén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4:o) i utskottets utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 114 ja och 91 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 5 och 6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7**Lån till anordnande av kollektiva tvätterier**

Kungl. Maj:t hade (punkt 11, s. 15 och 16) föreslagit riksdagen att till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier för budgetåret 1958/59 anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor.

I en inom andra kammaren av fru *Lewén-Eliasson* väckt motion (II: 392) hade hemställts, att riksdagen i anled-

Lån till anordnande av kollektiva tvätterier

ning av förslaget i statsverkspropositionen om Lån till anordnande av kollektiva tvätterier och under förhandenvarande omständigheter måtte anslå ett belopp härför av 700 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 392 till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier för budgetåret 1958/59 anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! På denna punkt har jag väckt en motion, och emot den har utskottet varit mycket kallsinnigt. Det kan man förstå, om utskottet, som jag har uppfattat det, har bedömt situationen så, att långivningen till de kollektiva tvätterierna kan klaras med det symboliska anslaget på 100 kronor plus de beräknade reservationerna. Men så torde inte alls vara fallet. Mitt yrkande på 700 000 kronor — samma belopp som utgår för innevarande budgetår — svarar efter vad jag begriper bättre mot behovet.

Under budgetåret 1956/57 utgick 610 800 kronor i tvätterilån, och under första halvåret av innevarande budgetperiod beviljades 997 300 kronor. Sedan dess har ytterligare lån gått ut, så att det i dag enligt uppgift från bostadsstyrelsen i runt tal återstår 880 000 kronor, som då skall räcka fram till den 1 juli 1959. Tar man sedan hänsyn till att det redan nu ligger låneärenden mer eller mindre färdiga att expedieras på inte mindre än ungefär 300 000 kronor, framstår det som omöjligt att i fortsättningen ge det stöd som hittills bedömts vara motiverat.

I motionen har jag nämnt ett ärende från Gällivare som varit föremål för förhandsgranskning och där ett behov på 1,3 miljoner kronor i statligt lån anmälts. Kanske kan man i Gällivare klara finansieringen på annat sätt, men

kvar står att man ändock inte kommer att ha tillräckliga resurser att möta efterfrågan i övrigt.

I de nya hyreshusområdena lämnas det statliga stödet även till tvättanläggningarna via den vanliga tertiärlånegivningen. Knappheten på medel kommer därför att gå ut över gamla bostadsområden och landsbygden, där en sanering av hushållens tvättförhållanden på många håll är mycket angelägen.

Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till motion nr 392 i denna kammare.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Det är nog riktigt som den föregående talaren sade, att utskottet påverkats även av uppgifterna om reservationsmedelssumman sådan den såg ut vid senaste budgetårsskifte. Denna summa får väl ändå anses vara så pass hög, att det kan vara försvarligt med den ståndpunkt utskottet — och även Kungl. Maj:t — intagit.

Jag förstår mycket väl att det sedan dess även har inträffat något. Tar vi emellertid hänsyn till vad som genomsnittligt har kunnat ställas till förfogande under en följd av år i form av lån på detta område, är det nog inte orimligt att följa utskottets förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 8

Lades till handlingarna.

§ 13

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställ-

Lantbruksnämnderna: Kostnader för särskilda planeringsåtgärder

ningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1958/59, i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—12

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13

Lades till handlingarna.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 14

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbäring av vissa skattebelopp, och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1958/59 till Kontrollstyrelsen: Avlöningar, m. m.; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om ersättning till polisman, och

nr 15, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 18 § lagen om ekonomiska föreningar.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15

Utgifter under riksstatens nionde huvudtitel

Föredrog jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 8***Lantbruksnämnderna: Kostnader för särskilda planeringsåtgärder**

Kungl. Maj:ten hade under punkten 11 (s. 30—31) hemställt om en med 15 000 kronor till 60 000 kronor minskad medelsanvisning.

I samband härmed hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

a) I: 209 av herrar *Mannerskantz* och *Sveningsson* samt II: 254 av herr *Magnusson* i Tumlhult *m. fl.*, i vilka motioner hemställdes, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts framställning om anslag till förevarande ändamål;

b) II: 259 av herrar *Löfroth* och *Antby*, i vilken motion ävenledes hemställdes att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts framställning under denna punkt.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 209 och II: 254, såvitt nu vore i fråga, ävensom II: 259, till Lantbruksnämnderna: Kostnader för särskilda planeringsåtgärder för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 60 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Eskilsson*, *Johan Persson*, *Antby*, *Hæggblom*, *Ahlsten* och *Östlund*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 209 och II: 254, såvitt nu vore i fråga, ävensom II: 259, avslå Kungl. Maj:ts förevarande framställning;

b) av herr *Nils Hansson*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrog. Därvid anförde:

Herr HÆGGBLOM (h):

Herr talman! Vi har här ett litet anslag på 60 000 kronor som varit föremål för besparingsaktioner åtskilliga

Lantbruksnämnderna: Kostnader för särskilda planeringsåtgärder

gångar. Jag vill säga att detta anslag var ett kärare föremål för sådana aktioner, när det ursprungligen rörde sig om 400 000 kronor. Sedan dess har tidsomständigheterna gjort att Kungl. Maj:t och de som vill ha bort anslaget alltmer närmast sig varandra. En annan sak är att det naturligtvis är rätt omotiverat att särställa detta anslag på 60 000 kronor i en stat för lantbruksnämndernas omkostnader och avlöningar som går på över 15,5 miljoner kronor — såvida man inte menar att detta anslag skall vara alldeles extra värdefullt. Det anser nu inte jag och inte heller de övriga reservanterna, och det baserar sig för min del på den uppfattning jag fick redan när de första försöksplaneringarna gjordes av 1942 års jordbrukskommitté.

Det finns alltså ingen anledning att vidmakthålla detta anslag, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Antby* (fp).

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp):

Herr talman! Som motivering för sitt förslag att stryka detta anslag på 60 000 kronor till planeringsåtgärder anför reservanterna, »att de undersökningar, som avsetts skola finansieras med medel ur det här behandlade anslaget, bör kunna utföras inom ramen för lantbruksnämndernas ordinarie verksamhet med anlitan­de av andra organ och i sistnämnda fall bekostas med medel ur anslag, som anvisats för dessa organ».

Det skulle vara intressant att höra, hur reservanterna menar att det skall gå till. Det gäller här ett anslag, som minskats från 75 000 till 60 000 kronor. Jag tycker nog att den debatt, som nu föres i tidningarna om jordbruket, liksom nu rådande förhållanden inom jordbruket tydligt visar, att det föreligger behov av planeringsåtgärder vad gäller rationaliseringen inom jordbruket. Då föreställer jag mig, att det vore

fullständigt felaktigt att stryka detta anslag på 60 000 kronor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HÆGGBLOM** (h):

Herr talman! När utskottets ordförande ställer frågan, vilka organ det kan vara som har med detta att göra, har åtminstone jag den erfarenheten från en regional planering, i vilken jag blev inkopplad i slutskedet, att bland annat vägväsendet hade engagerats i denna regionalplanering. Om herr Pettersson i Dahl tror, att det är för jordbrukets rationalisering, som dessa regionalplaneringar skall ske, är han nog inte helt på rätt spår. Regionalplaneringarna omfattar nämligen en kartläggning av befolkningsförhållanden, åldersfördelning, vägarnas sträckning o. s. v. Det är klart att många vägsträckningar berör jordbruket, men med det ringa belopp, det här rör sig om, skall kostnaderna givetvis i första hand kunna täckas av anslag, som går till lantbruksnämnderna. I den mån planeringsåtgärderna avser vägväsendet, tycker jag inte det vore orimligt, att även pengar från det hållet ställdes till förfogande.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp):

Herr talman! Det var intressant att höra herr Haeggbloms resonemang om att även vägväsendet var med i bilden.

Nu har väl lantbruksnämnderna mycket litet med denna sak att göra, ty det är andra planeringsåtgärder, som lantbruksnämnderna svarat för under tidigare år och även i fortsättningen skall svara för. För lantbruksnämnderna var det de gamla egnahemsnämnderna som hade skyldighet att göra denna planering. Jag var själv inkopplad i det sammanhanget, och vi hade ingenting med vägväsendet att göra.

Tror herr Haeggblo, att man i detta fall kan få pengar från kommunika-

Bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånafond

tionsministern? Det tror inte jag ett ögonblick.

Herr HÆGGBLUM (h):

Herr talman! Jag tror kanske inte heller så mycket på vare sig det ena eller det andra. Men, herr Pettersson i Dahl, när det bara rör sig om 60 000 kronor i hela detta land, spelar det mycket liten roll, om man här råkar ut för det ena eller för det andra.

Jag anser att anslaget i dess helhet är obehövt.

Herr PETTERSSON i Dahl (cp):

Om det, herr Haeggblom, inte spelar någon roll, är det meningslöst att yrka avslag; då bör man låta anslaget vara.

Herr HÆGGBLUM (h):

Herr talman! Det kan aldrig vara meningslöst att yrka avslag på ett anslag, som man tycker är meningslöst.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Eskilsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 9—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14**Bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånafond**

Under punkten 20 (s. 53—64) hade Kungl. Maj:t föreslagit dels en med 185 000 kr. till 1 325 000 kr. minskad medelsanvisning, dels en bidragsram å 300 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 266 av herr *Franzén*

och II: 334 av herr *Wahrendorff*, i vilka motioner hemställts dels att riksdagen måtte medgiva en bidragsram å 500 000 kr., dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om prövning av den av lantbruksstyrelsen i remissyttrande över jordbruksanslagsutredningens betänkande förordade omdispositionen av anslagen under jordbrukets huvudtitel till förmån för upplysnings- och rådgivningsverksamheten vid pågående utredning.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 266 och II: 334, såvitt nu vore i fråga, medgiva, att under budgetåret 1958/59 finge beviljas statsbidrag från anslaget till bidrag till återbetalning av lån ur jordbrukets maskinlånafond å tillhoppa 300 000 kronor;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning till Bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånafond för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 1 325 000 kronor;

B. att motionerna I: 266 och II: 334, såvitt de avsåge prövning av frågan om omdisposition av anslag under nionde huvudtiteln till förmån för upplysnings- och rådgivningsverksamheten, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hermansson*, *Sundin* och *Wahrendorff*, vilka ansett att utskottet bort under A. 1) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 266 och II: 334, såvitt nu vore i fråga, medgiva, att under budgetåret 1958/59 finge beviljas statsbidrag från anslaget till bidrag till återbetalning av lån ur jordbrukets maskinlånafond å tillhoppa 500 000 kronor.

Efter punktens föredragning yttrade:

Herr WAHRENDORFF (cp):

Herr talman! Under punkt 14 i jord-

Bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlänefond

bruksutskottets nu förevarande utlåtande hemställer utskottet, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, att bidragsramen för återbetalning av lån från jordbrukets maskinlänefond måtte fastställas till 300 000 kronor. För innevarande budgetår är beloppet upptaget till en miljon kronor. Förslaget innebär således en synnerligen kraftig nedskärning.

Förslaget, som ursprungligen fördes fram av jordbruksanslagsutredningen, har främst motiverats med att jordbrukets mekanisering nu har nått så långt och de ekonomiska förutsättningarna för fortsatt mekanisering utan stöd av statsbidrag numera har förbättrats så, att behov av dylika bidrag inte föreligger.

Då jag och mina meningsfränder i utskottet inte har kunnat dela denna uppfattning, har vi till utlåtandet fogat en reservation på denna punkt. Vi har ansett det vara synnerligen angeläget att mekaniseringen, särskilt inom det mindre jordbruket, får nödvändig stimulans från det allmännas sida, och vi har därför förordat en bidragsram för nästa budgetår på 500 000 kronor.

Vår uppfattning har fått kraftigt stöd av en rad sakkunniga instanser som yttrat sig i ämnet.

Sålunda har lantbruksstyrelsen vitsordat att dessa bidrag har ett betydande stimulansvärde. Styrelsen har också på det bestämdaste motsatt sig en beskränning och hemställt om en bidragsram på oförändrat en miljon kronor.

Hushållningssällskapens förbund har för sin del framhållit att utgångspunkten bör vara en prövning om stödet, bedömt ur alla sina verkningar och då även de psykologiska, är av värde eller inte. Med en sådan bedömningsgrund blir resultatet enligt förbundets mening ett annat än det som utredningen har kommit fram till.

Liknande synpunkter har också anförts av RLF, som bland annat menar

att vi kanske tycker, att dessa små bidrag inte har så stort värde men att de ändå för den enskilde betyder synnerligen mycket. RLF har inte heller kunnat ansluta sig till utredningens uppfattning, att de ekonomiska förutsättningarna för en mekanisering av jordbruket numera skulle vara så avsevärt bättre än 1948, då ifrågavarande bidragsform infördes, att statligt stöd i nuvarande omfattning inte längre behövs. Jag tycker för min del att den senaste tidens händelser på jordbrukets område med sjunkande inkomster och svårigheter av olika slag motiverar att man kan ge detta bidrag i den omfattning som hittills har skett.

Herr talman! Jag anser att de principiella och sakliga skäl, som talar för den till utskottets utlåtande under punkt 14 fogade reservationen, har en bärkraft som helt motiverar att den vinner kammarens anslutning. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr JONSSON i Strömsund (s):

Herr talman! Det är ingen tillfällighet som gör att utskottet föreslår en minskning av anslaget till dessa bidrag. Vid föregående års riksdag förelåg en motion om att man borde titta litet närmare på en del av dessa smärre anslagsposter under nionde huvudtiteln, och motionen fick då en viss anslutning. Under påföljande sommar arbetade en utredning, i vilken alla politiska partier var representerade. Den framlämnade ett enhälligt förslag, som gick ut på att den ifrågasatta minskningen av anslaget skulle ske.

Frågan om huruvida det behövs ytterligare stimulans för jordbrukets mekanisering kan självklart diskuteras, ty förhållandena är säkerligen olika på olika platser. I allmänhet får man väl ändå säga, att det svenska jordbruket för närvarande i fråga om mekanisering befinner sig långt framme. Man kan emellertid inte säga att med det

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

nu föreliggande förslaget alla bidrag till maskiner omöjliggöres. Det gäller bara att hushålla med pengarna så att staten endast behöver bidra då det gäller vissa viktigare specialmaskiner och inte, såsom tidigare varit fallet, i fråga om alla sorters jordbruksmaskiner. Det viktigaste är väl då, att det verkligen går att få låna pengar för att köpa maskiner; och därvidlag föreslås ingen ändring. Jag liksom utskottsmajoriteten är övertygad om att det här inte är fråga om några större nackdelar för det svenska jordbruket, och då måste det väl ändå vara av ett visst värde, om man kan rensa ut litet i anslagsfloran. Det kan naturligtvis inte förnekas att den, som behöver köpa en maskin för exempelvis två tusen kronor, anser det vara värdefullt, om han får ett bidrag på 150 eller 200 kronor, men detta bidrag kan dock inte vara helt avgörande för ifrågasvarande maskinköp.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wahrendorff begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 14:o i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

sitionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wahrendorff begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 175 ja och 24 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 15—19

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 20***Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.**

Kungl. Maj:t hade under punkten 27 (s. 77—80) framfört förslag om en med 150 000 kr. ökad medelsanvisning.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen I: 265 av herrar *Jonasson* och *Franzén* samt II: 333, likalydande, av herrar *Wahrendorff* och *Eriksson* i Bäckmora, i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av förevarande anslag måtte medgiva, att bidrag måtte kunna utgå från anslaget även till stöd åt grundkalkningsverksamheten, tjurhållningen samt svin-, får- och getaveln i Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands läns skogs- och glesbygder.

Utskottet hemställde

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 1 250 000 kronor,

2) att motionerna I: 265 och II: 333 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.

Reservation hade avgivits av herr Wahrendorff, som ansett att utskottet under 2) bort hemställa att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 265 och II: 333, medgiva att bidrag ur anslaget finge utgå till stöd åt grundkalkningsverksamheten, tjurhållningen samt svin-, får- och getaveln jämväl inom Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands läns skogs- och glesbygder.

Efter punktens föredragning yttrade:

Herr WAHRENDORFF (cp):

Herr talman! Jordbruksutskottet har under denna punkt följt Kungl. Maj:ts förslag och avstyrkt förslaget i vår motion, att bidrag måtte kunna utgå från förevarande anslag till stöd åt grundkalkningsverksamheten, tjurhållningen samt svin-, får- och getaveln även i Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands läns skogs- och glesbygder. I utskottets utlåtande förordas därför, att statligt stöd till dessa verksamhetsgrenar från och med nästa budgetår skall utgå endast till Norrbottens och Västerbottens län samt till glesbygderna i Jämtlands och Västernorrlands län.

Den s. k. jordbruksanslagsutredningen, som i fjol granskade alla då utgående bidrag av detta slag, strök också över lag bidragen och förordade att bidrag skulle utgå endast för vissa delar av Norrland. Jag vill här deklarerera, att jag inte alls motsätter mig en begränsning av de statliga stödåtgärderna på detta område, om begränsningen befinner sig påkallad av rent statsfinansiella skäl. Däremot kan jag inte biträda en så långt gående inskränkning i den statliga bidragsgivningen för dessa ändamål, som Kungl. Maj:t och utskottet här har föreslagit. Enligt min bestämda uppfattning måste ett bifall till utskottets förslag medföra kännbara konsekvenser för jordbruket i de delar av landet, där man har i stort sett samma produktionsbetingelser som är för han-

den i de enligt förslaget bidragsberättigade delarna av Norrland. Jordbruket i skogs- och glesbygderna i Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län har nämligen på det hela taget samma produktionsförhållanden som norrlandsområdet. Det förtjänar också framhållas att dessa bygder tidigare, när det gällt olika former av bidrag, har räknats in i det s. k. norrlandsområdet.

Vad beträffar bidraget till tjurföreningar motiveras detta med att seminverksamheten tillväxer kraftigt. Ja, detta är riktigt vad gäller de verkliga jordbruksbygderna, men vid försöken att utsträcka verksamheten till skogsbygderna möter man ett visst motstånd från seminöreningarnas sida, beroende på att reskostnaderna där blir så höga, att de påverkar avgifterna i ogynnsam riktning för dem, som redan nu är anslutna till föreningarna. Därför skulle det väl vara riktigt att bidrag till tjurföreningsverksamheten även i fortsättningen kunde utgå i sådana områden, dit seminverksamheten nu har svårt att nå, men så blir inte fallet enligt utskottets förslag. Det har bara sagts att bidrag skall utgå till norrlandsområdet.

Jag kan här som exempel nämna att lanbruksstyrelsen har förklarat, att intresset för nötkreatursskötsel för närvarande är mycket labilt, och att även små förändringar i de ekonomiska förutsättningarna i föreningarna kan åstadkomma allvarliga skadeverkningar i produktionen av mer eller mindre bestående natur.

Nu kanske någon av kammarens ledamöter ler och säger, att vi ju har produktionsöverskott för närvarande för mjölk och smör och att det väl då inte kan vara riktigt att stimulera till en bättre kreaturshållning i skogsbygderna. Jag vill då svara att det här inte bara är fråga om mjölkavkastningen. Genom att hålla goda tjurar får man nämligen också upp slaktvikten på djuren — och kött är något, som vi har

Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt

underskott på. Vi importerar ungefär 25 miljoner kilogram kött om året, och man vill därför stimulera till en ökad köttproduktion. Jag kan nämna att vi i Värmlands slakteriförening under en följd av år har försökt att stödja tjurhållningen inom speciellt Värmland, och vi har konstaterat att medelvikten på de till slakterierna i norra Värmland invägda djuren har stigit kraftigt under de senaste femton, tjugo åren. Även Lantbruksförbundet har för övrigt förordat att bidrag ställes till förfogande för de i motionen nämnda ändamålen.

Slutligen vill jag ge ett exempel på hur man ser på dessa saker i hushållningssällskapen. En sekreterare i ett hushållningssällskap skriver sålunda bl. a. följande: »Inom 'glesbygder' (skogsbygder) måste bidrag för uppehållande av tjurföreningsverksamhet tills vidare anses vara av stor betydelse. Lantbrukarna vill gärna utnyttja tillgängliga bidrag, och erhållandet av dylika utgör i många fall i glesbygder en förutsättning för bibehållandet av tjurförening och därmed hållandet av tjur av god beskaffenhet.»

I det hushållningssällskapet har man också ansett statens bidrag till verksamheten vara så ringa, att sällskapet därutöver lämnat ett årligt bidrag på 125 kronor.

Herr talman! Jag har svårt att se att några verkligt bärande skäl har förelagat för utskottet att begränsa denna bidragsgivning, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr JONSSON i Strömsund (s):

Herr talman! Även i detta fall är det en enhällig utredning som kommit med förslag om att minska bidragen. Då dessutom herr Warendorff här är den ende reservanten, är det tydligt, att även hans partivänner i utskottet har ansett starka skäl tala för att i detta fall slopa bidragsgivningen.

Vad de undantag beträffar som gjorts, nämligen för vissa delar av Norrbotten, Västerbotten och glesbygderna i Jämtlands och Västernorrlands län, är det nog riktigt som herr Warendorff säger, att man kan finna bygder i Gävleborgs, Värmlands och Kopparbergs län, som liknar dessa i avseende på produktionsbetingelser m. m. Men liknande bygder kan man säkert finna även i södra Sverige, i t. ex. Småland, Blekinge och Norra Skåne. Det är över huvud taget omöjligt att göra en uppsplättning på så sätt, att vissa delar skall kunna få bidrag, medan andra blir uteslutna därifrån. Den uppdelning, som har gjorts och som gäller det egentliga övre Norrland, har med all säkerhet gjorts av helt andra skäl.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 21—27

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28**Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt**

Kungl. Maj:t hade under punkten 25 (s. 111—115) föreslagit en medelsanvisning av 297 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

a) I: 104 av herr *Nord m. fl.* samt II: 115 av herr *Rimås m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att åtgärder snarast vidtoges för att åstadkomma den

Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt

utvidgning av användningsområdet för trädgårdsnäringens bensinskattemedel, som föreslagits i motionerna;

b) I: 207 av herrar *Hermansson* och *Wahlund* samt II: 252 av herr *Hansson* i *Skegrie m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen måtte medgiva att utöver tidigare godkända ändamål för bensinskattemedlens användning bidrag skulle kunna beviljas dels till upplysnings- och organisationsarbete som avsåge att främja ekonomiskt samarbete bland trädgårdsodlarna, dels till andelsföretag i trädgårdsnäringens tjänst som vore nystartade eller eljest i behov av tillfälligt ekonomiskt stöd, dels till konsumentupplysnings- och avsättningsfrämjande propagandaverksamhet, dels till resestipendier till inom näringen verksamma personer för studier av betydelsefulla fackfrågor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning till Gottgörelse till trädgårdsnäringen för av dess utövare erlagd bensinskatt för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 297 000 kronor, att avräknas mot automobilskattemedlen;

2) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 104 och II: 115 ävensom I: 207 och II: 252 medgiva, att restituerade bensinskattemedel finge disponeras jämväl för av utskottet angivna ändamål.

Reservation hade avgivits av herrar *Anderberg*, *Lage Svedberg*, *Bertil Andersson*, *Hjalmar Nilsson*, *Gustafson* i *Dädesjö*, *Andersson* i *Hyssna* och *Lindström*, fru *Lindskog* och herr *Franzén* i *Motala*, vilka ansett att utskottet under 2) bort hemställa att motionerna I: 104 och II: 115 ävensom I: 207 och II: 252 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr *GUSTAFSON* i *Dädesjö* (s):

Herr talman! Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt beslöts vid 1956 års riksdag. Då fastslogs också vilka ändamål som skulle tillgodoses med dessa från bensinskattfonden avräknade medel. Vid fjolårets riksdag utvidgades användningsområdet något, och när det i år föreslagits att 297 000 kronor skulle avsättas för detta ändamål, har motioner väckts om en ytterligare utvidgning av användningsområdet. Nu vill man att dessa pengar skall kunna användas också till att främja ekonomiskt samarbete bland trädgårdsodlarna, till andelsföretag i trädgårdsnäringens tjänst, som är nystartade eller eljest i behov av tillfälligt ekonomiskt stöd, till konsumentupplysnings- och avsättningsfrämjande propagandaverksamhet samt till resestipendier till inom näringen verksamma personer för studier av betydelsefulla fackfrågor.

I utskottet har man gått in för att tillstyrka motionernas syfte. Vi reserverar har emellertid ansett, att vi inte kan godtaga de motiveringar, som ligger till grund för motionen. Vi vet alltför litet om antalet jordfråsar i trädgårdsnäringen och bensinåtgången till dessa fråsar. Lantbruksstyrelsen håller på med en utredning härom och den ämnar fortsätta därmed för att få klarare begrepp om hur stort antalet är och hur mycket bensin som går åt.

Vi reserverar anser, att ett så begränsat belopp som 297 000 kronor bör reserveras för de ändamål, som tidigare är angivna och som är väsentliga. Detta ändamål bör kunna hänföras till trädgårdsnäringens allmänna behov, för vilka anslag i annan ordning inte kan påräknas.

För upplysnings- och organisationsarbetet kan ju trädgårdsnäringen få anslag t. ex. genom hushållningssällskapen; i varje fall kan man få hjälp av hushållningssällskapens trädgårdskon-sulenter. Konsumentupplysningen på

Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt

detta område bedrivs ju ganska intensivt.

Jag vill till slut bara erinra kammaren om att ifall riksdagen i den gemensamma omröstningen angående anslaget till propagandan för alkoholfria fruktdrycker stannar för det beslut som andra kammaren fattade, så kommer trädgårdsnäringen att även på detta område tillgodoses genom statsbidrag.

Vi reservanter anser alltså att detta begränsade belopp, 297 000 kronor, bör användas för samma ändamål som under innevarande budgetår, och jag ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr NILSSON i Lönsboda (fp):

Herr talman! Jag vill först slå fast att det här inte gäller någon ökad medelsanvisning, utan att det endast föreligger olika uppfattningar om de ändamål, vartill de restituerade bensinskattmedlen skall användas.

Redan 1956, då denna gottgörelse beslutades av riksdagen, hävdade lantbruksstyrelsen liksom trädgårdsnäringens representanter i sina yttranden, att man icke på förhand skulle binda medelsanvisningen vid någon bestämd plan, utan att den plan som uppgjordes endast skulle tjäna till ledning vid medlens fördelning. Lantbruksstyrelsen ansåg då att dessa medel borde få användas till organisations- och upplysningsarbete samt till utredningar angående trädgårdsnäringens avsättningsproblem. Vidare föreslogs att medlen skulle få användas till konsumtionsfrämjande åtgärder samt till bidrag till resor inom och utom landet för inom näringen verksam personal för studier av speciella fackliga frågor. Dessa krav upprepades sedan i lantbruksstyrelsens yttranden till såväl 1957 års som innevarande års budgetberedning. Det är också dessa ändringar som de föreliggande, av utskottet tillstyrkta motionerna vill ha till stånd.

Den för trädgårdsnäringen för till-

fället mest aktuella frågan gäller avsättningen. I Sydsverige har man efter mönster från Danmark och Holland börjat planera auktionshallar för utbud av produkter. Detta med försäljningscentraler är nog också det enda rätta sättet att möta den alltmer hårdnande konkurrensen utifrån. Dessa försäljnings- och packningscentraler skulle icke endast underlätta distributionen, utan också öka de saluförda produkternas kvalitetssortering. Detta är en lösning, som utan tvivel skulle bli till fördel för såväl konsumenter som producenter.

Det föreligger alltså hos trädgårdsnäringens utövarer en ärlig strävan att komma till rätta med dessa problem, och det är inte mer än rättvist att man av dessa bensinskattmedel får bidrag till hjälp för organisationssträvandena härvidlag, då man inom fiskerinäringen får disponera liknande medel.

Dessa medel borde även få användas för konsumentupplysning och för studier av speciella fackliga frågor. Jag anser det vara oriktigt att det skall sättas upp spärre för användningen av dessa medel, då man nu en gång har beslutat denna återbäring och då sådana här åtgärder måste anses vara ett allmänt behov hos trädgårdsnäringen.

Det må erinras om att Svenska lantarbetareförbundet i sitt yttrande i denna fråga på det livliga tillstyrkte att dessa medel bör få användas för de ändamål som utskottsmajoriteten nu föreslagit.

Beträffande reservanternas invändning mot beräkningsgrunden vad gäller antalet jordfräsar vill jag nämna, att den gjorda beräkningen företagits efter omfattande undersökningar av lantbruksstyrelsen, som anser att den uppfyller skäligen krav på säkerhet. Lantbruksstyrelsen anför vidare, att den följer utvecklingen med uppmärksamhet. Beräkningen har för övrigt inte föranlett någon erinran från departementschefens sida.

Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt

Reservanternas talesman framhöll att man inte kunde godtaga motionärernas motivering och att 297 000 kronor är ett mycket begränsat belopp. Till detta vill jag säga att det belopp som anvisats inte kunnat tagas i anspråk, eftersom ramen för användningen har varit för snäv. Det behövs inte heller, som jag sade i början, några nya medel för att kunna tillämpa ett vidgat användnings-sätt.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Denna fråga, som diskuterades och debatterades här i riksdagen ganska länge i fjol, har nu kommit igen, och man kan säga att utgångsläget är precis detsamma som förra året. Den ena halvan av utskottet anser att vi bör tillmötesgå kravet på en vidgad användning av dessa medel, medan den andra halvan anser att allt skall förbli vid vad departementschefen föreslagit. Redan från början hör kanske klart utsägas, att utskottsmajoriteten och reservanterna inte är oense i fråga om storleken av det anslag som skall ställas till förfogande, utan alla vill bifalla departementschefens förslag, nämligen 297 000 kronor. Att anslaget minskats i jämförelse med fjolårets belopp beror väl på att det finns reservationer, och att medlen inte helt och hållet gått åt beror i sin tur på att de icke fått användas för bland annat de ändamål som beröres i de föreliggande motionerna.

Det är väl fullt i sin ordning att trädgårdslarna givetvis inte kan förstå att det skall behövas så restriktiva linjer. Det gäller framför allt trädgårdsodlarna — icke fruktodlarna — i nordvästra Skåne. Statsrådet känner lika väl som jag till att ekonomiska sammanslutningar i hälsingborgsområdet förbereder att tillskapa auktionshallar för att kunna saluföra bättre produkter

i större mängder. En sådan anordning skulle även konsumenterna tjäna på.

Dessa planer får nu inte genomföras. Om man anser att trädgårdsodlarna inte begriper dessa ting, så borde det dock kunna förutsättas att lantbruksstyrelsen haft ett bättre begrepp om saken. När lantbruksstyrelsen sagt, att trädgårdsodlarna har rätt på denna punkt, och tillstyrkt de yrkanden som framförts i motionerna, finns det enligt mitt förmenande tillräckligt sakligt underlag för att biträda vad utskottet föreslagit i denna fråga.

Reservanterna har vidare framhållit, att det inte vore riktigt att för organisationsändamål använda de restituerade bensinskattemedlen. Om mitt minne inte sviker mig fullständigt förhöll det sig emellertid så, att det under den tid man byggde upp jordbrukets organisationer utgick särskilda anslag för detta uppbyggande. Vad vi här begär på trädgårdslarnas område är endast att få använda våra egna medel även för organisationsändamål. Något annat är det inte fråga om. Det är alltså inte något som är så förfärligt märkvärdigt. Jag tror att det vore till fördel både för producenterna och — inte minst — för konsumenterna att få mera ordnade förhållanden på detta område.

Det har ansetts angeläget att i detta sammanhang få med även frågan om konsumentupplysningen. Herr Gustafson i Dädesjö hade alldeles rätt då han sade, att andra kammaren gått in för ett anslag på 25 000 kronor till Föreningen Fruktdrycker. Det anser jag vara väl motiverat, och jag röstade också för det förslaget, men detta stöd räcker inte på långa vägar.

Om det varit flera ledamöter på norrlandsbänkarna skulle jag ha talat om för er hur det går till när ni köper frukt från Skåne och vilket organiserat bedrägeri ni under många år utsatts för. Ni som nu sitter på bänken kan emellertid kanske till edra kolleger vidarebefordra vad jag har att säga.

Gottgörelse till trädgårdsnäringsen för erlagd bensinskatt

Genom annonser, inte minst i jordbrukarpresen, får ni anbud från olika firmor — det döljer sig i många fall bara en enda person bakom dessa firmor — som säljer äpplen till er. Ibland är det flera sorter som är plockade i samma låda, och ibland innehåller samma låda olika klasser av samma sort, och dessa äpplen säljes till ett så oerhört facilt pris att ni aldrig kunnat tänka er att bli föremål för en så stor välvilja. Vi, som tillhör de fruktodlare som känner ansvar, vill emellertid att frukt skall säljas på sådant sätt, att den kvalitet, som lådan angives innehålla, också skall tillämpas från det första fruktlagret till det sista. Jag kan tala om för er ett par saker som borde stämma till eftertanke.

Efter den stora skörden 1956 funderade en person, som bor ett par mil söder om mig, på att genom braskande annonser i norrlandspressen utbjuda sin frukt till salu. Man fick inte bara frukten nästan gratis, utan därutöver fick kunderna deltaga i ett lotteri, där vinsten bestod av två bilar. Jag fick reda på att ingen av dessa bilar var i stånd att gå för egen maskin, men det betydde ju inte så mycket; ändamålet var att få billig frukt, och sedan var det ju ett ytterligare plus att få vara med i detta gratislotteri. Personen i fråga var en mycket rationell man. Han lät skaka ner frukten från träden och samlade sedan en del 15-års pojkar som plockade ihop den. Därefter inlades den i det s. k. packeriet, där den tvätades något så när ren. Sedan östes alltihop ned i packlådor och sändes till Norrland. Det är vad ni i stor utsträckning får. Det finns många som sysslar med denna sorts verksamhet.

Jag kan också tala om för er en annan sak, som vi där nere i Skåne fått kläm på, och det är att det finns företagare som byter firmanamn varje år för att det efter de svordomar, som östs över dem det första året, skall gå lika bra att sälja nästa år. Det finns

företag som nu uppträder under sitt fjärde firmanamn. Det är både synd och skam att man skall på detta sätt driva med norrlänningarna, ty de har lika stor rätt som alla andra i vårt land att få köpa frukt, som är ordentligt klassad, och till det pris den är värd. Jag tycker nog att ni i ert eget intresse skulle hjälpa till att få slut på dessa förhållanden.

Jag skulle kunna berätta ännu mera härresande exempel för er, men det kan räcka med detta. Om ni begrundar vad jag här sagt, kan vi nog vara överens om att ni så fort som möjligt skall sluta upp med dessa fruktköp via annonser. Dessa smarta marodörer lurar inte oss i Skåne och över huvud taget inte folk i södra Sverige. Kunderna måste befina sig på ett betryggande avstånd.

Jag har sagt detta som en varning i all välmening, och jag tycker nog att ni i eget intresse borde lyssna därtill. Vi anser konsumentupplysningen vara så värdefull att de restituerade bensinskattemedlen borde få användas även för detta ändamål. Det gäller här, som sagt, framför allt ett konsumentintresse, men det ligger även i fruktodlarnas intresse att produkterna blir saluförda på ett sätt som anstår en svensk näring.

De tidigare anförandena har varit föredömligt korta och jag skall inte bryta med denna goda praxis. Jag vill därför till slut endast be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Det förefaller som om frågan om restitution av dessa bensinskattemedel skulle bli en varje år till riksdagen återkommande fråga. Frågans storlek berättigar knappast till detta. Jag tycker nog att det är ganska märkligt, att vi varje år skall behöva diskutera denna fråga på nytt. Vi är ju ändå överens om det väsentliga, nämligen att denna skatt skall kunna restitueras. Vad vi har svårt att enas om är

Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt

detaljerna beträffande användningen av dessa medel. Jag har svårt att förstå det motstånd som förekommer varje år när det gäller användningssättet. Det är inte heller något starkt argument som reservanterna har när de säger, att man borde bygga på ett säkrare underlag än det vi nu har.

Det är mycket möjligt att här kan finnas små felmarginaler. Det är kanske ofrånkomligt. Men felmarginalerna kan också ligga åt det hållet, att de missgynnar trädgårdsnäringen, eftersom det inte föreligger inregistreringsskyldighet för vederbörande traktorer. I varje fall bör ju den saken inte beröra sättet för dessa pengars användning.

Herr Gustafson i Dädesjö sade nyss att man gjort avsteg från de principer, enligt vilka riksdagen 1956 beslöt att dessa medel skulle utgå. Ja, det där kan man diskutera. I den skrivning som då gjordes hette det beträffande användningssättet, att man *i första hand* skulle använda pengarna till dessa ändamål. Därmed är givetvis icke sagt att man inte får använda dem även till annat framdeles. Kan man finna en aktuellare eller effektivare användning, varför skulle man då inte besluta därom? Vi har ju till uppgift här i riksdagen att söka finna vägar för att använda dessa medel på effektivast möjliga sätt och jag kan inte finna, att vi skall behöva vara så bundna av en gång fattade beslut, att om vi finner att pengarna bättre kan användas på annat sätt vi inte skulle kunna göra detta genom att vidga användningssättet. Vi har väl tidigare ändrat principer som varit väsentligt mycket viktigare än denna. Herr statsrådet har själv varit med om att ändra sådana principer och det har gått bra. Jag tycker därför att det är en mycket svag argumentering, då man vill låsa sig så benhårt fast vid riktlinjer som man en gång dragit upp.

När vi beviljade dessa restitutionsmedel gav vi därmed också trädgårds-

odlarna rätt att inför lantbruksstyrelsen framföra sina önskemål om hur pengarna borde användas. Detta är också en princip som vi slagit fast, att trädgårdsnäringens folk skall få vara med och säga hur man helst vill ha pengarna använda.

I år har man från trädgårdsodlarhåll sagt att man vill ha en sådan vidgad användning. Det är sakkunskapen som har uttalat sig och jag skulle tro att dessa odlare själva bäst vet, var dessa medel bör användas just nu. Det är ingen tvekan om att de krav som framställts i årets motioner är de krav, som för dagen är aktuellast inom svensk trädgårdsnäring. De gäller upplysningsverksamheten för avsättningen, propaganda för organisationsarbetet etc. etc. Dessa problem växer ingalunda fram av sig själva. All organisation kräver propaganda och arbete och det är till detta arbete man vill använda dessa pengar.

Det är ett klart samhälleligt intresse att denna näringsgren också blir organiserad i fråga om försäljningen. Eller, som jag tror att någon har sagt tidigare: Det blir därmed inte bara en bättre ordning inom näringen. En organisation kommer också att resultera i bättre kvalitet för konsumenterna, i en bättre service och en bättre ordnad avsättning, vilket alla har glädje av.

Här har även framhållits att vad man nu främst fäster blicken på i detta avseende är organisationsarbetet i hälsingborgstrakten. Det kan naturligtvis genmålans att den frågan har en relativt lokal begränsning, men det förhåller sig ändå inte bara på det sättet. I dag diskuteras faktiskt försäljningsorganisationen över stora delar av vårt land bland trädgårdsodlarna. Problemet är lika aktuellt överallt och står i dag i diskussionens centrum. Organisationsproblemet i hälsingborgstrakten kan emellertid komma att bli avgörande för hurudan fortsättningen skall bli och man ställer sig därför i viss mån

Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt

avvaktande för att se hur problemet där skall lösas. Det är en mycket stor affär att utreda, planlägga och organisera, och det är självklart att innan odlarna på andra ställen vågar ge sig i kast med så stora affärer, vill man se hur planerna kommer att ta form i denna trakt.

De ändamål som man vill använda dessa pengar till är av den karaktären, att de gagnar hela vårt lands trädgårdsnäring och de bör därför falla under de principer, som riksdagen en gång har gått in för. För min del kan jag som sagt inte finna det riktigt att man skall vara så benhårt låst vid en gång fattade beslut att, om man senare kan fatta klokare beslut, man skall känna sig förhindrad att göra detta.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s):

Nej, herr Hansson i Skegrie, man skall inte vara benhårt fastlåst vid en gång fattade beslut. Men när man har så begränsade medel till förfogande som det här är fråga om — på den punkten finns inga meningsmotsättningar mellan motionärerna och reservanterna; det gäller 297 000 kronor — anser vi reservanter att det är klokt att inte splittra dessa medel på alltför många små detaljuppgifter, om det skall ha någon effekt.

De förtjusande interiörer från tillväggångssättet vid försäljningen av frukt till Norrland, som herr Nilsson i Bästekille här lämnade, vittnar otvetydigt om att det på detta område i hög grad behövs en konsumentupplysning. Å andra sidan bör man väl i större utsträckning än som hittills skett kunna använda sig av de organ för konsumentupplysning, till vilka vi ger anslag i annan ordning.

Jag skall inte alls motsätta mig en utvidgning av användningsområdet, när det genom en inventering framgått,

hur stort beståndet av jordfräsar är och hur mycket bensin de förbrukar, samt klarlagts, att mer pengar måste till. Då finns det motiveringar för en utvidgning, men dessförinnan bör vi hålla oss inom den ram som gäller för innevarande budgetår. — Första kammaren har ju redan antagit reservationen, och därför är det väl klokast att även andra kammaren gör detta. Gör vi det inte, faller ju ändå frågan.

Jag skall inte närmare gå in på frågan, hur dessa pengar skall betraktas. Både herr Nilsson i Bästekille och herr Hansson i Skegrie har använt uttrycket »egna medel», men vore det verkligen så helt näringens egna medel, skulle man ju knappast behöva gå till riksdagen och fråga, till vilka ändamål man skall använda dem.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har en något annan uppfattning om dessa medel än herr Gustafson i Dädesjö. Herr Gustafson säger, att när man rör sig med begränsade medel, bör man inte frångå de tidigare uppdragna riktlinjerna för användningen. Men det kan lika gärna sägas, herr Gustafson, att när medlen är så begränsade, bör man använda dem på effektivast möjligast sätt och till vad som för dagen är mest aktuellt. Och jag skulle tro att ingen känner bättre till var dessa pengar effektivt kan användas än just odlarna själva. Vi bör nog ge dem det vitsordet.

Det är riktigt som herr Gustafson säger, att första kammaren antog reservationen, men det skedde med mycket snäv marginal.

Jag har för min del inte sagt att detta är »egna medel» — det har andra gjort. Man kan tvista om den benämningen, men jag vill bara ha sagt, att vi ju givit trädgårdsodlarna rätt att delta i förslagsställandet när det gäller användningen av dessa pengar, och

Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt

skall det vara någon mening med denna princip, bör vi väl också rätta oss efter den.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN:

Herr talman! Jag kan saklöst ge dem rätt som strukit under, att 297 000 kronor är inte mycket pengar i detta sammanhang, men man kan ju fortsätta att spinna på den tråden och säga, att ju flera ändamål ett litet belopp skall användas till, desto mindre blir effekten av pengarna.

Därmed har jag inte ett ögonblick satt i fråga att de önskemål, som framförts av herr Nilsson i Bästekille och herr Hansson i Skegrie samt av herr Nilsson, i och för sig är hur angelägna som helst. Trädgårdsnäringen befinner sig i dag i en situation som inte är tillfredsställande. Man har inte lyckats lösa sina organisationsproblem, och det är beklagligt. Någon central organisation finns inte. En del av de uppgifter, som den vidgade användningen skulle förutsätta, sätter man ett frågetecken för: vem skall handha saken och på vad sätt skall den handhas?

Jag behöver inte inför de mycket sakkunniga företrädare för trädgårdsnäringen, som tagit till orda här förut, i detalj redogöra för hur splittringen ter sig. Men det visar sig att inom den delegation, som lantbruksstyrelsen ändå rådgör med, är meningarna mycket delade om på vad sätt och till vilken storlek den eller den grenen inom trädgårdsnäringen skall tillgodoses, när det gäller restitution av bensinskattmedel.

Jag tror det är på det planet man finner motiveringarna för att utskottsreservanterna ställer sig ytterligt tveksamma till en utvidgning av de ändamål, för vilka dessa ganska begränsade medel skall användas. Det är inte riktigt på det sättet — om jag får vända mig till min närmaste företrädare — att för en del av de utredningsuppdrag och

undersökningar, som herr Hansson i Skegrie ansåg nödvändiga, ger de nuvarande reglerna och principerna för medlens användning mycket väl utrymme. Men däremot är det en annan sak som jag tycker spelar en stor roll. Det är en princip rörande användningen av de restituerade medlen till trädgårdsnäringens utövare — hur osäkert materialet nu än är — som fastslagits av 1956 och 1957 års riksdagar och som riksdagen måste slå vakt om, så att den inte på något sätt skjuts åt sidan. Jag tänker på risken av att dubblera användningen av medlen från olika håll.

När herr Nilsson i Bästekille — med, som jag tror, goda skäl — vänder sig med sin upplysning till norrlandsbankarna, så är det i och för sig gott och väl. Men samma upplysning skulle med fördel kunna riktas till exempelvis statens konsumentråd, till vilket riksdagen för konsumentupplysning beslutat anvisa 400 000 kronor. Det finns dessutom för institutet för konsumtionsfrågor 765 000 kronor och för statens konsumentråd 70 000 kronor. Kan det då vara riktigt välbetänkt ur trädgårdsnäringens egen synpunkt att på denna väg söka dubblera medelsanvisningen och riskera att det uppstår tveksamhet, huruvida det är så förnuftigt att renodla de anslag som går och tidigare gått till konsumentupplysningen? Jag tror det är en viktig princip, som inte bara gäller denna fråga utan över huvud taget konsekvensen i riksdagens handlande.

Om man skulle utvidga ändamålet för bensinskatterestituerade medel till reseunderstöd, så finns det i jordbrukets huvudtitel en särskild anslagspost för det ändamålet. Är det då riktigt välbetänkt och kan man inte sätta i fråga konsekvensen i att här låta utvidga ändamålet så att man också får en reseanslagspost vid sidan av den reseanslagspost som riksdagen i ett annat sammanhang har godkänt? Jag tror inte att trädgårdsnäringens förespråkare kan ta risken av att misskreditera sitt goda

Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt

syfte genom att bortse från den rent principiella sidan av frågan.

När herr Hansson i Skegrie säger att detta i första hand skall gå till allmänna ändamål, så måste man ändå framhålla att en hel del av de medel, som här skulle användas till organisationsändamål, skulle vara klart lokalt betonade, vilket skulle rubba ännu en av de ursprungligen grundläggande principerna för medlens användning, nämligen att man inte skall påverka konkurrensförhållandena inom branschen.

Herr talman! Det är kanske alldeles onödigt att åberopa ytterligare skäl, även om det finns otaliga sådana. Jag vill emellertid stryka under att det icke är någon avvisande hållning till trädgårdsnäringens önsknings och anspråk, som ligger bakom utskottsminoritetens — i detta fall reservanternas — ståndpunkt. I princip är man ense, men jag tror att denna kammare gör klokt i att följa den vägledning, som första kammaren nyss har givit, därför att den i det långa loppet bäst främjar det syfte, varom både majoritet och minoritet innerst inne är överens.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet sade att ju flera ändamål man skall använda dessa pengar till, desto mindre effekt kan det bli av dem. Det är ju ingen som tvivlar oss att använda dessa pengar för alla de ändamål, till vilka de tidigare utgått. Medlen är begränsade till sitt belopp, och när de är använda är de använda. I det fallet tror jag inte alls man skall vara rädd för att inte odlarna ser till att medlen blir använda på ett effektivt sätt.

Risken att man skulle dubblera medlen tror jag också odlarna väl håller reda på, ty det betyder ju en direkt förlust för dem, om så skulle bli fallet. Det är ju ett faktum att det utskottet

rekommenderar är precis vad odlarna har begärt. Detta bör väl förtjäna, som jag sagt, inte så litet vitsord.

Herr statsrådet gjorde ett uttalande, om vars innebörd jag är litet funderksam. Han sade att man skulle kunna rubba konkurrensförhållandena inom branschen, om man använder dessa pengar i organisationssyfte. Jag har den uppfattningen om allt vad organisation heter, att det är meningen att organisationen skall rubba konkurrensförhållandena inom branschen, men det skall ske på ett sådant sätt att det blir till gagn för dem som bildar organisationen. Så är det väl på arbetsmarknaden, inom fackförbunden, inom den ekonomiska förbundsörelsen o. s. v., och så är det väl också på detta område. Det är meningen att man skall använda dessa pengar för att utreda och påbörja organiserandet av en avsättningsorganisation, därför att den kommer att bli en styrka för odlarna i fortsättningen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZÉN:

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie säger att det inte skulle betyda så mycket om det blev flera ändamål, till vilka dessa pengar skulle få användas. När de är använda är de använda, sade herr Hansson i Skegrie. Men det skulle innebära att för de ändamål, till vilka medel nu utgår, skulle inskränkningar kanske behöva ske till förmån för andra. Jag tror att inom den relativt begränsade ram där medlen för närvarande utgår, är medelsanvisningen synnerligen väl motiverad, och varje utvidgning kommer att leda till minskad medelsanvisning för de ändamål, som hittills har kunnat tillgodoses.

Herr Hansson säger att odlarna nog kommer att se till att medlen användes på rätt sätt. Men, herr Hansson i Skegrie, det saknas ju en central organisation, som här skulle vara i stånd att

Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt

göra en så objektiv avvägning att man kunde se att alla ändamål i bidragsposten på 297 000 kronor blir tillgodosedda i förhållande till sina behov. Det är en av de brister, som ännu inte är avhjälpna. Jag hoppas personligen att den allmänna trädgårdsutredning, som redan är fixerad och som jag tror skall kunna tillsättas inom några få dagar, bland annat skall ägna sig åt just organisationsproblemet, som är utomordentligt viktigt.

Herr Hansson i Skegrie tror vidare inte på att det finns någon risk för dubbleringar. Nej, måhända inte för odlarna, men det var inte heller det jag fäste uppmärksamheten på. Det gällde i stället den princip, som ur riksdagens synpunkt måste betraktas som utomordentligt viktig, nämligen att om det finns medel med bestämd lokalisering till bestämda ändamål på riksdagen, är riksdagen ganska sunt miss-tänksam mot att på andra vägar tillgodose samma ändamål.

Beträffande konkurrensförhållandena var inte herr Hansson i Skegrie riktigt säker på innebörden av mina synpunkter på den frågan. Jag borde kanske ha utvecklat synpunkterna mera. Men är vi inte överens om att dessa medel är tillskjutna av samtliga inom näringen? Är det inte det som har förestavat det sista av de villkor som spikades av 1956 och 1957 års riksdagar, nämligen att anslag inte borde leda till att konkurrensförhållandena inom branschen påverkades? Det är en av de principer man följde.

Jag tror att det finns skäl att allvarligt fundera över om det vore så välbetänkt med hänsyn till såväl splittningen som det bristfälliga organisatoriska underlaget, att man skulle använda ett statligt anslag, som det trots allt är fråga om, till att förändra de rådande konkurrensförhållandena inom branschen. Jag tror det vore högst betänkligt för trädgårdsnäringens egna utövare.

Herr RIMÅS (fp):

Herr talman! Jag hade ursprungligen inte tänkt delta i denna debatt i år, vilket är anledningen till att jag kommer in så här efter replikskiftena. Det var när man i debatten började tala om att man var så hårt bunden av förut fattade beslut, att man inte kunde ändra på besluten, som jag begärde ordet.

Här gäller det inte att ändra på förut fattade beslut utan på tillämpningen av dessa beslut. Vid beslutet 1956, då denna princip fastslogs, drog man paralleller med det system som tillämpades inom fisket. Jag tillåter mig citera ur det utskottsutlåtande i enlighet med vilket 1956 års riksdag fattade sitt beslut, nämligen sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1: »Utskottet tillstyrker sålunda att trädgårdsnäringen tillerkännes gottgörelse för av dess yrkesutövare erlagd bensinskatt efter i stort sett samma grunder som gäller för fiskerinäringen.» När vi nu har motionerat, så har vi i stort sett velat förorda, att de principer som gäller för fiskerinäringen tillämpas också här.

Jag lade märke till att reservanternas talesman, herr Gustafson i Dädesjö, började debatten med att mycket korrekt citera ur samma utskottsutlåtande som jag. Han bygger upp förslaget i reservationen på vad riksdagen har fastställt 1956, nämligen att de åtgärder som får vidtas med anlitande av dylika medel skall avse trädgårdsnäringens allmänna behov. Om vi då tar en sådan sak som organisationsarbete för att främja ekonomiskt samarbete mellan trädgårdsodlarna, vilket är nämnt i motionerna, vill jag fråga, om det inte ur trädgårdsnäringens synpunkt kan betraktas som ett allmänt behov.

Vidare fortsatte herr Gustafson i Dädesjö citaten med att säga, att dessa medel också skulle avses endast för ändamål, för vilka anslag inte kan påräknas i riksdagen och vilka är av påtaglig praktisk betydelse för näringen.

Gottgörelse till trädgårdsnäringen för erlagd bensinskatt

Statsrådet påtalade här att trädgårdsodlarna inte lyckats lösa sina organisationsproblem. När jordbruket på 1930-talet löste sina organisationsproblem — vi brukar ju dra paralleller också mellan jordbruket och trädgårdsnäringen — hade jordbruket statsanslag för den uppgiften. Vi motionärer har inte begärt att trädgårdsodlarna skulle få statsanslag för att ordna sina organisationsproblem, utan vi har endast begärt, att de skulle få använda ett anslag, som redan står till trädgårdsnäringens förfogande, för detta ändamål.

Herr Gustafson i Dädesjö påvisade, att man under vissa förhållanden kan få anslag från hushållningssällskapen för ändamålet. Jäväl, men man kan inte få anslag från riksstaten för att fullfölja det, och därför menar jag, att om vi nu fattar beslut om utvidgad rätt att använda dessa medel, så innebär det endast, att vi fullföljer 1956 års riksdags beslut.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag förmodar att det för alla här i kammaren var trösterikt att lyssna på vad statsrådet sade. Det var det i alla fall för mig. Han gav oss dels goda råd, dels vänliga förmaningar. Vidare uttalade han bekymmer över att det lilla anslag som står till förfogande skulle plottras bort — han avsåg väl på en del oväsentliga saker.

Det är alldeles riktigt att anslaget är litet. Det är fråga om begränsade resurser. Det ligger något i vad statsrådet säger, att när anslaget är litet, är det inte så lätt att dela ut av det till alltför många ändamål.

Vi har från utskottets sida försökt att vara vänliga mot statsrådet så till vida, att vi inte krävt något ökat anslag. Vi har inte velat förorsaka departementet några extra bekymmer. Vi vet alla att den statsfinansiella situationen inte är så lysande. När vi på det sättet höjt oss i fråga om medlens storlek, trodde

vi, att statsrådet skulle tillmötesgå oss i fråga om att använda medlen. Det tycker jag är rätt hyfsat gjort av utskottsmajoriten, och det tror jag, att statsrådet innerst inne också anser.

Statsrådet sade, att för konsumentupplysning kunde vi använda statens konsumentråd. Det är också meningen att vi skall försöka göra det. Men jag tror inte det räcker med detta, ty det är bl. a. med tanke på förhållandena i Norrland så, att vad som skall göras måste göras ganska fort och effektivt. Jag tror inte det räcker med konsumentrådet. Privatim kanske statsrådet och jag kan överlägga mera om fruktodlingen. Vi kanske kan få ett angenämt samtal om den saken. Jag skall inte trötta kammaren med det.

Statsrådet påtalade att fruktodlarna inte har någon fast organisation. Det är alldeles riktigt. Jag kan också tala om för statsrådet, om han inte visste det förut, att det är lättare sagt än gjort att organisera fruktodlarna.

Jag kan tala om för dem som inte vet det, att vi håller på att bygga ut organisationen nere i kiviksområdet, som är min egen hemkommun, men när vi en gång efter åtskilliga strider fattade beslut därom för att vi skulle få större möjligheter, var det ett stort antal medlemmar som marscherade ut ur organisationen. Vi som stannade kvar fick givetvis ikläda oss de ekonomiska risker som detta innebar. Det har vi gjort, eftersom vi på det sättet både kan hjälpa oss själva som producenter och se till, att det blir bättre ordnade förhållanden för konsumenterna.

Jag kan hålla med statsrådet om att det stod i motionen, att det skulle vara bidrag till studieresor. För mig personligen är två saker viktigast i fråga om användningen av dessa medel, nämligen organisationen och konsumentupplysningen. Det bör i alla fall starkt understrykas, att de är mest betydelsefulla. Vill statsrådet gå oss till mötes på denna punkt nästa gång, kan jag re-

Avskrivning av stödlån till jordbrukare m. fl.

dan på förhand lova att vi skall vara tacksamma, ty det vore ett stort steg framåt ur både vår synpunkt och andras.

Man har tvistat om ord och upprepade gånger diskuterat, om det här är fråga om statliga medel eller inte. Man kan nog hävda, att det är pengar som kommit från trädgårdsnäringsen och sedan av staten åter ställts till dess förfogande. När vi då vill kunna använda dessa medel för ytterligare ett ändamål borde vi också få det.

Herr talman! Jag ber än en gång att få yrka bifall till utskottets hemställan. Att första kammaren bifallit reservationen med 8 rösters majoritet utgör inte det minsta skäl för att andra kammaren skulle göra detsamma. Tvärtom borde den följa en mera positiv linje, så att vi nästa år kan få första kammaren över på denna, vilket kanske annars är uteslutet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Dädesjö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 28:o) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om utgången av omröstningen, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 102 ja och 93 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 29—33

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 34**Avskrivning av stödlån till jordbrukare m. fl.**

Kungl. Maj:t hade under punkten 43 (s. 152—172) föreslagit riksdagen att medge, att förvaltningen av de i anledning av skördeskadorna åren 1950, 1951, 1952, 1954, 1955 och 1957 utlämnade stödlånen till jordbrukare m. fl. fr. o. m. den 1 juli 1958 finge anordnas enligt i huvudsak de grunder, som angivits i statsverkspropositionen.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I:267 av herr *Franzén* och herr *Andersson, Torsten*, samt II:335 av herr *Wahrendorff m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt ville besluta, att besvär rörande riksbankens förvaltning av stödlånen skulle kunna anföras hos Kungl. Maj:t.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:267 och II:335, medge, att förvaltningen av de i anledning av skördeskadorna åren 1950, 1951, 1952, 1954, 1955 och 1957 utlämnade stödlånen till jordbrukare m. fl. från och med den 1 juli

Avskrivning av stödlån till jordbrukare m. fl.

1958 finge anordnas enligt i huvudsak de grunder, som angivits i propositionen.

Reservation hade avgivits av herrar *Sigfrid Larsson, Eskilsson, Nils Hansson, Johan Persson, Sundin, Pettersson* i Dahl, *Antby, Östlund* och *Rimås*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 267 och II: 335, medge, att förvaltningen av de i anledning av skördeskador åren 1950, 1951, 1952, 1954, 1955 och 1957 utlämnade stödlånen till jordbrukare m. fl. från och med den 1 juli 1958 finge anordnas enligt i huvudsak de grunder, som reservanterna angivit.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp):

Herr talman! På denna punkt finns en reservation, som innebär en ändring av den föreslagna besvärsrätten. Tidigare har dessa stödlån handhåfts av riksbanken med den inskränkningen att det ankommitt på vederbörande lantbruksnämnd att besluta i fråga om uppsägning av lån eller ändring av amorteringsvillkor o. s. v. samt att frågor om avskrivning av lån hänskjutits till Kungl. Maj:t för avgörande. Detta är nu ändrat så att riksbanken helt skall ha hand om saken. Den får alltså en rent administrativ uppgift, som inte hör till dess penningvårdande verksamhet. Uppdraget innebär att riksbanken helt skall sköta om stödlånen. Man kan fråga, om det ur rent principiell synpunkt är riktigt, att riksbanken skall besluta om detta och utfärda föreskrifter för avdelningskontoren, som de har att arbeta efter, och att stödlånetagare, som inte anser sig rätt behandlade, skall anföra besvär hos riksbanken. Det är egentligen detta sista som vi reagerat mot. Statsrådet säger här själv, att han efter övervägande har funnit sig böra biträda förslaget om besvärordningen.

Detta måste såvitt jag förstår innebära, att han inte är alldeles tvärsäker på att denna ordning är riktig.

Det skall nu bli riksbankens direktion som i första hand prövar dessa ärenden. Denna består av riksbankschefen, den deputerade och ytterligare en bankofullmäktig samt vice riksbankschefen och ännu en tjänsteman i riksbanken, alltså en delegation på fem personer. Om det anföres besvär, skall ärendet dras för bankofullmäktige och i dess sammanträden deltar givetvis direktionen. Det är väl nästan otänkbart att bankofullmäktige då skulle göra någon ändring av vad direktionen i dessa ärenden har beslutat.

Jag har inte någon bestämd uppfattning om huruvida det ur stödlånetagarnas synpunkt är förmånligast att riksbanken är besvärinstans eller att besvär kan anföras hos Kungl. Maj:t — det kan kanske ställa sig olika i de enskilda fallen. Men jag tycker att själva den princip, som här skall tillämpas, är felaktig. På andra områden brukar man ha det så, att ärendena kan prövas i mer än en instans, och jag tror att den lånesökande allmänheten har den uppfattningen att bedömningen därigenom blir grundligare, för att inte säga rättvisare.

Det är alltså detta som ligger bakom vår reservation. Nu kan man ju invända att riksbanken är riksdagens organ och att det inte finns någon som står över bankofullmäktige, inte ens Kungl. Maj:t. Det är naturligtvis riktigt, ifall det rör sådana angelägenheter som tillkommer en penningvårdande myndighet. Men när riksbanken i detta fall får ett administrativt uppdrag, som inte kan sägas tillhöra dess penningvårdande uppgifter, är läget ett annat.

Jag vill också hänvisa till det beslut riksdagen föregående år fattade om ändring av valutalagen m. m. Enligt vad som framgår av ifrågakvarande proposition, nr 142, anser besvärssakkunniga att det inte möter något hinder att till-

Avskrivning av stödlån till jordbrukare m. fl.

lämpa en sådan ordning som reservanternas här föreslår. Besvärssakkunniga säger bl. a.: »Riksbanken har sålunda i princip tillerkänts full oavhängighet i förhållande till Kungl. Maj:t. Denna riksbankens särställning torde dock icke utesluta, att riksbanken på vissa områden tillägges uppgifter som ett vanligt förvaltningsorgan» — det är ju vad som här åsyftas. »I den mån så sker, torde riksbanken, i vad angår sådan verksamhet, också vara att behandla som en förvaltningsmyndighet.» Detta måste innebära att besvär skall anföras hos Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag skall inte tynga debatten med något längre anförande utan jag ber med det sagda få yrka bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s):

Herr talman! På förevarande punkt, som avser förslag till avskrivningsregler för stödlån åt jordbrukare, är ju utskottet enigt så när som beträffande den detalj herr Pettersson i Dahl här sysslat med.

Enligt det föreliggande förslaget skulle förvaltningen av stödlån, såsom herr Pettersson i Dahl nämnde, i fortsättningen helt handhas av riksbanken. De uppgifter, som avser uppsägning av lån och ändring av amorteringsvillkor och som hittills handlagts av lantbruksnämnderna, skall sålunda ombesörjas av riksbanken efter yttrande av lantbruksnämnderna. På förslag av lantbruksstyrelsen skall vidare riksbankens direktions utgöra besvärsmyndighet och klagan mot direktions beslut skall föras hos riksbanksfullmäktige. Gentemot den uppfattning, som herr Pettersson i Dahl här gjort sig till tolk för, har utskottet anfört att även om invändningar av principiell natur kan riktas mot att ett besvärsförfarande av

detta slag helt skall förläggas till riksbanken, talar dock övervägande skäl för den föreslagna ordningen.

Vi har i utskottet hänvisat till att samma ordning redan nu tillämpas, t. ex. för de statliga bosättningslånen och för valutareglerna. Ingen olägenhet eller partisk bedömning har förmärkts i dessa senare fall. Man måste väl förutsätta att riksbanksfullmäktige med den sammansättning som fullmäktige har är förmögna att ge besvärfrågorna lika objektiv bedömning som Kungl. Maj:t, i all synnerhet som utskottet räknar med intimt och effektivt samarbete mellan riksbanken och lantbruksnämnderna. Vi har ansett skäl tala för den centralisering som här är föreslagen. Det är en lämplighetsfråga. Vi tror att centraliseringen leder till minskad tidsutdräkt för dem som besvärar sig och till samma säkerhet för dessa som tidigare.

Jag skall inte ge mig in på diskussion om huruvida riksbanken som penningvårdande myndighet äger befogenhet i detta fall. Den saken får väl avgöras i annat sammanhang. Det är en principfråga som kan diskuteras och har diskuterats, om det är riktigt att ett beslut som är fattat av ett riksdagens verk överklagas hos Kungl. Maj:t.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr PETTERSSON i Dahl (cp):

Herr talman! Vice ordföranden i jordbruksutskottet gav i viss mån reservanternas rätt, och det kan jag mycket väl förstå. Jag behövde emellertid inte gå upp hit i talarstolen för att säga det. Jag tog till orda därför att han nämnde att det med bosättningslånen förhåller sig på samma sätt, som nu föreslås här. Det är riktigt men det är ganska små lån.

Jag kan erinra om att när det gällde bostadsbyggandet var tidigare bostadsstyrelsen besvärinstans, men den upp-

Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter

giften flyttades över till Kungl. Maj:t, och att döma av den erfarenhet jag har på den punkten var det en klok åtgärd. Rättssäkerheten ur låntagarnas synpunkt bleve bättre, trodde herr Gustafson i Dädesjö, ifall denna uppgift lades hos riksbanken. Det är detta jag sätter ett stort frågetecken för, och i varje fall undrar jag om de som det gäller, d. v. s. låntagarna, tror att rättssäkerheten är lika bra.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talman den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 34:o) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 125 ja och 64 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

10 — *Andra kammarens protokoll 1958. Nr 11*

Punkterna 35—71

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72**Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter**

Kungl. Maj:t hade under punkten 82 (s. 286—288) föreslagit riksdagen att för nästa budgetår anvisa ett belopp av 1 500 000 kr. Anslagsanvisningen innebure i förhållande till föregående budgetårs anvisning en minskning med 1 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I:141 av fru *Svenson m. fl.* och II:165 av herr *Wahrendorff m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte för ändamålet för nästa budgetår anvisa ett belopp av 2 500 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:141 och II:165, till Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Franzén, Sundin* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I:141 och II:165, till Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 2 500 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp):

Herr talman! Vid den här punkten redovisar utskottet ett förslag från Kungl. Maj:t som innebär en minskning av förra årets anslagsbelopp med 1 miljon kronor. Tidigare uppgick anslaget till 4 miljoner kronor; sedan

Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter

minskades detta till 2,5 miljoner kronor, och nu i år har Kungl. Maj:t, som sagt, skurit ner det ytterligare med 1 miljon så att det endast uppgår till 1,5 miljoner kronor.

Lantbruksstyrelsen har begärt en anslagshöjning med 2,5 miljoner till 4 miljoner, och man har redovisat skälen för denna höjning. I sitt yttrande här talar lantbruksstyrelsen om att det finns ansökningar från 35 skolor till ännu ej igångsatta arbeten, varav 17 lantushållsskolor. Dessa arbeten skulle dra en byggnadskostnad av i runt tal 26 miljoner kronor. Vidare säger man att vid 14 skolor har statsbidragsberättigade arbeten av olika skäl igångsatts eller redan färdigställt, representerande en kostnad av i runt tal 9 miljoner kronor. Statsbidragsfrågan har i dessa fall ej prövats i samband med byggnadstillståndsfrågan. Det är riktigt, så har det varit.

Kammaren vet ju att enligt gällande bestämmelser är lantmanna- och lantushållsskolor, som uppför godkända byggnader, berättigade till statsbidrag till 75 procent. Här har nu många landsting byggt skolor utan statsbidrag eftersom det inte funnits möjlighet att få sådant. Byggnadsstyrelsen har godkänt bygnaderna. Man har alltså inte gått händelserna i förväg, utan frågorna har handlagts i samråd med myndigheterna. När det sedan kommer till kritan och man verkligen skall ha statsbidraget enligt riksdagens beslut och Kungl. Maj:ts godkännande, får man ingenting på grund av att det inte finns några pengar. Det är många landsting och många huvudmän som har ganska stora krav på Kungl. Maj:t. Jag kan ju som ett exempel säga, att det finns många landsting som har ganska stora krav på Kungl. Maj:t. Vi har det så också i Hallands län. Vi har där byggt en lantmannaskola och en lantushållsskola. Kostnaderna för dessa skolor uppgår sammanlagt till nära tre miljoner kronor. Vi har fått bygg-

naderna godkända och avsynade och skulle alltså ha rättighet att få ut pengarna för dem. Vi har fått ut litet pengar, men ett belopp på 1 260 004:41 resterar i alla fall.

Skolorna har nu använts under många år. Lantmannaskolan har använts sedan 1947. Den blev godkänd 1949. Lantushållsskolan är några år yngre. Där har alltså landstinget, som är huvudman, fått ligga ute med pengarna. Jag har bett landstingets kansli att göra en uträkning över vad ränteförlusterna uppgår till. Förutom en kapitalfordran på staten på nyss nämnda belopp har landstinget tillfogats en ränteförlust, som under årens lopp uppgått till kronor 373 158:27.

Nu kan man, herr talman, faktiskt fråga sig om det är riktigt, att denna förordning tillämpas på detta sätt. Skulle det inte vara en Kungl. Maj:ts angelägenhet att se till att skolor bygges för såväl den manliga som den kvinnliga delen av lantmannaungdomen? Vi har ju bestämmelser och förordningar att leva efter. Är det då riktigt att strama åt med ytterligare en miljon kronor, även om man kan säga att statens pung måste knipas till? Man skulle nästan lika gärna kunna stryka anslaget hel och hållet, ty det blir en ren chimär att ha ett anslagsbelopp på 1,5 miljoner kronor, när behoven och kraven från de olika huvudmännen är så stora som de faktiskt är. Hallands läns landsting är inte ensamt om dessa fordringar på staten; jag skulle tro att de allra flesta landsting har sådana. Därför anser jag att vi reserverar oss mycket blygsamma, när vi kräver att man i varje fall inte skall sänka anslagsbeloppet utan låta det kvarstå vid hittillsvarande 2,5 miljoner kronor.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten utan ber att få yrka bifall till reservationen på denna punkt.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s):

Herr talman! Ingen kan livligare än

Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter

jag beklaga att den finansiella situationen är sådan, att den har nödvändiggjort en prutning på denna punkt. Utskottet har yttrat sig lika kort som departementschefen, vilken hänvisar till den statsfinansiella situationen. Herr Pettersson i Dahl har i egenskap av reservant anfört, att det är kommunerna och landstingen som blir lidande härvidlag, därför att de satt i gång med byggen innan frågan om statsanslag varit klar. Även om planeringen har varit godkänd av byggnadsstyrelsen, måste det väl ändå vara så, att kommunerna har varit medvetna om vilken risk de har tagit i detta fall, när de har lånat upp pengar för ändamålet och satt i gång med byggena. Visserligen ligger det snubblande nära till hands att göra så, men landstingen måste väl ändå ha klart för sig att den finansiella situationen kan tvinga till temporära inskränkningar i fråga om statens anslag. Det är hårt men nödvändigt. Kommunerna står då där utan bidrag därför att de gått händelserna i förväg. Ty herr Pettersson i Dahl kan väl inte påstå annat än att så skett.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har inte gått händelserna i förväg, herr Gustafson i Dädesjö, ty vi har följt den väg som man skall gå. Behovet av byggnaderna skall prövas av myndigheterna, och de skall senare godkännas av lantbruksstyrelsen och byggnadsstyrelsen. Jag skulle vilja fråga herr Gustafson i Dädesjö, hur många skolor som skulle ha blivit restaurerade eller nyuppförda, om man skulle han väntat tills man var säker på att man hade pengarna i handen när man satte igång att bygga? Då tror jag att det skulle varit ganska dåligt beställt i fråga om skolor ute på landsbygden.

Jag tycker nästan att Kungl. Maj:t skulle buga sig för landstingen, därför att de förskottat så mycket pengar och ordnat undervisningen på ett så bra sätt som skett utan hjälp av Kungl. Maj:t. Det kan knappast vara Kungl. Maj:t värdigt att strama åt anslaget på detta sätt, ty det är absolut så, att huvudmännen har rätt att få dessa pengar enligt tidigare fattat riksdagsbeslut.

Jag protesterar bestämt emot att huvudmännen i detta fall gått händelserna i förväg och alltså handlat snabbare än vad förordningen medger.

Herr **NORUP** (cp):

Herr talman! När riksdagen om en liten stund går att fatta beslut i denna fråga, är jag rädd för att det blir ett beslut, som kommer att sprida mycket stor misstämning ute bland många av dem, som är förespråkare för vår landsbygdsundervisning. De skäl, som här anföres ifrån departementschefens och utskottsmajoritetens sida, är enligt min mening inte bärande.

Det har under flera år varit oerhört svårt att få tillräcklig förståelse och tillräckliga anslag för att utbyggnaden av våra lantmanna- och lantbruksskolor skulle kunna försiggå i den utsträckning som varit erforderlig. Under den tid, jag var statsråd, fick jag kämpa en förtvivlad kamp med de statsfinansiella intressena, och tyvärr förlorade jag i många av de fall, där jag skulle ha velat vara med om att få bevilja betydligt högre bidrag till byggande av våra lantbruksskolor.

I år är det lilla anslag, som tidigare utgick med 2,5 miljoner kronor, förslaget sänkt med 1 miljon, så att endast 1,5 miljon kvarstår. Det anföres ifrån statsrådets sida, att det är det budgetära läget, som nödvändiggjort detta. Ja, herr statsråd, det rimmar litet dåligt med det beslut, som vi fattade i förra veckan när det gällde anslag till

Hyressättningen i vissa äldre fastigheter

en annan undervisning, nämligen undervisningen vid våra universitet. Jag tycker nog att även landsbygdsungdomen borde ha möjlighet att vinna större förståelse för att få sina skolor byggda i någorlunda god tid.

Nu har det glädjande nog funnits — och finns fortfarande — en annan inställning hos landstingen, som i dag i regel står som huvudmän för våra skolor när det gäller lantbruksundervisningen. Jordbruksutskottets ordförande har här varit inne på de medel, som är förskotterade och i fråga om vilka man gjort en liten matematisk undersökning. Om man inte gör någon förändring — vilket jag dock hoppas skall ske — beträffande det förslag som här föreligger, kommer det faktiskt att dröja ungefär sju år, innan statsbidrag kommer att utgå för de medel, som under senare år är förskotterade av landstingen till dessa skolor.

I det läge, som vårt jordbruk nu håller på att segla in i, där kampen för tillvaron tycks bli oerhört mycket hårdare än tidigare, synes en av de goda möjligheterna, då det gäller att hävda oss och föra vårt jordbruk framåt, vara kunskap och undervisning. Därför är det beklämmande, att det inte funnits större förståelse, vare sig hos regeringen eller hos utskottsmajoriteten, så att de kunnat gå med på att föreslå något högre belopp.

Jag tror att reservanterna i och med det krav som är ställt inte på något sätt gått för långt och begärt någonting utöver vad statsmakterna till och med i det — jag erkänner villigt — nuvarande ansträngda budgetära läget borde ha kunnat ge sin anslutning till. Jag hoppas dock, att det skall finnas förståelse hos kammarens ledamöter för reservanternas synpunkter, och jag vågar tro, att en del av utskottets ledamöter, som kanske i dag står på utskottsmajoritetens sida, dock i respektive landsting vill vara med om att stödja lantbruksundervisningen på ett bättre sätt än

vad som framgår av det förslag, som nu ligger på riksdagens bord.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 73—191

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 192

Lades till handlingarna.

§ 16

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar, såvitt avser jordbruksärenden.

Punkterna 1—20

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21

Lades till handlingarna.

§ 17

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion angående sjukgymnastverksamheten.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

Hyressättningen i vissa äldre fastigheter

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner angående hyressättningen i vissa äldre fastigheter.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 106 av herr *Petersson, Bertil*, och II: 125 av herr *Svenning m. fl.* hade föreslagits, att generell hyreshöjning icke

skulle utgå med samma belopp i saneringsmogna eller utdömda fastigheter som i övriga fastigheter och att det uppdroges åt hyresrådet eller annan myndighet eller utredning att snarast möjligt inkomma med förslag till särskild bedömning och hyressättning i dessa fastigheter.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I:106 och II:125 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENNING (s):

Herr talman! I hela landet — med undantag för Stockholm — har fastigheter, byggda före 1942, under åren sedan generell hyreshöjning medgivits fått en höjning med inte mindre än 39 procent. Stockholm har en procentsats på 29. Dessa procentsatser har också gällt i fråga om äldre, saneringsmogna fastigheter, trots att i dessa någon mera märkbar lägenhetsreparation inte utförts.

Hälsovårdsnämnderna i allmänhet har sällan fordrat någon lägenhetsuppbyggnad i dessa fastigheter, även om lägenheterna varit i starkt behov därav. Motiveringen har ofta varit, att sanering kan vara nära förestående.

En del av den generella hyreshöjningen har ansetts skola kompensera de ökade utgifterna för vatten, renhållning m. m. Men den största delen har faktiskt varit beräknad att täcka de ökade inre reparationskostnaderna. När inga förbättringar kommit till stånd, har detta inneburit, att i vissa fastigheter större delen av de generella hyreshöjningarna gått direkt till fastighetsägarna, utan att hyresgästerna kompenserats genom bättre lägenhetsunderhåll.

Innan hyresrådet i juni 1957 framlade förslag till generell hyreshöjning för tiden efter den 1 oktober 1957, hade mellan parterna på hyresmarknaden,

Hyressättningen i vissa äldre fastigheter

Sveriges fastighetsägareförbund och Hyresgästernas riksförbund, träffats överenskommelse om viss förskottersättning för att möjliggöra en ökning av reparationsvolymen, och denna överenskommelse beaktades sedan av regeringen vid bedömandet av den generella hyreshöjningens storlek. Parterna ansåg, att denna extra kompensation skulle möjliggöra ökade reparationer i större utsträckning och i sådana fall, där hyresgästerna hade rätt att begära sådana och hyresvärdarna hade skyldighet att ombesörja ett tillfredsställande lägenhetsunderhåll. Någon bestämmelse om undantag för de saneringsmogna fastigheterna har inte givits på grund av kompensationens generella karaktär, och därför har hyresgästerna i de fastigheter det här gäller fått bära en extra höjning utan att ha möjlighet att med framgång kräva att den del av höjningen, som avser lägenhetsreparationer, skall av fastighetsägarna användas därtill.

Det är en uppenbar orättvisa, att en kostnad pålägges hyresgäster, som inte kan komma i åtnjutande av de förmåner, som man velat vinna med uppgörelsen, och det är detta vi har velat påtala i motionen.

Den sammanlagda hyresavkastningen i de saneringsmogna fastigheterna har också en mycket stor betydelse, när det gäller att inlösa de uttjänta fastigheterna. Genom den medgivna hyreshöjningen har värdet på de saneringsmogna fastigheterna stigit, och det kan inte vara i samhällets intresse att dessa värden drivs i höjden.

Faktiska exempel finns, som visar, att fastighetsägare i hög grad utnyttjar hyresavkastningen som en värdebedömning, när de skall sälja fastigheterna. Jag har exempelvis vid många tillfällen som Malmö stads representant kommit i kontakt med sådan bedömning när det varit fråga om att inköpa fastigheter. Ett helt kvarter inköptes för kort tid sedan i Malmö för rivning och

Hyressättningen i vissa äldre fastigheter

för att bereda plats åt en ny infartsled. Samtliga dessa fastigheter var redan 1940 saneringsmogna och har inte blivit bättre med åren, utan tvärtom. Trots detta nödgades staden ge mycket höga priser vid inlösningen, och priserna var i allmänhet baserade på den hyresavkastning, som fastigheterna gav. Liknande försäljningar har ägt rum till privata byggmästare eller byggnadsfirmor.

Skall man betala så mycket för de saneringsmogna fastigheterna, leder det till höga exploateringsstal och dryga hyror i de nya byggnader, som ersätter de gamla. De som vill bygga får ju kompensera sina kostnader för tomtinköpen.

Jag vill i detta sammanhang också bemöta ett av remissyttrandena. Statens hyresråds majoritet har i sitt remissyttrande sagt, att när en lägenhet är utdömd, så flyttas familjen, och därigenom blir aldrig frågan om generell hyreshöjning riktigt aktuell i de saneringsmogna fastigheterna.

Om det vore så enkelt, skulle jag vara tacksam, men tyvärr talar verkligheten ett helt annat språk. I allmänhet utdömer hälsovårdsnämnderna under nuvarande bristläge på bostadsmarknaden lägenheterna först efter nuvarande bostadsinnehavares avflyttning. Det är den utdömningsmetod som användes. Endast när det gäller katastroffall eller när det rör sig om familjer med flera barn, kan det ibland hända att man ordnar avflyttningen relativt snabbt. Men den stora delen av hyresgäster som bor i dessa fastigheter får räkna med att bo kvar under en ganska lång tid.

Jag har här i min hand en utredning, som helt nyligen är gjord i den hälsovårdsnämnd, där jag har äran att vara ordförande, och den utredningen visar att under åren 1950—1957 har det fortlöpande anmälts 797 utdömningsbara lägenheter. Med mycket stort besvär och genom god kontakt med bostadsförmedlingen har 468 hyresgäster kunnat

flyttas, men det bor fortfarande kvar 329 hyresgäster i slumkvarteren, och de får räkna med att ännu under ganska lång tid bo kvar i de utdömda och hälsovådliga lägenheterna; detta mest därför att det är bostadsbrist och därför att det rör sig om människor med mycket små ekonomiska resurser. Dessa måste i första hand erbjudas lägenhet i det gamla bostadsbeståndet, eftersom de inte har möjlighet att ta någon erbjuden ny lägenhet på grund av hyrespriset. De får nu betala full hyra och fullt generellt hyrestillägg i en lägenhet, som inte på något sätt fyller kraven på en människovärdig bostad. De kan inte räkna med att få sin lägenhet reparerad, trots att de betalar en hyreshöjning, som till största delen är avsedd att utgöra ersättning för lägenhetsreparationer.

Det är riktigt att det i hyresregleringslagens 3 § har införts en ändring med verkan från den 1 januari 1957, i vilken det heter: »Om lägenhetens skick avsevärt försämrats eller hyresgäst tillkommande förmåner påtagligen inskränkts, äger nämnden på framställning av hyresgästen eller hyressökanden nedsätta grundhyran till skäligt belopp.» Bestämmelsen har emellertid hittills inte tillämpats i någon större utsträckning, och det torde vara ganska svårt att få en någorlunda enhetlig tillämpning över hela landet, speciellt när det gäller saneringsmogna fastigheter.

Hälsovårdsnämnderna har inget intresse av att onödigt länge konservera gamla fastigheter, och det torde därför knappast vara att räkna med att de ålägger fastighetsägarna att göra mer än vad som är absolut erforderligt för att skydda hyresgästernas hälsa. Det blir mest yttertak och värmekällor, som man ålägger vederbörande att hålla i stånd.

Hyresnämnderna i allmänhet torde vid sin bedömning ta hänsyn till hälsovårdsnämndens inställning, och på

grund härav föreligger knappast någon möjlighet att få till stånd en justering av hyran nedåt i de fastigheter det här gäller. Hyresnämnderna räknar med att det kan vara jämförelsevis korta tidsintervaller det rör sig om, innan husen rives, och att det därför knappast är erforderligt att göra en hyresjustering, trots att den senaste generella hyreshöjningen tydligt anger att större delen av höjningen är avsedd för lägenhetsunderhåll.

Det borde vara möjligt att i en utredning eller genom ett riksdagens beslut ange bestämda riktlinjer åt hyresrådet för en hyresbedömning i de fastigheter det här gäller. Både med hänsyn till hyresgästernas hyreskostnader och samhällets intresse av att saneringskostnaderna inte göres dyrare än vad som är oundgängligen nödvändigt, är klara anvisningar till hyresmyndigheterna erforderliga, och enligt min åsikt behöver de inte vålla det administrativa besvär, som man i remissvaren gör gällande.

Jag tackar för utskottets positiva skrivning men anser att utskottet redan nu borde ha kunnat tillstyrka motionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion nr 125 i denna kammare.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tror att den skildring som här lämnats är riktig och att det alltså finns ett befogat missnöje med att folk, som bor i urusla lägenheter, skall betala den hyreshöjning, som åtminstone delvis var avsedd att användas till reparationer, fastän de sedan inte kommer i åtnjutande av några reparationer. Utskottet är fullt ense med motionärerna på denna punkt. Motionärerna har emellertid icke begärt en sådan utredning, som erfordras för framläggande av generella bestämmelser, nämligen om avgränsningen av de lägenheter som skall betecknas såsom saneringsmogna och sålunda kan bli undantagna från en generell hyreshöjning.

Hyressättningen i vissa äldre fastigheter

Motionärerna har begärt att riksdagen i dag skulle besluta, att generell hyreshöjning icke skulle utgå med samma belopp i saneringsmogna eller utdömda fastigheter som i övriga fastigheter. De har dock inte definierat begreppet »saneringsmogna». Man vill vidare åstadkomma en avvägning av hyresprissättningen och säger att hyresrådet eller annan myndighet eller utredning kanske kunde syssla med denna sak, men ett fastställande av vad som innefattas i begreppet »saneringsmogna» begäres icke. Det är emellertid där svårigheten ligger. Både minoriteten och majoriteten inom hyresrådet har påpekat att det är ytterst svårt att avgöra, vilka fastigheter som bör betecknas som saneringsmogna och sålunda enbart på grund av denna beteckning vara undantagna från den generella hyreshöjningen. Även hyresgästernas egen riksorganisation har framhållit svårigheterna härvidlag och sagt att begreppet möjligen skulle kunna utredas. Där framföres sålunda det utredningsförslag som motionärerna icke kommit med.

Det har från alla håll påpekats att det torde vara svårt att finna en generell väg för befrielse från hyreshöjning, och just av denna anledning företogs rätt nyligen en ändring av 3 § hyresregleringslagen, varigenom nedsättning av hyran efter en individuell prövning skulle kunna medgivas bl. a. om fastighetsägaren eftersatte de reparationer, som avsetts skola garanteras genom den generella hyreshöjningen. Motionärerna menar att de lägenheter, som utdömdes av hälsovårdsnämnden, utgör en lätt avgränsbar grupp. Samtidigt framhålles att dessa av hälsovårdsnämnden utdömda lägenheter inte repareras, ty de avses skola bibehållas endast under förhållandevis kort tid.

Vi är inom utskottet väl medvetna om att, som motionärerna säger, många bor kvar i dessa lägenheter även sedan hälsovårdsnämnden dömt ut dem, men

Hyressättningen i vissa äldre fastigheter

vi ser inte någon möjlighet att gå på begreppet saneringsmogen lägenhet. Vi anser att man i stället skall gå den vägen, att man använder sig av 3 § hyresregleringslagen i dess nya utformning för att om det visar sig nödvändigt få en del fall prövade av hyresrådet. Denna möjlighet har ju stått till buds endast en rätt kort tid, och genom de fortsatta erfarenheterna skulle man kanske kunna komma fram till generella grunder i stället för den individuella prövning som nu företas. I vår hjälplöshet och med hänsyn till motionernas grumliga form har vi i utskottet inte kunnat ange någon annan väg än denna, att skaffa erfarenheter och sedan, om det befinner sig att den företagna ändringen av 3 § hyresregleringslagen inte medfört önskat resultat, komma igen och precisera hur lagrummet bör formuleras för att möjliggöra en generell hyresnedsättning.

Det är inte brist på förståelse, utan helt enkelt därför att vi inte förstår mer än motionärerna och de myndigheter som yttrat sig i ärendet och liksom dessa inte kunnat anvisa någon lösning. Utskottet har sålunda inte kunnat biträda motionärernas yrkande men väl önskat uppmuntra dem att sedermera, med en annan hemställan och möjligen också under åberopande av de erfarenheter, som vunnits sedan 3 § hyresregleringslagen tillämpats en längre tid, komma igen för att finna full förståelse hos utskottet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag tycker inte att problemet behövde vara så invecklat som det här sägs. I och med att hälsovårdsnämnden utdömt en lägenhet, så är den utdömd. Om detta anmäles till hyresnämnden, så kan hyresnämnden ta ställning till att det är fråga om en saneringsmogen lägenhet eller fastighet.

Varje lägenhet som utdöms av hälsovårdsnämnden anmäls och registreras. Jag menar inte att man skall gå längre, ty innan hälsovårdsnämnden har sagt sitt ord, kan man inte avgöra om en lägenhet är saneringsmogen. I min kommun gör vi så, att vi dels anmäler utdömningsfallet till bostadsförmedlingen och dels registrerar det på annat sätt. Om hyresnämnden också hade fått anvisning om hur utdömningsfallet skall bedömas, hade det varit mycket lättare. Det har också Hyresgästernas riksförbund sagt i sitt remissvar.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Detta står icke i motionen, utan det är någonting alldeles nytt som herr Svenning nu förde fram, nämligen att en generell hyresnedsättning skulle följa hälsovårdsnämndens utslag. Den saken har vi inte haft tillfälle att behandla i utskottet.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 125; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svenning begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen II: 125 av herr Svenning m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom upprensning.

Omorganisation av statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström m. m. — Kommunalvalen 1959—1962 m. m.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svenning begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 166 ja och 25 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 19

Omorganisation av statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström m. m.

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner angående omorganisation av statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Utskottet har delvis behandlat denna motion välvilligt, och jag vill redan nu meddela, att jag inte kommer att yrka bifall till motionen eller begära rösträkning.

Bakgrunden till motionen är, att abonnenterna hittills inte haft några organisationer, genom vilka de kunnat representeras i statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström, som inrättades 1838 och fick sin instruktion utfärdad den 17 november 1939. I denna nämnd, som även träffar förlikningar och fastställer vissa avgifter, har de flesta ledamöterna företrätt kraftleverantörernas intresse.

Vi vill inte rikta någon kritik mot den verksamhet, som nämnden hittills har bedrivit. Men då konsumenterna nu genom den nyinrättade Landsbygdens elnämnd, vars huvudmän är Hushållningssällskapens förbund, Kooperativa förbundet, Riksförbundet för elektrifiering på landsbygden, Riksförbundet

Landsbygdens folk, Svenska landstingsförbundet och Sveriges lantbruksförbund, har fått möjligheter att sätta in kompetenta representanter i prisregleringsnämnden, har vi väckt denna motion. Utskottet har behandlat motionen relativt välvilligt, och jag hoppas nu endast att Kungl. Maj:t vid prövning av Landsbygdens elnämnds framställning angående omorganisation av statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström skall se till att konsumentintressena blir tillgodosedda.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 20

Föredrogs vart för sig allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion angående billigare elektrisk kraft på Gotland; och

konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckta motioner angående översyn av bestämmelserna om val av kyrkomötets lekmanombud.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 21

Kommunalvalen 1959—1962 m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1959—1962 m. m. även som i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna den 16 januari 1958 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 24, vari Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett däri intaget förslag till lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1959—1962 m. m.

Kommunalvalen 1959—1962 m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått tre motioner.

Utskottet hemställde, att riksdagen med avslag å motionerna I: 191: II: 228 och II: 320 måtte antaga det i förevarande proposition nr 24 framlagda förslaget till Lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1959—1962 m. m.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herr *von Friesen* med instämmande av herrar *Wahlund*, *Sveningsson*, *Ollén*, *Fritiof Karlsson*, *Lundström*, *Braconier*, *Hammar*, *Dahlén* och *Nilsson* i Tvärålund.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **VON FRIESEN** (fp):

Herr talman! Till detta utlåtande har fogats icke en reservation utan ett av mig formulerat särskilt yttrande, i vilket samtliga icke socialdemokratiska ledamöter av utskottet instämt. Utskottets uttalande är följaktligen dikterat endast av hälften inom utskottet. Jag skall med några ord motivera det ställningstagande, som vi för vår del gjort.

Det blev mycket snart klart, att samtliga icke socialdemokratiska representanter hade de största sympatierna för ett motionsvägen framfört yrkande av herr Dahlén, som med accepterande av den sedan lång tid tillämpade uddatalsmetoden dock ville ändra divisorn från av Kungl. Maj:t föreslagna 1,4 till 1,3. Om vi fullföljt denna tankegång och yrkat bifall till motionen, kunde det ha inneburit att utskottets hemställan efter lottdragning fått den utformningen att riksdagen, med avslag på förslaget i proposition nr 24, måtte ändra divisorn till 1,3.

En sak var för oss alldeles uppenbar, nämligen att, oavsett hur lotten föll i utskottet, skulle ett sådant yrkande vinna bifall i denna kammare — det skulle ju stödjas av samtliga icke socialdemokratiska representanter, och

därmed fanns alltså en klar majoritet. Men då vi närmare satte oss in i vilka konsekvenser yrkandet skulle få — det vill säga att kamrarna stannat vid olika beslut genom att första kammaren bifallit propositionens förslag och andra kammaren motionens, så fann vi att det var mycket sannolikt, att propositionen därmed skulle ha fallit. Vad hade blivit följden av detta? Jo, vi hade måst gå tillbaka till det tidigare tillämpade valsystemet och använda den d'Hondtska metoden med karteller.

För mig — och jag tror att detsamma gäller alla dem som jämte mig står på det särskilda yttrandet — tedde sig ett sådant perspektiv inte särskilt lockande. Jag har under praktiskt taget alla de år jag varit politiskt verksam ansett att kartellsystemet varit en olycka. Det har inneburit en mycket allvarlig snedvridning. Väljarna har inte riktigt kunnat få klart för sig, hur deras röster faller. De har velat stödja en representant för ett visst parti, men deras röster har medverkat till att en representant för ett annat parti — som man kanske i vissa avseenden sympatiserar med men dock i andra avseenden helt ogillar — blivit vald. Jag tror också att det här i riksdagen råder en allmän enighet om att det var ett framsteg, när vi kom ifrån kartellsystemet.

Följaktligen ville vi inte vara med om en sådan utgång. När vi tänkte oss in i konsekvenserna av ett ställningstagande i anslutning till den av mig apostroferade motionen, ansåg vi oss inte ha något annat val än att med uttalande av vår protest mot den divisor, som regeringen fortfarande håller fast vid, lägga ned våra röster vid avgörandet inom utskottet.

Man frågar sig då: När två meningsriktningar — lika starka — stod mot varandra och den ena ansåg att divisorn skulle vara 1,4, den andra att den skulle vara 1,3, skulle det inte kunnat på något sätt gå att åstadkomma en rättvis sammanjämkning mellan dessa

Kommunalvalen 1959—1962 m. m.

olika tal? Jag tog också kontakt med socialdemokraterna i utskottet och hade samråd med en av deras talesmän för att undersöka, huruvida vi inte skulle kunna ena oss genom att gå varandra halvvägs till mötes. 1,35 är ett matematiskt sett ganska olyckligt tal, men $1\frac{1}{2}$ skulle inte ha blivit så krångligt att räkna med, och detta bud lämnades till socialdemokraterna. De övervägde det men beslöt så att inte frånga propositionens tal 1,4.

När man då alltså inom utskottet avböjt en kompromiss, som ur många synpunkter tedde sig tilltalande — vi framhåller ju i det särskilda yttrandet att frågan om valsättets utformning synes vara en angelägenhet, där största möjliga enighet bör eftersträvas — framstod det som föga sannolikt, att en sammanjämkning skulle kunna uppnås efter olika beslut i kamrarna.

Beträffande själva sakfrågan skall jag, herr talman, fatta mig mycket kort. Den har ju vid olika tillfällen diskuterats ganska lidelsefullt här i kammaren, och från vårt håll har vi som bekant redan tidigare mycket starkt kritiserat den nu tillämpade av regeringen föreslagna divisorn 1,4. Vägledande för oss har därvid helt enkelt varit att divisorn 1,3 ger ett rättvisare utslag än 1,4. Den senare medför en klar överrepresentation av det största partiet. 1,3 är under alla förhållanden rättvisare. Detta tal fyller det proportionella valsystemet anspråk på rimlig rättvisa, samtidigt som det utgör en alldeles tillräcklig spärr mot uppkomsten av allsköns småpartier, vilket har varit ett av huvudargumenten för införande över huvud taget av en spärr på detta område.

Jag skall inte mera orda om den saken. Jag anser det inte heller nödvändigt att vi tar upp en allmän debatt ännu en gång — jag vet inte för vilken gång i ordningen — om dessa ting, då vi väl inte lär kunna övertyga varandra. Jag kan bara med beklagande konstatera att vi trots våra ansträngningar

inte lyckats nå en överenskommelse inom utskottet, och en sådan kan följaktligen ej heller uppnås i riksdagen.

Jag skall bara, herr talman, avsluta mitt anförande med ett par mera allmänna reflexioner om den underliga situation, som vi rent författningsmässigt befinner oss i och som så klart och tydligt illustreras av inställningen till den här frågan. På grund av att vi har ett tvåkammerssystem — med eftersläpande socialdemokratisk majoritet i första kammaren — kan vi inte vinna gehör för en mening, som i själva verket omfattas av majoriteten och som skulle vinna bifall, därest vi hade det enda konstitutionellt riktiga systemet, vilket vi väl sannolikt kommer att få någon gång i framtiden, nämligen ett enkammersystem, som möjliggör ett sannare uttryck för den rådande folkviljan.

Jag kan, herr talman, inte underlåta att till mina förklaringar till vårt ställningstagande i den här frågan också knyta mera allmänna synpunkter på det orimliga i existensen av en författning, som nödvändiggör ett ställningstagande av detta slag. Jag har självfallet inget yrkande, men därest det skulle bli votering i kammaren kommer jag i en lighet med mitt ställningstagande i utskottet att nedlägga min röst.

Herr KARLSSON i Stuvsta (k):

Herr talman! Det är ju så, att också i de likalydande motionerna I: 191 av herr Öhman och II: 228 av mig själv och några andra yrkats, att divisorn 1,4 skall ändras till 1,3. Jag anser, att divisorn 1,3 är rättvisare, inte bara för ett litet parti utan över huvud taget objektivt sett. Jag vidhåller också denna uppfattning, men jag kan även instämma i att beträffande en fråga som denna man bör eftersträva största möjliga enighet. Då en sådan enighet inte är möjlig att nå och alternativet är det gamla kartellsystemet, skall jag, herr

Kommunalvalen 1959—1962 m. m.

talman, icke yrka bifall till motion II: 228.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag kan i det väsentliga ansluta mig till vad herr von Friesen sade. När i en demokrati striden står om valsättet kan den alltid urarta till partifejder, som är farliga för demokratin själv. Man kanske har det bästa exemplet på detta i Frankrike, där man under de senaste 50 åren laborerat med väl ett tiotal olika system utan att komma till någon enhetlig uppfattning.

Den som följt diskussionen i vårt land om den rättvisa valmetoden inser ju lätt dessa svårigheter. Jag skulle kunna hänvisa till artiklar exempelvis i Tiden av Lars Sköld och andra, som visar att det är utomordentligt komplicerade förhållanden det här gäller.

Vi hade på borgerligt håll hoppats, att i konstitutionsutskottet regeringspartiet och de borgerliga partierna skulle ha kunnat komma på samma linje. Visserligen är jag inte generellt så negativt inställd till karteller som herr von Friesen, ty kartellsystemet utgjorde i det läge man hade så att säga en spärr emot en överkompensation från det största partiets sida. Det hade med de gamla bestämmelserna ur demokratisk synpunkt varit felaktigt om inte de underrepresenterade partierna på något sätt hade kunnat korrigera den överrepresentation, som socialdemokraterna hade. Men det är uppenbart, att man skall försöka komma fram till en rättvis metod när partierna går var för sig.

Under 1952 och 1954 års ganska intensiva debatter framförde ju de talare, som då väl främst representerade den statsvetenskapliga expertisen, den åsikten, att metoderna med 1,4 och 1,3 i olika situationer kan vara ungefär lika rättvisande. Det beror litet på hur valkretsarna är beskaffade. I år har det sagts, att det vore orimligt att ha någon annan divisor vid kommunalvalen än den som användes vid riksdagsmanna-

val. Det behöver det inte vara, ty valkretsarna är så olika, att i det ena fallet 1,4 kan vara betydligt orättvisare än 1,3. I och för sig anser jag inte att det sakligt sett varit något fel med en kompromiss mellan 1,4 och 1,3. I själva verket fanns det både 1952 och 1954 röster, som pekade på att 1,25 i vissa sammanhang hade givit ett riktigare utslag.

Såvitt vi nu kan se av de siffror som finns skulle 1,3 ge en starkare och mera rättvis proportionalitet än 1,4. Det behövs i själva verket ganska långa serier av val för att man riktigt skall kunna bedöma valsystem. Jag behöver ju bara hänvisa till de oerhörda stridigheterna om valsättet i demokratierna för att påvisa, att man här inte utan vidare kategoriskt kan säga att det ena eller andra systemet är det riktigaste. Det är i varje fall min uppfattning, att man skall akta sig för alla kategoriska omdömen i det avseendet. Jag tror det ligger mycket i den reservation, som herrar Bergvall och Håstad framförde i den utredning vi hade för sex år sedan och där de gick in för ett utjämningsförfarande med tilläggsmandat. Det är faktiskt ett system, som tillämpas både i Danmark och i Västtyskland. Det är ingen tvekan om att detta system ur strängt proportionell rättvisesynpunkt är det riktigaste.

Jag måste polemisera mot herr von Friesen när han kategoriskt säger, att tvåkammerssystemet skulle vara så oerhört odemokratiskt. Jag vet inte om man har en eftersläpning i förhållande till folkopinionen i t. ex. Nederländerna eller USA. Jag tror inte heller man kan säga, att man inte kan aktualisera folkviljan därför att man har två kamrar. Felet i vårt system är kanske, att första kammaren släpar efter för mycket när det gäller att avspegla opinionen, men därför kan man inte utan vidare utdöma hela tvåkammerssystemet. I det avseendet har jag alltså en annan uppfattning än herr von Friesen.

Kommunalvalen 1959—1962 m. m.

Vi har tillgripit den onekligen ganska ovanliga men försvarbara metoden att lägga ned våra röster i konstitutionsutskottet, vilket för min del förestavades av den uppfattningen, att man i nuvarande parlamentariska situation borde undvika en strid om valmetoden, allra helst som författningsutredningen diskuterar detta problem. Å andra sidan är det i alla fall så, att 1,3-metoden när det gäller dessa val enligt de siffror som finns tillgängliga ger en rättvisare representation än 1,4-metoden.

Herr talman! Om det skulle bli votering om 1,3- eller 1,4-metoden, kommer jag för min del att lägga ned min röst.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Som herr von Friesen framhöll är det önskvärt, att man uppnår enighet i fråga om sådana här ting, och det är ju sant. Emellertid är det väl inte rätt att rikta anmärkning mot oss i detta hänseende. Vi håller ju på det bestående och vill nu för fjärde och sista gången tillämpa det provisorium som vi har haft tre gånger. Förslaget om att här införa en nyhet framställs ju av den andra parten.

Däremot vill jag vitsorda, att herr von Friesen alldeles korrekt har återgivit de s. k. inre bevekelsegrunder, som har föranlett den andra parten att inte medverka till det resultatet, att vi får tillbaka det d'Hondtska systemet. Det är ju förklaringen till det egendomliga sätt, varpå man har förfarit.

Oppositionen har — med undantag av herr Braconier — helt förbisett, att detta ärende intimt sammanhänger med författningsutredningens arbete. Enligt Kungl. Maj:ts direktiv skall ju utredningen undersöka alla möjligheter, såväl majoritetsval i enmansvalkretsar som frågan om tilläggs- och utjämningsmandat och annat. När alltså hela systemet ligger under utredning, tycker vi, att det är meningslöst att så här i sista stund passa på att föreslå en änd-

ring, som endast skulle gälla denna sista gång. Någon närmare motivering är emellertid inte erforderlig, sedan nu parterna liksom sträckt vapen i denna fråga.

Vad sedan angår brödrafejden mellan de två senaste talarna i fråga om första kammarens eftersläpning är det en sak, som jag tycker de bör få göra upp inför något annat forum.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag kan inte neka till att jag tycker att denna fråga har behandlats ganska besynnerligt. Jag har ju varit i riksdagen ganska många år och vet att här sker mycket underliga ting. Men när det — som tidigare har framhållits — är alldeles uppenbart riktigt, att man inte bör ha strid om en sådan här sak och att man därför bör försöka enas, tycker jag det är lika givet, att man borde försöka enas om den metod, som leder till det rättvisaste resultatet.

Vi hade ju en debatt om denna sak för ett par år sedan. Då framhölls det klart av förespråkarna för 1,4-regeln, att avsikten med deras förslag var icke att nå ett rättvist resultat utan att få en stark regering eller hur man nu uttryckte saken.

Jag är inte alls övertygad om att den väg man här har gått är den riktiga. Anser man att en lösning är mera rättvis än en annan, skall man väl i all rimlighets namn gå in för den förre.

Jag vet inte riktigt vad jag skall yrka, men jag vill ha det så, herr talman, om inte det yrkandet ställts förut — jag hörde inte om herr Karlsson i Stuvsta gjorde det — att man bestämmer 1,3 som divisor i stället för 1,4.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till berörda

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

hemställan med den ändring däri, som herr Dickson under överläggningen föreslagit; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Dickson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Dickson, nämligen att talet 1,4 som första divisor ändras till talet 1,3.

Sedan kammarens ledamöter härefter itagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 22

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om avvägning mellan enskilt och allmänt intresse vid utlämnande av anmälningar till JO, MO och JK.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 23

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

Föredrogs sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner angående

de utredning av frågan om möjlighet till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

I de likalydande motionerna nr 27 i första kammaren av herr *Ohlon m. fl.* och nr 32 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* hemställdes, att riksdagen måtte anhålla om en generell och förutsättningslös utredning av frågan om möjlighet till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

Motionen nr 344 i andra kammaren av herr *Håstad* utmynnade i en hemställan att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande domstolsmässig prövning av rättsfrågor inom förvaltningen genom utbyggnad av de administrativa domstolarna och på annat sätt.

Motionerna hade hänvisats till första lagutskottet. Enligt överenskommelse mellan konstitutionsutskottet och första lagutskottet hade motionerna hänskjutits till sammansatt konstitutions- och första lagutskott.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 27 och II: 32 samt II: 344, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Rylander, Ollén, Braconier* och *Hamrin* i Jönköping, fru *Gärde Widemar* och herr *Fröding*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 27 och II: 32 samt II: 344, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning av frågan om domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Kungl. Maj:t har nyligen i utfärdade tilläggsdirektiv för besvärssakkunniga uttalat, att spörsmålet om domstolsmässig överprövning av rättsfrågor inom förvaltningen inte skulle ingå i den nya etappen av de

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

sakkunnigas arbete avseende besvärsinstitutet och vad som sammanhänger med det. Jag skall inte nu beröra de skäl som har anförts därför, eftersom de återkommer i senare sammanhang.

Det har yrkats dels i ett motionspar, att frågan om möjlighet till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen skulle underkastas en generell och förutsättningslös utredning, och dels i en motion här i andra kammaren, att en utredning i samma ämne skulle inriktas bl. a. på en utbyggnad av de administrativa domstolarna.

Jag har jämte några andra ledamöter i det sammansatta utskottet tecknat mig under en reservation vid detta utskottsutlåtande. Det föranleder mig att nu lämna en liten redogörelse för reservationen.

Kungl. Maj:ts senaste ställningstagande innebär i själva verket, att spörsmålet om generella regler rörande möjligheten att få rättsfrågor i förvaltningsavgöranden underkastade rättslig prövning av domstol avföres från reformprogrammet på detta område. Vi reserverar oss för detta mycket olyckligt. Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten har angivit som skäl, att kompetensfördelningen mellan statsrådet och regeringsrätten för närvarande är föremål för utredning, och det är för all del riktigt, men några större förändringar kan detta utredningsarbete inte förväntas leda fram till. Vi vet, att de ärenden, som skall gå till regeringsrätten, anges i en särskild lag genom uppräkningslista, och att alla andra ärenden går till Kungl. Maj:t. Utredningen kan ju föranleda en eller annan överflyttning av ärenden, men någon principiell ändring kommer inte att ske. Det har också sagts, att författningsutredningens arbete skulle ha betydelse härvidlag. Författningsutredningen kommer ju att uppläsa frågan om statsrådets ansvarighet till behandling. Inte heller för den nu aktuella frågan spelar den utredningen någon roll. Man kan inte tänka

sig, vad man sedan än inför för ändrade bestämmelser beträffande statsrådets ansvarighet, att man på det sättet kan skapa ett rättsmedel för en person, som anser att hans rättsskyddsbehov inte har blivit tillgodosett. Visserligen kan man på ett eller annat sätt anmärka på statsrådet, men det ger inte denne man någon rätt. I realiteten anses alltså den ordningen alltför böra bli bestående, att en mångfald rättsfrågor i ärenden, vilkas avgörande fortfarande förbehålles administrativ myndighet, undandrages möjlighet till den rättsliga prövning av fristående domstolsorgan, som är av vital betydelse för den enskildes rättsskydd. Detta är enligt reservationernas åsikt så mycket olyckligare som samhällsutvecklingen har medfört, att förvaltningsmyndigheterna efter hand kommit att spela en allt större roll i samhällslivet och att inom förvaltningen har kommit att avgöras allt mera betydelsefulla frågor.

I så gott som alla länder med västerländsk rättsordning har tillskapats möjlighet till domstolsprövning i någon form av administrativa avgöranden, och på flera håll pågår reformarbete i syfte att utbygga rättsskyddet på detta område. Jag skall bara nämna hurusom alldeles i dagarna i Norge har framlagts ett förslag av en femtonmannakommitté under ordförandeskap av den socialdemokratiska tidigare justitieministern Terje Wold, som i sex år har brottats med detta problem.

Att förvaltningsförfarandet här hos oss har uppbyggts delvis efter principer, som inte överensstämmer med andra länders, och efter en långvarig tradition gör det ännu mer angeläget att ompröva formerna för rättsskyddets anordnande hos oss. Ifrån början var det inte så stor skillnad mellan domstolsmässiga avgöranden och avgöranden inom förvaltningsmyndigheterna. Man hade kollegier, och ämbetsmännen, som där satt, hade vanligtvis fått sin utbildning inom domstolsväsendet och

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

hade en stadig ämbetsmannatradition. Sedan har det tillkommit en mängd nya förvaltningsorgan av modern typ, som är uppbyggda på annat sätt.

Redan enligt nuvarande praxis kan i vissa fall förvaltningsmyndigheters avgörande dragas under prövning av allmän domstol, men när detta kan ske är mycket oklart. De stackars domstolar, som någon gång råkat ut för sådana problem, vet att det inte är lätt att säga när man kan ta upp dem eller inte.

Ett skäl mot att kunna domstolsmäsigt pröva avgöranden av regeringen har ansetts vara, att det hos oss inte funnits någon ministerstyrelse utan att alla beslut gått så att säga i Kungl. Maj:ts namn. Efter vad det sagts har emellertid nu författningsutredningen under övervägande att föreslå införande av ministerstyrelse, och om en dylik införes, skulle det betydligt underlätta en sådan omprövning även av regeringsbesluten.

Det är visserligen sant, att det är önskvärt med en reformering av besvärsinstitutet och förvaltningsförfarandet — en fråga som nu handlägges av besvärssakkunniga — men hur väl man än lyckas med en sådan reform, kommer det alltid att kvarstå ett behov av generella bestämmelser om rätt till domstolsmässig prövning. Det kommer i förvaltningsförfarandet att då och då dyka upp komplicerade rättsfrågor.

Reservanterna anser det angeläget, att man inte längre skjuter undan denna sak utan tar upp den till utredning och angriper problemet från grunden. Det kommer säkerligen att bli ett svårt arbete som tar lång tid, och därför bör det sättas i gång så snart som möjligt. Reservanterna har inte velat ingå på vilka domstolar som skulle komma i fråga, om det skulle vara allmänna domstolar eller särskilda förvaltningsdomstolar. Möjligen kan det tänkas bägge delarna, men i så fall bör det ske en klar gränsdragning mellan de olika slagen av domstolar.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till den reservation som är fogad till detta utskottsutlåtande.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Jag har vid två tidigare tillfällen stött motioner av enahanda innebörd som dem vi nu behandlar, och därför har jag, naturligt nog, även denna gång anslutit mig till reservanterna.

Till vad herr Rylander nyss anför har jag inte mycket att tillägga. Jag vill bara ånyo understryka önskvärdheten av att de nu föreliggande möjligheterna att föra talan vid allmän domstol i anledning av ett förvaltningsavgörande blir genom en utredning snarast kartlagda och om möjligt lagfästa, så att vi i fortsättningen slipper dessa ideliga foruminvändningar i mål av detta slag.

Hur denna mycket komplicerade rättsskyddsfråga sedan i sin helhet skall lösas, skall jag lika litet i dag som tidigare gå närmare in på. Att koppla in de allmänna domstolarna i avsevärt större utsträckning än för närvarande är kanske inte möjligt. Snarare ligger måhända lösningen i tillskapandet av en ny form av förvaltningsdomstol, vilken dock enligt min mening bör vara helt fristående från nuvarande administrativa myndigheter.

Jag finner det för min del uppenbart, att hela denna fråga är i hög grad förtjänt av en särskild och helst snarast möjligt igångsatt utredning, och jag kan i detta sammanhang inte underlåta att uttala min förvåning över den fortsatta negativa inställning till detta frågekomplex som visats av centerpartisterna i utskottet.

Med dessa ord, herr talman, vill även jag yrka bifall till reservationen.

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Det är ju ingen ny fråga det här gäller, de föreliggande motionerna har återkommit snart sagt varje

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

år i samma lydelse. Frågan har sålunda behandlats av riksdagen 1954, 1956 och senast föregående år. Vi som tillhör utskottsmajoriteten, anser att det inte i år från reservanternas sida anförts några särskilda motiv för att man just nu skulle sätta i gång en utredning utan att invänta resultat av de utredningar, som pågår och som väl bör — även om herrar Rylander och Fröding inte finner dem ha större betydelse i detta sammanhang — kunna ge någon liten vägledning om hur arbetet i fortsättningen bör bedrivas.

Herr Rylander har här redan berört det förhållandet, att Kungl. Maj:t enligt den 10 januari 1958 meddelade direktiv uppdragit åt besvärssakkunniga att fullfölja sin utredning rörande det administrativa besvärsinstitutet och därmed sammanhängande ämnen. Såsom framgår av s. 7 i utskottets utlåtande erinras i dessa direktiv om att de sakkunniga avvisat tanken att vid sidan av besvärsinstitutet generellt medgiva en domstolsmässig överprövning av administrativa avgöranden och i stället tänkt sig vissa reformer inom ramen för besvärsinstitutet, därvid dels ifrågasatts medverkan av regeringsrätten o. s. v. Det pågår alltså undan för undan ett arbete på detta område, och vi, som är lekmän men som sysslar med dessa frågor och får höra de argument vilka anföres från juristhåll, har icke kunnat bli övertygade om att riksdagen i år har anledning inta någon annan ståndpunkt än tidigare. Det föreligger alltså inga andra motiv än tidigare. De utredningar som tillsatts arbetar fortfarande. Vi hade för övrigt en beslätad utredning med detta spørsmål av före detta justitierådet Seve Ekberg, som sysslat med en utredning beträffande kompetensfördelningen mellan Kungl. Maj:t och regeringsrätten. Man räknar med att denna utredning skall kunna slutföras under innevarande år.

Majoriteten anser alltså, att här inte förekommit något under behandlingen

av detta ärende i utskottet, som ger oss anledning till brådska, utan att vi i stället bör avvakta de pågående utredningarnas resultat innan vi tar ställning till huruvida den lagstiftning som här påyrkas är av behovet påkallad.

En annan sak, som på mig som lekman verkar märkvärdig, är att reservationen enligt min uppfattning visar en viss ringaktning för vårt parlamentariska inflytande. Reservanternas skriver: »I diskussionen kring förevarande spørsmål har, vad gäller regeringsbesluten, ofta pekats på svårigheten att i vårt land med nuvarande organisation av regeringsmakten åvägbringa annan kontroll däröver än den parlamentariska.» Vad menar man med detta? Vi har dock fortfarande tryckfrihet här i landet, och vi har ett domstolsförfarande som står på ett erkänt högt plan. Visserligen har det tillkommit en del nya förhållanden, såsom herr Rylander säger, men vi har dock möjlighet att här i riksdagen med hjälp av interpellationer och enkla frågor och genom konstitutionsutskottets granskning få viss kontroll. Jag är därför av den uppfattningen, att det inte är påkallat att föregripa utredningsresultaten. Vi har ändå en hel del instrument till vårt förfogande för den nödvändiga kontrollen av rättsvården i vårt land i avvaktan på en lagstiftning, som eventuellt kan bli nödvändig i framtiden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det måste vara en mycket egendomlig uppfattning som herr Lundqvist har om rättsliga avgöranden, om han tror att sådana kan fattas här i riksdagen efter interpellationer eller anmärkningar inom konstitutionsutskottet. Jag vill hoppas och tro, att herr Lundqvist är ensam om den uppfattningen.

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet LINDELL:

Herr talman! Eftersom de nya direktiven för de besvärssakkunnigas arbete, enligt vilka direktiv de besvärssakkunniga inte vidare skulle syssla med frågor om domstolsmässig prövning av förvaltningsmyndighets beslut, har utfärdats på min föredragning, ber jag att få säga några ord i denna fråga.

Det är riktigt som herr Rylander säger, att många västerländska stater, kanske de flesta, har en rättsordning, enligt vilken lagligheten av regeringens och andra förvaltningsmyndigheters avgöranden mera generellt kan prövas domstolsvägen. Den restriktiva ståndpunkt härvidlag, som vi intar i vårt land, vilar såsom påpekats i reservationen i viss mån på historiska traditioner. Av vida större betydelse är emellertid, att hela förvaltningsorganisationen i vårt land är uppbyggd på annat sätt än i de flesta andra länder. Det vanliga i andra länder är, att förvaltningen är direkt underställd en ledamot i regeringen och handlar på dennes ansvar enligt de direktiv som meddelas, generellt eller i särskilda fall. Därmed sammanhänger också, att förvaltningsorganen vanligen är inbyggda i själva ministerierna. Hos oss har vi det däremot så, att de administrativa uppgifterna på olika områden anförtrots åt självständiga centrala ämbetsverk. De sköter sina uppgifter i enlighet med bestämmelser som meddelats i lagar eller författningar.

I vårt land har vi vidare vissa särskilda domstolar inom förvaltningens ram, dit talan kan fullföljas mot förvaltningsmyndighets beslut; som högsta instans inom detta administrativa domstolsväsen fungerar regeringsrätten.

Vårt system innebär alltså, att förvaltningsförfarandet i väsentlig grad är frikopplat från regeringsmakten. Härigenom erbjuder det också rättssäkerhetsgarantier, som saknar motsvarighet i andra länder. Jag kan också hänvisa

till det omfattande arbete, som hos oss läggs ned på utformningen av alla de lagar och författningar, som reglerar förvaltningsmyndigheternas göranden och låtanden, vidare till de vidsträcktta möjligheterna att fullfölja talan till högre myndighet och slutligen, inte minst, till den kontroll, som utövas genom särskilda övervakande åklagarmyndigheter, justitiekanslern och riksdagens justitie- och militieombudsmän.

Det är mot denna bakgrund naturligt, att frågan om en särskild domstolsprövning av regeringsavgöranden och andra förvaltningsbeslut inte har haft samma aktualitet hos oss som i andra länder. Snarare har det svenska systemet erbjudit bättre skydd åt enskilda än systemen i åtskilliga andra länder.

Herr Rylander pekade just i detta sammanhang på förhållandena i Norge. Där har man sedan en tid en anordning, enligt vilken det är möjligt att i viss mån generellt föra förvaltningsmyndighets beslut under domstolsprövning. Han pekade också på att man i Norge velat bygga ut sitt rättsskyddssystem och att i dagarna en kommitté under förutvarande justitieministern Terje Wold avgivit ett förslag till förbättrade anordningar. Enligt vad jag hört skulle emellertid det förslaget i sina två viktigaste delar innebära för det första, att man i Norge skulle inrätta en ombudsmannabefattning liknande vår justitieombudsmannainstitution och för det andra att man skulle införa offentlighetsprincipen i förvaltningen, precis på samma sätt som vi har det i Sverige. När man vill stärka rättsgarantierna tar man alltså mönster från vårt land.

Beträffande regeringsrättens ställning är principen för uppdelningen av besvärsmålen mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten, att till regeringsrätten överlämnas sådana mål, där rättsfrågan typiskt sett är den dominerande, medan mål i vilka utgången väsentligen är beroende på lämplighets-

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

prövning skall avgöras i statsrådet. Såsom utskottet erinrat — även föregående talare var inne på det — pågår för närvarande inom justitiedepartementet en utredning, huruvida den uppdelning som nu gäller står i överensstämmelse med nyssnämnda princip eller om inte vissa grupper av ärenden, som nu handläggs i statsrådet, hellre borde upptas till prövning i regeringsrätten.

Det är riktigt, som herr Rylander säger, att denna undersökning givetvis inte kan leda till något annat än vissa jämkningar i den gällande ordningen och att den inte berör den principiella frågan om en mera generell möjlighet till domstolsmässig prövning av förvaltningsavgöranden. Beträffande den frågan anser jag dock för min del, att den hittills förda diskussionen inte kan sägas ha påvisat något praktiskt behov av en ändring i den ståndpunkt, som den svenska rättsordningen intar — åtminstone inte under normala förhållanden. Innan någon mera ingående utredning övervägs i denna sak bör i varje fall resultatet av pågående utredningar avvakts. Vi har ju i arbete den nämnda utredningen om kompetensfördelningen mellan statsrådet och regeringsrätten. Vi har vidare besvärssakkunniga, som arbetar på förbättringar av förvaltningsförfarandet, vilka skulle göra det mera likt den domstolsmässiga handläggningen. Vidare har vi författningsutredningen. Såvitt jag förstår kommer vissa av de saker, som författningsutredningen har att ta itu med, att beröra även den fråga som vi nu debatterar, t. ex. frågan om införande av ministerstyrelse. Slutligen vill jag också erinra om den pågående utredningen om stats och kommuns skadeståndsansvar för felaktiga beslut av ämbets- och tjänstemännen. I den mån ett sådant ansvar lagfästes får en enskild, som lidit en oförrätt genom ett förvaltningsbeslut, möjlighet att erhålla ekonomisk gottgörelse.

Avslutningsvis vill jag framhålla, att

man enligt min mening bör vara synnerligen försiktig, så att man inte blandar in domstolarna i de politiska striderna. Motionärerna och reservanterna avser, att domstolsprövningen skulle begränsas till rättsfrågor. Men finns det alltid någon bestämd gräns mellan dem och den mera skönsmässiga prövningen? Hur skall man göra med ärenden där ett rättsligt stoff finns — kanske bara i mindre mån — insprängt i all den övriga materien? Det skulle, anser jag, vara ytterst olyckligt och ytterst olustigt om våra domare tvingades att under domaransvar ingå i ett bedömande av politiska lämplighetsavgöranden.

Allra sist vill jag understryka, att den fråga vi behandlar inte gäller graden av rättsskydd utan formerna för erhållande av bästa möjliga rättsskydd för medborgarna. Jag tror helt enkelt inte, att mycket står att vinna genom att vi söker efterapa utländska förebilder. Vår egen gällande rättsordning är en god grund att bygga vidare på. Vi vill alltså i första hand eftersträva att, med bibehållande av effektivitet och handlingskraft hos förvaltningen, söka bereda medborgarna största möjliga rättsgarantier med utgångspunkt från de grundprinciper, som gäller för vår rättsordning och för uppbyggandet av vår förvaltningsorganisation.

Herr RYLANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har naturligtvis ingenting att erinra mot vad justitieministern här sagt angående vår tradition i förvaltningsförfarandet och att förfarandet i stort sett utmärker sig för grundlighet och kanske även utmärkt handläggning i förhållande till många andra länder. Självfallet — detta betonade jag också i mitt anförande — leder den historiska uppväxten av vårt förfarande till att man inte utan vidare skall härma efter sådant som kan vara infört på andra håll. Det är dock just detta, som gör att en utredning borde komma

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

till stånd och inte bara partiella reformer på speciella områden. Något som jag absolut tycker ropar på en utredning är väl det förhållandet, att gränsen för närvarande inte är klar när förvaltningsmyndighets avgörande kan dras inför domstol. Den som vill roa sig med att titta efter i Nytt juridiskt arkiv kan se hur pass knepigt det kan vara att avgöra en sådan sak. Det borde en utredning kunna komma till rätta med.

Justitieministern nämnde här att Terje Wold med sin kommitté delvis hade efterapat svenska förhållanden, och det kan också vara riktigt i vissa delar. Men man har därmed ingalunda tagit bort domstolskontrollen i Norge.

När justitieministern vidare fruktade för att domstolarna skulle blandas in i de politiska striderna, håller jag helt med justitieministern; det vore mycket tråkigt, om så skulle bli fallet i vårt land. Men hur har det då gått i alla de västerländska stater, där man har detta system? Är det så fruktansvärt — och skulle det bli så fruktansvärt hos oss, som dessutom har alla de andra kontrollmöjligheter som justitieministern öförmålde?

Jag tror att man här delvis gör svårigheterna större än vad de är.

Herr FRÖDING (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr justitieministerns framställning av hur väl det är beställt i alla avseenden på detta område föranleder mig till en kanske elak fråga: Vad har vi med gällande regler för rättssäkerhetsgarantier för den enskilde mot ett icke rättsenligt beslut av Kungl. Maj:t — om man nu kan tänka sig något så fult?

Den konstitutionella kontrollen från riksdagens sida följer tyvärr, det vet vi väl alla, i allt för hög grad partilinjerna och kan därför enligt min mening omöjligt anses innefatta ett för den enskilde tillfredsställande rättsskydd.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det kanske bör understrykas, att det här inte är fråga om att omedelbart förorda den ena eller andra typen av åtgärder; vad reservationerna här begär är en förutsättningslös utredning av frågan om hur man på bästa sätt skall tillgodose rättsskyddet i administrativa frågor.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet yttrar sig, tyckte jag, som om han hade uppfattat denna reservation som ett krav på att de allmänna domstolarna under alla förhållanden skulle vara de, som utövade denna kontroll, och vidare som om reservationen innebär ett krav på att man utan vidare — utan några utredningar och undersökningar — skulle gå in på den saken.

Men låt oss ta upp några av de punkter, som statsrådet här berört. Statsrådet sade, att man fick akta sig för att dra in domstolarna i politiken. Det är alldeles givet, att man inte får gå in på ett sådant förfarande, att domstolarna prövar politiska frågor, som icke har karaktären av rättsfrågor. Vad det här gäller är alltså enbart en prövning av rättsfrågor i förvaltningen. I själva verket är det ju så, att det egentligen bara finns ett land, där domstolarna kommit att dras in i politiken till följd av en dylik prövningsrätt, och det är Förenta staterna. Men vad är det som gör, att högsta domstolen och över huvud taget domstolarna i Förenta staterna dragits in i politiken? Beror det på att de haft om hand prövningen av förvaltningsmyndigheternas åtgöranden? Nej, självfallet inte, utan vad det är fråga om är, att de amerikanska domstolarna gått in på prövning av grundlagsenligheten hos lagarna och prövat denna grundlagsenlighet med utgångspunkt från mycket allmänna, till stor del politiska principer i författningen. Den svenska grundlagen lämnar inte något utrymme för en prövning av den typen, ty den innehåller inte några sådana allmänt hållna förklaringar, som man finner i den ameri-

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

kanska författningen. Skulle man ta bort de fall, där de amerikanska domstolarna på denna grund kommit in på prövning av ömtåliga frågor, skulle det egentligen inte bli kvar några av de problem, som aktualiseras vid domstolarnas prövning av andra myndigheters beslut.

När det gäller den prövning av förvaltningsorganens verksamhet, som t. ex. har förekommit i England, har denna prövning, såvitt jag vet, aldrig lett till att domstolarna dragits in i politiken; tvärtom har man tidvis i England klagat över att även domstolarna alltför mycket uteslutits från den rättsliga prövningen. Vare sig dessa klagomål i och för sig är motiverade eller inte, förefaller det uppenbart, att några klagomål i andra riktningen praktiskt taget inte förekommit.

Men, herr talman, det behöver ju över huvud taget inte bli fråga om att, som statsrådet säger, efterapa andra länders förfarande. Vad hindrar att vi i detta fall bygger på det system, som vi själva har, och inom ramen för det systemet utvidgar möjligheterna för en domstolsmässig prövning, vilken naturligtvis i många fall, ja, kanske i så gott som samtliga fall, kan verkställas av förvaltningsdomstolar i stället för av de allmänna domstolarna? Det är just den frågan som skulle undersökas, alltså vilka möjligheter som finns att inom det svenska systemets ram skapa en förbättrad prövning i detta hänseende.

Nu talade statsrådet om att själva den svenska förvaltningsorganisationen med dualismen mellan departementen och de centrala ämbetsverken — och för den delen även länsstyrelserna — skulle skapa garantier i detta avseende. Ja, det var ju förhållandet under ett tidigare skede. Detta förhållande existerar i stor utsträckning också nu men kanske inte riktigt i samma utsträckning. Det beror på många olika omständigheter, bl. a. på att statens egna uppgifter till väsentlig del ändrat karak-

tär. Det finns nu betydande grenar av förvaltningen, som sysslar med arbetsuppgifter, vilka över huvud taget inte ingick i det traditionella svenska systemet. Hur skall man pröva rättsenligheten i fråga om dessa organ? Jag tänker då exempelvis på statens affärsdrivande verk, jag tänker på de statsägda bolagen och de mellanformer mellan affärsdrivande verk och statsägda bolag som man överväger att införa. Vilka metoder skulle man där använda? Är det lämpligt att låta prövningen gå via de allmänna domstolarna eller är det i det fallet lämpligt att skapa en motsvarighet till det förvaltningsförfarande, som man har i den egentliga statsförvaltningen tidigare? Det är såvitt jag förstår för närvarande så, att när det gäller de statsägda aktiebolagen ligger den prövning som finns helt och hållet på de allmänna domstolarna, men när det gäller förhållandena inom de egentliga verken är man i högre grad beroende av själva förvaltningsförfarande. Det kan hända, att detta inte är en lämplig uppdelning utan att man i det sammanhanget bör söka sig fram på andra vägar.

Vad slutligen beträffar den fråga, som herr Fröding närmast var inne på och som hänger ihop med själva avgränsningen mellan regeringsrättens befogenheter och de befogenheter som ligger hos Kungl. Maj:t i statsrådet, finns där utan tvivel problem, som i varje fall ibland aktualiserats, liksom det för övrigt har funnits problem också när det gäller avgränsningen mellan regeringsrättens uppgifter och de allmänna domstolarnas uppgifter.

Vad reservanterna här menar är väl egentligen, att man skall försöka studera dessa problem i ett sammanhang. Det har inte varit fråga om att ta ståndpunkt till vare sig ett efterapande eller till något annat, utan det har endast varit fråga om att aktualisera problemen och att få en undersökning i ett sammanhang, vilket över huvud taget

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

är mycket påkallat med hänsyn till den svenska förvaltningsrättens våldsamt snabba utveckling under de senare åren.

På denna grund, herr talman, har jag svårt att förstå varför statsrådet så bestämt motsätter sig en undersökning av den typ som reservanterna önskar. För min del kan jag inte känna mig övertygad av hans argumentering utan ber att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Jag vet inte om jag uppfattade herr Rylander rätt, men om så är fallet måste han ha missförstått mig eller också hörde han inte upp. Jag åberopade, att vi i utskottet ansett att vi har tid att avvakta resultatet av pågående utredningar och att vi under denna tid inte är fullständigt rättslösa, eftersom vi har en del organ till vårt förfogande. Därvid råkade jag nämna även denna församling och dess konstitutionsutskott.

Jag vill erkänna, att vi från lekmanahåll inte är alldeles övertygade om att, därest vi nu får en domstol till utöver dem som redan finns, detta skulle innebära en stärkt ställning för rätts säkerheten, ty det är väl denna som diskussionen rör sig om. Jag har den uppfattningen, att våra kontrollerande organ är sammansatta av personer, som behärskar de frågor de har att avgöra, och att därmed skapas rättssäkerhet här i landet. Hittills har vi också kunnat lita på dem. Jag hoppas att därvidlag inte har skett någon alltför stor försämring. Å andra sidan vill jag som lekman säga, att man nog — i varje fall i viss kommunal förvaltning — kommit till den uppfattningen, att det ibland är bra att vi har möjligheter att gå vid sidan om juristerna och till regeringen. Jag vill erinra om att då vi fattar beslut i kommunala församlingar, vilka beslut sedermera över-

klagas och underställes exempelvis länsstyrelsen — jag förmodar att ett dylikt ärende då granskas av länsstyrelsens jurister. Om vi då vid granskningen av ärendet får ett avslag, har vi sedan möjlighet att gå vidare till regeringen för att framföra våra synpunkter och vinna rättelse. Personligen har jag den erfarenheten att detta är en förmån.

Då jag åberopade riksdagen stödde jag mig också på — jag vill erinra om att jag använde orden instrument för rättssäkerheten — att vi har det preventiva rättsskydd, som finns omnämnt på s. 1 och 2 i föreliggande utskottsutlåtande. Däri anföres när det gäller det preventiva rättsskyddet: »Bland faktorer av betydelse för detta rättsskydd äro att nämna förvaltningspersonalens utbildning, dess rekrytering och rättsliga ställning, de olika förvaltningsorganens uppbyggnad och inbördes förhållande — varvid särskilt den för Sverige egenartade anordningen med självständiga ämbetsverk är att beakta — samt det förfarande förvaltningsmyndigheterna ha att tillämpa vid ärendenas handläggning och avgörande. I sistnämnda avseende plägar uppmärksamhet fästas vid i vilken utsträckning muntligt förfarande kan komma till användning och även eljest den beslutande myndighetens möjligheter att er hålla erforderlig utredning, den kontradiktoriska principens tillgodoseende, beslutens motivering etc. En faktor av stor betydelse för det preventiva rättsskyddet är den i Sverige tillämpade principen om allmänna handlingars offentlighet. Vidare är att observera den kontroll, för vilken förvaltningsmyndigheterna och deras befattningshavare äro föremål. I sistnämnda hänseende är i första hand att nämna det för svensk rätt karakteristiska, i jämförelse men vad gäller i andra länder stränga straffrättsliga och skadeståndsrättsliga ansvaret, som åvilar ämbets- och tjänstemän. För denna kontroll utövande finnas — vid sidan av de or-

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

dinära åklagarna — särskilda övervakningsorgan, JK, JO och MO. Även det mot tjänstemännen riktade redogöraransvaret är att redovisa i detta sammanhang. I andra hand bör även nämnas den politiskt betonade parlamentariska kontroll, som utövas genom riksdagens konstitutionsutskott och med hjälp av interpellations- och frågeinstututen.»

Jag vill alltså inte yttra mig om huruvida tanken om behovet av en ytterligare domstol utöver dem vi redan har är befogad. Vi skall ju avvakta de pågående utredningarna, men jag har nog den uppfattningen, att om man kan klara sig utan en ytterligare påbyggnad av det system av domstolar, som vi redan har, medför det snabbhet i behandlingen av ärendena. Därvidlag vill jag hänvisa till vad som finnes angivet på s. 78 och 79 i betänkandet om administrativt rättsskydd. Där påpekar de sakkunniga betydelsen av snabbhet i förvaltningen och att man inte skall behöva ligga på ärendena i all oändlighet.

Vi lekmän är nog misstänksamma gentemot tanken på en ytterligare domstol. Vi anser, att vi inom ramen för den nuvarande rättsordningen har möjligheter att komplettera systemet med det material, som den nu arbetande utredningen kan komma med, och då skulle vi inte behöva någon ytterligare utbyggnad, som bara medför att ärendena förhalas i oändlighet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Den som under årens lopp har lyssnat på debatterna i denna fråga, har inte kunnat undgå att konstatera, att anhängarna av tanken på domstolskontroll över förvaltningen

under årens gång har blivit allt försiktigare. I början antydde man att även av riksdagen antagna lagar skulle kunna granskas av domstol i avseende på lagarnas grundlagsenlighet. Det skulle med andra ord kunna förekomma, att en domstol underkände av riksdagen beslutade lagar såsom stridande mot grundlagen. Nu talas det inte längre om lagar som är antagna av riksdagen. Men har man den uppfattningen att regeringens tillämpning av grundlagen skall kunna dragas inför domstol, så bör väl även av riksdagen antagna lagar kunna granskas av domstol. Men på den punkten har man sålunda retirerat.

Man är också försiktigare nu än tidigare, tror jag, när det gäller att skissera det system för domstolskontroll som man nu vill ha utredning om. Man är nu inte längre så säker på att kontrollen skall skötas av de allmänna domstolarna utan anser det kanske vara riktigare att hålla sig till förvaltningsdomstolar — och det är ju en helt annan sak.

Det har också frapperat mig att talesmännen för denna kontroll aldrig kommer med några konkreta exempel på rådande missförhållanden och missbruk. Man tycker annars, att om behovet av kontroll är så starkt att en utredning behöver göras, så borde de som begär utredningen vara bevisskyldiga och peka på var det brister. Åtminstone borde de ha kommit med några konkreta exempel på att det har förekommit rättsstridiga beslut, vilka kunde föras till domstol. Några sådana exempel lämnas dock inte, utan hela debatten föres på ett så abstrakt plan, att det verkar som om man inte alls behövde komma med några konkreta fall.

Risken för att domstolarna skulle politiseras kan väl inte bagatelliseras så, som herr Heckscher gjorde i sitt inlägg. Vi kan bara tänka oss att riksdagen beviljar vissa anslag med varje-

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

handa direktiv och villkor — det sker ju, höll jag på att säga, dagligdags — och det kan man givetvis kalla för ett rättsligt moment, eftersom riksdagen ju anger vissa gränser för anslaget användning. Men då, menar anhängarna av domstolskontrollen, skulle en enskild person i efterhand kunna säga, att det var felaktigt av regeringen att bevilja anslag för ifrågavarande ändamål, och efter något år skulle vederbörande kunna få frågan prövad av domstol. Det skulle väl ändå bli ganska katastrofala verkningar på effektiviteten i administrationen, om man hade den risken över sig.

När man här jämför förhållandena med dem som råder i utlandet finner man det vara allt skäl i att vara försiktig. Justitieministern har redan pekat på att förvaltningen i olika länder är uppbyggd på olika sätt, och jag skall här endast bidra med ett litet exempel, som jag tycker är belysande. Bland de länder, som har möjlighet att få domstolskontroll över förvaltningsbeslut är också Danmark, men de praktiska danskarna har hittat på en utväg att slippa ifrån domstolskontrollen. De har nämligen infört den metoden, att om regeringen i ett lagförslag får avgörandet i vissa tillämpningsfrågor, så lägger man emellanåt till den klausulen att regeringens beslut skall vara definitiva. De får sålunda inte gå till domstol. Och detta respekteras. Danskarna finner det alltså inte särskilt önskvärt att ha domstolskontroll. Tvärtom, i många fall finner de systemet vara olägligt, och därför sätter de en spärr med ett sådant extrabeslut, som domstolarna som sagt accepterar.

Slutligen vill jag säga, att jag inte riktigt förstod vad herr Heckscher menade, när han talade om de affärsdrivande verken. Om en enskild person t. ex. har slutit kontrakt med ett affärsdrivande verk, så har han ju möjlighet att stämma verket till domstol. Där finns sålunda redan nu alla möjlig-

heter. Jag vet därför inte riktigt vad herr Heckscher i det fallet syftade på.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! I hans excellens utrikesministerns inlägg förekom en mycket säregen passus, som jag vore tacksam att få en närmare förklaring av. Excellensen Undén påstod, att det i denna fråga till en början hävdades att av riksdagen beslutade lagar skulle kunna ställas under domstolskontroll. Den frågan var föremål för offentlig diskussion bl. a. i valrörelsen 1954, då hans excellens statsministern gjorde sig skyldig till samma missuppfattning. Jag vore tacksam om hans excellens utrikesministern här ville precisera på vilket sätt och i vilket sammanhang man från oppositionens sida har förfäktat en sådan tolkning.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att hans excellens herr utrikesministern gick litet för långt då han tänkte sig, att en förvaltningskontroll skulle innebära, att man reste anspråk på utbetalning ur anslag i den mån sådana inte utgick efter allmänna författningar. När anslag utgår efter allmänna författningar finns naturligtvis redan nu en domstolsmässig prövning i rätten att få ut dem. På denna punkt skulle, liksom på den punkt herr Helén nämnde, en ytterligare förklaring vara önskvärd.

Det sägs här, att det inte är så svåra missbruk på detta område. Det är alldeles riktigt. Den svenska förvaltningen är utomordentligt hederlig, och den är naturligtvis därför ur många synpunkter av sådan art, att den rättsliga kontrollen under nuvarande förhållanden spelar mindre roll än den skulle göra, om man levde i ett mindre anständigt land. Men det kanske inte är det frågan gäller. Skall man skapa rättsgarantier, bör det ske vid en tidpunkt, då svåra missbruk ännu inte uppstått och avsikten därmed är då att hindra, att

Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

missbruk uppkommer. Det förekommer naturligtvis fall, där man helt enkelt kan konstatera, att också frågor, som i viss utsträckning har rättslig karaktär, inte får prövas rättsligt. En viktig sak därvidlag, som jag tror att jag nämnde i mitt förra anförande, gäller gränsdragningen mellan vilka ärenden som skall handläggas av Kungl. Maj:t i regeringsrätten och av Kungl. Maj:t i statsrådet. På den punkten finns inte någon myndighet, som har att tolka regeringsrättslagen. Det betyder alltså, att tolkningen av den lagstiftningen inte har domstolsmässig karaktär.

Beträffande allmänna handlingars offentlighet finns föreskrivet att över departementschefs beslut, varigenom han vägrat att utlämna handlingar, får talan ej föras. Den kontroll av offentlighetsprincipens tillämpning, som gäller i fråga om andra myndigheter, gäller alltså inte för ärenden som finns i statsdepartementen.

Vad beträffar affärsverken är det självfallet, att det inte här är fråga om kontrakt, utan det är fråga om andra beslut av verken som kanske, om de hade fattats av en länsstyrelse eller ett annat dylikt organ, enligt den gamla ordningen skulle blivit underkastade förvaltningsdomstolarnas kontroll, men i fråga om affärsverken har man inte infört motsvarande föreskrift.

Jag tror hans excellens herr utrikesministern har rätt i att vi som är för detta, uttalar oss med ganska stor försiktighet. Jag noterar detta uttalande inte som en kritik utan tvärtom som ett positivt erkännande, ty det är klart, att man skall uttala sig med stor försiktighet i dessa frågor. Men den försiktigheten har kanske föranletts av att frågan varit föremål för diskussion, och en ytterligare utredning, som medför en mera systematisk granskning av dessa problem, torde kanske också medföra, att man lättare kommer till resultat, om vilka man kan nå enighet.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! På herr Heléns fråga vill jag svara med att hänvisa till dels det replikskifte, som herr Helén hade med statsministern 1954, och dels ett uttalande av herr Ohlin, kanske inte i riksdagen men i samma fråga, där han också antydde att av riksdagen antagna lagar borde kunna prövas till sin grundlagsenlighet av domstol. Jag har händelsevis här ett citat från statsministerns samtal med herr Helén. Jag skall inte dra det hela, men jag skall anföra en replikväxling mot slutet.

Herr Erlander frågade följande: »Då menar herr Helén alltså, att det var ett bra tillstånd, när Roosevelt inte kunde genomföra sin new deal på grund av högsta domstolens vägran i Förenta staterna — och metoden för att genomföra new deal var, att den successivt ersatte justitieråden med partianhängare. Vill herr Helén verkligen politisera hela vårt domstolsväsende? Helén: Frågan är väl ändå inte så enkel. Det är frågan om de politiska beslut, som fattas, står i överensstämmelse med existerande lag och existerande grundlag. Erlander: Och det skall alltså inte tolkas av riksdagen, som skriver lagen, utan av juristerna? Jag tror inte, att herr Helén har svenska folket med på det.»

Herr **HELÉN** (fp):

Herr talman! Excellensen Undén kunde naturligtvis inte nu i en hast känna till, att det replikskifte han återgav åtföljdes av en diskussion i regeringsorganet Morgon-Tidningen några dagar senare, då detta missförtänd helt och hållet klarades upp. Min fråga till statsministern avsåg endast de politiska beslut, som regeringen hade att fatta. Det var det diskussionen gällde. I den sekundsnabba diskussion i radio, som utrikesministern här har återgivit, blev den saken emellertid inte till fullo klar-

Interpellation ang. virkesmätningen

lagd. Men att nu fyra år efteråt ta detta missförstånd från hans excellens statsministern i en något upphetsad politisk diskussion i radio till intäkt för att oppositionen skulle ha drivit denna linje finner jag, med förlov sagt, en aning fördomsfritt.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag tycker det är en smula djärvt av herr Helén att dementera vad som förekommit. Det var helt enkelt ett uttalande av herr Ohlin som tydde på att grundlagsenligheten av lagar — också av riksdagen fattade lagar — skulle kunna prövas av domstol. Nu tycker herr Helén att detta är så orimligt, att han inte på sitt partis vägnar vill stå för det.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rylander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta konstitutions- och första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen.

Herr Rylander begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 115 ja och 81 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 24

Interpellation ang. virkesmätningen

Herr **STRANDH** (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Enligt lagen den 20 juni 1947 om virkesmätning skall mätning, då denna är avsedd att ligga till grund för bestämmande av vederlag för virket m. m., utföras i enlighet med föreskrifter som meddelas av Konungen eller skogsstyrelsen. Varje undantag från meddelat förordnande skall i varje särskilt fall meddelas av skogsstyrelsen, som också enligt gällande lag har uppsikt över mätningen.

Åsidosättande av mättningsregler, som meddelas med stöd av denna lag, straffas med böter. I § 10 virkesmätninglagen stadgas också att den, som visar försummelse vid utförande av mätning enligt lagen, straffas med dagsböter.

Kungl. skogsstyrelsen har utfärdat och utfärdar i cirkulär mättningsinstruktioner för olika sortiment: massaved, brännved, props o. s. v. Efterlevnaden av de föreskrifter, som lämnas i mättningsinstruktioner rörande de klenare sortimenten, kan i stort sett anses vara tillfredsställande. Däremot kan man utan överdrift påstå, att virkesmätningens föreskrifter angående mätning av sågtimmer i stor utsträckning åsido-

Interpellation ang. eventuella anläggningsarbeten och andra investeringar för Dra- kauddens kraftverk i Lule älv

sättes i södra Sverige. Mättningsinstruktion för sågtimmer av barrträd står att läsa i kungl. skogsstyrelsens cirkulär 4 b av den 30 juni 1953.

I mättningsinstruktion för barrsågtimmer klargöres hur uppläggningsen av timmer skall utföras. Lämpliga underlag skall användas så att timret obehindrat kan utrullas, avsynas, mätas och märkas. Vid diametermätning skall klave av stål användas. Märkning skall ske på ett tydligt och varaktigt sätt.

Trots lagens bestämmelser och den intensiva propaganda, som bedrivits för dess efterlevnad, sker allttjämt timmeruppläggningsen så, att möjligheterna till avsyning och kvalitetsbedömning försämras. Tvärt emot lagens bestämmelser blir tumstocksmätning det enda möjliga mätningssättet. Köparen kan på så sätt i många fall basera sitt anbud på en lägre kvantitet än den verkliga

Sådana mättningsförfaranden tillämpas i oroväckande hög grad i södra Sverige. Det skapar inget förtroende för de strävanden, som ärligt gjorts från skilda parter att bringa ordning och reda på virkesmarknaden, utan innebär en återgång till tidigare mera kaotiska förhållanden.

Den 1 september 1953 infördes en ny tabell för kubering, vilken innebär att timmer skall kuberas efter verklig volym eller klassmitt, vilket i medeltal ger 6 procent större volym än tidigare allmänt tillämpade kuberingsmetod. Den nya tabellen är trots en intensiv propaganda okänd för många säljare, och härigenom kan mindre nogräknade köpare direkt tillräkna sig en mättningsvinst på cirka 6 procent.

Det är alltså möjligt för vissa köpare att genom otillbörliga mättningsvinster lämna skenbart fördelaktiga anbud dels genom användning av äldre kuberings-tabeller och dels genom den s. k. tumstocksmätningen. Köpare som utför mätning enligt lagens bestämmelser har i sådana fall inte kunnat göra sig gällan-

de i konkurrensen på grund av de skenbart låga å-priser, som kunnat erbjudas av mindre nogräknade konkurrenter.

Kungl. skogsstyrelsen, som enligt virkesmättningslagen är övervakningsmyndighet för virkesmätningen, torde äga vetskap om rådande missförhållanden.

För att skapa rättvisa på timmermarknaden i södra Sverige borde det därför övervägas, om inte vissa förenklingar i föreskrifterna borde göras för att möjliggöra en skärpt kontroll av färre men i praktiken tillämpade regler. Detta lär vara enda möjligheten att återföra timmermarknaden i Syd-sverige på riktiga och för alla parter acceptabla vägar.

Med hänvisning till ovanstående får jag härmed anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställa följande frågor:

1. Har herr statsrådet uppmärksammat, att virkesmätningen särskilt beträffande sågtimmer 14 år efter det särskild laglig reglering skett ännu i mycket stor omfattning sker i strid med gällande bestämmelser?

2. Vill herr statsrådet redogöra för vilka åtgärder som vidtagits för att råda bot på den bristande laglydnaden på detta område?

3. Avser herr statsrådet att vidtaga särskilda åtgärder för att råda bot på rådande missförhållanden?

Denna anhållan bordlades.

§ 25

Interpellation ang. eventuella anläggningsarbeten och andra investeringar för Dra- kauddens kraftverk i Lule älv

Ordet lämnades på begäran till

Herr WACHTMEISTER (h), som yttrade:

Herr talman! Den 9 december 1957 avslog Norrbygdens vattendomstol kungl. vattenfallsstyrelsens ansökan om

tillstånd till utbyggnad av Porsi kraftverk. Motiveringen till domstolens beslut var, att kraftverket skulle omintetgöra 93 procent av hela Luleälvens naturliga laxreproduktion, vålla stort avbräck för laxfisket i älven, Bottenviken och Östersjön samt åstadkomma betydande förlust för landets djurvärld. Någon funktionsduglig fiskväg förbi Porsi hade ej planerats.

I årets statsverksproposition begäres medel att nästa budgetår påbörja anläggningsarbeten för Drakauddens kraftverk vid Edeforsen i Lule älv. Det är troligt, att sökanden ej heller i detta fall avser att uppföra någon fiskväg förbi kraftstationen. Då Drakaudden ligger nedströms Porsi, kommer förlusterna för laxfiskets del att där bli minst lika stora som vid Porsi, där de av vattendomstolen uppskattats till cirka 100 miljoner kronor.

I 1956 års statsverksproposition anförde departementschefen beträffande Porsi, att några investeringar, som kun-

de befaras föregripa domstolens ställningstagande i fråga om anläggningens utformning, icke finge komma till stånd. Motsvarande uttalande saknas i fråga om Drakaudden. Med anledning därav hemställas om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ställa följande fråga:

Avser herr statsrådet att i samband med medelsanvisningen vidtaga sådana åtgärder, att inga anläggningsarbeten eller övriga investeringar för Drakaudden göres, förrän ett eventuellt tillstånd för Porsi kraftverk vunnit laga kraft?

Denna anhållan bordlades.

§ 26

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.18.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 26 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation

Föredrogs sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckta motioner om utredning angående justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation.

I de likalydande motionerna nr 110 i första kammaren av herr *Ohlon m. fl.* och nr 151 i andra kammaren av herr

Ohlin m. fl. hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation.

Motionerna hade tilldelats första lagutskottet. Enligt överenskommelse mellan konstitutionsutskottet och första lagutskottet hade motionerna hänskjutits till sammansatt konstitutions- och första lagutskott.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 110 och II: 151, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Rylander, Ollén* och *Hamrin* i Jönköping

Justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation

samt fru *Gärde Widemar*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 110 och II: 151, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och vad därmed ägde samband samt angående den lämpliga organisationen av ämbetet för dessa uppgifters lösande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag har jämte några andra ledamöter av sammansatta utskottet vid dess utlåtande fogat en reservation. Jag vill nu med några ord redogöra för vad den innebär.

Det är visserligen sant, att justitiekanslersämbetets arbetsbalans under senare år har kunnat nedbringas, och efter det samma fråga var uppe 1955 har också justitiekanslern efter ett långt uppehåll börjat återta sina inspektioner. Detta har noterats med tillfredsställelse även av reservanterna. Emellertid bör man vid bedömandet av arbetsförhållandena inom justitiekanslersämbetet inte grunda detta uteslutande på de balanssiffror, som kan redovisas för de senaste tre åren, utan man bör gå något längre tillbaka. Man finner då mycket stora balanser. Mot denna bakgrund måste man säga, att de senaste årens siffror snarast framträder som iögonenfallande undantag. Detta gäller alldeles särskilt 1957 års siffror. Beträffande JK:s inspektionsverksamhet vill reservanterna erinra om att en utredning 1939 under ordförandeskap av nuvarande excellensen Undén fann, att den frekvens för inspektionerna, som då tillämpades av JK och JO och som innebar att berörda myndigheter skulle besökas i genomsnitt vart femte år av JO och vart femte år av JK, var lämplig. Under loppet av en tioårsperiod skulle alltså dessa båda inspektionsför-

rättare återkomma till samma ställe. Denna ordning ansågs som sagt lämplig för framtiden. Utvecklingen har emellertid medfört en väsentlig förskjutning i fråga om inspektionsfrekvensen så till vida, att JK:s inspektionsverksamhet som jag nämnde under flera år helt lyste med sin frånvaro. Den har nu återupptagits, dock i väsentligt mindre omfattning än JO:s. Medan JO sålunda 1956 inspekterade sammanlagt 42 myndigheter och anstalter, besökte JK under samma år bara 29 myndigheter och anstalter.

Vid en jämförelse mellan JO:s och JK:s inspektionsverksamhet är också att märka, att JO beretts ökade möjligheter att ägna sig åt inspektioner därigenom, att vidgade befogenheter givits justitieombudsmannen att uppdraga åt sin ställföreträdare att förvalta en del av ämbetet och då även förrätta inspektioner. JO:s inspektioner har också under senare år fått en annan inriktning än tidigare. I en utredning om JO-ämbetet betonades, att ökad vikt borde läggas vid kontrollen av de administrativa myndigheternas verksamhet. JO:s inspektion av dessa ansågs vara synnerligen betydelsefull, och JO har också efter organisationsändringen alltmör inspekterat sådana myndigheter. De uttalanden, som JO gjort i samband med sin inspektion, har varit i hög grad vägledande för de administrativa myndigheterna. JK:s inspektioner har däremot efter återtagandet i huvudsak bibehållit sin traditionella inriktning på domstolar, åklagare och länsstyrelser. Detta gör att man numera inte längre har någon grund för den på sin tid som lämplig ansedda regeln, att de båda inspektionsförrättarna skulle så att säga under loppet av en tioårsperiod återkomma till samma ställe. I själva verket förhåller det sig numera så, att JK endast besöker ett fåtal av de myndigheter, som inspekteras av JO. Det vore alltså lämpligt att man nu tog upp till skärskådande, huruvida inspektions-

Justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation

verksamheten skall bedrivas på det sätt, som ansågs lämpligt 1939. Man kan då tänka sig två möjligheter. Den ena är att JK skall inspektera på samma sätt som ansågs lämpligt 1939, d. v. s. i ungefär samma omfattning som JO, och att alltså JO och JK en gång var under en tioårsperiod skall besöka myndigheterna. Detta förutsätter uppenbarligen en utökning av arbetskraften hos JK. Man måste ifrågasätta, om det inte i så fall är lämpligt att se till, att det finns en ständig ersättare för JK på samma sätt som nu gäller för JO och MO. Den andra möjligheten är, att JK, som har en mycket stor arbetsbörda, inte skall behöva fortsätta att inspektera i samma omfattning som tidigare; att han i stället skall gå in för att inspektera endast då han finner särskild anledning att verkställa inspektion på grund av anmälningar eller i övrigt iakttagna särskilda missförhållanden, under det att den mera rutinmässiga inspektionen av myndigheterna förbehålles JO. Bara denna sak synes reservanterna vara skäl till en utredning.

Jag skall inte här gå in närmare på de arbetsredogörelser, som granskas av JK. Det vare nog sagt att i det hänseendet tala om att dessa är mycket olika beskaffade och alltså ger olika möjligheter att verkställa granskning. Reservanterna anser, att en normalisering av dessa förteckningar bör komma till stånd.

Beträffande JK:s befattning med kronans rättegångar gäller visserligen, att de förvaltningsgrenar, inom vilka rättegångar förekommer i större omfattning, har särskilda organ för den processuella verksamheten. Emellertid finns det anledning ifrågasätta, om inte en utvidgning av JK:s befattning med kronans rättegångar skulle kunna medföra fördelar för kronan på det sättet, att större enhetlighet i fråga om kronans ställningstagande i spörsmål av mera principiell karaktär skulle kunna uppnås.

Kronomålen är för övrigt mycket besvärliga för JK att handlägga med hänsyn till JK:s stora arbetsbörda i övrigt. De är nämligen bundna av fatalietider, som måste iaktas av JK, och JK måste därför, om han själv skall ägna sig åt målen, ständigt frigöras för att under kort tid handlägga dessa ärenden. Det kan ifrågasättas, om det inte vore en lämpligare ordning att inrätta ett särskilt organ för kronans processuella verksamhet eller i varje fall delegera ifrågavarande ärenden till någon befattningshavare inom JK-ämbetet på sätt som skett beträffande huvuddelen av permutationsärendena.

JK-ämbetet har tid efter annan haft att utföra synnerligen arbetskrävande specialutredningar, som inte har kunnat göras utan tillfälliga personalförstärkningar. Det är uppenbart att sådana personalförstärkningar måste, hur man än inrättar ämbetet, då och då komma till stånd. Dessa utredningar är ofta mycket svåra att göra och rör känsliga spörsmål, som tilldrar sig allmänhetens uppmärksamhet. Det är därför lämpligt att de i största möjliga utsträckning utförs av JK personligen med det biträde som kan ansökas. Detta understryker på sitt sätt nödvändigheten av att det finns en ständig ersättare för JK, som kan rycka in och överta JK:s övriga arbetsuppgifter, när en sådan stor utredning skall göras.

JK-ämbetet har tidigare under många år varit helt dubblerat. Även under de senaste åren har det förekommit dubbleringar upp till åtta månader om året. Detta visar ju klart, att ämbetet är på något sätt felkonstruerat och att en översyn borde göras, så att det kan bli en riktig avvägning av arbetsuppgifter och arbetskraft. Om inte vissa arbetsuppgifter kan avlyftas från ämbetet så borde, som jag understrukt, sörfjas för att det finns en ständig ersättare, som kan rycka in och överta en del arbetsuppgifter, när det tenderar att bli balanser.

Justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation

Ett ytterligare spörsmål som berörts i motionerna och som är förtjänt av att uppmärksammas, är frågan, huruvida icke JK i likhet med JO och MO bör av trycket årligen utge en ämbetsberättelse. Det är uppenbart, att JK under sina inspektioner och i samband med det otal ärenden han handlägger årligen gör uttalanden av principiell betydelse även för andra fall än dem det just då gäller. Vad JO och MO beträffar kan ju ämbets- och tjänstemän gå till ämbetsberättelserna och se vad som sagts samt rätta sig därefter. Det anses ju också vara av mycket stor betydelse för ämbets- och tjänstemännen, att de på detta sätt kan följa JO:s och MO:s verksamhet. Om JK:s uttalanden vet man där emot ingenting. Har JK funnit en sak anmärkningsvärd på ett ställe, kan närmaste kollega till den tjänsteman som fått anmärkningen faktiskt göra på samma sätt som denne utan att ha en aning om att anmärkning framställts och att JK alltså funnit förfarandet felaktigt eller mindre lämpligt.

Enligt reservanternas åsikt kan en rationell effektivisering av ämbetet inte komma till stånd utan en ingående utredning med anlitan av organisatorisk sakkunnskap. I reservationen hemställas därför om en utredning angående JK-ämbetets arbetsuppgifter och vad därmed äger samband samt angående den lämpliga organisationen av ämbetet för dessa uppgifters lösande. Till denna reservation yrkar jag, herr talman, bifall.

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Denna motion hör ju till dem som återkommer år efter år med vissa nyanser i motiveringen.

Låt mig först erinra om att den instruktion, som för närvarande gäller för JK, daterar sig från år 1948. Motionerna har tidigare avslagits av riksdagen. Den motion som väckts i år har som motivering för kravet på en utredning

rörande JK-ämbetet angivit — för att ta några exempel — att JK:s inspektionsverksamhet inte kan upprätthållas, att myndigheternas arbetsredogörelser inte utgör underlag för en kontroll, att balansen av inkomna klagomål ökat, att JK ej kan ta initiativ för kontroll och övervakning, att departement avstår från begäran om remissyttranden, att JK saknar ställföreträdare samt att JK bör publicera sin verksamhetsberättelse.

Den allvarligaste olägenheten med detta, säger motionärerna, är att justitiekanslersämbetets arbetsbelastning är så stor, att inspektionsverksamheten inte kan upprätthållas i den omfattning som skulle vara önskvärd. I det fallet är motionerna inte aktuella. Sedan år 1955 har justitiekanslern åter påbörjat sina inspektionsresor, såsom herr Rylander nyss har anfört. Under 1957 har justitiekanslern, trots att han betungats med mycket vidlyftiga remissyttranden, hunnit med att inspektera en hel del myndigheter, nämligen Umeå domsaga, Västerbottens mellersta, södra och västra domsagor, rådhusrätten och magistraten i Umeå, fångvårdsanstalten i Umeå, landsfogden, länsstyrelsen och lanbruksnämnden i Västerbottens län. Han har också i Värmlands län inspekterat Fryksdals, Jösse, Nordmarks och Södersysslets domsagor samt stadsfiskalsämbetet i Arvika. Man kan nog inte påstå att hans inspektion minskat, utan den har under åren 1955, 1956 och 1957 i stället avsevärt ökat. Justitiekanslern har också förklarat, att han har för avsikt att i fortsättningen företa minst tre inspektionsresor varje vår.

Nästa skäl, som motionärerna anfört, är den stigande balansen av ärenden. Inte heller den uppgiften är längre aktuell, utan den hänför sig till förhållandena år 1954. Av den tabell som intagits i utskottets utlåtande framgår, att vid senaste årsskiftet utgjorde balansen av oavgjorda ärenden 111 mot 200 vid 1954 års utgång. I verkligheten har ba-

Justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation

lansen nedbringats ännu mera, ty av dessa 111 ärenden var endast 48 färdiga för avgörande, under det att resten var ute på remiss eller för yttrande av parter.

Justitiekanslern har inför utskottet redogjort för ämbetets arbetsförhållanden och har därvid bland annat förklarat, att ett ytterligare nedbringande av balansen inte är önskvärd ur rationell arbetssynpunkt, ty man måste ha ett visst antal mål att välja emellan för att på rätt sätt fördela arbetet. Även i fråga om tillsynsärendena, vari allmänhetens klagomål ingår, utvisar den till utskottsutlåntandet fogade uppställningen, att balansen nu är mindre än hälften av vad den var vid 1954 års utgång.

I justitiekanslerns uppgifter ingår också granskning av myndigheternas arbetsredogörelser. Om detta sägs i motionen, att »myndigheternas arbetsredogörelse har alltmer utvecklats i slentrianens tecken» och att de knappast är tjänliga som underlag för kontroll. Man menar också, att någon ingående granskning inte heller medhunnits av justitiekanslern.

Om man menar att justitiekanslern i detta avseende skulle göra en ingående granskning, så borde det ha varit ett verkligt skäl för utredning av justitiekanslersämbetet, och man skulle inte, som man gjort i motionen, bara behandlat den saken på tre rader. Det är nämligen så, att dessa arbetsredogörelser endast utgör en förteckning över balanserade ärenden hos myndigheterna, och denna förteckning granskas av en tjänsteman. Enligt uppgifter granskas den med mycket stor omsorg. Om ett ärende har fördröjts hos vederbörande myndighet begäres en förklaring, och om förklaringen inte kan godtas underrättas byråchefen i ämbetet, som efter närmare undersökning avgör om det föreligger skäl för ytterligare åtgärder och i så fall överlämnar ärendet till justitiekanslern för beslut. Kontrollen över handläggningen hos myndigheterna

sker med en skyndsamhet, som man måste anse vara tillfredsställande.

Det är således inte för att tillhandahålla justitiekanslersämbetet ett underlag för bedömande av myndigheternas handläggning av ärendena i sak som dessa redogörelser lämnas. Om så skulle vara, vore det ju fråga om en mycket genomgripande utvidgning av justitiekanslersämbetet. Skulle JK granska dessa uppgifter ingående, måste han ju inställa sig i vederbörande verk, och det kan han givetvis inte, när det finns hundratalet verk och därtill åtskilliga nämnder som skall granskas.

Man kan således fastslå att de saker, som har åberopats i motionen såsom bärande skäl för en utredning om justitiekanslersämbetet, inte är tillräckligt motiv härför. Det är ett ganska svagt underlag som reservanterna har för sin tillstyrkan av yrkandet om en sådan utredning.

I fråga om de övriga ärenden, som justitiekanslern har att handlägga, vill jag i stort sett bara hänvisa till vad utskottet säger i saken. Utskottet har bland annat sagt, att det finns ingenting att vinna genom att såsom herr Rylander begär sammanföra rättegångar från vitt skilda delar av statsförvaltningen till justitiekanslern.

I sitt yttrande talade herr Rylander också om de specialutredningar som justitiekanslern får utföra. Dessa specialutredningar, beträffande vilka man inte har någon möjlighet att överblicka i vilken utsträckning de kommer att ske i framtiden, är i varje fall inte av den omfattning, att de bör utgöra skäl för omorganisation av justitiekanslersämbetet.

Vad som finns kvar av motionens innehåll är det, som reservanterna har tryckt ganska kraftigt på och till vilket inte heller utskottet har ställt sig helt avvisande. Det gäller den dubbling av justitiekanslersämbetet, som har skett och som måste anses vara nödvändig. Justitiekanslern måste ju företa resor.

Justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation

Vid dessa tillfällen och då han har semester kan han behöva en ersättare.

Nu förhåller det sig ju så, att justitiekanslern är Konungens förtroendemän i motsats till justitieombudsmannen och militieombudsmannen, vilka är riksdagens förtroendemän. Utskottet har därför ansett, att frågan om justitiekanslersämbetet är en fråga av sådan art, att man inte för den frågans skull behöver kräva en fullständig utredning utan kan överlåta saken till avgörande på annat sätt.

Vi är också tämligen överens med reservanterna om att den ämbetsberättelse, som man i motionen uttryckt önskemål om och som reservanterna också anser vara lämplig, bör komma till stånd. Justitieombudsmannen och militieombudsmannen tar i sina ämbetsberättelser inte upp alla de ärenden som de handlagt. Det är inte heller meningen att justitiekanslern skall göra det, utan den berättelse det här skulle bli fråga om skulle således bara avse sådana ärenden, som hade ett mera allmänt intresse och kan tjäna till vägledning för myndigheterna. Detta är emellertid också en så obetydlig detalj, att man inte för den sakens skull bör sätta i gång en särskild utredning.

Jag har således den uppfattningen, att motionen under inga förhållanden bör bifallas. Reservanterna har byggt sitt yrkande om bifall till motionen på alltför svaga premisser. I fråga om de sista sakerna, nämligen ordnande av en ersättare för justitiekanslern och justitiekanslerns verksamhetsberättelse, har jag för min del ingenting att erinra, men anser som sagt inte att en utredning bör komma till stånd bara på grund härav.

På grund av det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ELIASSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Utskottet har konstaterat, att det för arbetets gång visat sig

erforderligt att i icke oväsentlig utsträckning dubblera justitiekanslersämbetet.

Av den till utskottsutlåtandet fogade bilagan framgår, att man ofta under de senaste åren under större delen av året måst anlita särskilt förordnad justitiekansler. Vidare framgår det, att arbetsförstärkning i form av extra föredragande regelmässigt behövts.

För ett så pass högt ämbete som justitiekanslersämbetet är det givetvis icke lyckligt att detta skall vara beroende av tillfälliga vikariat av olika personer. Utskottsmajoriteten har också som sin mening framhållit, att en högt kvalificerad ämbetsman bör er hålla en så fast anknytning till ämbetet, att han skulle sättas i tillfälle att förvärva en mera ingående erfarenhet av ämbetets verksamhetsområde. Utskottet har ansett, att man härvid kunde ta den ständige ersättaren för justitieombudsmannen och för militieombudsmannen som förebild även i fråga om justitiekanslersämbetet.

Av tabellen torde också framgå, att justitiekanslersämbetet permanent är i behov av arbetsförstärkning av åtminstone ytterligare en underordnad befattningshavare.

Utskottet har vidare framhållit angelägenheten av att justitiekanslern av trycket årligen utger en ämbetsberättelse. Det framhåller, att betydande fördelar skulle vara att vinna härmed genom att ämbetets uttalanden därigenom får en vidare spridning och beaktas av myndigheterna vid deras handläggning av liknande ärenden. Detta kan man väl mycket starkt stryka under. Det är ofta mycket viktiga uttalanden i t. ex. lagtolkningsfrågor som rättstillämpande myndigheter genom avsaknad av ämbetsberättelse går miste om, och det finns ingen anledning varför inte justitiekanslern skulle utge en ämbetsberättelse, när en sådan utgives av justitieombudsmannen och militieombudsmannen.

Justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation

Även ur en annan synpunkt är det av vikt, att en sådan ämbetsberättelse finns, nämligen för den offentliga granskningen av justitiekanslersämbetet, för regeringens kontrollfunktion. Nu överlämnas till Kungl. Maj:t endast en summarisk arbetsredogörelse som icke kan bilda underlag för någon kontrollverksamhet.

I dessa delar är jag alltså fullständigt ense med utskottet, men jag kan icke förstå varför utskottet anser, att dessa frågor inte skulle påkalla en utredning. Utskottet har sagt att saken bör ändras men samtidigt föreslagit att riksdagen inte skall göra någonting. Om nu riksdagen anser, att denna organisation — som riksdagen beviljar anslag till — icke fungerar tillfredsställande, så skall väl inte riksdagen tåga still. Jag anser, att de faktorer, som utskottet självt har pekat på, är så pass viktiga, att enbart de skulle vara motiv för en utredning.

Man kan emellertid visa på andra omständigheter. Det har ofta påtalats att lång tidsrymd förflyter innan ärendena hinner avgöras inom JK-ämbetet, trots justitiekanslerns allmänt kända mycket långa arbetsdag. Frigörande från mindre väsentliga arbetsuppgifter skulle för JK kunna medföra en ökad koncentration på större och viktigare avgöranden och möjliggöra flera inspektionsresor, genom vilka impulser kan ges till mycket viktiga initiativ.

Det är nog litet överdrivet, när herr Jacobsson i Sala här vill göra gällande att inspektionsverksamheten är mycket omfattande, när i själva verket t. ex. under 1957 två inspektionsresor företagits. Det vore nog önskvärt om dessa kunde ske i större antal än ämbetet ansett lämpligt.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen.

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Jag skall inte uppehålla kammaren med att redogöra för de skäl

som har dikterat utskottsmajoritetens beslut. Dem har redan herr Jacobsson i Sala klart angivit. I stället skall jag tillåta mig att anlägga en annan syn på denna fråga, som varit bestämmande för mitt bedömande av den.

I motionen påpekas med rätta, att justitiekanslerns uppdrag består i att han är Kungl. Maj:ts ombudsman. Hans olika uppgifter redovisas: han är kronjurist, han har att vara kronans högste ombudsman och att på dess vägnar övervaka ämbetsmannens tjänsteutövning och beivra begångna fel. Han är en Konungens förtroendeämbetsman och Konungen kan alltså, om han förverkar förtroendet, avsätta honom. I motionen konstateras alldeles riktigt, att tillsyn över justitiekanslerns ämbetsutövning sålunda endast tillkommer Kungl. Maj:t. Det är också till Kungl. Maj:t han har att lämna sin årsredogörelse.

Mot denna bakgrund måste man säga sig — hur mycket man än som jag ivrar för att göra kontrollen så fullständig som möjligt — att riksdagen måste iakta en viss försiktighet när det gäller att ge Kungl. Maj:t direkta anvisningar om instruktioner för justitiekanslern. Riksdagen har JO och MO. Den är dock skyldig — och det har utskottet gjort — att ge Konungen till känna, om den anser att det föreligger någon brist.

Jag har alltså i princip ingenting emot att vi ger Kungl. Maj:t anvisningar. Vi skall vara fullt suveräna i våra uttalanden. Jag kräver emellertid ganska starka skäl för att sätta i gång en utredning i en fråga, där det är Kungl. Maj:t som skall ta ad notam vad riksdagen säger i saken. Kungl. Maj:t bygger ju sin ställning på riksdagens förtroende. Det har nu — vilket herr Jacobsson i Sala har redogjort för — inte visats så starka skäl, att det enligt min uppfattning föreligger någon anledning att begära en särskild utredning. Säkerligen gör många den reflexionen, att det måste vara en oerhört liten skillnad mellan

Justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation

utskottsmajoritetens skrivning och påpekande om svårigheterna för JK att hinna med allting å ena sidan och reservanternas förslag å andra sidan. Skillnaden är bara den, att reservanterna vill att vi skall begära en utredning, som det enligt min mening inte finns några vägande skäl för.

Jag lovar att inte bli långgrandig, herr talman, men jag vill bara summera vad herr Jacobsson redan har påpekat.

Vad först beträffar balansen har den avverkats. Reservanterna börjar med att ställa sig kritiska till siffrorna men slutar med att säga att »JK-ämbetet under senare år lyckats på ett i stort sätt tillfredsställande sätt bemästra arbetsbelastningen».

Även om motionärerna först har påstått att det råder arbetsbalans och sedan kritiserat de redovisade siffrorna, finns det enligt min åsikt i nuvarande läge ingen anledning att begära en utredning beträffande dubbling av ämbetet. Kungl. Maj:t har tillmötesgått justitiekanslerns anspråk på ytterligare anslag för att få vikarie, och utskottsmajoriteten har uttalat, att man här måste ha en högt kvalificerad ersättare.

Jag är dock mycket skeptisk mot att tillsätta ytterligare en justitiekansler. Det är riktigt som herr Rylander i egenkap av talesman för reservanterna här sagt: det finns betydelsefulla ärenden som endast justitiekanslern, den av Konungen beroende förtrondemannen, skall självständigt handlägga. En uppdelning av ämbetet måste därför ske med mycket stor varsamhet, men den är nödvändig med hänsyn till semestrar o. d. Det önskemål, som härvidlag är uttalat, är emellertid nog både Kungl. Maj:t och justitiekanslern på det klara med.

Vad remissyttrandena beträffar har justitiekanslern själv förklarat, att det inte är riktigt att han behövt avvisa en begäran om remissvar, men han har fått Kungl. Maj:ts medgivande att begränsa remissvaren till vissa frågor. För

min del tror jag inte att det är riktigt av Kungl. Maj:t att skicka stora lagförslag på barnavårdens område och dylikt till justitiekanslern, om man nu begär att en enda person, låt vara kronans ombudsman, skall kunna avge yttrande i alla dessa frågor utan att anlita hjälp. Därför måste Kungl. Maj:t, om man vill behålla det personliga i ämbetet, begränsa sina anspråk i detta avseende.

Det har anvisats många vägar beträffande kronomålen, arbetsredogörelser och sådant, som utgör rent praktiska åtgärder, vilka Kungl. Maj:t kan vidta och som absolut inte kräver att det igångsättes en särskild utredning även om man är mycket ömtålig för den synpunkten att vi inte skall försvaga utan förstärka tillsynen över statens ämbetsmän.

Det låter så bestickande, att det inte är mycket med tre inspektionsresor per år, men vi får komma ihåg, att därmed avses resor till tre olika län och att justitiekanslern under varje resa besöker ett flertal platser. Jag säger ännu en gång, att om man vill behålla det personliga ämbetet, får man inte splitt-ra verksamheten alltför mycket.

Det kan hända, att erfarenheterna kan komma att förändra den blick man nu har på läget och att det kan förebringas en starkare motivering för en utredning, men för dagen kan jag inte vara med om att sätta i gång en utredning, utan jag anser att vi bör nöja oss med att genom utskottets motivering ge Kungl. Maj:t till känna vad vi tänker och tycker om instruktionerna för denne Konungens troman.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Fröding* (h).

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Herr Gezelius talar här om att utskottsmajoriteten givit Kungl. Maj:t någonting till känna, men det har

Justitiekanslersämbetets arbetsuppgifter och organisation

ju inte utskottsmajoriteten gjort, utan man avstyrker motionerna. Det är en annan sak att det i utskottets motivering anföres en del skäl. Med den vikt, som dessa skäl har, tycker jag just att utskottsmajoriteten borde ha givit Kungl. Maj:t detta till känna.

Justitiekanslersämbetet blir ju ideligen föremål för debatt i pressen och oftast kritiserar då ämbetet. Jag skall inte nu gå i på detta, utan jag vill bara säga, att det kan inte vara riktigt att man under sådana förhållanden fortsätter att ha ett ämbete som är olämpligt organiserat och med en mycket stor arbetsbörda. Då bör man väl försöka organisera ämbetet så, att det fyller de fordringar som kan ställas.

Efter folkpartiets initiativ år 1955 har det emellertid skett vissa förbättringar. Justitiekanslern har börjat företa inspektioner. Det har visserligen skett i mycket begränsad omfattning, men det är ändå något. Vidare har vissa ärenden delegerats till en annan befattningshavare inom ämbetet. Nu finner vi att även utskottsmajoriteten sluter upp kring ett par av de förslag som framförts i motionerna, nämligen om tillsättande av en ständig ersättare och om utgivande av ämbetsberättelser. Det går sakta i backarna att reformera och rationalisera detta ämbete, men om man håller på och motionerar — herr Gezelius har ju nästan bett om att vi skall komma tillbaka — kanske man peu à peu kan få ämbetet organiserat på ett mera rationellt sätt.

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Herr Rylander antingen missförstod eller misstolkade mitt anförande. Jag var mycket angelägen om att påpeka, att utskottet inte funnit anledning ge Kungl. Maj:t några fingervisningar, men jag utgick ifrån att Kungl. Maj:t läser lagutskottsutlåtandena och alltså följer med vad som rör sig inom riksdagen.

Vidare konstaterade herr Rylander precis detsamma som jag, nämligen att 1955 års motioner och utskottsutlåtande föranlett bestämmelser från Kungl. Maj:ts sida för ett rationellare ordnande av justitiekanslersämbetet utan att detta föregåtts av någon av riksdagen begärd utredning.

Det väsentliga för mig är emellertid, att jag inte kan finna det riktigt att riksdagen skall beträffande Konungens övervakare av domstolar och dylikt skriva till Kungl. Maj:t och begära en viss utredning. Däremot kan vi mycket väl göra ett sådant uttalande som skett i utskottsutlåtandet, att vi anser att man bör överväga vissa förändringar.

Efter härmed slutad överläggning gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rylander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta konstitutions- och första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rylander begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställ-

Ökad ersättning till värnpliktige B. Ryding

des. Därvid avgåvos 143 ja och 49 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1958/59,

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag för försvarsändamål,

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa merkostnader för virusavdelningen vid statens bakteriologiska laboratorium och virusinstitution vid karolinska institutet m. m.,

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag, avseende justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ersättning till hemmansägaren Lars Levi Andersson, och

nr 59, i anledning av väckt motion om ersättning av statsmedel till polis-konstapeln Arne Gustav Borgström i Örebro för uteblivet skadestånd.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3**Ökad ersättning till värnpliktige B. Ryding**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 60, i anledning av väckta motioner om ökad ersättning till värnpliktige B. Ryding.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Boo (I: 54) och den andra inom andra kammaren av herrar *Lundqvist* och *Andreasson* (II: 62), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att till värnpliktige nr 849-15-50 Bengt Ryding från Vänersborg måtte utbetalas ett med 100 kronor förhöjt belopp per månad, utöver vad han tillerkänts från riksförsäkringsanstalten.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 54 och II: 62 ej måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Jag är medveten om svårigheterna att få någon ändring på statsutskottets förslag på denna punkt, då det inte föreligger någon reservation. Det är dock icke på grund av skrivklåda jag skrivit och inlämnat denna motion. Den var under behandling redan förra året, men det har inträffat en del förhållanden som gör att jag anser att man bör pröva ärendet än en gång.

Då vi förra året lämnade in denna motion var värnpliktige Rydings hustru anställd på kontor och hade en inkomst av 750 kronor i månaden. Hon har sedan dess fått ett barn och har måst sluta sin anställning. Nu har värnpliktige Ryding förvärvat en ny kiosk, där han försöker skaffa sig utkomst för sin och familjens försörjning.

Ett annat förhållande, som det finns anledning att peka på, är att jag i en motion nr 102 i denna kammare har begärt utredning beträffande andra skadade värnpliktiga.

Utskottet skrev förra året följande, som utskottet också i år vill understryka: »Vid behandling av ett antal med det förevarande ärendet likartade fall har utskottet i tidigare sammanhang haft anledning understryka, att man otvivelaktigt skulle kunna peka på en rad under militärtjänstgöring inträffade

Ökad ersättning till värnpliktige B. Ryding

olycksfall, där verkningarna för den av skadan drabbade blivit förhållandevis svåra utan att fördenskull vederbörande kunnat påräkna någon ersättning utöver den som utgår med tillämpning av militärsättningsförordningen. Ett avsteg från huvudregeln på detta område skulle självfallet vara ägnat att medföra vittgående konsekvenser.»

Vi begär av våra unga värnpliktiga när de kallas in i militärtjänst, att de skall deltaga i övningar, som nu för tiden — det vet vi alla — bedrivs ganska realistiskt och innebär stora påfrestningar och stora risker för våra ungdomar. De har alltså att ta på sig vissa risker för vårt gemensamma försvaret.

Denne man hade alltså utan eget förvållande under en nattövning, då han tjänstgjorde som motorcykelförare, blivit utsatt för en skada. Han har som jag påpekade i den motion vi avlämnade förra året varit intagen på sjukhus i två och ett halvt år och har varit sjukskriven under mer än fyra år. Han blev invalid och tillerkändes en ersättning för en invaliditet av 33 $\frac{1}{3}$ procent med 161 kronor i månaden.

Det är här fråga om en ung man, som genomgått en yrkesutbildning. Han har utbildat sig till målare. Han vänder åter efter en femårig sjukdomstid. Då är han inte längre i stånd att träda in i sitt förutvarande yrke. Han är invalid till 33 $\frac{1}{3}$ procent. En målare med den invaliditetsgraden kan icke återgå till sitt yrke. Därför har han med hjälp av Vänersborgs stad och delvis med hjälp av landstinget öppnat en kioskrörelse. Han har inköpt en invalidbil med hjälp av samhällsmedel.

Denne man har en familj, hustru och två barn. Man kan inte lasta honom för att söka socialvård i onödan. Man talar ibland om individer med understödsgattaranda, men dit hör förvisso icke denne man. Tvärtom har han ju hela tiden visat, att han vill göra sitt bästa för att icke ligga samhället till last.

Mannen fick ett värnpliktslån på 5 000 kronor. Vi begärde föregående år att man skulle försöka avskrivna detta åt honom. Detta gick inte. Han fick tvärtom ett meddelande om att det är möjligt att man kommer att driva in dessa pengar. Mannen har till dags dato betalat av 700 kronor på detta lån. Skuldsättningen för den rörelsen han har och den fastighet han bebor — den ägs av hustrun — är på grund av de för närvarande höga räntorna mycket betungande. Han har en årlig ränteskuld på 3 500 kronor.

Jag vill citera ett yttrande från pensionsnämndens sekreterare i Vänersborg från 1955, då mannen hade begärt hjälp till inköp av en invalidbil. Det är ett intyg som är återgivet i statsutskottets utlåtande nr 148 för 1957. Jag citerar en del av detta: »Makarna Ryding är ideellt intresserade, skötsamma, ambitiösa och energiska. Familjens ekonomiska situation framgår i stort av kurators vid Änggårdens yrkesskolor rapport.» Sedan lämnas uppgifter om fastighet, skulder o. dyl.

Jag är medveten om att Ryding icke är något enstaka exempel på detta område. Ryding är en av de många, vilka, som jag förut sade, på grund av övningar, som bedrivs realistiskt, blir skadade under sin militärtjänstgöring. De blir invalider.

Här är inte bara fråga om en ekonomisk ersättning. En man som blir invalid i unga år ställes ju vid sidan av livet. Han kan inte röra sig som andra friska människor och får räkna med att under många år leva som invalid. Då frågar jag mig: Kan det anses rimligt, när vi beviljar miljardbelopp till vårt svenska försvar, att vi inte ska kunna ta någon större risk för dessa unga män som är inkallade till värnpliktstjänstgöring än vad som framgår av utskottets utlåtande?

När man här talar om att ett bifall till denna motion skulle medföra vissa konsekvenser för framtiden, vill jag

Ökad ersättning till värnpliktige B. Ryding

ställa frågan: Är det lättare för den enskilde individen än för samhället att ta konsekvenserna av en olycka som drabbat vederbörande under en militär övning? Det framgår tydligt av utskottets utlåtande, att man anser det. Jag kan inte godkänna det resonemanget.

Jag vill också i detta sammanhang påpeka ett annat förhållande. När vi går i vårt vanliga arbete inom industrin, har vi möjlighet att vända oss till fackföreningen och få hjälp den vägen. Blir vi skadade, läggs vi in på ett sjukhus. Vi har möjlighet att uttrycka önskemål antingen om att bli förflyttade eller att ligga kvar på den eller den inrättningen. Denne man blev inlagd på sjukhus i Skövde, låg där under en lång tid, begärde att bli förflyttad till Vänersborg — och blev långt om länge förflyttad till vanförestalten i Göteborg. Det var för sent att göra något åt skadan. Han är nu strakbent och benet är snett, så att han knappast kan komma in i sin invalidbil, men han har — ett förhållande som jag här har försökt beskriva — en låg ersättning från samhället och har försökt att själv bidra till sin försörjning genom att hålla i gång en rörelse. När han skall arbeta i sin kiosk, måste han emellertid ha hjälp, eftersom han inte har möjlighet att själv bära in de varor, som han behöver i rörelsen.

Jag tycker att denne man — och andra som är jämställda med honom — är i en sådan ekonomisk belägenhet på grund av den utan eget förvållande inträffade skadan, att samhället här borde ha möjlighet att göra en omprövning av sitt ställningstagande och inte bara tala om ekonomiska konsekvenser för samhället och sedan överlåta dem på individen. Nu kan det mycket väl tänkas att en invalidpension skall kunna hjälpa vederbörande till rätta i sådana fall, om vi får vår pensionsfråga ordnad. Jag tycker dock att det under tiden tills denna pensionsfråga ordnas borde vara en hederssak för samhället

att hjälpa i sådana här fall. Därför kan jag inte — trots att det inte föreligger någon reservation i frågan mot ett enhälligt avstyrkande från utskottet — underlåta att yrka bifall till motion nr 62 i andra kammaren.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp):

Herr talman! Det ärende som vi nu behandlar tillhör den mycket invecklade grupp av ärenden som femte avdelningen har att handlägga och som ofta är av mycket tragisk natur. Anledningen till att avdelningen tagit ställning på detta sätt är att ärendena medför sådana konsekvenser att de oftast måste avvisas. Under föregående år behandlades samma fall, och då begärde motionärerna en skälig höjning av ersättningen. I år har man fixerat denna höjning till 100 kronor per månad. Detta är i sak den egentliga skillnaden mellan fjolårets och årets krav. Utskottet har inte ansett sig kunna gå med på detta och jag ber bara att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Jag erkänner att vi föregående år i vår motion begärde en skälig ersättning. Då det den gången inte blev någon reservation i utskottet om ett bestämt belopp fanns det ingen möjlighet för oss att då yrka bifall till motionen. Denna möjlighet föreligger i dag då det i motionen yrkas ett belopp på 100 kronor i månaden. Jag yrkar därför bifall till motionen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundqvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande vote-

Ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet

ringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 60, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 107 ja och 65 nej, varjämte 27 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr talmannen tog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 4

Föredrogos vart efter annat statsutskottets memorial:

nr 61, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1958/59 till Ferieresor för husmödrar, och

nr 62, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1958/59 till Bidrag till Föreningen Fruktdrycker.

De i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 5

Föredrogos bankoutskottets utlåtanden:

nr 7, angående regleringen för budgetåret 1958/59 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m., och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6

Ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet

Föredrogos första lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner angående ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 39 i första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson m. fl.* samt nr 45 i andra kammaren av fru *Sjövall m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hemställdes att riksdagen ville besluta att § 11 i lagen om religionsfrihet erhöles följande lydelse: »Vill medlem av svenska kyrkan icke längre tillhöra kyrkan, göres anmälan om utträde genom personligt besök eller genom av två personer bevittnad skriftlig framställning till pastor i den församling, där han är kyrkobokförd.»

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 39 och II: 45, måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av 11 § religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 (nr 680)

Härigenom förordnas, att 11 § religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

Ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §.

Vill medlem av svenska kyrkan icke längre tillhöra kyrkan, göra anmälan om utträde *personligen* hos pastor i den församling, där han är kyrkobokförd.

Vill medlem av svenska kyrkan icke längre tillhöra kyrkan, göra anmälan om utträde hos pastor i den församling, där han är kyrkobokförd. *Anmälan skall göras personligen eller ock enskilt i egenhändigt undertecknad, av två personer bevittnad handling.*

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Rylander, Lindblom, Lodenius* och *Onsjö*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 39 och II: 45, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att riksdagen måtte föreläggas förslag till sådan ändring av formerna för anmälan om utträde ur svenska kyrkan att anmälan jämväl skulle kunna göras skriftligen med vittnen;

2) av herrar *Arvidson, Gezelius* och *Fröding*, vilka ansett att utskottet bort föreslå riksdagen att förevarande motioner, I: 39 och II: 45, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! När religionsfrihetslagen antogs vid 1951 års riksdag bestämdes att utträde ur kyrkan skulle ske genom personlig inställelse hos pastor. I en motion framfördes också yrkandet att utträdesanmälan skulle kunna ske skriftligen med två vittnen. Denna motion avslogs dock. Kravet utprepades sedan vid 1953 års riksdag men bifölls inte heller då.

Kravet på personligen framförd utträdesanmälan har motiverats främst med att garanti därigenom skulle erhållas för att anmälan byggde på ett fritt avgörande och var allvarligt menad. Man utgick från att en person, som anmälde utträde, inte borde ut sättas för något övertalningsförsök från

pastors sida eller eljest utan egen önskan föranledas att gå in på något samtal om anledningen till att han önskade utträda. Stiftscheferna anmodades även att övervaka, att dessa ärenden handlades med takt och grannlaghet.

1953 hade man ännu bara ett års erfarenhet, varför det då egentligen inte var tal om att några besvärligheter uppstått vid handläggningen av dessa frågor. Numera har det emellertid kommit fram att dessa ärenden inte alla gånger handlagts med den takt och grannlaghet, som hade varit önskvärd. Det har förekommit, att man delat ut cirkulär eller på annat sätt gjort en viss propaganda för att personer, som ville utträda ur kyrkan, inte skulle ta detta steg. Å andra sidan har enligt vad som påståtts försök gjorts till organiserade massutträden ur kyrkan. Möten har hållits, varvid försök gjorts att påverka folk att gå ur kyrkan. Detta har nu inte lyckats i någon större utsträckning, beroende bland annat på att det varit så besvärligt att gå till pastor.

Alltnog, läget är nu ett annat än tidigare, och enligt min mening föreligger skäl att underlätta utträdet ur kyrkan på så sätt att den, som vill utträda, skall kunna göra det utan att anmälan sker genom personlig inställelse. Man bör även tänka på att här föreligger mycket stor olikhet i förhållandena för människorna. En del bor i närheten av pastorsexpeditionen och andra bor kanske många mil därifrån.

Andrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet

Å andra sidan synes det mig och de reservanter, som har samlats omkring reservation nr 1, att det inte utan vidare kan anses lämpligt att tillåta utträde enbart genom en bevitnad skriftlig anmälan. Det kan nämligen ifrågasättas, om den garanti för att utträdesanmälan skall grunda sig på ett självständigt och noga genomtänkt personligt ställningstagande vidmakthålles, som man ju har avsett att vinna genom den personliga inställelsen hos pastor. Det skulle enligt dessa reservanters mening inte vara lämpligt om åsyftade förenklingar i formerna, vilka vi för vår del finner lämpliga och önskvärda, i stället skulle öppna spelrum för organiserade massutträden. Sådana massutträden vore naturligtvis inte alla gånger grundade på ett allvarligt övervägande utan kunde kanske vara ett utslag av tillfälliga känslöstämningar. Reservanterna anser därför, att man måste uppställa något krav som gör, att förfarandet omgärdas med en viss särställning. Vi vet att det både skrivs på och bevitnas ganska lättsinnigt här i vårt land.

Det kan tänkas olika vägar för detta, och reservanterna själva är mycket måna om att förfarandet göres bekvämt och lätt för dem, som skall använda sig av det. Vi har föreslagit att vittnena på blanketten om utträdesanmälan även skulle intyga att anmälan är gjord av fri vilja — alltså ett förfarande motsvarande det som nu förekommer vid bevitnande av testamente. Sedan kan vederbörande skicka in denna anmälan till pastorsämbetet. Reservanterna vill med andra ord att en undersökning göres om huruvida formerna för anmälan om utträde ur kyrkan kan ändras i den riktning motionärerna föreslagit men med de garantier, som jag här har redogjort för.

Däremot anser reservanterna att det inte är lämpligt att en lag, som skall underställas både lagrådet och kyrkomötet, kommer till genom att riksdagen

beslutar om lagen utan att Kungl. Maj:t dessförinnan har haft tillfälle att taga ställning därtill. Enligt vår mening bör riksdagen i stället skriva till Kungl. Maj:t om hur den vill ha det och hemställa att Kungl. Maj:t framlägger förslag i ärendet. Kungl. Maj:t skulle därefter framlägga förslag för riksdagen eller kyrkomötet, beroende på vilket som är mest lämpligt ur tidsynpunkt. På det sättet finge såväl riksdagen som kyrkomötet besluta i frågan. Innan det sedan blir lag skall också lagrådet höras.

Detta är anledningen till den med nr 1) betecknade reservation, som några kammarledamöter och jag har samlats omkring, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservationen.

Häri instämde herrar *Onsjö* (cp) och *Björkänge* (cp).

Herr **FRÖDING** (h):

Herr talman! Utskottets högerledamöter har i den med 2) betecknade reservationen yrkat avslag på de motioner som väckts i detta ärende, och då jag är en av dessa reservanter, vill jag här i största korthet motivera vårt avslagsyrkande.

När religionsfrihetslagen antogs av 1951 års riksdag, var de nuvarande formerna för utträde ur kyrkan föremål för en ingående prövning. Riksdagen har sedan så sent som år 1953 avslagit motioner av samma innehåll som de nu väckta. Jag har svårt att förstå, att riksdagen kan ha anledning att efter så kort tid nu ändra sitt tidigare ställningstagande. Jag är nämligen inte beredd att utan vidare godtaga de av herr Rylander här refererade påståendena att fall av bristande grannlagenhet har förekommit från vederbörande pastors sida. Bedömandet beror mycket på hur den utträdessökande själv framställer sin sak. Om han kommer till pastor och tillkännager en bestämd önskan att utträda, så har pastor givetvis inte rätt att påverka honom. Kommer han där-

Ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet

emot och säger, att han funderar på att eventuellt utträda ur kyrkan, så anser jag att pastor har full rätt att inleda ett samtal om saken med honom. Vad som inträffat på senare år synes mig tvärtom tala för att man inte just nu bör medge någon lättnad i formerna för utträde ur kyrkan. Jag tänker härvid på den tyvärr högst kontroversiella fråga, som nu för andra gången kommer att gå till kyrkomötets handläggning, nämligen frågan om kvinnliga präster. Vilken ställning kyrkomötet än må ta till den frågan, kommer avgörandet uppenbarligen att föranleda irritation och missnöje hos stora delar av statskyrkans medlemmar. Ett bibehållande av den nuvarande föreskriften att utträde skall anmälas vid personligt besök hos pastor kan då enligt min mening vara ägnat att i någon mån motverka oöverlagda massutträden från de missnöjdas sida.

Bland annat av denna anledning yrkar jag därför bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen nr 2).

Om detta vårt avslagsyrkande blir utslaget i kontrapositionsvoteringen, kommer jag emellertid att i andra hand stödja det i reservation nr 1) framställda utredningskravet. De av utskottsmajoriteten föreslagna formreglerna för utträde synes mig nämligen alldeles för lättvindigt hopkomna och icke godtagbara.

I detta anförande instämde herrar *Gezelius* (h), *Rubbestad* (cp), *Magnusson* i Borås (h), *Edlund* (h), *Ahlberg* (h) och *Östlund* (h) samt fru *Boman* (h).

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Utskottet har föreslagit att utträde ur statskyrkan skall kunna ske genom insändande av bevitnad skriftlig handling. Den får då i sak karaktär av juridisk handling och kommer säkerligen av flertalet att uppfattas som likvärdig med ett testamente, även om

man inte inrycker den bestämmelse som herr Rylander och hans medreservanter vill ha. Än viktigare är att den på detta sätt omges med det psykologiska allvar, som den enskilde känner när han skall upprätta handlingar av denna typ, och dessa handlingar rymmer i sig själva många psykologiska spärrmekanismer. Jag tror därför att ett sådant förfaringssätt är till fyllest för att man ej skall behöva befara några organiserade massutträden, vilka jag personligen inte kan inse skulle kunna innebära någon fara för kyrkan, om de komme till stånd. För en ateist ter det sig alltid moraliskt stötande när kyrkan inte kräver ett allvarligt ställningstagande för inträde men däremot på olika sätt försvårar ett utträde för att få behålla passiva medlemmar — för vilka ju möjligheten att återinträda enbart genom en skriftlig anmälan alltid står öppen; och vid detta senare tillfälle kräves inte något särskilt »allvarligt ställningstagande».

En rad praktiska faktorer gör att ett skriftligt utträde är ett rimligt förfaringssätt. Det är inte bara sjuka och åldringar som kan ha svårt att söka sig till pastorsämbetet och personligen göra anmälan om utträde. För alla i utlandet bosatta svenskar och för alla dem, som arbetar på annan ort än där de är kyrkoskrivna, är ett utträde nu en omöjlighet om de inte vill kosta på sig en kanske till och med lång och dyrbar resa till kyrkobokföringsorten. Pastorsämbetena har även oftast öppet endast under någon förmiddagstimme och kanske en kvällstimme; för många vanliga människor innebär det alltså att man, även om man är bosatt där man är kyrkobokförd, kanske får offra av sin arbetstid för att göra detta personliga besök. Det kan inte vara rimligt att samhället icke skulle ta hänsyn till alla dessa praktiska faktorer och genom det här av utskottet föreslagna stadgandet undanröja desamma.

Jag tror också att reservanterna över-

Ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet

värderar de psykologiska faktorernas styrka vid den av dem befarade mass-suggestionen vid möten etc., men att de däremot undervärderar de psykologiska faktorer som avhåller många människor från att göra detta personliga besök. Blyghet att stå inför en ämbetsman, skyggheten att i en offentlig lokal — så ter sig dock en pastorsexpedition för den enskilde — förklara sig tillhöra en grupp som tar avstånd från det traditionella handlingsmönstret, trögheten som lockar en att uppskjuta till morgondagen ett besök på de för de flesta ur arbetssynpunkt olämpliga tider pastorsämbetet har öppat, kan för många vara nog för att få dem att avstå från att personligen begära sitt utträde. I varje fall är säkerligen sådana psykologiska faktorer av samma styrkeordning som de reservanterna drar fram.

Om man vill ge människor möjlighet till ett verkligt fritt ställningstagande måste man även se till att praktiska och psykologiska faktorer av den art jag här berört icke kommer att bli oöverkomliga hinder. Även om det bara är en liten grupp människor som låter hindra sig av dylika faktorer och därigenom hamnar i samvetsnöd, har de rätt att kräva att man beaktar just deras svårigheter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herrar *Arvidson* (s) och *Hedqvist* (s), fröken *Sandell* (s) samt herrar *Heningsson* (s) och *Carlsson* i Västerås (s) instämde häri.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Jag kan försäkra, att varken jag eller någon annan i svenska kyrkan har någon som helst åstundan att med tvångsbestämmelser eller krångel av något slag hålla en människa kvar i kyrkan. Jag tror heller inte, att ett bifall till motionen skulle resultera i några massutträden. Därför har jag heller inga dolda motiv eller några syften, som jag inte kan öppat redovisa, när jag

ansluter mig till reservationen nr 2) av herr *Arvidson* m. fl. Jag är bara mån om att anmälan skall bygga på ett fritt avgörande och vara allvarligt menad. Lagstiftningen bör ge vissa garantier för att utträde inte kommer att ske på ett oöverlagt sätt eller till följd av organiserad propaganda och tillfälliga känslöstämningar.

När jag begärt ordet, herr talman, är det närmast för att säga, att jag tycker att riksdagen desavuerar sig själv och skadar sin auktoritet, om en lagstiftning av så principiell natur som denna skulle rivas upp efter så få år. Någon kontinuitet och stadga hör det väl vara. Då religionsfrihetslagen kom till, hade först hela utredningsapparaten gjort sitt. Alla tänkbara lösningar och möjligheter, också när det gällde formerna för in- och utträde i kyrkan, hade förts fram. Utskottet och riksdagen tog grundlig ställning till framkomna förslag och fattade sitt beslut. Det är bara några få år sedan detta skedde. Inte skall det väl redan vara dags att riva upp beslutet?

Alltjämt tillhör mer än 99 procent av svenska folket den svenska folkkyrkan. Det beror nog inte i så stor utsträckning som somliga menar på indolens eller likgiltighet. Det beror säkert framför allt på det förhållandet, att det trots allt är starka band som binder Sveriges folk och Sveriges kyrka vid varandra.

Jag vill gärna också tillägga, att — hur än de yttre relationerna kommer att gestalta sig — kvarstår svenska kyrkans ansvar för Sveriges folk. Det hör med till folkkyrkokarakteren.

Herr talman! Jag yrkar, som sagt, bifall till reservation nr 2).

I detta yttrande instämde herrar *Svensson* i Krokstorp (h), *Nilsson* i Bästekille (h) och *Wachtmeister* (h).

Herr KEIJER (fp):

Herr talman! Den fråga vi har att ta ställning till i dag är, som det fram-

Ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet

hållits, ingalunda ny. Den var med i debatten i denna kammare redan då religionsfrihetslagen behandlades i maj 1951. Det fanns redan då sympatier för en möjlighet till utträde ur svenska kyrkan på det sätt som första lagutskottet nu föreslagit. Men man var den gången osäker hur över huvud taget den nya religionsfrihetslagen skulle verka och ville inte göra utträdet dör alltför vid.

Det var kanske framför allt dåvarande justitieministerns yttrande som kom riksdagen att anta de formuleringar som sedan dess varit gällande.

Jag vill gärna understryka att det ingalunda är rätt och tillbörligt att t. ex. gå omkring med en lista och samla namn, när det är fråga om ett så pass allvarligt steg som att markera sin religiösa ställning och kristna samfundstillhörighet. Det bör vara en högst personlig angelägenhet, och det säges klart av utskottet i dess skrivning: »Anmälan skall göras personligen eller enskilt i egenhändigt undertecknad, av två personer bevitnad handling.» I den formuleringen torde tillräcklig garanti finnas för det fria personliga ställningstagandet.

Det har sagts att detta inte är någon stor fråga och att den som av övertygelse vill utträda ur kyrkan bör ha mod att gå till pastorsämbetet med sin önskan. Jag kan medge att det finns fog för sådana påståenden, men ändå finns det starka både demokratiska och religiösa skäl för den reform utskottet förordar.

Det är först och främst principiellt riktigtast att en kyrkotillhörighet alltigenom beror av ett personligt val. Då detta inte är möjligt i vårt land med dess kyrkliga ordning, där principiellt envar genom födelsen tillhör den lutherska kyrkan, bör det vara angeläget att inte försvåra utträdet för dem som av inre övertygelse inte önskar förbli kyrkomedlemmar. Och, herr talman, stadsgandet om personlig inställelse å pastorsexpeditionen i kyrkobokföringsför-

samlingen känns av många som ett försvårande.

Bakom önskemålet om att skriftlig anmälan må vara tillräcklig står, herr talman, de frikyrkliga samfundet i vårt land. Vid det frikyrkomöte som hölls i Stockholm för två veckor sedan var denna fråga på tal. Frikyrkomötet är en generalmönstring av de åtta samfund som tillhör Frikyrkliga samlagskommittén. Vid årets frikyrkomöte antogs en resolution av följande lydelse: »Frikyrkomötet uttalar att proceduren vid utträde ur svenska kyrkan bör förenklas därhän, att en bevitnad skriftlig anmälan, insänd per post, må vara tillfyllest, och att anmälan om äkta makars utträde skall kunna ske i en och samma skrivelse.» Det är min förhoppning att detta uttalande nu beaktas av kammaren, när den strax går att fatta beslut.

Detta är icke någon stor fråga. Den reform det här gäller kommer säkerligen inte att orsaka några massutträden, som man befarar i reservationen nr 2). I det fallet instämmer jag gärna med vad en reservanterna närstående tidning skrev på ledarplats för ett par dagar sedan: »Att den förenklade proceduren skall medföra en betydligt ökad utträdesfrekvens ur kyrkan är av åtskilligt att döma en löst grundad förhoppning. Den svenska kyrkan har en mycket fastare förankring än vad dess kritiker i allmänhet föreställer sig. Det finns därför inget skäl att från kyrkliga synpunkter till varje pris bevara nuvarande arrangemang.»

Nu hoppas jag, herr talman, att riksdagen inser att förslaget till förenklad utträdesprocedur är i linje med den demokrati och religionsfrihet vi alla vill värna. Jag ber alltså att få yrka bifall till första lagutskottets förslag.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Första lagutskottet har biträtt det motionsledes framförda önskemålet om rätt till skriftligt utträde

Ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet

ur svenska kyrkan. Häremot föreligger två reservationer. Den ena står i sak i klar motsättning till utskottsmajoritetens mening — det är högerreservationen, i vilken det heter att förslaget i sin helhet bör avslås, då tiden inte är mogen att göra den förändring i dis-senterlagstiftningen som det här gäller. Den andra reservationen överensstämmer i sak med utskottsmajoritetens ut-talande. De som står bakom denna re-servation anser att man inte skall följa den procedurordning, som utskottet fö-reslår, utan att riksdagen innan den fattar beslut skall invänta förslag från Kungl. Maj:t, som underställs lagrådet och över vilket kyrkomötet haft tillfälle yttra sig.

Inom utskottsmajoriteten tror vi emel-lertid att om det mål skall nås, som vi med stor övervikt är ense om i utskot-tet, är den rätta vägen att riksdagen först fattar beslut i frågan. Jag vill som stöd för den uppfattningen läsa upp ett par rader ur ett betänkande från år 1955 om kyrkomötets grundlagsenliga befogenheter: »Särskilt finner man att kyrkomötet ogärna ändrar kyrkolags-förslag, som redan blivit antagna av riksdagen. — — — Den bundenhet vid redan fattade beslut som sålunda upp-kommer medför, att ordningsföljden för Kungl. Maj:ts hänvändelser till riksdagen och kyrkomötet icke är endast en procedurfråga; den får, åtminstone till en viss grad, betydelse för det infly-tande på lagstiftningen som riksdagen respektive kyrkomötet blir i tillfälle att utöva.»

Utskottsmajoriteten anser att tiden nu är mogen för ett genomförande av kra-vet på rätt till skriftligt utträde, och majoriteten anser att den lättast fram-komliga vägen är att kammaren biträder förslaget, som sedan går till Kungl. Maj:t och därefter till kyrkomötet. Jag ber att parentetiskt få erinra om att första kammaren i eftermiddags med mycket stor majoritet biträdde utskot-tets yrkande.

De farhågor för massutträde, som framförts från flera håll, är enligt min mening helt överdrivna. Jag tror inte att svenska folket när det gäller andlig verksamhet över huvud taget är intres-serat av att företa åtgärder av det slag ett organiserat massutträde ur kyrkan innebär. Däremot tror jag i motsats till herr Fröding, att risk föreligger att det med nuvarande system kan ske en påverkan från prästmans sida i fråga om utträde ur kyrkan. Folk är väl inte direkt rädda men känner sig ofta litet osäkra inför myndigheterna, och det kan tänkas att man drar sig för att ta ett steg som innebär att man måste gå till prästen — en person som man kan-ske känner — och hos honom begära sitt utträde ur kyrkan. Rätt att utträda skriftligen underlättar proceduren och måste ses som ett steg på vägen mot en vidgad religionsfrihet.

För mig personligen är målsättningen för all andlig verksamhet i vårt land att nå så stor aktivitet som möjligt. Det gäller religiös aktivitet, aktiviteten på det profan-humanistiska områden, ak-tivitet i de ideella folkrörelsernas ar-bete o. s. v. Jag tror inte att den kyrk-liga aktiviteten vinner på att man med slentrianens hjälp skall hålla männi-skorna kvar i kyrkan. Värdefullare är att för uppgiften intresserade männi-skor engagerar sig i verksamheten. Ett bifall till utskottets hemställen under-lättar utträde och kommer att göra med-lemskapet i kyrkan mera meningsfullt. Personligen ser jag detta som ett steg fram mot den yttersta målsättningen härvidlag: en fullständig religionsfri-het, som innebär att medlemskap vin-nes genom en aktiv insats och inte ge-nom att man från födseln är med i kyrkan.

Herr talman! Med understrykande av att vi inom utskottsmajoriteten tror, att den riktiga procedurvägen är att kam-maren nu fattar ett positivt beslut, ber jag att få yrka bifall till utskottets för-slag.

Ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet

Herr LARSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Dissenterlagskommittén ansåg att man borde kräva besök hos vederbörande kyrkoherde för att utträde ur kyrkan skulle kunna beviljas. Den uppfattningen hade också riksdagen 1951, då man beslöt att en medborgare skulle kunna beviljas utträde ur kyrkan utan att övergå till något annat trossamfund. Jag tycker, att det är förklarligt att man då kände tvekan inför en ny lagstiftning, vars verkningar man inte helt kunde förutse. Man reagerar ju ofta så, när man står inför någonting nytt här i samhället. Men att nu så många år senare, när det visat sig att den lagstiftning, som möjliggör detta utträde, inte har medfört den flykt från kyrkan, som man då befarade, hålla fast vid den spärr, som ligger i kravet på personlig inställelse hos prästen, tycker jag inte är på något sätt konsekvent. Varför skall man ha en bestämmelse, som krånglar till en rätt, som vi alla är ense om måste finnas — rätten till utträde ur kyrkan? För mig framstår allt tvång genom obligatorium, som inte är betingat av omsorgen om samhällets bestånd, såsom mycket osympatiskt. Jag kan inte inse, att man visar någon månsenhet om kyrkan genom att man slår vakt kring bestämmelser, som är avsedda att bibehålla en del av detta tvång.

Högerreservanterna har blandat ihop detta ärende med frågan om kvinnliga präster. Man anser att den senare frågan utgör ett så stort irritationsmoment att man därigenom kan befara ett massutträde ur kyrkan. Ja, det kan jag förstå, om man förutsätter att det kommande kyrkomötet kommer att inta samma hållning i den frågan som det senaste kyrkomötet. Herr Svenungsson säger, att det finns starka band mellan den enskilde medborgaren och kyrkan. Jag tror att styrkan i de banden kan motstå den yttre agitation, som till ävenytars kan komma att göra sig gällande.

Reservationen nr 1) av herr Rylander m. fl. tillstyrker ju i princip det för-

enklade utträdesförfarandet, men man vill i alla fall hänga på lagstiftningen en bestämmelse om bevitning, som gör förfarandet onödigt omständligt. Man anser också, att man bör låta den här frågan gå tillbaka till regeringen, så att regeringen får skriva lagtexten. Jag tycker nog att detta är en onödig omväg.

Herr talman! Det förslag och den lagtext som utskottet har framlagt anser jag vara betryggande för att massutträde ur kyrkan icke skall ske. Jag anser också att kyrkans intressen bäst främjas av att frivilligheten i medlemskapet så starkt som möjligt framhäves.

Herr talman! Med hänvisning till detta yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Det är ett par egendomligheter med detta ärende som jag skulle vilja påpeka. Å ena sidan kräver kyrkan såsom trossamfund inte någonting mer än att man är född för att man skall få medlemskap i den. Å andra sidan omgärdar man utträde ur kyrkan med så komplicerade bestämmelser att det för många människor kan te sig svårt att komma ur detta medlemskap. Mig förefaller det rätt egendomligt att man inte skall våga tillåta utträde ur kyrkan på det enklare sättet med intyg, bevitnat av två personer, i stället för genom personligt besök på pastors-expeditionen.

I den första reservationen i utskottsutlåtandet yrkas ju att frågan skall föreläggas regeringen först. Jag finner frågan så pass enkel att denna omständliga väg inte behövs.

Jag finner det också egendomligt att vi skall sitta här i riksdagen och besluta i en angelägenhet, som angår ett kristet trossamfund. Egentligen borde väl trossamfundet självt avgöra en sådan sak. Vi är ju valda utifrån helt andra utgångspunkter än bedömande av rent religiösa frågor. Denna senare frå-

Ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet

ga, herr talman, kan vi givetvis inte lösa i kväll. Den hör ihop med bandet mellan stat och kyrka, och beträffande detta har vi ju fått en utredning. På den huvudkudden kan man väl sova ganska lugnt åtskilliga år framåt.

Till slut, herr talman, vill jag säga, att det är alldeles givet att så länge bandet finns mellan stat och kyrka, är det statens skyldighet att värna om kyrkan. Det kommer åtminstone jag att försöka att göra i den mån jag kan, men att den här frågan skulle höra till detta värnande kan jag inte förstå.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Fru BOMAN (h):

Herr talman! Det är ett par saker, som kom mig att begära ordet. För det första har det vid upprepade tillfällen sagts någonting, som tydde på att man skulle hjälpa och vårda kyrkan, slå vakt om den. Jag ser inte den här frågan så, utan jag är tacksam, och många med mig i detta land, över att kyrkan är ett stöd och en hjälp för människor i tusenden. De som i kväll gör sig till talesmän för någonting annat, har inte flertalet av människorna bakom sig. Oändligt många människor i våra bygger tackar Gud för svenska kyrkan och den andliga samhörighet den har skapat för många människor. Därför måste jag säga att det gjorde ont i mig när herr Keijer läste upp ett uttalande från ett samfällt frikyrkomöte med ett direkt önskemål om att vi skall underlätta möjligheten att utträda ur svenska kyrkan. I denna allvarliga tid med ensamma, isolerade, splittrade och söndertrasade människor, som fåfängt söker efter någonting att höra samman med, efter ett fotfäste i tillvaron, borde det vara en gemensam angelägenhet för allt kristet kännande folk att se till att dessa människor kan höra hemma någonstans. Det kan väl inte ha någon som helst betydelse om det blir inom

svenska kyrkan eller de frikyrkliga samfundet, det finns utrymme för arbete i samtliga dessa, och alla borde se som sin uppgift att försöka fanna in så många som möjligt av dem som är i behov därav.

Jag antecknade att fru Sjövall sade någonting om det stötande för en ateist att kyrkan inte kräver ett aktivt deltagande eller intresse. Fru Sjövall! Det gjorde inte kyrkans herre heller. Han blev också klandrad för det, men han talade om för sin samtid — och det gäller ännu — att det inte är de friska som behöver läkare, utan de sjuka. Det kändes alltid att han hade en oändlig famn att sluta alla i. Svenska kyrkan har alltid och intill i dag funnit det vara sin uppgift att vara den öppna famnen som innesluter alla utan krav på aktivitet. Oändligt många har blivit aktiva. Det är alltså kyrkans uppgift — jag ser det så — och därför kan jag inet förstå denna iver att lätta på möjligheten att utträda ur kyrkan. Jag kan förstå många, som har den önskan, men inte när kravet kommer från kristet håll.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr KEIJER (fp):

Herr talman! På visst sätt bjuder det mig emot att polemisera mot fru Boman i denna fråga, men jag nödgas ändå göra det.

Först och främst är det ju så att frikyrkomötets enhälliga uttalande kommit till helt utan min medverkan, och jag skall därför inte ställas till ansvar för det, även om jag av hjärtat stöder det och helt står bakom detsamma.

Vidare vågar jag säga att de frikyrkliga samfundet i vårt land känner lika starkt som svenska kyrkan ansvar för hela Sveriges folk. Men vi måste på ömse håll acceptera att vi ser kyrko- uppbyggnaden olika. Det är denna trohet mot det egna samfundet och sam-

Ändrad lydelse av 11 § lagen om religionsfrihet

verkan i uppgiften i ett folk, som är ekumenikens kännetecken. I det fallet står ju svenska kyrkan och de frikyrkliga samfunden i vårt land sida vid sida. Det betyder ingenting av svårigheter för samarbete och förtroende, att man vet, var man andligen hör hemma i de olika lägren. Jag kan betyga det eftersom jag själv är Svenska ekumeniska föreningens sekreterare.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Rylander m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Arvidson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rylander begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade dock herr Fröding votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående första lagutskottets utlåtande nr 13 antager det förslag, som innefattas i den av herr Rylander m. fl. angivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den reservation, som avgivits av herr Arvidson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att

han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 92 ja och 60 nej, varjämte 54 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Rylander m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rylander begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 116 ja och 79 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Föredrogos vart för sig första lagutskottets utlåtanden:

nr 17, i anledning av väckt motion om viss utredning angående 107 § utsökningsslagen,

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om be-

Ändring i lagen om arbetstidens begränsning

handlingen av häktade och anhållna m. fl., m. m., och

nr 19, i anledning av väckt motion angående beredande av möjlighet att i vissa fall försälja utmätt egendom efter anbudsförfarande.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8

Ändring i lagen om arbetstidens begränsning

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om utredning angående viss ändring i lagen om arbetstidens begränsning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 104, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Bengtsson* i Landskrona m. fl. hemställt, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att få sådan ändring i 'Lagen om arbetstidens begränsning', att den som utför övertidsarbete enligt lagens 7 § 1 mom. icke medgives rätt uttaga hela det antal timmar som lagens 7 § 2 och 3 mom. medgiver».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II:104, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **BENGTSSON** i Landskrona (s):

Herr talman! I den motion, som andra lagutskottet här haft att ta ställning till och som utskottet beslutat avslå, har vi motionärer uttalat önskemål om sådan ändring av arbetstidslagen, att den som utför förberedelse- och avslutningsarbete inte skall få möjlighet att ta ut all den övertid lagen i övrigt medger. Det är ett orimligt förhållande att den som utför sådant arbete och därigenom tar ut sju timmars övertid i veckan eller per år räknat

343 timmar, om man bortser från tre veckor för semester, också skall ha möjlighet att utan vare sig dispensansökan eller andra formaliteter ta ut den s. k. allmänna övertiden av 200 timmar. Läger man därtill att samme arbetare enligt lagen kan beviljas ytterligare 150 timmar extra övertid inom loppet av samma kalenderår, kommer man upp i sammanlagt 693 timmar, som en anställd kan ta ut i form av övertid eller kanske rättare sagt, som en arbetsgivare med lagens medgivande kan utkräva av en anställd. Enbart detta förhållande att en arbetsgivare av sina anställda kan kräva 343 timmar i förberedelse- och avslutningsarbete och 200 timmar i s. k. allmän övertid utan att dispensansökan behöver tillgripas, innebär enligt mitt förmenande ett alldeles för långt gående medgivande.

Vi har i motionen föreslagit att lagens bestämmelser skulle omarbetas, så att den som utför förberedelse- och avslutningsarbete inte erhåller möjlighet att ta ut hela det antal timmar lagen i övrigt medger. Enligt mitt sätt att se måste det vara angeläget för arbetsmarknadens båda parter, att en sådan ändring kommer till stånd. Det får betraktas som en renlighetsåtgärd att så sker.

Det kan givetvis anföras att detta inte är någon större fråga, eftersom säkerligen endast en liten procent av de anställda utför förberedelse- och avslutningsarbete. Därtill kan läggas att icke alla dessa tar ut hela den övertid lagen medger. Men å andra sidan bör då inte en inskränkning av övertiden påverka det samlade produktionsresultatet i någon nämnvärd utsträckning.

Jag anser att man i första hand bör lägga sådana synpunkter på denna fråga att man skyddar det mänskliga materialet från en onormal förslitning. Alla teknikens landvinningar till trots utgör ändå den mänskliga arbetskraften vår största tillgång inom produktionen, och därför får man söka för-

hindra att den förslites alltför snabbt. Annars kan det hända att vi står dåligt rustade i framtiden.

Utskottet säger att man bör avvakta verkningarna av den förra året beslutade arbetstidsförkortningen. Men såsom jag här visat gäller det en så pass liten sak, att det kunde vara befogat att handla med det snaraste. För övrigt finns det ju ett färdigt utredningsförslag, och jag skulle vilja vädja till regeringen att sätta detta på pränt och så snart som möjligt framlägga det för riksdagen.

För dagen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motion nr 104.

Häri instämde herrar *Jönsson* i Gärds Köpinge (s), *Henningsson* (s) och *Svenning* (s).

Herr **JACOBSSON** i Tobo (fp):

Herr talman! När andra lagutskottet gått att yttra sig över denna motion har utskottet väl besinnat att det i viss mån kan föreligga sådana sociala olägenheter som motionären här nyss framhållit. När dåvarande socialministern från vederbörande utredning erhöll det förslag till arbetstidsförkortning, vars första etapp i år förverkligats genom minskning av arbetstiden med en timme i veckan, fanns det bland remissinstanserna sådana som föreslog både höjning och sänkning av maximiövertiden. Socialministern avvisade då bägge dessa förslag under den motiveringen, att man först borde se vilka svårigheter en minskning av arbetstiden skulle komma att medföra inte minst när det gäller förberedelse- och avslutningsarbeten.

Alldenstund man ännu inte har vunnit någon erfarenhet av verkningarna på detta område har andra lagutskottet stannat för att för närvarande inte tillstyrka den av motionärerna begärda utredningen i ärendet. Det betyder inte, att utskottet inte har besinnat, att detta är en fråga med sociala aspekter som hör beaktas.

Ändrade bestämmelser om ålderdomshem

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammarerna utskottets hemställan.

§ 9

Ändrade bestämmelser om ålderdomshem

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion angående viss ändring av gällande bestämmelser om ålderdomshem.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde

Herr **STAHL** (fp):

Herr talman! Bakgrunden till den lilla motion, som jag väckt i detta ärende, är en ganska stor trivsel- och ordningsfråga på våra ålderdomshem. Åldringsvården har ju de sista åren undergått en glädjande standardhöjning och förbättring. Man har i långa stycken med landstingens hjälp kunnat differentiera ut klientel, som inte hör hemma på ålderdomshemmen: de kroniskt sjuka, de s. k. lättskotta sjuksjuka och även andra grupper av vårdbehövande, som inte tillhör det egentliga ålderdomshemsklientelet, d. v. s. de friska åldringarna.

Emellertid har man under de sista åren och kanske alldeles särskilt efter motboksreformens genomförande fått större bekymmer än tidigare med ordningen på ålderdomshemmen liksom på många andra håll. Det beror helt enkelt därpå, att det även bland åldringar förekommer missbruk av spritdrycker. Det har därför blivit ett behov för socialnämnderna i många kommuner att göra en differentiering av de gamla på hemmen, för att man inte bland fridsamt och trevligt klientel skall få fridstörare och otrivsamma alkoholo-

Ändrade bestämmelser om ålderdomshem

listiska element. En socialdemokratisk tidning, som har uppmärksammat min motion, har på denna punkt uttryckt sig mera träffande än jag själv skulle kunna göra. Jag ber därför att få citera några rader.

»Även där kommunerna», säger tidningen, »skaffat sig särskilda hem eller avdelningar för dessa 'försörjningsfall' har det stött på svårigheter att genomföra en önskvärd omflyttning. Det är inte klarlagt, huruvida socialnämnderna äger befogenhet att flytta vederbörande pensionär mot hans egen vilja. Han kan visserligen omhändertas för fylleri av polismyndighet och få sova ruset av sig i arresten. Men sedan han nyktrat till kan han knappast vägras att vända tillbaka till ålderdomshemmet. Följden har blivit att socialnämnderna inte kan företa de ingripanden och göra de omflyttningar, som understundom inte bara kan vara önskvärda utan helt enkelt nödvändiga för att bevara trivsel och god ordning på hemmen.»

Så långt denna tidning, som i denna fråga företräder samma uppfattning som jag själv.

Jag har studerat lagen om socialhjälp, och jag vet att många socialnämnder också har gjort det. De har därvid kommit till den uppfattningen, att de icke har rätt att göra omflyttningar annat än med polishandräckning. Eftersom de av mycket respektabla och begripliga skäl inte velat dra in polis på ålderdomshemmen har de avstått från differentieringsåtgärder. Detta är bakgrunden till att jag tog mig friheten att föra denna fråga på tal i min aktuella motion här.

Andra lagutskottet har ägnat motionen ett ingående och sympatiskt studium, och jag läser med stor tillfredsställelse vad det skriver på sidan 6 i utlåtandet efter att ha redovisat lagbestämmelserna. Där står: »De ovan redovisade lagbestämmelserna anser utskottet innefatta erforderliga befogen-

heter för de kommunala myndigheterna att dels differentiera vårdtagarna inom ett ålderdomshem, dels ock skilja störande vårdtagare därifrån. På grund därav saknas enligt utskottets uppfattning skäl att vidtaga någon åtgärd i enlighet med motionens yrkande.»

Om jag läser detta utlåtande som jag antar att det är avsett att läsas, nämligen som ett klarläggande av gällande lagstiftning, innebär det, att de socialnämnder, vilka — som jag nyss nämnade — har varit tveksamma, fått fullt och klart besked från riksdagen om att de har rätt och befogenhet både till att differentiera sitt klientel mellan olika avdelningar och till att skilja störande vårdtagare från hemmen.

Jag ber att få tillägga — eftersom jag anser det angeläget att få det in i kammarens protokoll — att jag under hand hos andra lagutskottets presidium har inhämtat, att denna skrivning är gjord i samförstånd med både inspekterande myndigheter inom socialvården och de instanser, hos vilka vårdtagarna kan överklaga socialnämndens beslut. Detta måste alltså tolkas så, att alla ifrågavarande myndigheter hädanefter kommer att ställa sig till efterrättelse detta enligt min uppfattning mycket bestämda uttalande och de vägledande direktiv, som här är givna. Under sådana förhållanden har jag att konstatera, herr talman, att syftet med motionen helt har uppnåtts. Skulle det i praxis komma att visa sig inte vara uppnått, skall jag tillåta mig — om jag fortfarande kommer att tillhöra denna kammare — att återkomma i saken. Men jag hoppas som sagt att detta skall bli onödigt och att både socialnämnder och andra berörda myndigheter nu skall ställa sig till efterrättelse vad andra lagutskottet här skrivit. Jag har fördenskull inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1958/59 m. m., och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 11, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom.

§ 12

Föredrogs vart för sig allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av väckta motioner om ett förenklat förfarande vid permutation av donationsvillkoren för s. k. frisängsfonder vid vissa sjukvårdsinrättningar,

nr 12, i anledning av väckta motioner om utredning rörande hjälpbehovet hos vissa eftersatta grupper av medborgare, och

nr 13, i anledning av väckta motioner angående utredning om de partiellt arbetsföras sysselsättnings- och arbetsförhållanden m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13

Herr TALMANNEN anförde:

Jag hemställer, att statsutskottets utlåtande nr 6 måtte uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för fredagen den 28 mars.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 14

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 156, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1959—1962 m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1958/59, i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1958/59, i vad avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1958/59, i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbäring av vissa skattebelopp;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1958/59 till Kontrollstyrelsen: Avlöningar, m. m.; och

nr 152, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer;

från första lagutskottet:

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 98 § taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623), m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

Slutligen anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 141, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa merkostnader för virusavdelning vid statens bakteriologiska laboratorium och virusinstitution vid karolinska institutet m. m.

§ 15

Tillkännagavs, att till kammaren överlämnats följande Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 111, med förslag till lag om ympning mot smittkoppor,

nr 120, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter, och

nr 123, med förslag till förordning om skattefrihet för belopp, som utgår på grund av vissa s. k. riskgarantier.

Dessa propositioner bordlades.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 22.07.

In fidem
Gunnar Britth